

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Oversigt

over

Selskabets Virksomhed

1985-1986

Annual Report

With an English Summary

Kommissionær: Munksgaard

København 1987

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab udgiver følgende publikationsrækker:

The Royal Danish Academy of Sciences and Letters issues the following series of publications:

	<i>Biographical Abbreviation:</i>
Oversigt over Selskabets Virksomhed (8°) <i>(Annual Report in Danish)</i>	Overs. Dan. Vid. Selsk.
Historisk-filosofiske Meddelelser (8°) Historisk-filosofiske Skrifter (4°) <i>(History, Philology, Philosophy, Archaeology, Art History)</i>	Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk. Hist. Filos. Skr. Dan. Vid. Selsk.
Matematisk-fysiske Meddelelser (8°) <i>(Mathematics, Physics, Chemistry, Astronomy, Geology)</i>	Mat. Fys. Medd. Dan. Vid. Selsk.
Biologiske Skrifter (4°) <i>(Botany, Zoology, General Biology)</i>	Biol. Skr. Dan. Vid. Selsk.

Adresse/*The address is:*

*Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab/
The Royal Danish Academy of Sciences and Letters,
H. C. Andersens Boulevard 35,
DK-1553 Copenhagen V,
Denmark.*

Selskabets kommissionær/*The publications are sold by the agent of the Academy:*

MUNKSGAARD EKSPORT- OG TIDSSKRIFTSERVICE/
MUNKSGAARD EXPORT AND SUBSCRIPTION SERVICE,
Nørre Søgade 35,
DK-1370 Copenhagen K.
Denmark.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Oversigt

over

Selskabets Virksomhed

1985-1986

Annual Report

With an English Summary

Kommissionær: Munksgaard

København 1987

Redaktionen sluttet den 30. juni 1986
Færdig fra trykkeriet januar 1987

INDHOLDSFORTEGNELSE

Selskabets medlemmer	5
Tillidshverv	37
Møder	61
3.10.1985. Bengt Strømgren: Niels Bohr og Videnskabernes Selskab	71
3.10.1985. H. B. G. Casimir: Epistemological Considerations	82
Behandlede sager	92
Regnskaber	
Selskabet	108
Selskabets Bidragsfond	111
Niels Bohr Legatet	113
Julie von Müllens Fond	115
Beretninger fra udvalg, kommissioner, nationalkomiteer etc.	
Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark	116
European Science Foundation (ESF)	118
Udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturerens historie	119
Forskningsarealer	123
Udforskning af Danmarks ældste landbrug og de samtidige naturforhold	126
Undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie	128
Corpus Lexicographorum Graecorum	129
Thesaurus Linguae Latinae	129
Carlsbergfondets syriske ekspeditioner	130
Den oldrussisk-nedertyske håndbog	130
Union Académique Internationale (UAI)	131
Corpus Vasorum Antiquorum, CVA	132
Novum Glossarium Mediae Latinitatis, NGML	132
Monumenta Musicae Byzantinae, MMB	132
A Critical Pāli Dictionary, CPD	133
Corpus Antiquitatum Americanensium, CAA	135
Fontes Historiae Africanae, FHA	135
Sylloge Nummorum Graecorum, SNG	136
Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, LIMC	136
Atlas Linguarum Europae, ALE	136
Jewish Art Index, JAI	137
International Council for Scientific Unions (ICSU)	137
International Astronomical Union, IAU	140
International Mathematical Union, IMU	141

International Union of Immunological Societies, IUIS	141
International Union of Microbiological Societies, IUMS	141
International Union of Pure and Applied Biophysics, IUPAB	142
International Union of Pure and Applied Chemistry, IUPAC	142
International Union of Pure and Applied Physics, IUPAP	142
International Union of Physiological Sciences, IUPS	143
International Union of Theoretical and Applied Mechanics, IUTAM	143
International Union for Quaternary Research, INQUA	143
International Union of Radio Sciences, URSI	144
Committee on Space Research, COSPAR/Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics, SCOSTEP	144
World Climate Research Programme, WCRP	144
International Union of Biochemistry, IUB	145
International Union of Biological Sciences, IUBS	146
International Union of Crystallography, IUCr	147
International Geographical Union, IGU	148
International Union of Geodesy and Geophysics, IUGG	149
International Union of Geological Sciences, IUGS	150
Inter-Union Commission on the Lithosphere	150
International Mineralogical Association, IMA	151
International Union of Nutritional Sciences, IUNS	152
International Association of Engineering Geology, IAEG	153
International Union of the History and Philosophy of Science, IUHPS	154
International Union of Physiological Science, IUPsyS	155
Scientific Committee on Oceanic Research, SCOR	156
Council for International Organisations of Medical Sciences, CIOMS	157
Fundatser	
Julie von Müllens Fond	159
Arne og Doris Truelsens Legat	162
Aksel Tovborg Jensens Legat	163
Inge Lehmann's Legat af 1983	165
Grundforskningsfonden	169
Personalia	172
Mindeord	
Peter Heinrich Nielsen Bach ved Bengt Algot Sørensen	176
Martin Kristian Kristensen ved Ole Maaløe	188
Johannes Robert Wrenfeldt Asmussen ved Jens Peder Dahl	196
Poul Max Henrik Andersen ved Inger Ejkskjær	210
Jens Otto Wieth ved Ove Sten-Knudsen	226
Peter Vilhelm Glob ved Olaf Olsen	236
Kristian Hald ved John Kousgård Sørensen	252
Poul Johs. Jensen ved Johnny Christensen og Jens E. Skydsgaard	264
Summary of the report	274

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Protector: HENDES MAJESTÆT DRONNINGEN

PRÆSIDIUM

Præsident: Professor Jens Lindhard

Vicepræsident og formand for den humanistiske klasse:

Rigsantikvar, professor, dr. phil. Olaf Olsen

Vicepræsident og formand for den naturvidenskabelige klasse:

Professor, dr. phil. Henning Sørensen

Sekretær: Professor, dr. phil. Thor A. Bak

Redaktør og arkivar: Administrator, dr. phil. Erik Dal

Kasserer: Professor, dr. phil. Aage Winther

Formand for kassekommissionen:

Professor, dr. phil. H. Spang-Hanssen

Formand for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark:

Professor, dr. phil. Mogens Blegvad

Fh. præsident: Professor, dr. phil. P.J. Riis

INDENLANDSKE MEDLEMMER HUMANISTISKE KLASSE

Andersen, Ellen (f. 1.3.1937), dr. polit., professor i økonomi ved Kbh.s Universitet. Buddingevej 26A, 2800 Lyngby (1984)

Asmussen, Jes Peter (f. 2.11.1928), dr. phil., professor i iransk filologi ved Kbh.s Universitet. R^l. – Selskabets bibliotekar. – Bredgade 77, 1260 Kbh. K (1973)

Bagge, Povl (f. 30.11.1902), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. Sortedam Dossering 69, 2100 Kbh. Ø (1962)

- Becker, Carl Johan (f. 3.9.1915), dr. phil., professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Egernvej 23, 2000 Frederiksberg (1961)
- Bergsagel, John Dagfinn (f. 19.4.1928), dr., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. Strandvejen 63, 2100 Kbh. Ø (udenl. medl. 1978, indenl. medl. 1985)
- Blegvad, Mogens (f. 25.6.1917), dr. phil., professor i filosofi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. – Formand for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark. – Soldalen 7, 2100 Kbh. Ø (1973)
- Bredsdorff, Elias Lunn (f. 15.1.1912), dr. phil., fh. Reader in Scandinavian Studies ved universitetet i Cambridge, England. Kronprinsesse Sofies Vej 28, 2000 Frederiksberg (udenl. medl. 1975, indenl. medl. 1980)
- Brøndsted, Mogens Holger (f. 12.11.1918), dr. phil., professor i nordisk litteratur ved Odense Universitet. Åløkken 50, 5250 Odense SV (1978)
- Bukdahl, Else Marie (f. 12.6.1937), dr. phil., rektor ved Det kongelige danske Kunstakademis billedkunstskoler. Puggaardsgade 10, 1573 Kbh. V (1985)
- Christensen, Bent (f. 20.11.1921), dr. jur., professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. Soldalen 3, 2100 Kbh. Ø (1982)
- Christensen, Johnny Carl (f. 5.3.1930), dr. phil., professor i klassisk filologi ved Kbh.s Universitet. Kristianiagade 6, 2100 Kbh. Ø (1979)
- Christiansen, Sofus Emil (f. 23.6.1930), dr. phil., professor i geografi (med særligt henblik på landbrugsgeografi og økologisk kulturgeografi) ved Kbh.s Universitet. Hummeltoften 16, 2830 Virum (1979)
- Dahlerup, Troels (f. 3.12.1925), dr. theol., professor i nyere historie ved Aarhus Universitet. *R*. Bøgebjergvej 10, 8270 Højbjerg (1983)
- Dal, Per Johan Erik (f. 20.12.1922), dr. phil., administrator ved Det danske Sprog- og Litteraturselskab. *R^l*. – Selskabets redaktør. – Forchammersvej 1, 1920 Frederiksberg C (1971)
- Dalgård, Sune Bysted (f. 9.5.1922), dr. phil., fh. landsarkivar ved Landsarkivet for Sjælland. *R*. Italiensvej 56, 2300 Kbh. S (1974)
- Danø, Sven (f. 22.2.1922), dr. polit., professor i driftsøkonomi ved Kbh.s Universitet. Helsingevej 41, 2830 Virum (1983)
- Egerod, Søren Christian (f. 8.7.1923), dr. phil., professor i østasiatiske sprog (med særligt henblik på kinesisk) ved Kbh.s Universitet. *K*. Rågevej 10, 2900 Hellerup (1971)
- Ejskjær, Inger Jensen (f. 20.5.1926), dr. phil., professor i dansk dialektologi ved Kbh.s Universitet. *R*. C. F. Richsvej 101A, 2000 Frederiksberg (1981)

- Ellehøj, Svend Aage Jensen (f. 8.9.1924), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Otto Mønstedts Gade 1, 1571 Kbh. V (1970)
- Eller, Povl Henrik (f. 8.11.1925), dr. phil., museumsdirektør ved Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg. *R*. Frederiksborg Slot 4, 3400 Hillerød (1982)
- Estrup, Hector (f. 16.1.1934), dr. polit., professor i nationaløkonomi ved Kbh.s Universitet. Skaføgård, 8544 Mørke (1980)
- Favrholdt, David Cornaby (f. 24.4.1931), dr. phil., professor i filosofi ved Odense Universitet. Oehlenschlägersvej 57, 5000 Odense C (1976)
- Fenger, Ole (f. 22.1.1931), dr. jur., professor i retshistorie ved Aarhus Universitet. *R*. Kildegården 15, 8000 Århus C (1986)
- Fink, Troels Marstrand Trier (f. 18.4.1912), dr. phil., professor i historie ved Aarhus Universitet. *K*. Vægterpladsen 1, 6200 Åbenrå (Udenl. medl. 1974, indenl. medl. 1977)
- Fischer, Erik (f. 8.10.1920), mag. art., overinspektør, lektor i kunsthistorie ved Kbh.s Universitet. *R*. Den kgl. Kobberstiksamlng, Statens Museum for Kunst, Sølvgade 48-50, 1307 Kbh. K (1977)
- Fischer-Jørgensen, Eli (f. 11.2.1911), dr. phil., professor i fonetik ved Kbh.s Universitet. Kongestien 45, 2830 Virum (1968)
- From, Franz Gustav (f. 14.2.1914), dr. phil., professor i psykologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Azaleavej 28, 2000 Frederiksberg (1974)
- Gelting, Jørgen Henrik (f. 19.12.1912), dr. polit., professor i nationaløkonomi ved Aarhus Universitet. Krathusvej 6, 8240 Risskov (1975)
- Gjødesen, Mogens (f. 15.7.1915), mag. art., fh. direktør for Ny Carlsberg Glyptotek. Store Kongensgade 77, 1264 Kbh. K (1978)
- Glahn, Henrik (f. 29.5.1919), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Asgårdsvej 13, 1811 Frederiksberg C (1972)
- Glamann, Kristof (f. 26.8.1923), dr. phil., fil. dr., fh. professor i historie ved Kbh.s Universitet, formand for Carlsbergfondets direktion og for De forenede Bryggeriers bestyrelse. *R^l*. Bjerregårdsvej 6, 2500 Valby (1968)
- Gomard, Bernhard (f. 9.1.1926), dr. jur., jur. dr., professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Hyldegårds Tværvvej 10A, 2920 Charlottenlund (1975)
- Grane, Leif Henning (f. 1.11.1928), dr. theol., professor i teologi (kirke- og dogmehistorie, særligt Nordens Kirkehistorie) ved Kbh.s Universitet. Store Kannikestræde 2, 1169 Kbh. K (1981)
- Hammershaimb, Erling (f. 3.3.1904), dr. theol. & phil., professor i semitisk filologi ved Aarhus Universitet. *K*. Jens Munks Vej 25, 8200 Århus N (1966)

- Hansen, Svend Aage (f. 4.4.1919), dr. polit., professor i dansk samfundsbeskrivelse og dansk økonomisk historie. *R^l*. Byvej 42, 5892 Gudbjerg Sydfyn (1981)
- †Helgason, Jón (f. 30.6.1899, d. 19.1.1986), dr. phil. & litt., professor i islandsk sprog og litteratur ved Kbh.s Universitet. Kjørstrupvej 33, 2500 Valby (1954)
- Hendriksen, Hans (f. 6.6.1913), dr. phil., professor i indisk-østerlandsk filologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Søllerød Park 9/1, 2840 Holte (1977)
- Hjorth, Poul Valdemar Lindegård (f. 24.7.1927), dr. phil., professor i nordiske sprog ved Kbh.s Universitet. *R*. Anemonevej 25, 2970 Hørsholm (1974)
- Hvidtfeldt, Anton Poul Arild Peter (f. 26.6.1915), dr. phil., professor i religionssociologi ved Kbh.s Universitet. *R*. Dommergården, 4243 Rude (1975)
- Jacobsen, Eric August (f. 5.4.1923), dr. phil., professor i engelsk sprog og litteratur ved Kbh.s Universitet. Schweizerdalstien 51, 2610 Rødovre (1971)
- Jansen, Frederik Julius Billeskov (f. 30.9.1907), dr. phil., professor i dansk litteratur ved Kbh.s Universitet. *K*. Frydendalsvej 20, 1809 Frederiksberg C (1957)
- Johansen, Hans Christian (f. 27.6.1935), dr. oecon., professor i økonomisk historie ved Odense Universitet. Anne Maries Allé 4A, 5250 Odense SV (1984)
- Johansen, Holger Friis (f. 29.4.1927), dr. phil., professor i klassisk filologi ved Aarhus Universitet. *R^l*. Fortebakken 38, 8240 Risskov (1977)
- Johansen, Karsten Friis (f. 5.12.1930), dr. phil., professor i antik og middelalderlig filosofi ved Kbh.s Universitet. *R*. Hjortekærvej 177B, 2800 Lyngby (1978)
- Jørgensen, Sven-Aage (f. 22.7.1929), professor i tysk filologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Nyvej 20, 1851 Frederiksberg C (1986)
- Kaarsted, Tage Holst (f. 27.5.1928), dr. phil., professor i moderne historie ved Odense Universitet, de kongelige ordeners historiograf. Rosenvænget 7A, 5250 Odense SV (1986)
- Larsen, Jens Peter (f. 14.6.1902), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Bernstorffsvej 244, 2920 Charlottenlund (1960)
- Lidin, Olof Gustav (f. 3.2.1926), dr. phil., professor i japansk ved Kbh.s Universitet. *R*. Øverødvej 67B, 2840 Holte (1980)

- Læssøe, Jørgen (f. 2.6.1924), dr. phil., professor i assyriologi ved Kbh.s Universitet. *R¹*. Bredgade 77, 1260 Kbh. K (1970)
- Maegaard, Jan Carl Christian (f. 14.4.1926), dr. phil., professor i musik ved Kbh.s Universitet. *R*. Duevej 14, 2000 Frederiksberg (1986)
- Matthiessen, Poul Chr. (f. 1.2.1933), dr. polit., professor i demografi ved Kbh.s Universitet. *Prs. Alexandrines Allé* 14, 2920 Charlottenlund (1982)
- Monberg, Torben (f. 25.7.1929), dr. phil., fh. professor i kultursociologi ved Kbh.s Universitet. Veksebo, 3480 Fredensborg (1975)
- Moustgaard, Ib Kristian (f. 10.1.1926), dr. phil., professor i psykologi ved Kbh.s Universitet. *R*. Høyrups Allé 23, 2900 Hellerup (1979)
- Nielsen, Eduard Mikael Vandborg (f. 8.5.1923), dr. theol., professor i teologi ved Kbh.s Universitet. Vasehøjvej 4, 2920 Charlottenlund (1981)
- Nøjgaard, Morten (f. 28.7.1934), dr. phil., professor i romansk sprog og litteratur ved Odense Universitet. Åløkken 48, 5250 Odense SV (1982)
- Olsen, Birger Munk (f. 26.6.1935), dr. litt., professor i romansk sprog og litteratur ved Kbh.s Universitet. Dyssegårdsvej 27A, 2900 Hellerup (1985)
- Olsen, Olaf Heymann (f. 7.6.1928), dr. phil., rigsantikvar, fh. professor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet. – Vicepræsident og formand for den humanistiske klasse. – Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, 1220 Kbh. K (1979)
- Petersen, Erling Ladewig (f. 1.4.1929), dr. phil., professor i historie ved Odense Universitet. Løkkevej 82, 5250 Odense SV (1978)
- Rasmussen, Holger (f. 8.4.1915), dr. phil., overinspektør ved Nationalmuseet, Brede. *R*. Fuglsangvej 30, 2830 Virum (1978)
- Rasmussen, Poul Nørregaard (f. 9.5.1922), dr. polit., professor i nationaløkonomi ved Kbh.s Universitet. Strandboulevarden 32, 2100 Kbh. Ø (1974)
- Riis, Poul Jørgen (f. 26.5.1910), dr. phil., professor i klassisk arkæologi ved Kbh.s Universitet. – Selskabets præsident 1975-1981. – Roskildevej 102, 2000 Frederiksberg (1953)
- Rischel, Jørgen (f. 10.8.1934), dr. phil., professor i lingvistik ved Kbh.s Universitet. Stenhøjgårdsvej 57, 3460 Birkerød (1978)
- Raasted, Jørgen Juul (f. 19.3.1927), dr. phil., docent i klassisk filologi ved Kbh.s Universitet. Svanevej 12, 4000 Roskilde (1980)
- Sass, Else Kai (f. 6.1.1912), mag. art., professor i kunsthistorie ved Kbh.s Universitet. Brolæggerstræde 5, 1211 Kbh. K (1975)

- Schiørring, Nils (f. 8.4.1910), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Forchammersvej 2, 1920 Frederiksberg C (1962)
- Skrubbeltrang, Fridlev Sørensen (f. 5.8.1900), dr. phil., lektor i landbohistorie ved Kbh.s Universitet. Hulsøvang 18, 2960 Rungsted Kyst (1965)
- Skydsgaard, Jens Erik (f. 16.4.1932), dr. phil., professor i antikkens historie ved Kbh.s Universitet. Kastelsvej 1, 2100 Kbh. Ø (1984)
- Spang-Hanssen, Ebbe Cato (f. 14.9.1928), professor i romansk filologi ved Kbh.s Universitet. Lindevej 29, Hareskov, 3500 Værløse (1982)
- Spang-Hanssen, Henning (f. 22.1.1920), dr. phil., professor i anvendt og matematisk lingvistik ved Kbh.s Universitet. – Formand for kassekommissionen. – Moltkesvej 40, 2000 Frederiksberg (1977)
- Steensberg, Axel (f. 1.6.1906), dr. phil., professor i material folkekultur (med særligt henblik på Norden) ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Cæciliavej 30, 2500 Valby (1954)
- Steensgaard, Niels (f. 7.3.1932), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. Lemnosvej 19, 2300 Kbh. S (1982)
- Stief, Carl (f. 11.8.1914), dr. phil., professor i slavisk filologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Vespervej 34, 2900 Hellerup (1971)
- Svane, Gunnar (f. 25.9.1927), dr. phil., professor i slavisk filologi ved Aarhus Universitet. Enebakken 4, 8520 Lystrup (1979)
- Sørensen, Bengt Algot (f. 24.11.1927), dr. phil., professor i germansk filologi ved Odense Universitet, Campusvej 55, 5230 Odense M (1978)
- Sørensen, John Kousgård (f. 6.12.1925), dr. phil., professor i dansk sprog ved Kbh.s Universitet. Nivåvænge 12, 2990 Nivå (1980)
- Sørensen, Knud Oscar (f. 2.2.1928), dr. phil., professor i engelsk filologi ved Aarhus Universitet. Råhøj Allé 12, 8270 Højbjerg (1986)
- Sørensen, Søren (f. 29.9.1920), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Aarhus Universitet. K. Lindevangsvej 4, 8240 Risskov (1977)
- Thomsen, Niels Jørgen (f. 21.4.1930), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. Christianholms Parallelvej 1, 2930 Klampenborg (1976)
- Thomsen, Rudi (f. 21.7.1918), dr. phil., professor i oldtidens historie ved Aarhus Universitet. Funch Thomsens Gade 4, 8200 Århus N (1967)
- Thyssen, Anders Pontoppidan (f. 17.7.1921), dr. theol., professor i kirkehistorie ved Aarhus Universitet. Æblehegnet 7, 8320 Mårslet (1984)
- Waaben, Knud (f. 6.6.1921), dr. jur., professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. Åmosebakken 8, 2830 Virum (1977)

Ørsnes, Mogens (f. 7.3.1925), dr. phil., fhv. overinspektør ved Nationalmuseet. Kampstrupvej 101A, 2610 Rødovre (1985)

INDENLANDSKE MEDLEMMER NATURVIDENSKABELIGE KLASSE

fys betegner den matematisk-fysiske gruppe, biol den biologiske gruppe

- Als-Nielsen, Jens Aage (f. 21.1.1909), dr. phil., leder af sektionen for faststoffysik, Fysikafdelingen, Forsøgsanlæg Risø. Fuglebakkevej 57, 2000 Frederiksberg (1981 – fys)
- Andersen, Einar Anton (f. 16.9.1905), dr. phil., professor i geodæsi ved Kbh.s Universitet, fh. direktør for Geodætisk Institut. *K^I*. FHT. Kildeskovsvej 81, 2820 Gentofte (1958 – fys)
- Andersen, Erik Albrecht Sparre (f. 29.12.1919), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Høeghsmindeparken 15, 2900 Hellerup (1962 – fys)
- Andersen, Jens Ulrik (f. 2.9.1941), professor i eksperimentalfysik ved Aarhus Universitet. Sarelystvej 29, 8270 Højbjerg (1982 – fys)
- Andersen, Svend Olav (f. 9.10.1929), dr. phil., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. Platanvej 24, 1810 Frederiksberg C (1977 – biol)
- Andersen, Svend Thorkild (f. 12.9.1926), dr. phil., statsgeolog ved Danmarks geologiske Undersøgelse. Nordvangsparken 35, 3460 Birkerød (1974 – biol)
- Andersen, Torkild (f. 19.6.1934), dr. phil., professor i fysik ved Aarhus Universitet. Klokkebakken 37, 8210 Århus V (1979 – fys)
- Asmussen, Erling (f. 6.8.1907), dr. phil., professor i gymnastikteori ved Kbh.s Universitet. Kollegievej 17, 2920 Charlottenlund (1962 – biol)
- Bak, Børge Nielsen (f. 31.12.1912), dr. phil., professor i molekylspektroskopi ved Kbh.s Universitet. *R^I*. Søager 18, 2820 Gentofte (1958 – fys)
- Bak, Thor Anders (f. 28.4.1929), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *R*. – Selskabets sekretær. – Gruts Allé 8, 2900 Hellerup (1965 – fys)
- Ballhausen, Carl Johan (f. 4.4.1926), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *R^I*. Holmegårdsvej 31, 2920 Charlottenlund (1965 – fys)
- Bang, Thøger Sophus Vilhelm (f. 27.6.1917), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. *R^I*. Vagtelvej 8, 2000 Frederiksberg (1955 – fys)

- Barndorff-Nielsen, Ole Eiler (f. 18.3.1935), dr. phil., professor i matematik (med særligt henblik på matematisk statistik) ved Aarhus Universitet. R. Dalvangen 48, 8270 Højbjerg (1980 – fys)
- Bechgaard, Klaus (f. 5.3.1945), lic. scient., professor i organisk kemi ved Kbh.s Universitet. Åbovænge 4, 2700 Brh. (1984 – fys)
- Behnke, Olav (f. 3.5.1929), dr. med., professor i cytologi ved Kbh.s Universitet. Frederikkevej 19, 2900 Hellerup (1974 – biol)
- Berg, Christian (2.6.1944), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Kaningårdsvej 23. 2830 Virum (1982 – fys)
- Berthelsen, Asger (f. 30.4.1928), dr. phil., professor i geologi ved Kbh.s Universitet. R^l. St. Regnegade 19A, 1110 Kbh. K (1977 – fys)
- Berthelsen, Ole (f. 24.3.1919), dr. phil., fh. direktør for Danmarks geologiske Undersøgelse. R^l. Granhøjvej 18, 2800 Lyngby (1979 – biol)
- †Birkelund, Tove (f. 28.11.1928, d. 24.6.1986), dr. phil., professor i historisk geologi ved Kbh.s Universitet. R^l. Birkehøj 18, 2900 Hellerup (1971 – biol)
- Bjerrum, Jannik (f. 5.4.1909), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. K. Reersøgade 2, 2100 Kbh. Ø (1948 – fys)
- Bjørnholm, Sven (f. 8.9.1927), dr. phil., docent i fysik ved Kbh.s Universitet. Frederiksberg Allé 45, 1820 Frederiksberg C (1977 – fys)
- Bohr, Aage Niels (f. 19.6.1922), dr. phil. & scient., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. K. Strandgade 34, 1401 Kbh. K (1955 – fys)
- Bræstrup, Claus Tycho (f. 18.1.1945), dr. med. Forskningsdirektør i Novo Industri A/S. Frederiksborgvej 78, 4000 Roskilde (1984 – biol)
- Buchwald, Vagn Fabritius (f. 23.6.1929), dr. scient., lektor i metallære ved Danmarks tekniske Højskole. Ingeborgvej 4, 2920 Charlottenlund (1979 – fys)
- Christensen, Bent (f. 22.8.1930), dr. phil., professor i systematisk zoologi ved Kbh.s Universitet. R^l. Rypevej 19, 2970 Hørsholm (1971 – biol)
- Cotterill, Rodney Michael John (f. 27.9.1933), dr. phil. & scient., professor i fysik materiallære ved Danmarks tekniske Højskole. R. Vibevangen 9, 3520 Farum (1984 – fys)
- Crone, Ulrik Christian (f. 1.2.1926), dr. med., professor i fysiologi ved Kbh.s Universitet. Toldbodgade 79, 1253 Kbh. K (1968 – biol)
- Dahl, Jens Peder (f. 30.7.1934), dr. phil., professor i kemisk fysik ved Danmarks tekniske Højskole. R. Digevænget 5, 2730 Herlev (1978 – fys)
- Dansgaard, Willi (f. 30.8.1922), dr. phil., professor i massespektrometri ved Kbh.s Universitet. Trørødvej 55, 2950 Vedbæk (1977 – fys)

- Eliassen, Erik (f. 8.9.1922), dr. phil., professor i teoretisk meteorologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Dronningeengen 5, 2950 Vedbæk (1981 – fys)
- Ellitsgaard-Rasmussen, Knud (f. 23.6.1923), D.Sc.H.C., fh. direktør for Grønlands geologiske Undersøgelse. *R^l*. *FM. 2**. Dammegade 22, Damme, 4792 Askeby (1974 – fys)
- Engberg, Ingemar (f. 1.3.1935), med. dr., professor i fysiologi ved Aarhus Universitet. Stokrosevej 93, 8330 Beder (1977 – biol)
- Fenchel, Moritz Werner (f. 3.5.1905), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Sønderengen 110, 2860 Søborg (udenl. medl. 1946, indenl. medl. 1948 – fys)
- Fenchel, Tom Michael (f. 19.3.1940), dr. phil., professor i zoologi ved Aarhus Universitet. Skåde Højgårdsvej 88, 8270 Højbjerg (1977 – biol)
- Fiil, Niels Peter (f. 8.2.1941), lic. scient., lektor ved Mikrobiologisk Institut, Kbh.s Universitet, funktionschef for Genetisk Laboratorium, Novo Industri A/S. Fuglebakkevej 5, 2000 Frederiksberg (1982 – biol)
- Forchhammer, Jes (f. 5.4.1934), dr. phil., afdelingsleder ved Fibiger-Laboratoriet. Krogmosevej 25, 2880 Bagsværd (1980 – biol)
- Fuglede, Bent (f. 8.10.1925), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Trongårdsparken 67, 2800 Lyngby (1968 – fys)
- Hald, Anders Hjorth (f. 3.6.1913), dr. phil., professor i matematisk statistik ved Kbh.s Universitet. Furesøvej 87 A, 2830 Virum (1961 – fys)
- Hansen, Hans Jørgen Steen (f. 6.8.1939), dr. phil., docent i geologi ved Kbh.s Universitet. Mølleåparken 28, 2800 Lyngby (1978 – biol)
- Hansen, Peder Gregers (f. 11.1.1933), dr. phil., professor i fysik ved Aarhus Universitet. *R*. EP-ISOLDE, CERN, Genève (1986 – fys)
- Holmsgaard, Erik (f. 21.6.1921), dr. agro., forstander ved Statens forstlige Forsøgsvæsen. *R^l*. Springforbi, 2930 Klampenborg (1977 – biol)
- Holstener-Jørgensen, Helge (f. 10.12.1924), dr. agro., afdelingsleder ved Statens forstlige Forsøgsvæsen. *R*. Solbjerget 44, 3460 Birkerød (1980 – biol)
- Holter, Heinz Alois Alfred Friedrich (f. 5.6.1904), dr. med. & phil., professor ved Carlsberg Laboratoriet og forstander for det fysiologiske afdeling. *R^l*. Farendløse Enghave 37, 4100 Ringsted (1944 – biol)
- Huus, Torben (f. 5.12.1919), dr. phil., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Vordingborggade 11, 2100 Kbh. Ø (1961 – fys)
- Haagerup, Uffe Valentin (f. 19.12.1949), professor i matematik ved Odense Universitet. Blåbærvej 79, 5260 Odense S (1986 – fys)

- Jensen, Henning Højgaard (f. 21.11.1918), dr. techn., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Rødtjørnevej 18 A, 2720 Vanløse (1974 – fys)
- Jensen, Kai Arne (f. 27.3.1907), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Bøgehøj 64, 2900 Hellerup (1948 – fys)
- Jessen, Børge Christian (f. 19.6.1907), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Dantes Plads 3, 1556 Kbh. V (1939 – fys)
- Jøhansen, Peter (f. 29.1.1938), dr. phil., professor i datalogi ved Kbh.s Universitet. Ørnebakken 72, 2840 Holte (1984 – fys)
- Jónasson, Pétur Mikkell (f. 18.6.1920), dr. phil., professor i ferskvandsbiologi ved Kbh.s Universitet. Ferskvandsbiologisk Laboratorium, Helsingørgade 51, 3400 Hillerød (1980 – biol)
- Jørgensen, Bo Barker (f. 22.9.1946), dr. scient., lektor i mikrobiel økologi ved Aarhus Universitet. Tranebærkæret 3, 8220 Brabrand (1984 – biol)
- Jørgensen, Carl Christian Barker (f. 11.8.1915), dr. phil., professor i zoofysiologi (med særligt henblik på sammenlignende fysiologi) ved Kbh.s Universitet. Slettevej 8, 2860 Søborg (1965 – biol)
- Kjeldgaard, Niels Ole (f. 2.6.1926), dr. phil., professor i molekylær biologi ved Aarhus Universitet. Høegh Guldbergsgade 57, 8000 Århus C (1971 – biol)
- Kjær, Anders Clausen (f. 10.8.1919), dr. phil., professor i organisk kemi ved Danmarks tekniske Højskole. *R^l*. Opnæsgård 45, 2970 Hørsholm (1962 – fys)
- Klenow, Hans (f. 7.2.1923), dr. phil., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Skovmindevej 21, 2840 Holte (1975 – biol)
- Kofoed-Hansen, Otto Mogens (f. 25.4.1921), dr. phil., professor i reaktorfysik ved Forsøgsanlæg Risø. Forelvej 12, 3450 Allerød (1965 – fys)
- Kristensen, Leif (f. 4.1.1934), dr. phil., professor i matematik ved Aarhus Universitet. Vesttoften 2, 8250 Egå (1971 – fys)
- Krogsgaard-Larsen, Povl (f. 17.5.1941), dr. pharm., forskningsprofessor ved Danmarks farmaceutiske Højskole. Elmevej 25, Bløvsstrød, 3450 Allerød (1986 – fys)
- Kruhøffer, Poul Weber (f. 15.11.1914), dr. med., professor i fysiologi ved Kbh.s Universitet. Livjærgergade 12, 2100 Kbh. Ø (1971 – biol)
- Kullenberg, Gunnar Erik Börje (f. 1.7.1938), dr. phil., professor i fysisk oceanografi ved Kbh.s Universitet. Institut for fysisk Oceanografi, Haraldsgade 6, 2200 Kbh. N (1980 – fys)
- Larsen, Kai (f. 15.11.1926), professor i botanik ved Aarhus Universitet. *R^l*. Gråstenvej 6, Søften, 8382 Hinnerup (1979 – biol)

- Larsen, Peder Olesen (f. 7.9.1934), dr. phil., professor i organisk kemi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. *R^l*. Marievej 10 A, 2900 Hellerup (1976 – biol)
- Lassen, Niels Alexander (f. 7.12.1926), med. dr., dr. med. h. c., overlæge ved Bispebjerg Hospitals klinisk-fysiologiske laboratorium. *R*. Ole Olsens Allé 9, 2900 Hellerup (1978 – biol)
- Lassen, Niels Ove (f. 18.5.1914), dr. phil., professor i eksperimentalfysik ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Søndervej 43, 2830 Virum (1958 – fys)
- Lassen, Ulrik Vilhelm (f. 17.4.1930), dr. med., fhv. professor i zoofysiologi ved Kbh.s Universitet. Forskningsdirektør i Novo Industri A/S. Skovmindevej 26, 2840 Holte (1974 – biol)
- Linderberg, Jan Erik (f. 27.10.1934), fil. dr., professor i teoretisk kemi ved Aarhus Universitet. Dalvangen 58, 8270 Højbjerg (1982 – fys)
- Lindhard, Jens (f. 26.2.1922), professor i teoretisk fysik ved Aarhus Universitet. – Selskabets præsident. – J. F. Willumsens Vej 4, 8270 Højbjerg (1962 – fys)
- Lund, Bodil Jerslev (f. 30.4.1919), dr. phil., professor i kemi ved Danmarks farmaceutiske Højskole. *R^l*. Heslegårdsvej 39, 2900 Hellerup (1971 – fys)
- Lund, Ebba (f. 22.9.1923), dr. scient., professor i veterinær virologi og immunologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. *R^l*. Dronningensgade 9, 1420 Kbh. K (1978 – biol)
- Lund, Henning (f. 15.9.1929), dr. phil., lektor i kemi ved Aarhus Universitet. Vinkelvej 8A, 8240 Risskov (1979 – fys)
- Lundquist, Frank (f. 31.5.1916), dr. phil., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. Kastanievej 46, 2840 Holte (1977 – biol)
- Mackintosh, Allan Roy (f. 22.1.1936), dr. phil., fil. dr., professor i eksperimentel faststoffysik ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Henrik Thomsens Vej 4, 3460 Birkerød (1977 – fys)
- Madsen, Ib Henning (f. 12.4.1942), Ph. D., professor i matematik ved Aarhus Universitet. Vestervang 2, 8000 Århus C (1978 – fys)
- Marcker, Kjeld Adrian (f. 27.12.1932), professor i biologisk kemi ved Aarhus Universitet. Toftevej 1, 8250 Egå (1976 – biol)
- Maunsbach, Arvid B. (f. 9.5.1937), med. dr., professor i anatomi ved Aarhus Universitet. *R*. Agrivej 1, 8240 Risskov (1977 – biol)
- Michelsen, Axel Albert (f. 1.3.1940), dr. phil., professor i biologi ved Odense Universitet. *R*. Læssøegade 204, 5230 Odense M (1979 – biol)
- Mohr, Jan Gunnar Faye (f. 10.1.1921), dr. med., professor i medicinsk genetik ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Skodsborgparken 62, 2942 Skodsborg (1968 – biol)

- Molin, Søren (f. 29.11.1947), professor i mikrobiologi ved Danmarks tekniske Højskole. Mothsvej 70, 2840 Holte (1986 – biol)
- Mottelson, Ben Roy (f. 9.7.1926), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik. Abildgaardsgade 32, 2100 Kbh. Ø (udenl. medl. 1958, indnl. medl. 1974 – fys)
- Munch-Petersen, Inger Agnete (f. 8.9.1917), dr. phil., professor i biologisk kemi ved Kbh.s Universitet. Prins Valdemarsvej 26, 2820 Gentofte (1978 – biol)
- Møller, Christian Knakkergård (f. 4.7.1920), dr. phil., professor i kemi ved Odense Universitet. Bødtchersvej 8, 5230 Odense M (1968 – fys)
- Møller, Hans Bjerrum (f. 11.5.1932), dr. phil., underdirektør ved Forsøgsanlæg Risø. R. Kirsebærhaven 12, 4000 Roskilde (1978 – fys)
- Maaløe, Ole Urban (f. 15.8.1914), dr. med., professor i mikrobiologi ved Kbh.s Universitet. Ahlmanns Allé 38, 2900 Hellerup (1960 – biol)
- Nathan, Ove Heymann Wandall (f. 12.1.1926), dr. phil., professor i fysik. Rektor ved Kbh.s Universitet. Svanevænget 4, 2100 Kbh. Ø (1976 – fys)
- Nielsen, Aksel Christopher Wiin (f. 17.12.1924), fil. dr., direktør for Meteorologisk Institut. Solbakken 6, 3230 Græsted (1986 – fys)
- Nielsen, Christian Overgaard (f. 16.1.1918), dr. phil., professor i zoologi (med særligt henblik på almen zoologi) ved Kbh.s Universitet. Ravsnæsvej 72, 3460 Birkerød (1961 – biol)
- Nielsen, Halfdan Einer Steemann (f. 13.6.1907), dr. phil., professor i ferskvandsbiologi ved Kbh.s Universitet. *R¹*, *FM. 2**. Vejlesøparken 9, 2840 Holte (1958 – biol)
- Nilsson, Jytte Reichsten (f. 27.4.1932), dr. phil., lektor i protozoologi ved Kbh.s Universitet. Gåsebæksvej 9, 2500 Valby (1984 – biol)
- Nissen, Poul Erik (f. 2.9.1939), lic. scient., lektor i astronomi ved Aarhus Universitet. Januarvej 39, 8210 Århus V (1979 – fys)
- Noe-Nygaard, Arne (f. 30.7.1908), dr. phil., professor i geologi, (med særligt henblik på dynamisk geologi) ved Kbh.s Universitet. *K.*, *FM. 2**. Lundehave, Nordre Strandvej 26 C, 3000 Helsingør (1954 – fys)
- Olesen, Poul (f. 28.4.1939), mag. scient., lektor i teoretisk fysik ved Kbh.s Universitet. Malmlosevej 1, 2840 Holte (1980 – fys)
- Olsson, Lennart (f. 18.9.1949), dr. med., ekstraord. professor i cellebiologi ved Rigshospitalet. Ibstrupvej 20 A, 2820 Gentofte (1982 – biol)
- Ottesen, Martin (f. 14.12.1920), dr. phil., professor ved Carlsberg Laboratoriet og forstander for dets kemiske afdeling. Gl. Carlsberg Vej 10, 2500 Valby (1960 – biol)

- Pedersen, Gert Kjærgård (f. 13.4.1940), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Grants Allé 11, 2900 Hellerup (1977 – fys)
- Pedersen, Olaf (f. 8.4.1920), dr. phil., professor i de eksakte videnskabers historie ved Aarhus Universitet. Elbækvej 16, 8240 Risskov (1978 – fys)
- Peters, Bernard (f. 22.12.1910), dr. phil., professor, fh. bestyrer af Dansk Rumforskningsinstitut. Lundtoftevej 155 A, 2800 Lyngby (udenl. medl. 1961, indenl. medl. 1968 – fys)
- †Pihl, Mogens (f. 22.4.1907, d. 17.3.1986), dr. phil., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Trondhjemsgade 12, 2100 Kbh. Ø (1971 – fys)
- Poulsen, Valdemar Jules (f. 28.11.1929), dr. phil., professor i geologi (med særligt henblik på biostratigrafi), ved Kbh.s Universitet. R. Sol-siden 7, 3540 Lyngby (1981 – biol)
- Rasmussen, Svend Erik (f. 19.11.1925), dr. phil., professor i uorganisk kemi ved Aarhus Universitet. Højkolvej 39, 8210 Århus V (1981 – fys)
- Rehberg, Poul Kristian Brandt (f. 29.3.1895), dr. med., phil. & med. vet., professor i zoofysiologi ved Kbh.s Universitet. Bernstorffsvej 144, 2900 Hellerup (1944 – biol)
- Rehfeld, Jens Frederik (f. 11.10.1941), dr. med., professor i klinisk kemi ved Kbh.s Universitet. J. A. Schwartzgade 37, 2100 Kbh. Ø (1981 – biol)
- Reiz, Sven Anders Torsten (f. 7.6.1915), fil. dr., professor i astronomi ved Kbh.s Universitet. Løvspringsvej 3 B, 2920 Charlottenlund (1959 – fys)
- Rudkjøbing, Mogens Hegelund (f. 6.9.1915), dr. phil., professor i astro-nomi ved Aarhus Universitet. Hejrebakken 22, 8220 Brabrand (1961 – fys)
- Schäffer, Claus Erik (f. 31.1.1930), professor i uorganisk kemi ved Kbh.s Universitet. Rønnebærvej 136 B, 2840 Holte (1977 – fys)
- Seidenfaden, Gunnar (f. 24.2.1908), dr. phil. & scient., botaniker, ambassadør og udenrigsråd. *K^l. FM. 2**. Borsholmgård, 3100 Hornbæk (1974 – biol)
- Siim, Jørgen Christian (f. 1.10.1915), dr. med., fh. direktør for Statens Seruminstitut. Rosenørns Allé 10, 1634 Kbh. V (1974 – biol)
- Simonsen, Morten (f. 31.3.1921), dr. med., professor i transplantations- og immunbiologi ved Kbh.s Universitet. St. Kannikestræde 11, 1169 Kbh. K (udenl. medl. 1965, indenl. medl. 1968 – biol)
- Skou, Jens Christian (f. 8.10.1918), dr. med., professor i biofysik ved Aarhus Universitet. Rislundvej 9, 8240 Risskov (1965 – biol)

- Sten-Knudsen, Ove (f. 14.3.1919), dr. med., professor i biofysik ved Kbh.s Universitet. Smakkegårdsvej 8, 2820 Gentofte (1968 – biol)
- Strid, Arne Krister (f. 7.3.1943), fil. dr., professor i systematisk botanik ved Kbh.s Universitet. R. Tulipanvej 4, 3450 Allerød (1976 – biol)
- Strömrgren, Bengt Georg Daniel (f. 21.1.1908), dr. phil. & scient., professor i astronomi (astrofysik) ved Kbh.s Universitet. *K^l*. – Selskabets præsident 1969-1975. – Æresboligen. Gl. Carlsbergvej 15, 2500 Valby (indenl. medl. 1939, udenl. medl. 1959, indenl. medl. 1968 – fys)
- Surlyk, Finn Christian (f. 17.3.1943), dr. scient., forskningsprofessor ved Grønlands geologiske Undersøgelse. Islandsvej 11, 2800 Lyngby (1986 – biol)
- Svejgaard, Arne (f. 13.3.1937), dr. med., overlæge ved Vævstypelaboratoriet, Rigshospitalet. Skovvang 67, 3450 Allerød (1980 – biol)
- Sørensen, Henning (f. 20.4.1926), dr. phil., professor i petrologi ved Kbh.s Universitet. – Vicepræsident og formand for den naturvidenskabelige klasse. – Fuglsangvej 64 B, 2830 Virum (1978 – fys)
- Thaysen, Jørn Hess (f. 19.10.1921), dr. med., professor i intern medicin ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Frederik V's Vej 21, 2100 Kbh. Ø (1977 – biol)
- Thorn, Niels Anker (f. 1.8.1924), dr. med., professor i fysiologi ved Kbh.s Universitet. Tonysvej 17, 2920 Charlottenlund (1982 – biol)
- Tornehave, Hans Marius Nielsen (f. 24.4.1915), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Tornebakken 45, 2830 Virum (1960 – fys)
- Troels-Smith, Jørgen Andreas (f. 7.6.1916), dr. phil., overinspektør ved Nationalmuseet, fh. lektor i mosegeologi ved Kbh.s Universitet. Grønemosé Allé 103, 2860 Søborg (1961 – biol)
- Tygstrup, Niels (f. 26.5.1926), dr. med., professor i intern medicin ved Kbh.s Universitet. Wiedeweltsgade 6, 2100 Kbh. Ø (1981 – biol)
- Ussing, Hans Henriksen (f. 30.12.1911), dr. med., phil. & scient., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. *K*. Carl Blochs Allé 17, 2860 Søborg (1955 – biol)
- Wettstein Ritter von Westersheim, Diter Holger (f. 20.9.1929), fil. dr., dr. rer. nat., professor ved Carlsberglaboratoriet og forstander for dets fysiologiske afd. *R*. Åsevej 13, 3500 Værløse (1965 – biol)
- Wingstrand, Karl Georg (f. 2.3.1919), fil. dr., professor i sammenlignende anatomi og morfologi ved Kbh.s Universitet. *R^l*. Dyssegårdsvej 55, 2860 Søborg (1959 – biol)
- Winther, Aage (f. 8.5.1926), dr. phil., professor i teoretisk fysik ved Kbh.s

Universitet. – Selskabets kasserer. – Dyssegårdsvej 39, 2860 Søborg
(1968 – fys)

UDENLANDSKE MEDLEMMER
HUMANISTISKE KLASSE

- Akurgal, Ekrem (f. 30.3.1911), dr., professor i klassisk arkæologi ved Universitetet i Ankara (1977)
- Alpers, Klaus (f. 27.9.1935), dr. phil., professor i klassisk filologi ved universitetet i Hamborg (1985)
- Amundsen, Leiv (f. 30.5.1898), dr., professor i klassisk filologi ved universitetet i Oslo (1965)
- Andersson, Karl Thorsten Gunnar (f. 23.2.1929), fil. dr., professor i nordisk stednavneforskning ved Uppsala Universitetet (1986)
- Attman, Artur (f. 31.10.1910), professor i økonomisk historie ved universitetet i Göteborg (1977)
- Ayer, Sir Alfred Jules (f. 29.10.1910), professor i logik ved universitetet i Oxford, England (London) (1976)
- Bailey, Sir Harold Walter (f. 16.12.1899), dr., professor i sanskrit ved universitetet i Cambridge, England (1946)
- Balassa, Iván (f. 5.10.1917), dr., direktør for det ungarske landbrugsmuseum i Budapest (1975)
- Baldwin, John Wesley (f. 13.7.1929), professor i historie ved The Johns Hopkins University, Baltimore, Md. (1978)
- Barth, Thomas Fredrik Weybye (f. 22.12.1928), professor i socialantropologi og etnografi ved universitetet i Oslo (1976)
- Benediktsson, Sigurður Jakob (f. 20.7.1907), dr., hovedredaktør af den islandske ordbog, Reykjavik (1961)
- Bengtsson, Lars Ingmar Olof (f. 2.3.1920), professor i musikvidenskab ved Institutionen för Musikvetenskap i Uppsala (1978)
- Berg, Gösta (f. 31.7.1903), fil. dr., professor, fh. direktør for Nordiska Museet och Skansen i Stockholm. K. (1980)
- Bergsland, Knut (f. 7.3.1914), dr., professor i finsk-ugriske sprog ved universitetet i Oslo (1964)
- Bischoff, Bernhard (f. 20.12.1906), dr., professor i latinsk middelalderfilologi ved universitetet i München (1969)
- Bjøl, Erling (f. 11.12.1918), dr. scient., pol., fh. professor i statskundskab ved Aarhus Universitet. Saint-Germain-en-Laye, Frankrig (indenl. medl. 1974, udenl. medl. 1984)

- Boardman, John (f. 20.8.1927), Lincoln professor i klassisk kunst og arkæologi ved universitetet i Oxford, England (1979)
- Bottéro, Jean (f. 30.8.1914), professor i assyriologi ved l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, la Sorbonne, Paris (1978)
- Boyce, Norah Elizabeth Mary (f. 2.8.1920), professor i iranske studier ved universitetet i London (1978)
- Brems, Hans Julius (f. 16.10.1915), professor i økonomi ved University of Illinois at Urbana-Champaign, Urbana, Ill. (1979)
- Carlsson, Sten Carl Oscar (f. 14.12.1917), fil. dr., professor i historie ved Uppsala Universitet (1986)
- Chéhab, Emir Maurice (f. 27.12.1904), fh. generaldirektør for antikvitetsvæsenet ved Nationalmuseet i Beirut, Paris (1980)
- Clark, John Grahame Douglas (f. 28.7.1907), dr., professor i arkæologi ved universitetet i Cambridge, England. *K.* (1964)
- Daniel, Glyn Edmund (f. 23.4.1914), Litt.D., F.S.A., F.B.A., Emeritus Professor i arkæologi ved universitetet i Cambridge, Fellow of St. John's College, Cambridge, England. *R'*. (1984)
- Duschesne-Guillemin, Jacques-Alfred-Maurice (f. 21.4.1910), professor i iransk sprog og kultur ved universitetet i Liège (1975)
- Erdmann, Karl Dietrich (f. 29.4.1910), dr., professor i historie ved universitetet i Kiel (1968)
- Fehrman, Carl Abraham Daniel (f. 3.2.1915), dr., professor i litteraturhistorie ved universitetet i Lund (1969)
- Fellows-Jensen, Gillian (f. 5.7.1936), lektor i navneforskning ved Kbh.s Universitet (1982)
- Fenton, Alexander (f. 26.6.1929), dr., Research Director, National Museums of Scotland, Edinburgh (1979)
- Finley, Sir Moses I. (f. 20.5.1912), professor i oldtidshistorie ved universitetet i Cambridge, England (1975)
- Firth, Sir Raymond William (f. 25.3.1901), dr., professor i antropologi ved universitetet i London (1966)
- Føllesdal, Dagfinn Kåre (f. 22.6.1932), professor i filosofi ved Oslo Universitet (1986)
- Gershevitch, Ilya (f. 24.10.1914), dr. i iransk filologi ved universitetet i Cambridge, England (1982)
- Giorgi, Amadeo Peter (f. 9.7.1931), Ph.D., professor i almen psykologi ved Duquesne University, Pittsburgh, Penna (1985)
- Gjerstad, Erik Paul Einar (f. 30.10.1897), dr., professor i klassisk arkæologi og antikkens historie ved universitetet i Lund (1953)

- Górski, Karol (f. 30.4.1903), professor i middelalderhistorie ved Nicholas Copernicus universitetet i Toruń, Polen (1979)
- Grabar, André (f. 26.7.1896), dr., professor i byzantinsk arkæologi ved Collège de France, Paris (1951)
- Grøtvedt, Per Nyquist (f. 24.3.1891), dr. philos, fh. lektor, Oslo (1977)
- Gurney, Oliver Robert (f. 28.1.1911), professor i assyriologi ved universitetet i Oxford, England (1976)
- †Hagendahl, Karl Oskar Harald (f. 31.8.1889, d. 22.5.1986), dr., professor i klassiske sprog ved universitetet i Göteborg (1970)
- Haugen, Einar Ingvald (f. 19.4.1906), dr., professor i nordisk og almen sprogvidenskab ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1970)
- Henne, Henry (f. 21.10.1918), professor i almen sprogvidenskab ved universitetet i Bergen (1979)
- Hoffmann, Erich (f. 16.7.1926), dr., professor i Slesvig-Holstens historie ved universitetet i Kiel (1982)
- Hunger, Herbert (f. 9.12.1914), dr. phil., professor i byzantinistik ved universitetet i Wien (1981)
- Haavelmo, Trygve Magnus (f. 13.12.1911), dr., professor i nationaløkonomi ved universitetet i Oslo (1975)
- †Ingholt, Kai Harald (f. 11.3.1896, d. 28.10.1985), dr., professor i arkæologi ved Yale University. R. Hamden, Conn. (1957)
- Jacobsen, Thorkild Peter Rudolph (f. 7.6.1904), dr., professor i assyriologi ved Harvard University (Bradford, N.H.) (1952)
- Jansson, Erik Valter (f. 22.5.1907), dr., professor i svensk sprog ved universitetet i Uppsala (1969)
- Jeannin, Pierre (f. 8.12.1924), studievejleder ved Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris (1979)
- Kellenbenz, Hermann (f. 27.8.1913), dr., professor i historie ved universitetet i Nürnberg (1972)
- Kuhn, Johann (Hans) Christoph Bernhard Theodor (f. 13.7.1899), dr., professor i germansk og nordisk filologi ved universitetet i Kiel (1974)
- Kuiper, Franciscus Bernardus Jacobus (f. 7.7.1907), dr., professor i sanskrit og indisk oldtidskundskab ved universitetet i Leiden (1968)
- Kunze, Emil (f. 18.12.1901), dr., professor, førstedirektør ved Deutsches Archäologisches Institut i Athen (München) (1963)
- Léclant, Jean (f. 8.8.1920), dr., professor i ægyptologi ved Collège de France, Secrétaire perpétuel i Académie des Inscriptions et Belles Lettres, Paris (1986)

- Lefèvre, Yves Pierre Hugues (f. 9.3.1919), dr., professor i middelalderlitteratur ved universitetet i Bordeaux (1983)
- Lehmann, Winfred Philipp (f. 23.6.1916), professor i lingvistik og tysk sprog ved University of Texas, Austin (1975)
- Lienhard, Siegfried (f. 29.8.1924), dr.phil., professor i indologi ved Stockholms Universitet (1986)
- Lindbeck, Assar Carl Eugen (f. 26.1.1930), dr., professor ved Institut for International Økonomi, Stockholm (1977)
- Lombard, Alf (f. 8.7.1902), dr., professor i romanske sprog ved universitetet i Lund (1951)
- Lönnroth, Nils Erik Magnus (f. 1.8.1910), dr., professor i historie ved universitetet i Göteborg (1966)
- Malmberg, Bertil (f. 22.4.1913), dr., professor i almindelig sprogvidenskab ved universitetet i Lund (1974)
- Malmqvist, Nils Göran David (f. 6.6.1924), fil.dr., professor i sinologi ved Stockholms Universitet (1976)
- Martinet, André (f. 12.4.1908), dr., professor i almen sprogvidenskab ved universitetet i Paris (1954)
- Mathias, Peter (f. 10.1.1928), M.A., F.B.A., professor i økonomisk historie ved universitetet i Oxford, England (1982)
- Maybury-Lewis, David H. P. (f. 9.5.1929), professor i antropologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1978)
- Mayrhofer, Manfred (f. 26.9.1926), dr., ordinær professor i almen og indogermansk sprogvidenskab ved universitetet i Wien (1980)
- McFarlane, James Walter (f. 12.12.1920), Professorial Fellow, University of East Anglia, Norwich (1983)
- Meier, Harri Ernst Hinrich Friedrich (f. 8.1.1905), dr., professor i romansk filologi ved universitetet i Bonn (1968)
- Mitchell, Philip Marshall (f. 23.9.1916), dr., professor i germanske sprog ved University of Illinois, Urbana, Ill. (1971)
- Needham, Joseph (f. 9.12.1900), dr., sinolog, Reader i biokemi ved universitetet i Cambridge, England (1975)
- Nielsen, Thøger Harald (f. 30.10.1919), dr.jur., fh. professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. Valsolda, Italien. *R^l*. (indenl. medl. 1980, udenl. medl. 1984)
- Norberg, Dag Ludvig (f. 31.7.1909), professor i latinsk sprog og litteratur ved universitetet i Stockholm (1964)
- Nordenfalk, Carl Adam Johan (f. 13.12.1907), fil. dr., professor i kunsthistorie, fh. dir. for Stockholms Nationalmuseum (1977)

- Norman, Kenneth Roy (f. 21.7.1925), Reader i indisk filologi ved universitetet i Cambridge, England (1983)
- Nykrog, Per (f. 1.11.1925), dr. phil., professor i romansk filologi ved Harvard University. Cambridge, Mass. R. (indenl. medl. 1975, udenl. medl. 1982)
- Odén, Agnes Birgitta (f. 11.8.1921), professor i historie ved universitetet i Lund (1977)
- Passmore, John Arthur (f. 9.9.1914), professor i filosofi ved Australian National University, Canberra (1979)
- Polotsky, Hans Jakob (f. 13.9.1905), dr., professor i ægyptologi ved universitetet i Jerusalem (1967)
- Romilly, Jacqueline de (f. 26.3.1913), dr., professor i græsk ved universitetet i Paris (1961)
- Rudolph, Kurt (f. 3.4.1929), professor i religionshistorie ved University of California, Santa Barbara, Cal. (1976)
- Schmitt, Rüdiger (f. 1.6.1939), dr. phil., professor i sammenlignende indogermansk sprogvidenskab og indoiranistik ved Saarlands Universitet, Saarbrücken, BRD (1985)
- Seip, Jens Laurits Arup (f. 11.10.1905), dr., professor i politisk idéhistorie ved universitetet i Oslo (1974)
- Sjöblom, Bengt Gunnar Olof (f. 28.10.1933), fil. dr., professor i statskundskab ved Kbh.s Universitet (1984)
- Snell, Bruno Karl Johannes Richard (f. 18.6.1896), dr., professor i klassisk filologi ved universitetet i Hamborg (1951)
- Stenström, Thure Oscar (f. 12.4.1927), professor i litteraturvidenskab ved universitetet i Uppsala (1982)
- Svendsen, Paulus (f. 17.4.1904), dr., professor i europæisk litteratur og idéhistorie ved universitetet i Oslo (1978)
- Syme, Sir Ronald (f. 11.3.1903), professor i antikkens historie ved universitetet i Oxford, England (1951)
- Säflund, Lars Gösta (f. 1.3.1903), dr., professor i klassisk sprogvidenskab og kulturforskning ved universitetet i Stockholm (1969)
- Säve-Söderbergh, Torgny (f. 29.6.1914), dr., professor i ægyptologi ved universitetet i Uppsala (1975)
- Thompson, Homer Armstrong (f. 7.9.1906), dr., professor i klassisk arkæologi ved Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (1971)
- Vogt, Hans Kamstrup (f. 1.6.1903), dr., professor i almindelig sprogvidenskab ved universitetet i Oslo (1957)

- Waszink, Jan Hendrik (f. 27.10.1908), professor i klassisk arkæologi og filologi ved universitetet i Leiden (1976)
- Weibull, Curt Hugo Johannes (f. 19.8.1886), dr., professor i historie ved universitetet i Göteborg (1957)
- Wilson, Charles Henry (f. 16.4.1914), professor i moderne historie ved Istituto Universitario Europeo, Firenze (1970)
- Wistrand, Erik Karl Hilding (f. 24.1.1907), dr., professor i klassiske sprog ved universitetet i Göteborg (1971)
- von Wright, Georg Henrik (f. 14.6.1916), dr. i filosofi, forskerprofessor ved Finlands Akademi, Helsingfors (1974)
- Wyller, Egil Anders (f. 24.4.1925), dr., professor i antik åndshistorie ved universitetet i Oslo (1972)
- Zilliacus, Johan Henrik (f. 23.1.1908), dr., professor i græsk litteratur ved universitetet i Helsingfors (1972)
- †Öhmann, Emil (f. 25.1.1894, d. 7.10.1984), dr., professor i germansk filologi ved universitetet i Helsingfors (1957)
- Aarsleff, Hans Christian (f. 19.7.1925), Ph.D., professor i engelsk ved Princeton University, N.J. (1984)

UDENLANDSKE MEDLEMMER NATURVIDENSKABELIGE KLASSE

fys betegner den matematisk-fysiske gruppe, biol den biologiske gruppe

- Ahlfors, Lars Valerian (f. 18.4.1907), dr., professor i matematik ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1977 – fys)
- Ahrland, Sten Harald (f. 4.8.1921), dr., professor i uorganisk opløsningskemi ved universitetet i Lund (1975 – fys)
- Alfsen, Erik Magnus (f. 13.5.1930), dr., professor i matematik ved universitetet i Oslo (1978 – fys)
- Alfvén, Hannes Olof Gösta (f. 30.5.1908), professor i plasmafysik ved Stockholms tekniska Högskola (1968 – fys)
- Ambartsumian, Viktor Amazaspovich (f. 18.9.1908), professor og direktør for Astrophysical Observatory i Erevan, Armenien, USSR (1971 – fys)
- Andersen, Ole Krogh (f. 11.5.1942), direktør, professor ved Max Planck Institutet for faststofforskning i Stuttgart (1982 – fys)

- Andersson, Bengt Erik (f. 12.1.1923), vet.med.dr., professor i fysiologi ved veterinæruniversitetet i Uppsala (1977 – biol)
- Anfinsen, Christian Boehmer (f. 26.3.1916), dr., professor i biologi ved Nat. Inst. of Health, Bethesda, Md. (1965 – biol)
- Auerbach, Charlotte (f. 14.5.1899), dr., professor i genetik ved universitetet i Edinburgh (1968 – biol)
- Avery, John Scales (f. 26.5.1933), Ph.D., lektor i kemi ved H. C. Ørsted Instituttet, København (1986 – fys)
- Barton, Sir Derek Harold Richard (f. 8.9.1918), dr., professor i organisk kemi ved C.N.R.S., Gif-sur-Yvette (1972 – fys)
- Bastiansen, Otto Christian Astrup (f. 5.9.1918), dr., professor i teoretisk kemi ved universitetet i Oslo (1967 – fys)
- Bauer, Heinz (f. 31.1.1928), dr., professor i matematik ved Erlangen-Nürnberg Universitet (1982 – fys)
- Beadle, George Wells (f. 22.10.1903), dr., professor i biologi ved og præsident for University of Chicago, Ill. (1952 – biol)
- Bell, Ronald Percy (f. 24.11.1907), professor i kemi ved universitetet i Stirling, Skotland (1962 – fys)
- Bénard, Jacques (f. 21.12.1912), dr., professor i fysisk kemi ved universitetet i Paris (Bourg-la-Reine) (1968 – fys)
- Bergsten, Karl Erik (f. 27.7.1909), dr., professor i geografi ved universitetet i Lund (1968 – fys)
- Bergström, Lars Ingmar Valeson (f. 6.9.1921), professor, bestyrer for Forskningsinstitutet för Atomfysik, Stockholm (1974 – fys)
- Bernhard, Carl Gustav (f. 28.4. 1910), dr., professor i fysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1975 – biol)
- Berry, R. Stephen (f. 9.4.1931), Ph.D., professor i kemi ved University of Chicago, Ill. (1980 – fys)
- Beurling, Arne Karl-August (f. 3.2.1905), dr., professor i matematik ved Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (1951 – fys)
- Blaauw, Adriaan (f. 12.4.1914), professor ved Det astronomiske Institut, Universitetet i Groningen (1982 – fys)
- Blackburn, Thomas Henry (f. 8.8.1933), professor i mikrobiel økologi ved Aarhus Universitet (1983 – biol)
- Bogorad, Lawrence (f. 29.8.1921), dr., professor i biologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1977 – biol)
- Boström, Kurt Georg Verner (f. 25.3.1932), professor i mineralogi, petrologi og geokemi ved universitetet i Stockholm (1983 – fys)

- Brachet, Jean-Louis-Auguste (f. 19.3.1909), dr., professor i almindelig biologi ved Université Libre, Bruxelles (1956 – biol)
- Bridgwater, David (f. 5.7.1934), dr. phil., professor i dynamisk geologi ved Kbh.s Universitet (1977 – fys)
- Brinck, Per Simon Valdemar (f. 4.9.1919), dr., professor i zoologi ved universitetet i Lund (1972 – biol)
- de Broglie, Prins Louis-Victor-Pierre-Raymond (f. 15.8.1892), dr., professor i teoretisk fysik ved universitetet i Paris (1946 – fys)
- Brooks, Charles Kent (f. 16.10.1939), d. phil., lektor i petrologi ved Kbh.s Universitet (1986 – biol)
- Brown, Gerald Edward (f. 22.7.1926), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh., og ved State University of New York, Stony Brook, N.Y. (1967 – fys)
- Buchthal, Fritz (f. 19.8.1907), dr. med., Consultant ved National Inst. of Health, Bethesda, Md. *R¹*. (udenl. medl. 1946, indenl. medl. 1947, udenl. medl. 1986 – biol)
- Burström, Hans Georg (f. 27.5.1906), dr., professor i plantefysiologi ved universitetet i Lund (1968 – biol)
- Busemann, Herbert (f. 12.5.1905), dr., professor i matematik ved University of Southern California, Los Angeles, Cal. (1964 – fys)
- Carleson, Lennart Axel Edvard (f. 18.3.1928), dr., professor i matematik ved universitetet i Uppsala (1970 – fys)
- Cartan, Henri-Paul (f. 8.7.1904), professor i matematik ved universitetet i Paris (1962 – fys)
- Casimir, Hendrik Brugt Gerhard (f. 15.7.1909), dr., direktør for Philips' Gloeilampenfabriken, Eindhoven (Heeze) (1975 – fys)
- Celis, Julio Enrique (f. 21.5.1941), Ph.D., professor i medicinsk biokemi ved Aarhus Universitet (1984 – biol)
- Chanock, Robert M. (f. 8.7.1924), dr., chef for Laboratoriet for infektionssygdomme, National Institutes of Health, Bethesda, Md. (1980 – biol)
- Clark, Brian Frederic Carl (f. 26.7.1936), Sc. D., professor i biostrukturkemi ved Aarhus Universitet (1980 – biol)
- Connes, Alain (f. 1.9.1947), dr., professor i matematik ved universitetet i Paris (1980 – fys)
- Cotton, Frank Albert (f. 9.4.1930), dr., professor i kemi ved Texas A & M University, Texas (1975 – fys)
- Coulomb, Jean-Marie-François-Joseph (f. 7.11.1904), dr., professor i geofysik ved universitetet i Paris (1969 – fys)

- Cox, David Roxbee (f. 15.7.1924), professor i statistik ved Imperial College of Science and Technology, London (1983 – fys)
- †Cramér, Carl Harald (f. 25.9.1893, d. 5.10.1985), dr., professor i forsikringsmatematik og matematisk statistik ved universitetet i Stockholm (1968 – fys)
- Dahlgren, Rolf Martin Teodor (f. 7.7.1932), fil. dr., professor i systematisk botanik ved Kbh.s Universitet (Lund (1976 – biol)
- Davies, John Arthur (f. 28.3.1927), dr., professor i fysik ved Chalk River Nuclear Laboratories, Ontario (1970 – fys)
- Edlén, Bengt (f. 2.11.1906), dr., professor i fysik ved universitetet i Lund (1956 – fys)
- Edsall, John Tileston (f. 3.11.1902), professor i biokemi ved Harvard University, Boston, Mass. (1969 – biol)
- Eigen, Manfred (f. 9.5.1927), dr., professor, Max-Planck-Institut für Phys. Chemie, Göttingen (1971 – biol)
- Emerson, Sterling Howard (f. 29.10.1900), dr., professor i genetik ved California Institute of Technology, Pasadena, Cal. (1974 – biol)
- Fey, Hans (f. 30.12.1921), dr., professor, direktør for Veterinär-Bakteriologisches Institut der Universität, Bern (1971 – biol)
- Fischer-Hjalmars, Inga Margrete (f. 16.1.1918), dr., professor i teoretisk fysik ved universitetet i Stockholm (1982 – fys)
- Flerov, Georgii Nikolaevitch (f. 2.3.1913), dr., professor, direktør for laboratoriet for kernereaktioner i Dubna (Moskva) (1969 – fys)
- Flood, Håkon (f. 25.9.1905), dr., professor i kemi ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (1964 – fys)
- Folkow, Bjørn Uno Gottfrid (f. 13.10.1921), dr., professor i fysiologi ved universitetet i Göteborg (1968 – biol)
- Frey, David Grover (f. 10.10.1915), professor i biologi ved Indiana University, Bloomington, Ind. (1982 – biol)
- Fredga, Arne (f. 18.7.1902), dr., professor i organisk kemi ved universitetet i Uppsala (1965 – fys)
- Fronæus, Sture Adolf (f. 5.10.1916), dr., professor i uorganisk kemi ved universitetet i Lund (1978 – fys)
- Gard, Sven (f. 3.11.1905), dr., professor i virologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1964 – biol)
- Garnham, Percy Cyril Claude (f. 15.1.1901), professor i med. protozoologi ved universitetet i London (1976 – biol)
- Giles, Norman Henry (f. 6.8.1915), professor i genetik ved University of Georgia, Athens, Ga. (1982 – fys)

- Ginzburg, Vitaly Lazarevich (f. 4.10.1916), professor, leder af afd. f. teoretisk fysik ved akademiet i Moskva (1977 – fys)
- Glick, David (f. 3.5.1908), dr., professor ved Department of Pathology, forstander for Division of Histochemistry ved Stanford University, Stanford, Cal. (1965 – biol)
- Goldanskii, Vitalii Iosifovich (f. 18.6.1923), professor, leder af inst. f. kemisk fysik ved akademiet i Moskva (1977 – fys)
- Granit, Ragnar Arthur (f. 30.10.1900), dr., professor i neurofysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1956 – biol)
- Gray, Harry Barkus (f. 14.11.1935), dr., professor i kemi ved California Institute of Technology, Pasadena, Cal. (1974 – fys)
- Groshev, Leonid Vasilievitch (f. 18.3.1907), professor, Institut for Atomenergi, Moskva (1965 – fys)
- Gustafson, Torsten Valdemar (f. 8.5.1904), dr., professor i teoretisk fysik ved universitetet i Lund (1956 – fys)
- Gustafsson, Carl Åke Torsten (f. 8.4.1908), dr., professor i genetik ved universitetet i Lund (1967 – biol)
- Gårding, Lars Jakob (f. 7.3.1919), dr., professor i matematik ved universitetet i Lund (1963 – fys)
- Hamilton, James (f. 29.1.1918), fh. professor i fysik ved University College, London, professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh. (1967 – fys)
- Hammen, Thomas van der (f. 27.9.1924), dr., professor i palynologi ved universitetet i Amsterdam (1976 – biol)
- Haraldsen, Haakon Kristian (f. 24.4.1904), dr., professor i kemi ved universitetet i Oslo (1972 – fys)
- Hastings, Albert Baird (f. 20.11.1895), dr., professor i biokemi ved Scripps Clinic and Research Foundation, La Jolla, Cal. (1951 – biol)
- Hedberg, Hollis Dow (f. 29.5.1903), dr., professor i geologi ved Princeton University, N.J. (1970 – biol)
- Heidelberger, Michael (f. 29.4.1888), dr., adjungeret professor i patologi (immunologi), New York University, N.Y. (1957 – biol)
- Helgason, Sigurður (f. 30.9.1927), dr., professor i matematik ved Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass. (1972 – fys)
- Hodgkin, Sir Alan Lloyd (f. 5.2.1914), Foulerton Research Professor of the Royal Society, Physiological Laboratory, Cambridge, England (1964 – biol)
- Hohwü-Christensen, Erik (f. 25.9.1904), dr., fh. professor i gymnastikteori ved Kbh.s Universitet, professor i kropsvælsernes fysiologi og

- hygiejne ved Kungl., gymnastika Centralinstitutet i Stockholm. (indenl. medl. 1940, udenl. medl. 1965 – biol)
- Hoppe, Ernst Gunnar (f. 24.12.1914), dr., professor i geografi ved Stockholms Universitet (1972 – fys)
- Hotchkiss, Rollin Douglas (f. 8.9.1911), Ph.D., forskningsprofessor ved State University of New York, Albany, N.Y. (1986 – biol)
- Howard, Richard Alden (f. 1.7.1917), dr., professor i botanik og dendrologi ved Harvard University, Jamaica Plain, Mass. (1968 – biol)
- Hulthén, Lamek (f. 14.12.1909), professor i teoretisk fysik ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm (1976 – fys)
- Huxley, Sir Andrew Fielding (f. 22.11.1917), Master ved Trinity College, Cambridge (1964 – biol)
- Huxley, Hugh Exmor (f. 25.2.1924), dr., afdelingsleder ved Medical Research Council (molekylær biologi) i Cambridge, England (1971 – biol)
- †Hägg, Gunnar (f. 14.12.1903, d. 28.5.1986), dr., professor i uorganisk kemi ved universitetet i Uppsala (1956 – fys)
- Hörmander, Lars Valter (f. 24.1.1931), professor i matematik ved universitet i Lund (1969 – fys)
- Hörstadius, Sven Otto (f. 18.2.1898), dr., professor i zoologi ved universitetet i Uppsala (1951 – biol)
- Jacob, François (f. 17.6.1920), dr., professor i genetik ved Institut Pasteur, Paris (1962 – biol)
- Jakobsson, Sveinn Peter (f. 20.7.1939), dr. scient., direktør for Naturhistorisk Museum, Reykjavik (1975 – fys)
- Jerne, Niels Kaj (f. 23.12.1911), dr., professor i eksperimentel terapi, direktør for Basel Institut für Immunologie (Gard, Frankrig) (1968 – biol)
- Johansen, Kjell (f. 30.9.1932), dr. phil., professor i zoofysiologi ved Aarhus Universitet (1976 – biol)
- Jørgensen, Axel Christian Klixbüll (f. 18.4.1931), dr., professor i uorganisk kemi ved universitetet i Genève (1965 – fys)
- Kadison, Richard Vincent (f. 25.7.1925), professor i matematik ved University of Pennsylvania, Philadelphia, Penna. (1974 – fys)
- Kalckar, Herman Moritz (f. 26.3.1908), dr. scient., professor i biologisk kemi ved Harvard University, Medical School, Boston, Mass. (indenl. medl. 1948, udenl. medl. 1959 – biol)
- Katz, Bernhard (f. 26.3.1911), dr., professor i biofysik ved University College, London (1968 – biol)

- Keynes, Richard Darwin (f. 14.8.1919), dr., professor i fysiologi ved universitetet i Cambridge, England (1971 – biol)
- †Kihara, Hitoshi (f. 21.10.1893, d. 27.7.1986), dr., professor i genetik ved universitetet i Yokohama (1956 – biol)
- Kitaigorodskii, Sergei Alexandrovich (f. 13.9.1934), D.Sc., professor i fysisk oceanografi, The Johns Hopkins University, Baltimore, Md. (1984 – fys)
- Kurland, Charles Gabriel (f. 14.1.1936), dr., professor i molekylær biologi ved Uppsala Universitet (1986 – biol)
- Landis, Eugene Markley (f. 4.4.1901), professor i fysiologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1974 – biol)
- Leaf, Alexander (f. 10.4.1920), professor i gerontologi ved Massachusetts General Hospital, Boston, Mass. (1982 – biol)
- Levan, Johan Albert (f. 8.3.1905), dr., professor i cytologi ved universitetet i Lund (1962 – biol)
- Lipmann, Fritz Albert (f. 12.6.1899), dr., professor i biokemi ved Rockefeller University, N.Y. (1949 – biol)
- Lowry, Oliver Howe (f. 18.7.1910), dr., professor, forstander for Department of Pharmacology, Washington University, St. Louis (1968 – biol)
- Lundberg, Paul Anders (f. 10.9.1920), professor i neurofysiologi ved universitetet i Göteborg (1976 – biol)
- Lundquist, Arne John Axel (f. 6.6.1920), dr., professor i genetik ved universitetet i Lund (1971 – biol)
- Löwdin, Per-Olov (f. 28.10.1916), dr., professor i kvantekemi ved universitetet i Uppsala (1973 – fys)
- Låg, Jul (f. 13.11.1915), dr. agric., professor i jordbundslære ved Norges Landbrukshøgskole, Ås (1982 – biol)
- MacLane, Saunders (f. 4.8.1909), dr., professor i matematik ved universitetet i Chicago, Ill. (1968 – fys)
- Magnusson, Staffan Einar Magnus (f. 29.6.1933), afdelingsleder ved Institut for molekylær biologi, Aarhus Universitet (1983 – biol)
- Manton, Irene (f. 17.4.1904), dr., professor i botanik ved universitetet i Leeds (1953 – biol)
- Mayr, Ernst (f. 5.7.1904), dr., professor i zoologi ved Harvard College, direktør ved Museum of Comparative Zoology, Cambridge, Mass. (1956 – biol)
- Merxmüller, Hermann (f. 30.8.1920), dr.rer.nat., professor i systematisk botanik, direktør for Botanisk Have i München (1984 – biol)

- von Meyenburg, Hans Kaspar (f. 9.12.1941), dr.sc.nat., professor i mikrobiologi ved Danmarks tekniske Højskole (1979 – biol)
- Morgan, William Wilson (f. 3.1.1906), dr., professor i astronomi ved universitetet i Chicago, Ill. (1967 – fys)
- Moscowitz, Albert (f. 20.8.1929), dr., professor i kemi ved University of Minnesota, Minneapolis, Minn. (1977 – fys)
- Munck af Rosenschöld, Lars Mortimer (f. 19.7.1935), dr., docent i genetik ved universitetet i Lund og forskningsleder ved Carlsberg Forsøgs-laboratorium, Kbh. (1978 – biol)
- Maak, Wilhelm (f. 13.8.1912), dr., professor i matematik ved universitetet i Göttingen (1973 – fys)
- †Nannfeldt, Johan Axel Frithiof (f. 18.1.1904, d. 4.11.1985), professor i botanik ved universitetet i Uppsala (1962 – biol)
- Neugebauer, Otto Eduard Hermann (f. 26.5.1899), dr., professor i matematikkens historie, Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (1934 – fys)
- †Nicolaysen, Ragnar (f. 9.8.1902, d. 7.4.1986), dr., professor i ernæringsforskning ved universitetet i Oslo (1965 – biol)
- van Niel, Cornelius Bernardus (f. 4.11.1897), professor i mikrobiologi ved Stanford University, Stanford, Cal. (1968 – biol)
- Nilan, Robert A. (f. 23.12.1926), professor i genetik ved Washington State University, Dean, Pullman, Wash. (1986 – biol)
- Nomura, Masayasu (f. 27.4.1927), dr., professor i genetik og biokemi ved Department of Biological Chemistry ved University of California, Irvine California College of Medicine, Irvine, Cal. (1977 – biol)
- North, John David (f. 19.5.1934), dr., professor i de eksakte videnskabers historie og filosofi, Universitetet i Groningen (1984 – fys)
- Oort, Jan Hendrik (f. 28.4. 1900), dr., professor, fh. direktør for observatoriet i Leiden (1947 – fys)
- Ourisson, Guy Henri (f. 26.3.1926), dr., professor i kemi ved Louis Pasteur Universitetet, Strasbourg (1974 – fys)
- Peirls, Sir Rudolf Ernst (f. 5.6.1907), Emeritus Wykeham Professor i fysik ved universitetet i Oxford, England (1980 – fys)
- Perlman, Isadore (f. 12.4.1915), professor i kemi ved University of California, Berkeley, Cal. (1972 – fys)
- Pethick, Christopher John (f. 22.2.1942), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh. (1977 – fys)
- Pontecorvo, Guido Pellegrino Arrigo (f. 29.11.1907), professor, Imperial Cancer Research Fund, London (1966 – biol)

- Prelog, Vladimir (f. 23.7.1906), dr., professor i organisk kemi ved Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich (1971 – fys)
- Ramberg, Hans (f. 15.3.1917), dr., professor i geologi (petrografi) og mineralogi ved universitetet i Uppsala (1964 – fys)
- Raven, Peter Hamilton (f. 13.6.1936), Ph.D., direktør for Missouri Botanical Garden, St. Louis, Mo. (1980 – biol)
- Rechinger, Karl Heinz (f. 16.10.1906), dr., professor i systematisk botanik og plantegeografi ved universitetet i Wien (1971 – biol)
- Regnéll, Otto Gerhard (f. 19.6.1915), dr., professor i geologi ved universitetet i Lund (1969 – biol)
- Reynoldson, Thomas Braban (f. 21.3.1914), Ph.D., D.Sc., professor i økologi ved University of Wales, Bangor (1984 – biol)
- Rhoades, Marcus Morton (f. 24.7.1903), dr., professor i genetik ved Indiana University, Bloomington, Ind. (1977 – biol)
- Rice, Stuart Alan (f. 6.1.1932), professor i fysisk kemi ved University of Chicago, Ill. (1976 – fys)
- Riste, Tormod (f. 14.5.1925), dr. philos., professor i fysik ved universitetet i Oslo (1986 – fys)
- Roche, Jean-Casimir-Henri-Hilaire (f. 14.1.1901), dr., professor i almen og sammenlignende biokemi ved collège de France, Paris (1970 – biol)
- Saltin, Bengt (f. 3.6.1935), med. dr., professor i legemsøvelsernes teori ved Kbh.s Universitet. R. (1984 – biol)
- Sargeson, Alan McLeod (f. 13.10.1930), professor i uorganisk kemi ved Australian National University, Canberra (1976 – fys)
- Schmidt-Nielsen, Knut (f. 24.9.1915), dr., professor i zoologi ved Duke University, Durham, N.C. (1975 – biol)
- Schnopper, Herbert William (f. 13.3.1933), dr., direktør for Dansk Rumforskningsinstitut (1982 – fys)
- Schrieffer, John Robert (f. 31.5.1931), professor i fysik ved University of California, Santa Barbara, Cal. (1979 – fys)
- Schwarzschild, Martin (f. 31.5.1912), professor i astronomi ved Princeton University, N.J. (1969 – fys)
- Segal, Irving Ezra (f. 13.9.1918), dr., professor i matematik ved Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass. (1977 – fys)
- Selberg, Atle (f. 14.6.1917), dr., professor i matematik ved Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (1967 – fys)
- Sheline, Raymond Kay (f. 31.3.1922), dr., professor i kemi og fysik ved Florida University i Tallahassee, Fla. (1974 – fys)

- Stern, Herbert (f. 22.12.1918), professor i biologi ved University of California, La Jolla, Cal. (1976 – biol)
- Strand, Kaj Aage Gunnar (f. 27.2.1907), dr. phil., professor, videnskabelig direktør for U.S. Naval Observatory, Washington, D.C. *R'*. (1965 – fys)
- Stumpf, Paul Karl (f. 23.2.1919), dr., professor i biokemi ved University of California, Davis, Cal. (1975 – biol)
- Størmer, Erling (f. 2.11.1937), Ph.D., professor i matematik ved universitetet i Oslo (1986 – fys)
- Suomalainen, Esko (f. 11.6.1910), dr., professor i genetik ved universitetet i Helsingfors (1968 – biol)
- Swiatecki, Wladyslaw Jerzy (f. 22.4.1926), dr., kernefysiker, Lawrence Radiation Laboratory, Berkeley, Cal. (1973 – fys)
- Sørensen, Niels Andreas (f. 8.12.1909), dr., professor i organisk kemi ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (1973 – fys)
- Taube, Henry (f. 30.11.1915), dr., professor i kemi ved Stanford University, Stanford, Cal. (1984 – fys)
- Teichert, Curt (f. 8.5.1905), dr., professor i geologi ved Univ. of Rochester, New York (1973 – fys)
- Thorne, Robert Folger (f. 13.7.1920), professor i botanik ved Rancho Santa Ana Botanic Garden, Claremont, Cal. (1986 – biol)
- Tosteson, Daniel Charles (f. 5.2.1925), dr., Dean of Medical Studies, Harvard University, Boston, Mass. (1973 – biol)
- Tutin, Winifred (f. 8.10.1915), dr., Honorary Reader in Botany, University of Leicester (1975 – biol)
- Vallee, Bert Lester (f. 1.6.1919), professor i biokemi ved Harvard Medical School, Boston, Mass. (1977 – biol)
- Voigt, Ehrhard (f. 28.7.1905), dr., professor i geologi og palæontologi ved universitetet i Hamborg (1972 – biol)
- Watson, James Dewey (f. 6.4.1928), dr., professor i biologi, dir. for Cold Spring Harbor Laboratory, Long Island, N.Y. (1962 – biol)
- Weisskopf, Victor Frederick (f. 19.9.1908), professor i fysik ved Institute of Technology, Cambridge, Mass., fh. generaldirektør for CERN (European Center for Nuclear Research), Genève (1962 – fys)
- Wergeland, Harald Nicolai Storm (f. 14.3.1912), dr., professor i fysik ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (1963 – fys)
- Wetzel, Robert G. (f. 16.8.1936), professor i biologi ved University of Michigan, Ann Arbor, Mich. (1986 – biol)

- Wheeler, John Archibald (f. 9.7.1911), dr., professor i fysik ved University of Texas, Austin (1971 – fys)
- Wickman, Frans Erik (f. 21.3.1915), dr., professor i mineralogi, petrologi og geokemi ved universitetet i Stockholm (1971 – fys)
- Wigglesworth, Sir Vincent Brian (f. 17.4.1899), dr., professor i biologi ved universitetet i Cambridge, England (1951 – biol)
- Wigzell, Hans Lennart Rudolf (f. 28.10.1938), dr. med., professor i immunologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1986 – biol)
- Wildman, Samuel Goodnow (f. 26.5.1912), dr., professor i biologi ved Univ. of California, Los Angeles, Cal. (1977 – biol)
- Wilkinson, Sir Geoffrey (f. 14.7.1921), professor i uorganisk kemi ved Imperial College, London (1968 – fys)
- Wilson, Douglas Patrick (f. 7.8.1902), dr., fh. Associate, Marine Biological Laboratory, Plymouth (1965 – biol)
- Wright, Sewall (f. 21.12.1889), dr., fh. professor i genetik ved University of Wisconsin, Madison, Wisch. (1970 – biol)
- Yonge, Sir Charles Maurice (f. 9.12.1899), dr., professor i zoologi ved universitetet i Glasgow (Edinburgh) (1956 – biol)
- Zamecnik, Paul Charles (f. 22.11.1912), dr., professor i onkologi ved Worcester Foundation for Experimental Biology, Shrewsbury, Mass. (1978 – biol)
- Öhrn, Nils Yngve (f. 11.6.1934), fil.dr., professor i kemi og fysik ved University of Florida, Gainesville, Fla. (1986 – fys)
- Aaboe, Asger Hartvig (f. 26.4.1922), dr., professor i matematik og naturvidenskabernes historie, og i det nære Østens sprog og litteraturer, Yale University, New Haven, Conn. (1975 – fys)

INDENLANDSKE MEDLEMMER
EFTER ANCIENNITET

Humanistiske klasse: kursiv

Jessen	Jørgen, C.	Jensen, Højgaard	Hansen, Hans J.
Strömngren	Barker	Lassen, Ulrik	<i>Johansen, K. Friis</i>
Holter	Kofoed-Hansen	<i>Rasmussen, Nørregaard</i>	Lassen, Niels A.
Rehberg, Brandt	Simonsen	Seidenfaden	Lund, Ebba
Fenchel, W.	Skou, J. C.	Siim	Madsen, Ib
Bjerrum, J.	<i>Skrubbeltrang</i>	<i>Bredsdorff</i>	Munch-Petersen
Jensen, K. A.	v. Wettstein	<i>Gelting</i>	Møller, Bjerrum
<i>Riis</i>	<i>Hammershaimb</i>	<i>Gomard</i>	Pedersen, Olaf
Noc-Nygaard	<i>Thomsen, Rudi</i>	<i>Hvidtfeldt</i>	<i>Petersen, Ladewig</i>
<i>Steensberg</i>	Crone,	Klenow	<i>Rasmussen, Holger</i>
Bang	<i>Fischer-Jørgensen</i>	<i>Monberg</i>	<i>Rischel</i>
Bohr	Fuglede	<i>Sass</i>	<i>Sørensen, Algot</i>
Ussing	<i>Glamann</i>	<i>Favrholdt</i>	Sørensen, Henn.
<i>Jansen, Billeskov</i>	Mohr	Larsen, Olesen	Andersen, Torkild
Andersen, Einar	Møller,	Marcker	Berthelsen, Ole
Bak, Børge	Knakkergård	Nathan	Buchwald
Lassen, N. O.	Peters	Strid	<i>Christensen, Johnny</i>
Mottelson	Sten-Knudsen	<i>Thomsen, Niels</i>	<i>Christiansen, S.</i>
Nielsen, Steemann	Winther	Andersen, Sv. O.	Larsen, Kai
Reiz	<i>Ellehøj</i>	Berthelsen, A.	Lund, Henning
Wingstrand	<i>Læssøe</i>	Bjørnholm	Michelsen
<i>Larsen, J. P.</i>	Christensen, Bent	Dansgaard	<i>Moustgaard</i>
Maaløe	<i>Dal</i>	Engberg	Nissen
Ottesen	<i>Egerod</i>	Fenchel, Tom	<i>Olsen, Olaf</i>
Tornehave	<i>Jacobsen, E.</i>	<i>Fink</i>	<i>Svane</i>
<i>Becker</i>	Kjeldgaard	<i>Fischer</i>	Barndorff-Nielsen
Hald, A.	Kristensen, Leif	<i>Hendriksen</i>	<i>Estrup</i>
Huus	Kruhøffer	Holmsgaard	Forchhammer
Nielsen, Overgaard	Lund, Bodil Jerslev	<i>Johansen, H. Friis</i>	Holstener-Jørgensen
Rudkjøbing	<i>Stief</i>	Lundquist	Jónasson
Troels-Smith	<i>Glahn</i>	Mackintosh	Kullenberg
Andersen, Sparre	<i>Asmussen, Jes</i>	Maunsbach	<i>Lidin</i>
Asmussen, E.	<i>Blegvad</i>	Pedersen, Kjærgård	Olesen, Poul
<i>Bagge</i>	Andersen, Sv. Th.	Schäffer	<i>Raasted</i>
Kjær	Behnke	<i>Spang-Hanssen, Henn.</i>	Sveigaard
Lindhard	<i>Dalgård</i>	<i>Sørensen, Søren</i>	<i>Sørensen, Kousgård</i>
<i>Schiørring</i>	Elitsgaard-	Thaysen, Hess	Als-Nielsen
Bak, Thor A.	Rasmussen	<i>Waaben</i>	<i>Ejskjær</i>
Ballhausen	<i>From</i>	<i>Bergsagel</i>	Eliassen
	<i>Hjorth, Lindegård</i>	<i>Brøndsted</i>	<i>Grane</i>
		Dahl, J. P.	<i>Hansen, Sv. Aa.</i>
		<i>Gjødesen</i>	<i>Nielsen, Eduard</i>

Poulsen, Vald.	Fiil	<i>Dahlerup</i>	Jørgensen, Bo
Rasmussen, Sv. E.	Linderberg	<i>Danø</i>	Barker
Rehfeld	<i>Matthiessen</i>	<i>Andersen, Ellen</i>	Nilsson, Jytte
Tygstrup	<i>Nøjgaard</i>	Bechgaard	<i>Skydsgaard</i>
Andersen, J. U.	Olsson	Bræstrup	<i>Thyssen</i>
Berg, Christian	<i>Spang-Hanssen, Ebbe</i>	Cotterill	<i>Bukdahl</i>
<i>Christensen, Bent</i>	<i>Steensgaard</i>	<i>Johansen, Hans Chr.</i>	<i>Olsen, Munk</i>
<i>Eller</i>	Thorn	Johansen, Peter	<i>Ørnes</i>
			<i>Fenger</i>
			Hansen, P. G.
			Haagerup
			<i>Jørgensen, Sv.-Aa.</i>
			Krogsgaard-Larsen
			<i>Kaarsted</i>
			<i>Maegaard</i>
			Molin
			Surlyk
			<i>Sørensen, Knud</i>
			Nielsen, Wiin

MEDLEMSANTAL

Indenlandske medlemmer	202	Udenlandske medlemmer	274
Humanistiske klasse	81	Humanistiske klasse	97
Naturvidenskabelig klasse	121	Naturvidenskabelige klasse	177
Mat.-fys. gruppe	63	Mat.-fys. gruppe	89
Biol. gruppe	58	Biol. gruppe	88

Tillidshverv

Årstallet til højre angiver valgperiodens udløb (normalt i april).

INTERNE HVERV

	valgt	til
<i>Præsident:</i> Jens Lindhard	1981	1988
<i>Klasseformænd og vicepræsidenter:</i>		
Olaf Olsen	1983	1989
Henning Sørensen	1981	1987
<i>Sekretær:</i> Thor A. Bak	1985	1989
<i>Redaktør og arkivar:</i> Erik Dal	1975	1990
<i>Kasserer:</i> Aage Winther	1984	1991
<i>Kassekommissionen:</i>		
C. J. Ballhausen	1976	1989
P. Nørregaard Rasmussen	1980	1988
Anders Reiz	1978	1987
Henning Spang-Hanssen, fm.	1986	1990
<i>Revisorer:</i>		
Hector Estrup	1986	1990
Bent Fuglede	1978	1988
<i>Revisorsuppleanter:</i>		
Jes Asmussen	1978	1990
Gert Kjærgård Pedersen	1978	1988
<i>Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark:</i>		
Mogens Blegvad, fm.	1976	1987
Rodney, M. Cotterill	1986	1988
Jes Forchhammer	1982	1990
Niels Thomsen	1977	1989
<i>Bibliotekar:</i> Jes Asmussen	1978	1987

<i>Carlsbergfondets direktion:</i>	valgt til 30.9.	
C. J. Ballhausen	1972	1996
Henrik Glahn	1977	1992
Kristof Glamann, fm.	1969	1988
Ebba Lund	1980	1994
Axel Michelsen		1990
<i>Frederiksborg-Museets bestyrelse</i>		
Valgt af Selskabet: Kristof Glamann	1969	1988
<i>Bestyrelsen for Carlsbergs Mindelegat for Brygger J. C. Jacobsen</i>		
Valgt af Selskabets præsident: Erik Dal	1985	1988
<i>Tilforordnede til Carlsberg Laboratoriets bestyrelse:</i>		
Valgt af Selskabet:		
E. Bjerl Nielsen, teknisk direktør	1980	1990
Poul J. Svanholm, administrerende direktør	1980	1990
<i>Beboer af Gl. Carlsbergs Hovedbygning (Æresboligen):</i>		
Bengt Strömngren	1966	
<i>Bestyrelsen for Grosserer A. Collstrops Hjem for en dansk Videnskabsmand, Lundehave:</i>		
Thor A. Bak, fm.	1985	1991
Jon Palle Buhl, højesteretssagfører	1985	
Sune Dalgård	1977	
Gert Kjærgård Pedersen	1985	
<i>Beboer af Lundehave:</i>		
Arne Noe-Nyegaard	1963	
<i>Bestyrelsen for Lægen, Professor ved Københavns Universitet, dr. med. & chir. Knud Sand's Legat:</i>		
Michael Lassen Jordan, advokat	1982	1988
Gert Kjærgård Pedersen	1981	
Nils Schiørring	1970	
<i>Suppleanter:</i>		
Bent Christensen, (jur.)	1982	
Bernhard Gomard	1976	
Jens Jordan, advokat	1970	
<i>Beboer af professor Knud Sands bolig:</i>		
Einar Andersen	1970	

<i>Bestyrelsen for Selskabets Bidragsfond:</i>		1987
C. J. Ballhausen	1985	
C. J. Becker, fm.	1975	
J. Chr. Siim	1975	

Bestyrelsen for Niels Bohr Arkivet:

Valgt af Selskabet: Olaf Pedersen	okt. 1985	1989
---	-----------	------

Bestyrelsen for Niels Bohr Legatet:

Thor A. Bak	1985	
C. J. Becker	1978	
Olaf Olsen	1985	
Jens Lindhard, fm.	1981	
Henning Sørensen	1981	

Caix Legatet:

Selskabet indstiller mulige kandidater til Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond

Bestyrelsen for Grundforskningsfonden: 1986

Jens Ulrik Andersen		1990
Bent Christensen (jur)		1988
Jens Peder Dahl		1988
David Favrholt		1990
Tom Fenchel		1988
Lennart Olsson, fm., livsvarigt medlem		
Jens Rehfeld		1990

Bestyrelsen for Emil Herborgs Legat til unge, danske, mandlige, ubemidlede Naturvidenskabsmænd:

Bent Christensen	1973	1989
Bent Fuglede	1980	1988
Torben Huus	1980	1987
Jytte R. Nilsson	1986	1991
Anders Reiz, fm.	1976	1990

Bestyrelsen for Aksel Tøvborg Jensens Legat: okt. 1983 1988

Thor A. Bak, fm.
C. J. Ballhausen
Erik Dal
Karsten Friis Johansen
Aage Winther

- Bestyrelsen for Inge Lehmann's Legat af 1983:* okt. 1984 1986
 Elvin Kejlsø, chefgeodæt, fm.
 Ib K. Moustgaard
 Sven Saxov, professor
 Suppleanter:
 O. Bedsted Andersen, statsgeodæt
 Gunnar Kullenberg
 Rolf Willanger, professor, dr. phil.
- Bestyrelsen for Mag. art. Marcus Lorenzens Legat:* 1989
 Thor A. Bak, fm. 1985
 Poul Lindegård Hjorth 1983
 Kai Larsen 1980
- Bestyrelsen for Julie von Müllens Fond* 30.9.1988
 Valgt af præsidenten:
 E. Sparre Andersen
 Knud Waaben
- Bestyrelsen for Arne og Doris Truelsens Legat:*
 Poul Erik Nissen 1983
 Anders Reiz 1981
 Knud Waaben, fm. 1983
- Bestyrelsen for Kaj Linderstrøm-Lang's Guldmedaillefond*
 Valgt af Selskabet: Diter v. Wettstein 1986 1996
- Bestyrelsen for Det danske Institut i Rom*
 Valgt af Selskabet: Karsten Friis Johansen 31.3.1988
- Bestyrelsen for legatet Ole Rømer Medaillen* 31.10
 Valgt af Selskabet: Bengt Strömngren 1968 1986
- Niels Skyum-Nielsens Mindefond til støtte af middelalderhistorisk forskning*
 Godkendelse af beretning og regnskab: Præsidenten . 24.1.1985
- Forskerøvelserne* er til sommeren 1987 udlånt til følgende:
 Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum
 Mogens Blegvad
 Søren Egerod
 Anders Reiz
 P. J. Riis
 J. Chr. Siim

FÆLLES FOR BEGGE KLASSER

Følgende medlemmer er for tiden indvalgt i

Planlægningsrådet for Forskningen, PRF

Peder Olesen Larsen, fm.
 Bodil Jerslev Lund
 Allan R. Mackintosh
 Niels Steensgaard

Statens humanistiske Forskningsråd, SHF

Johnny Christensen
 David Favrholt
 Tage Holst Kaarsted
 Birger Munk Olsen
 Niels Steensgaard, fm.

Statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige Forskningsråd, SJVF

Erik Holmsgaard

Statens lægevidenskabelige Forskningsråd, SLF

Claus Bræstrup
 Bodil Jerslev Lund
 Arvid B. Maunsbach
 Morten Simonsen

Statens naturvidenskabelige Forskningsråd, SNF

Torkild Andersen
 Christian Berg
 Brian F. C. Clark
 Willi Dansgaard
 Agnete Munch-Petersen
 Jytte R. Nilsson

European Science Foundation-udvalget

Jes Asmussen
 Peder Olesen Larsen
 Bengt Algot Sørensen
 Henning Sørensen

Unesco Nationalkommissionens tværfaglige videnskabsudvalg
Valgt af Selskabet: Peder Olesen Larsen

Kommissionen til udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturenes historie

Sofus Christiansen
Grith Lerche, museumsinspektør, mag. art.
Holger Rasmussen
Axel Steensberg, fm.
J. Troels-Smith

*Kommissionen til udforskning af Danmarks ældste landbrug
og de samtidige naturforhold*

Svend Th. Andersen
Peder Mortensen, museumsdirektør
Olaf Olsen
Axel Steensberg
J. Troels-Smith, fm.

HUMANISTISKE KLASSE

*Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder
til dansk historie*

Troels Dahlerup, fm.
Sune Dalgård
Troels Fink
Svend Gissel, førstebibliotekar, dr. phil.

Kommissionen for registrering af litterære kilder til dansk historie

Valgt af Selskabet:
Povl Bagge
Erik Dal

Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum, CLG

Klaus Alpers	1990
Johnny Christensen, fm.	okt. 1989
Holger Friis Johansen	1990
Fritz Saabye Pedersen, lektor, lic. phil.	1990

Kommissionen for Thesaurus Linguae Latinae, TLL

Johnny Christensen	1989
Holger Friis Johansen, fm.	1987
Palle W. Nielsen, lektor	okt. 1989

Kommissionen for Carlsbergfondets syriske ekspeditioner

Peder Mortensen, museumsdirektør, fm. og redaktør	1990
Eduard Nielsen	1990
Olaf Olsen	1990
Ingolf Thuesen, kandidatstipendiat, mag. art.	1990

Ad hoc-udvalg vedr. indstillinger til internationale priser 1987

Arild Hvidtfeldt
Olaf Olsen, fm.
P.J. Riis

Udvalget til forberedelse af indstilling til ESF vedr. evt. udgivelse af prismaterialet i Øresundstoldregnskaberne 1557-1646

Sune Dalgård
Svend Ellehøj
Hans Chr. Johansen
E. Ladewig Petersen, fm.
Niels Steensgaard
Bengt Algot Sørensen, observatør

NATURVIDENSKABELIGE KLASSE

Udvalg til forberedelse af medlemsvalg nov. 1988

Willi Dansgaard
Tom Fenchel
Bodil Jerslev Lund
Lennart Olsson, fm.
Gert Kjærgård Pedersen
Henning Sørensen

Ad hoc-udvalg vedr. indstillinger til internationale priser

1987

Thor A. Bak
 Ebba Lund
 Henning Sørensen, fm.

Kommissionen for forskningsarealer

Svend Th. Andersen
 C. Overgaard Nielsen
 A. Noe-Nygaard
 J. Troels-Smith, fm.

Interimstyrelsen for Physica Scripta

dec. 1987

Valgt af Selskabet:
 Thorkild Andersen
 P. Gregers Hansen, suppleant

Acta Zoologica

Valgt af Selskabet:
 Regional Editor:
 Claus Nielsen, lektor, dr. phil., Zoologisk Museum
 Medlemmer af Advisory Council:
 C. C. Barker Jørgensen
 K. G. Wingstrand

Styringsgruppe vedr. Niels Bohr Stipendierne

Erik Dal
 Jes Forchhammer, sekretær
 Jens Lindhard, fm.
 Ove Sten-Knudsen
 Henning Sørensen
 Aage Winther

Nationalkomiteen for International Foundation for Science, IFS

Lars Munck
 C. Overgaard Nielsen
 Martin Ottesen
 Thor A. Bak, fm.

Bestyrelsen for Danmarks Akvarium 31.12.1986
Valgt af Selskabet: Torben Wolff, docent, dr. phil.

Bestyrelsen for Dansk Bilharziose Laboratorium 1988
Valgt af Selskabet: Bent Christensen

UNION ACADEMIQUE INTERNATIONALE, UAI

Nationalkomiteen

Asmussen, Jes	1989
Fischer, Erik	1990
Raasted, Jørgen	nov. 1987
Sørensen, Bengt Algot	okt. 1989
Thomsen, Rudi, delegeret til UAI til 1.7.1986, fm.	juli 1990

Nationalkomiteer for foretagender under UAI

Romertallet angiver den pågældende UAI-kommissions nummer

I. <i>Corpus Vasorum Antiquorum, CVA</i>	1989
Buhl, Marie-Louise, museumsoverinspektør, dr. phil.,
Antiksamlingen, Nationalmuseet	
Dal, Erik, Videnskabernes Selskab	
Helsted, Dyeke, direktør, Thorvaldsens Museum	
Jensen, Søren Skovgaard, professor, dr. phil., OU	
Johansen, Flemming, direktør, Ny Carlsberg Glyptotek, fm.	
Melander, Torben, museumsinspektør, Thorvaldsens Museum	
Thomsen, Rudi, Videnskabernes Selskab	
V. <i>Novum Glossarium Latinitatis, NGML</i> (Den ny Ducange)	1990
Johansen, Holger Friis, Institut for klassisk filologi, AaU, fm.	
Olsen, Birger Munk, Institut for græsk og latinsk middelalder-
filologi, KU	
XII. <i>Monumenta Musicae Byzantinae, MMB</i>	
Bergsagel, John, Musikvidenskabeligt Institut, KU	okt. 1989
Glahn, Henrik, Musikvidenskabeligt Institut, KU,
fm. og hovedredaktør	1990

Raasted, Jørgen,		
Institutt for græsk og latinsk Middelalderfilologi		okt. 1989
XVIII. <i>A Critical Pāli Dictionary, CPD</i>		
Asmussen, Jes, Institut for iransk filologi, KU		1990
Lidin, Olof, Østasiatisk Institut, KU		1989
Lindtner, Christian, dr., leder af CPD-kontoret i Kbh.		1989
Læssøe, Jørgen, Institut for Assyriologi, KU, fm.		1990
Thomsen, Rudi, Historisk Institut, AaU		1989
XX. <i>Corpus Antiquitatum Americanensium, CAA</i>		
Hvidtfeldt, Arild, Institut for Religions sociologi, KU, fm.		1989
Lundbæk, Torben, museumsoverinspektør,
Etnografisk Samling, Nationalmuseet		1987
Monberg, Torben, Videnskabernes Selskab		1989
Schjellerup, Inge, mag. scient., Internationalt sekretariat
for udforskning af landbrugsredskabernes historie, Brede		1989
Thomsen, Rudi, Historisk Institut, AaU		1989
XXII. <i>Fontes Historiae Africanæ, FHA</i>		
		okt. 1989
Dalgård, Sune, Landsarkivet for Sjælland		
Hansen, Holger Bernth, lektor, dr. theol.,
Institut for Samfundsfag, KU		
Justesen, Ole, lektor, Institut for økonomisk Historie, KU		
Steensgaard, Niels, Historisk Institut, KU		
Thomsen, Rudi, Historisk Institut, AaU, fm.		
XXVI. <i>Sylloge Nummorum Graecorum, SNG</i>		
		1989
Hannestad, Niels, universitetslektor,
Institut for klassisk og nærorientalsk arkæologi, AaU		
Kromann, Anne, museumsinspektør,
Den kgl. Mønt- og Medallesamling, Nationalmuseet		
Melander, Torben, museumsinspektør,
Thorvaldsens Museum		
Thomsen, Rudi, Historisk Institut, AaU, fm.		
XXVIII. <i>Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, LIMC</i>		
Fischer, Erik, Den kgl. Kobberstiksamling		1989

Johansen, Flemming, museumsdirektør,
 Ny Carlsberg Glyptotek, fm. og regionalredaktør
 Johansen, Karsten Friis, Filosofisk Institut, KU
 Thomsen, Rudi, Historisk Institut, AaU

XXXI. *Atlas Linguarum Europae, ALE* 1990

Asmussen, Jes, Institut for iransk filologi, KU
 Ejkskjær, Inger, Institut for dansk dialektforskning, KU, fm.
 Ringgaard, Kr., professor, dr. phil.,
 Institut for nordisk sprog- og litteraturforskning, AaU
 Spang-Hanssen, Henning,
 Institut for anvendt og matematisk lingvistik, KU

XXXV. *Jewish Art Index, JAI* okt. 1989

Asmussen, Jes, Videnskabernes Selskab
 Fischer, Erik, Den kgl. Kobberstiksamling
 Gelfer-Jørgensen, Mirjam, lektor,
 Institut for kunsthistorie, KU
 Haxen, Ulf, førstebibliotekar,
 Judaistisk afdeling, Dt kgl. Bibliotek, fm.

INTERNATIONAL COUNCIL OF
 SCIENTIFIC UNIONS, ICSU

Nationalkomiteen

Andersen, O. Bedsted, statsgeodæt, IUGG
 Andersen, Svend Th., INQUA
 Berg, Lene, klinisk psykolog, cand.psych., JUPsyS
 Berthelsen, Asger, ICL
 Blegvad, Morgen, IUHPS
 Eliassen, Erik, WCRP
 Hansen, Erik B., professor, dr. techn., IUTAM
 Harnung, Sv., lektor, IUPAC
 Hoch, Ella, lektor, IUGS
 Jacobsen, N. Kingo, professor, dr. phil., IGU
 Jørgensen, T. Stockflet, civilingeniør, dr. phil., URSI
 Kjøller, Annelise, lektor, IUMS
 Knude, Jens, dr. scient., IAU

Larsen, P. Olesen, IUB
 Lindegaard-Andersen, Asger, professor, dr. techn., IUCr
 Michelsen, Axel, IUPAB, fm.
 Nielsen, Gunnar Gissel, dr. agro., IUBS
 Pedersen, Gert Kjærgård, IMU
 Smith, Henrik, professor, IUPAP
 Svejgaard, Arne, IUIS
 Thorn, Niels A., IUPS
 Ungstrup, Eigil A., lektor, lic. techn., COSPAR/SCOSTEP
 Wolff, Torben, docent, dr. phil., SCOR
 Aaes-Jørgensen, E., professor, dr. phil., IUNS

Nationalkomiteens forretningsudvalg

marts 1980

Andersen, Ole Bedsted, statsgeodæt
 Harnung, Sv., lektor
 Michelsen, Axel, fm.
 Nielsen, Gunnar Gissel, dr. agro.
 Ungstrup, Eigil A., lektor, lic. techn.

Nationalkomiteer for unioner under ICSU

Medlemmerne vælges af de anførte institutioner

International Astronomical Union, IAU

nov. 1989

Christensen, Per Rex, lektor, lic. scient.,
 Niels Bohr Institutet
 Christensen-Dalsgaard, Jørgen, lektor, Ph.D.,
 Astronomisk Institut, AaU
 Clausen, Jens Viggo, lektor,
 Observatoriet i Brorfelde, KU
 Knude, Jens, dr. scient.,
 Observatoriet i København, KU, sekr. og ICSU-repræsentant
 Kristensen, Leif Kahl, lektor,
 Det fysiske Institut, AaU
 Moesgaard, Peder, lektor, dr. scient.,
 Institut for de eksakte videnskabers historie, AaU
 Nissen, Poul Erik, Videnskabernes Selskab, fm.
 Schnopper, H. W., Dansk Rumforskningsinstitut

- International Geographical Union, IGU* okt. 1986
- Biilman, O., professor,
Geografisk Institut, Danmarks Lærerhøjskole
- Christiansen, Chr., lektor, lic. scient.,
Geologisk Institut, AaU
- Christiansen, Sofus,
Geografisk Institut, KU og Videnskabernes Selskab, sekr.
- Folving, Sten, cand. scient., Kartografisk Selskab
- Framke, W., lektor, dr. phil., Geografisk Institut, AaU
- Jacobsen, N. Kingo, professor, dr. phil.,
Geografisk Selskab, fm. og ICSU-repræsentant
- Jensen, Kristen M., lektor, Geografisk Selskab
- Kejlbo, Ib, førstebibliotekar, Forskningsbibliotekernes Fællesråd
- Magnussen, Jan, lektor, Geografisk Institut, KU
- Rasmussen, Kjeld, professor, dr. agro.,
Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
- Svensson, Harald, professor, fil. dr., Geografisk Institut, KU
- Thostrup, Sven, viceadmiral, Geografisk Selskab
- Aagesen, Aage, docent, dr. phil., Handelshøjskolen, Kbh.
-
- International Mathematical Union, IMU* nov.
- Barndorff-Nielsen, Ole, Dansk Selskab for teoretisk Statistik 1988
- Fuglede, Bent, Dansk matematisk Forening, fm. 1988
- Hansen, Erik B., professor, dr. techn.,
Dansk Center for anvendt Matematik og Mekanik 1986
- Johansen, Peter, Dansk Matematisk Forening 1986
- Munkholm, Hans J., lektor, lic. scient.,
Videnskabernes Selskab 1986
- Pedersen, Gert Kjærgård, Videnskabernes Selskab,
sekr. og ICSU-repræsentant 1988
- Poulsen, Ebbe T., professor, Matematisk Institut, AaU 1986
-
- International Union of Biochemistry, IUB* marts
- Bjerrum, Ole, lektor, Proteinlaboratoriet 1988
- Clark, Brian F. C., Jydsk biologisk Selskab, fm. 1989
- Hammer, Karin, lektor, Biokemisk Forening 1989
- Larsen, Peder Olesen, Videnskabernes Selskab,
ICSU-repræsentant 1989

- Magid, Erik, overlæge, dr. med.,
 Dansk Selskab for klinisk Kemi 1989
- Sjöström, Hans, lektor, dr. med., Biokemisk Institut, KU 1988
- International Union of Biological Sciences, IUBS* marts
- Haarløv, Niels, professor, dr. phil., Entomologisk Forening 1988
- Kirkegaard, Jørgen B., lektor, dr. scient.,
 Dansk naturhistorisk Forening i København, fm. 1988
- Kjøller, Annelise, lektor, Mikrobiologisk Selskab 1987
- Munch-Petersen, Agnete, Videnskabernes Selskab 1987
- Nielsen, Gunnar Gissel, dr. agro.,
 Foreningen af Licentiat, sekr. og ICSU-repræsentant 1989
- Nielsen, Mogens Gissel, lektor, mag. scient.,
 Jydsk biologisk Selskab 1989
- Norén, Ove, lektor, med. dr., Biologisk Selskab 1987
- Warnche, Esbern, lektor, Dansk Botanisk Forening 1989
- International Union of Crystallography, IUCr* september 1988
- Broesby-Olsen, F., kemiker, Danfoss
- Carneiro, Kim, lektor, lic. scient., KU
- Danielsen, Jacob, lektor, dr. phil., Kemisk Institut, AaU
- Jensen, Birthe, lektor, lic. pharm.,
 Kemisk Institut BC, Danmarks farmaceutiske Højskole, sekr.
- Larsen, Stine, lektor, cand. scient., Kemisk Laboratorium, KU
- Lebech, Bente, civilingeniør,
 Fysikafdelingen, Forsøgsanlæg Risø, fm.
- Lindgaard-Andersen, Asger, professor, dr. techn.,
 Laboratoriet for teknisk Fysik III, DtH, ICSU-repræsentant
- Makovicky, E., lektor, dr., Institut for Mineralogi, KU
- Norrestam, Rolf, professor, fil. dr., Kemisk Laboratorium B, DtH
- Rasmussen, Sv. E., Videnskabernes Selskab
- Simonsen, Ole, lektor, Kemisk Institut, OU
- International Union of Geodesy and Geophysics, IUGG* sept.
- Andersen, O. Bedsted, statsgeodæt
 Geodætisk Institut, fm. og ICSU-repræsentant 1987
- Brooks, C. K., professor, Petrologisk Institut 1989
- Dansgaard, Willi, Videnskabernes Selskab 1987
- Eliassen, Erik, Institut for teoretisk Meteorologi, KU 1989

Friis-Christensen, E., mag. scient., Meteorologisk Institut	1987
Hjelme, Jørgen, statsseismolog, Geodætisk Institut, Seismisk Afdeling	1989
Højerslev, Niels Kr., lektor, lic. scient., Institut for fysisk Oceanografi, KU	1989
Jensen, J. Lundager, civilingeniør, Det danske Hedeselskab	1987
Tscherning, C. C., lektor, Geodætisk Institut, sekretær	1987
Tværfaglige medlemmer:	
Kejlsø, Elvin, chefgeodæt, Geodætisk Institut	1987
Saxov, Svend, professor, Laboratoriet for Geofysik, AaU	1987
Sharma, P. V., professor, dr. scient., nat., Institut for Geofysik, KU	1989
<i>International Union of Geological Sciences, IUGS</i>	nov.
Christensen, Charlie, museumsinspektør, Nationalmuseets naturvidenskabelige Afdeling	1989
Ellitsgaard-Rasmussen, Knud, Videnskabernes Selskab	1987
Ghisler, Martin, direktør, dr. phil., Grønlands geologiske Undersøgelse	1987
Hald, Niels, lektor, Geologisk Museum	1988
Hoch, Ella, lektor, Dansk geologisk Forening, sekr. og ICSU-repræsentant	1987
Jørgart, T., lektor, Det naturvidenskabelige Hovedområde, RUC	1989
Koch, B. Eske, lektor, Geologisk Institut, AaU, næstfm.	1988
Larsen, Birger, lektor, Institut for teknisk Geologi, DtH	1989
Larsen, G., professor, Statens naturvidenskabelige Forskningsråd	1989
Michelsen, O., statsgeolog, dr. scient., Danmarks geologiske Undersøgelse	1987
Nielsen, Bjarne Leth, cand. scient. Dansk Olie og Naturgas, Hørsholm	1989
Sørensen, Henning, Geologisk Centralinstitut, KU, fm.	1988
<i>International Union for the History and Philosophy of Science, IUHPS</i>	1990
Andersen, Kirsti, lektor, Institut for de eksakte videnskabers historie, AaU	
Bak, Thor A., Videnskabernes Selskab	
Blegvad, Mogens, Videnskabernes Selskab, fm. og ICSU-repræsentant	
Favrholdt, David, Filosofisk Institut, OU	

Knudsen, Ole, lektor,

Institut for de eksakte videnskabers historie, AaU

Koch, C. H., lektor, Filosofisk Institut, KU

Kruse, Poul Reinhardt, lektor, Danmarks farmaceutiske Højskole

Lützen, Jesper, lektor, Matematisk Institut, KU

Møller, K. Max, afdelingsleder, mag. scient.

Pedersen, Fritz Saaby, lektor, Institut for klassiske studier, OU

Pedersen, Olaf,

Institut for de eksakte videnskabers historie, AaU

Pedersen, Stig Andur, professor, RUC

Taisbak, C. M., docent, dr. phil.,

Institut for klassisk filologi, KU, sekr.

International Union of Immunological Societies, IUIS

februar 1989

Andersen, Vagn, overlæge,

Rigshospitalets Epidemifdeling

Dabelsteen, Erik, professor, dr. odont.,

Kbh.s Tandlægehøjskole

Jensenius, Jens Chr., lektor, dr. med., OU

Kissmeyer-Nielsen, Flemming, professor, dr. med., AaU

Koch, Claus, overlæge, dr. med., Statens Seruminstitut

Morling, Niels, seniorstipendiat, dr. med.,

Dansk Selskab for Klinisk Immunologi

Ólsson, Lennart, Medicinsk afd. A, Rigshospitalet

Svejgaard, Arne, Videnskabernes Selskab,

fm. og ICSU-repræsentant

Svensen, Ulrik Gerner, l. reservelæge, dr. med.,

Dansk Selskab for Allergologi og Immunologi

Sørensen, Henning, overlæge, dr. med.,

Dansk Selskab for Klinisk Immunologi

Weeke, Bent, overlæge, dr. med.,

Dansk Selskab for Allergologi og Immunologi

International Union of Microbiological Societies, IUMS

sept. 1986

Bestyrelsen for Danmarks Mikrobiologiske Selskab

er nationalkomité

Bech-Andersen, J., afdelingsleder, Teknologisk Institut

Frederiksen, W., overlæge, Statens Seruminstitut

Freundt, E. A., professor, .

Institut for medicinsk Mikrobiologi, AaU

Helweg, A., videnskabelig assistent,

Statens Planteværnscenter, sekr.

Keiding, J., lic. scient., Løvens kemiske Fabrik

Kjøller, Annelise, lektor, Institut for Sporeplanter,

fm. og ICSU-repræsentant

von Meyenburg, K., Laboratoriet for Mikrobiologi, DtH

Petersen, K. B., direktør,

Statens veterinære Serumlaboratorium

Siboni, K. E., professor, overlæge, dr. med.,

Klinisk mikrobiologisk Afd., Odense Sygehus

International Union of Nutritional Sciences, IUNS

1990

Albertsen, Bruno, overdyrlæge, dr. med. vet., ATV

Brenø, Claus, laboratorieleder, Statens Husholdningsråd

Crone, Christian, Videnskabernes Selskab

Fleischer, Kim, læge, Selskabet for Ernæringsforskning

Hessov, Ib, overlæge, dr. med.,

Statens lægevidenskabelige Forskningsråd

Jacobsen, Kirsten, lektor, lic. agro.,

Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

Jensen, Jørgen Højmark, kontorchef, civilingeniør,

Levnedsmiddelstyrelsen, Miljøministeriet

Olesen, Erling S., overlæge, dr. med.,

Statens lægevidenskabelige Forskningsråd

Ovesen, Lars, læge, Selskabet for Ernæringsforskning

Rosdahl, Nils, overlæge, Sundhedsstyrelsen

Skovgaard, Ib, kontorchef, Landbrugets Samråd

Tygstrup, Niels, Videnskabernes Selskab

Den almindelige danske Lægeforening har ved redaktionens slutning ikke udpeget noget medlem.

International Union of Pure and Applied Biophysics, IUPAB

marts 1989

Clark, Brian F. C., Kemisk Institut, AaU

Foltmann, Bent, professor, dr. phil.,

Genetisk Institut B, KU

Kristensen, Poul, lektor, Institut for biologisk Kemi, KU

- Michelsen, Axel, Biologisk Institut, OU,
fm. og ICSU-repræsentant
- Rosenfalck, Annelise, professor,
Institut for elektroniske Systemer, AUC
- Skou, J. C., Biofysisk Institut, AaU
- Sten-Knudsen, Ove, Institut for Biofysik, KU
- International Union of Pure and Applied Chemistry, IUPAC* maj
- Harnung, Sven, lektor, Kemisk Forening,
sekr. og ICSU-repræsentant 1990
- Kjær, Anders, Videnskabernes Selskab, fm. 1990
- Kjærgaard, Leif, laboratorieførstander, lic. techn.,
De Danske Sukkerfabrikker A/S 1990
- Nielsen, Hilmer, dr. techn., Novo Industri A/S,
Company Associate 1990
- Pedersen, Carl Th., rektor, dr. phil., Kemisk Forening 1988
- Petersen, H. J. Styhr, lektor, Dansk Ingeniørforening 1988
- International Union of Pure and Applied Physics, IUPAP* febr. 1988
- Andersen, Torkild, Videnskabernes Selskab
- Bondorf, Jakob P., lektor, lic. scient., Niels Bohr Institutet
- Hansen, P. Gregers, Det fysiske Institut, AaU
- Hvam, Jørn, lic. techn., Fysisk Institut, OU
- Jensen, Jens, lektor, Fysisk Laboratorium I,
H. C. Ørsted Institutet
- Kjems, Jørgen, civilingeniør, lic. scient.,
Fysikafdelingen, Forsøgsanlæg Risø
- Michelsen, P., dr. scient., Fysikafdelingen, Forsøgsanlæg Risø
- Mørup, Steen, lektor, Laboratoriet for teknisk fysik II, DtH
- Rasmussen, Ib Lundgaard, cand. scient.,
Dansk Rumforskningsinstitut
- Smith, Henrik, professor, Fysisk Laboratorium I,
H. C. Ørsted Institutet, fm. og ICSU-repræsentant
- International Union of Physiological Sciences, IUPS* feb. 1990
- Crone, Christian, Medicinsk-fysiologisk Institut A, KU,
og Videnskabernes Selskab, fm.
- Engberg, Ingemar, Fysiologisk Institut, AaU
- Garby, Lars, professor, dr. med., Fysiologisk Institut, OU

Giese, Jørn, overlæge, dr. med.,

Klinisk-fysiologisk afdeling, Kbh.s Amts Sygehus, Glostrup

Johansen, Kjell, Zoofysiologisk Laboratorium, AaU

Larsen, Erik Hviid, lic. scient.,

Zoofysiologisk Laboratorium A, KU

Thorn, Niels A.,

Medicinsk-fysiologisk Institut C, KU, ICSU-repræsentant

Weber, Roy, professor, dr. scient.,

Biologisk Institut, OU

International Union of Psychological Sciences, IUPsyS

1987

Dansk Psykologforenings uddannelses- og forskningsudvalg
er nationalkomité

Bakdal, Bjørn, uddannelsessekretær, cand. psych.,

Dansk Psykologforening, sekr.

Berg, Lene, klinisk psykolog, cand. psych.,

Skolepsykologisk Rådgivning, Dianalund Kommune, fm.

Borg, Karin, adjunkt, mag. art.,

Psykologisk Laboratorium, KU

Dreier, Ole, lektor, mag. art.,

Psykologisk Laboratorium, KU

Hougaard, Esben, lektor, mag. art.,

Psykologisk Institut, AaU

Iversen, Thomas, klinisk psykolog, cand. psych.,

Psykiatrisk Hospital, Risskov

Jacobsen, Helle, videnskabelig medarbejder, mag. art.,

Danmarks Lærerhøjskole

Nielsen, William, uddannelseschef, cand. psych.,

Jydsk Telefon Aktieselskab

Pedersen, Hans Henrik, Klinisk psykolog, cand. psych.,

Børnerådgivningscentret, Århus Amt

Røpke, Poul, privatpraktiserende psykolog,

cand. psych., Ålborg

Sørensen, Kuno, støttepsykolog, cand. psych.,

Københavns Kommune

International Union of Theoretical and Applied Mechanics, IUTAM

Hansen, Erik B., professor, dr. techn.,

Videnskabernes Selskab, fm. og ICSU-repræsentant

1989

- Larsen, P. Scheel, Ph.D., lektor, civilingeniør,
 Dansk Center for anvendt Matematik og Mekanik, sekr. 1987
- Madsen, Per, civilingeniør, ATV 1987
- Pedersen, P. Terndrup, professor, lic. techn.,
 Institut for Skibs- og Havteknik, DtH 1987
- Reeh, Niels, civilingeniør, Videnskabernes Selskab 1989
- Sørensen, Kaj Aagaard, civilingeniør, lic. techn., ATV 1989
- Tryde, Per, lektor,
 Institut for Strømningsmekanik og Vandbygning, DtH 1989
- Widell, Karl Erik, professor,
 Institut for industriel konstruktion og energiteknik, AaU 1989
- Union Radio Scientifique Internationale, URSI* sept.
- Bach, Henning, lektor, lic. techn.,
 Elektromagnetisk Institut, DtH 1987
- Gudmandsen, P., civilingeniør,
 Elektromagnetisk Institut, DtH 1988
- Guldbrandsen, Tom, civilingeniør, lic. techn.,
 Fysisk Laboratorium III, DtH 1988
- Jørgensen, T. Stockflet, civilingeniør, dr. phil.,
 Geofysisk Afdeling, Meteorologisk Institut,
 fm. og ISCU repræsentant 1987
- Knude, Jens, dr. scient., Astronomisk Observatorium, KU,
 og Videnskabernes Selskab 1987
- Mortensen, E., lektor, civilingeniør,
 Institut for Teleteknik, DtH 1989
- Nissen, H. G., civilingeniør, Elektronikcentralen 1989
- Stubkjær, Kristian, lektor, lic. techn.,
 Elektromagnetisk Institut, DtH 1989
- Ungstrup, E., civilingeniør, lic. techn.,
 Dansk Rumforskningsinstitut 1988
- Komiteer for andre ICSU-foretagender*
- International Association of Engineering Geology, IAEG,* feb.
 affilieret IUGS
- Frederiksen, John, mag. scient.,
 Dansk geoteknisk Forening, sekr., 1989
- Gravesen, Peter, geolog, cand. scient., Dansk geologisk Forening 1989

Knudsen, Børge, civilingeniør, Dansk geoteknisk Forening	1987
Larsen, Birger, lektor, nationalkomiteen for IUGS og Videnskabernes Selskab	1987
Larsen, Gunnar, professor, dr. phil., Dansk geoteknisk Forening, fm.	1987
Schrøder, Niels, lektor, afdelingsgeolog, Dansk geologisk Forening	1989
Thamdrup, Kjeld, amtsgeolog, Dansk geologisk Forening	1987
Willumsen, Arne, professor, Institut for teknisk geologi, DtH	1989

International Mineralogical Association, IMA,
affilieret IUGS

Petersen, Ole Valdemar, afdelingsleder,
Mineralogisk Klub, Dansk geologisk Forening

International Association for Quaternary Research, INQUA, maj 1987
affilieret IUGS

Andersen, Svend Th.,
Videnskabernes Selskab, fm. og ICSU-repræsentant
Fredskild, Bent, lektor, dr. phil., Botanisk Centralinstitut, KU
Krüger, Johs., lektor, Geografisk Centralinstitut, KU
Larsen, Gunnar, professor, dr. phil., Geologisk Institut, AaU
Rasmussen, Leif Aabo, statsgeolog,
Danmarks geologiske Undersøgelse, sekr.
Sjørring, Sten, lektor, Geologisk Centralinstitut, KU
Troels-Smith, J., Nationalmuseets naturvidenskabelige Afdeling
Weidick, Anker, statsgeolog, dr. phil.,
Grønlands geologisk Undersøgelse
Aaris-Sørensen, Kim, cand. scient., Zoologisk Centralinstitut, KU

Inter-Union Commission on the Lithosphere, ICL 1990

Andersen, Claus, statsgeolog, Danmarks geologiske Undersøgelse
Berthelsen, Asger, Geologisk Centralinstitut, KU,
og Videnskabernes Selskab, fm. og ICSU-repræsentant
Bridgwater, David, Geologisk Museum, KU
Brooks, C. K., Institut for Petrologi, KU
Hjelme, Jørgen, statsseismolog,
Geodætisk Institut, Seismisk Afdeling, sekr.
Saxov, Svend, professor, Laboratoriet for Geofysik, AaU

- Committee on Space Research, COSPAR*
- Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics, SCOSTEP* 1987
- Bahnsen, A., dr., Dansk Rumforskningsinstitut, sekr.
 Bonde-Petersen, Fl., lektor, dr. med.,
 August Krogh Instituttet
 Galster, J. G., lektor, civilingeniør,
 Fysisk Laboratorium III, DtH
 Gudmandsen, P., professor, civilingeniør,
 Elektromagnetisk Institut, DtH
 Høg, E., lektor, Astronomisk Observatorium i Brorfelde, KU
 Kejlsø, Elvin, chefgeodæt, Videnskabernes Selskab
 Madsen, Frede, afdelingsgeodæt, Geodætisk Institut
 Mikkelsen, I. S., mag. scient., Meteorologisk Institut
 Olesen, J. K., civilingeniør, Meteorologisk Institut
 Ungstrup, E., lektor, lic. techn.,
 Dansk Rumforskningsinstitut, fm. og ICSU-repræsentant
- Scientific Committee on Oceanographic Research, SCOR* febr.
- Dansk Nationalråd for Oceanologi er nationalkomité
- Asmund, Gert, civilingeniør, Grønlands geologiske Undersøgelse 1989
 Boysen, Bjarne, civilingeniør, juridisk afdeling, DONG 1988
 Buch, Erik, cand. scient.,
 Grønlands Fiskeri- og Miljøundersøgelser 1987
 Christiansen, Christian, lektor, lic. scient.,
 Geologisk Institut, AaU 1987
 Duun-Christensen, T., afdelingsmeteorolog, civilingeniør,
 Meteorologisk Institut 1989
 Ellittsgaard-Rasmussen, K., Videnskabernes Selskab 1989
 Gudmandsen, P., professor, civilingeniør,
 Elektromagnetisk Institut, DtH 1989
 Hansen, Aksel Walløe, lektor, Geofysisk Institut 1989
 Hansen, Vagn, afdelingsleder,
 Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser 1989
 Heller, Erik, statsgeolog, Danmarks geologiske Undersøgelse 1989
 Hylleberg, Jørgen, lektor, Institut for Genetik og Økologi, AaU 1989
 Kullenberg, Gunnar, Institut for fysisk Oceanografi, KU 1989
 Larsen, Birger, lektor, Institut for teknisk Geologi, DtH 1987
 Malmgren-Hansen, Anders, afdelingsleder, civilingeniør,
 Økologisk afdeling, Vandkvalitetsinstituttet 1989

Nielsen, Arne, forstander, Miljøstyrelsens Havforureningslaboratorium, sekr.	1987
Nielsen, Arne Hasle, overingeniør, Dansk hydraulisk Institut	1987
Nielsen, Jørgen, lektor, Geografisk Centralinstitut, KU	1987
Niilonen, Tonny, cand. scient., Miljøstyrelsens Vandkvalitetskontor	1988
Ockelmann, Kurt W., lektor, Marinbiologisk Laboratorium, KU	1987
Pedersen, Flemming Bo, lektor, dr. techn., Institut for Strømningsmekanik af Vandbygning, DtH	1989
Postma, Dieka, lektor, Institut for almen Geologi	1989
Thamsborg, Milan, afdelingschef, Farvandsdirektoratet	1987
Thostrup, Sven, viceadmiral, Videnskabernes Selskab	1987
Wolff, Torben, docent, dr. phil., Zoologisk Museum, KU, fm. og ICSU-repræsentant	1987
Aarkrog, Asker, civilingeniør, Forsøgsanlæg Risø	1987
<i>World Climate Research Programme, WCRP</i>	maj
Andersen, Sv. Th., Danmarks geologiske Undersøgelse	1990
Busch, Niels E., direktør, Forsøgsanlæg Risø, sekr.	1990
Dansgaard, Willi, Geofysisk Isotoplaboratorium, KU, og Videnskabernes Selskab	1990
Eliassen, Erik, Institut for teoretisk Meteorologi, KU, fm. og ICSU-repræsentant	1988
Gudmandsen, P., professor, civilingeniør, Elektromagnetisk Institut, DtH	1988
Jacobsen, N. Kingo, professor, dr. phil., Geografisk Institut, KU	1988
Kullenberg, Gunnar, Institut for fysisk Oceanografi, KU	1990
Nielsen, Aksel Wiin, Meteorologisk Institut	1988
<i>Interunion Commission on the Application of Science to Agriculture, Forestry and Aquaculture, CASAFA</i>	dec. 1987
Korrespondent for Danmark: E. Holmsgaard	
<i>Committee on Data for Science and Technology, CODATA</i>	
Korrespondent for Danmark: H. Højgaard Jensen	

Committee on Science and Technology in Developing Countries, COSTED

Korrespondent for Danmark: P. Olesen Larsen

Committee on the Teaching of Science, CTS

juli 1990

Korrespondent for Danmark: professor Bent Christiansen,

Matematisk Institut, Danmarks Lærerhøjskole

COUNCIL FOR INTERNATIONAL ORGANIZATION OF
MEDICAL SCIENCES, CIOMS

Nationalkomiteen

Valgt af Selskabet:

Christian Crone

Jan Mohr

J. C. Skou

Valgt af Dansk Medicinsk Selskab:

Rafaelsen, Ole J., professor, overlæge, dr. med.

Povl Riis, professor, overlæge, dr. med.

J. Chr. Siim, fm.

Vejlsgaard, René, overlæge, dr. med.

Møder

Torsdag den 3. oktober 1985
Universitetets Festsal, Frue Plads

Sæsonens første møde var en mindeaften for Niels Bohr i anledning af 100-året for hans fødsel. Da Selskabets medlemmer kom med ledsagere, ligesom mange personer uden for medlemskredsen var inviterede, blev mødet af pladshensyn afholdt i Universitetets Festsal, med efterfølgende spisning i Krystalannexet. Blandt de inviterede var Niels Bohrs familie, Niels Bohr-stipendiaterne med ledsagere, repræsentanter for samtlige donatorer og adskillige deltagere i Niels Bohr-symposiet. Til stede var 106 af Selskabets indenlandske medlemmer, heraf 79 med ledsagere og 17 udenlandske medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Bortset fra lokalet og den større tilhørerskare forløb mødet som et almindeligt møde med følgende to meddelelser:

Bengt Strömgren: Niels Bohr og Videnskabernes Selskab (s. 71)

Niels Bohr blev i 1917 indvalgt i Videnskabernes Selskab, og i årene fra 1917 til 1955 gav han 29 meddelelser i Selskabet. For at give et indtryk af Niels Bohrs enestående forskerindsats blev nogle af disse foredrag refereret.

I 1939 blev Niels Bohr valgt til præsident for Videnskabernes Selskab, og han virkede i denne egenskab indtil sin død i 1962. Sider af hans virke som præsident, der fik stor betydning for Selskabet i disse år og tillige fremover indtil i dag, blev omtalt.

H. B. G. Casimir: Some aspects of the uncertainty relations (s. 82)

The communication, partly based on the author's own recollections, did not intend to give a comprehensive survey of Bohr's contributions to the epistemology of atomic physics: It focused on Bohr's outstanding ability to elucidate profound questions by a careful analysis of simple cases. Some remarks were made about the discussions between Bohr and Einstein.

Begge meddelelser er trykt på engelsk.

Redaktøren fremlagde Niels Bohr-stipendiaternes festskrift I og II og Niels Bohr og den moderne atomfysik. Fem offentlige foredrag (Forlaget Rhodos).

Præsidenten overrakte Hans Gram-medaljen i sølv med randinskription til Niels Bohr-stipendiaterne.

Torsdag den 17. oktober 1985

Til stede var 48 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: Klaus Alpers, Hamborg, P. M. Mitchell, Urbana, Ill., John North, Groningen, Asger Aaboe, New Haven, Conn. Gæster: Talepædagog Vibeke Bach, professor Ernst Dittmer, journalist Janne Lauritzen, alle Århus, og dr. Kenneth Ober, USA.

Bengt Algot Sørensen: Mindeord over H. Bach (se s. 177)

P. M. Mitchell: Imago Islandiae

Udenlandske forestillinger om Island mellem reformationen og 1855, året Island blev åbnet for den internationale handel, varierer fra det groteske til det rimelige. Det skiftende visuelle billede af Island forklaredes ved hjælp af ældre landkort. Ellers udnyttedes rejselitteraturen som hovedkilde. En ellers ukendt skolebog trykt på Island på tysk året 1684 blev også omtalt.

Asger Aaboe: Om nogle senbabylonske formørkelsestavler og beslægtede kildekrifttekster

Aaboe forelagde et lille uddrag af resultaterne af sit samarbejde med J. Britton, J. Henderson, O. Neugebauer og A. Sachs. Det drejede sig om nogle senbabylonske kildekrifttekster, der giver regeringsår og månedsnavne for ny- eller fuldmåner, hvor en vis nødvendig betingelse for sol- eller måneformørkelser, nemlig at månen er nær en knude, er opfyldt. Disse mulige formørkelses måneder er arrangeret i kolonner på 38 linier svarende til en »Sarosperiode« på 223 måneder (ca. 18 år). Teksterne kommenteredes kort, og deres betydning for den senbabylonske kronologi berørtes.

Torsdag den 31. oktober 1985

Til stede var 58 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandsk medlem: Asger Aaboe, New Haven, Conn. Gæst: Professor E. F. Bertaut, Grenoble.

Professor E. F. Bertaut, Grenoble: Magnetic and Crystallographic Transitions

Magnetic structures and displacive crystallographic transitions are generally depicted in the same way, by little arrows sitting on the atoms. These arrows represent the magnetic moments or the atomic displacements respectively.

Possible "magnetic modes" and "displacement modes" are derived by group theory and described by so called "basis vectors". The "theory of modes" or "representation analysis" is essentially macroscopic. One may also build up a microscopic theory which constructs an interaction matrix. This matrix has eigenvalues representing energies and eigenvectors which turn out to be just the "basis vectors" of the wave vector group.

A new tool proposed by the author is that of similarity operators. They have the same structure as the symmetry operators familiar to crystallographers. Similarity operators not only relate symmetry operators in the distorted and undistorted structure, but also lead directly to the displacement modes in commensurate structures. So called "incommensurate phases" in which two periodicities compete in the same direction may be considered as

commensurate in crystallographic groups of higher (4,5,6) dimensions, but can also be described by "representation analysis" in three dimensions and taking into account time reversal symmetry.

Examples considered in the talk are the transition from NiAs type (hexagonal) to MnP type (orthorhombic), the phases in AlRbF_4 , YMnO_3 and the incommensurate phases in $\gamma\text{-Na}_2\text{CO}_3$, K_2SeO_4 , ThBr_4 .

Svend Ellehøj: Hans Gram 300 år

I anledning af 300-året for Hans Grams fødsel den 28.10.1685 mindedes hans indsats i forbindelse med stiftelsen af Videnskabernes Selskab i 1742. Foredraget behandlede også Grams virksomhed i Selskabets første tid, herunder hans betydning for skrifterne, til hvis første bind han var den vigtigste bidrager. På dette grundlag søgtes Gram karakteriseret som historiker. Han var ganske vist klassisk filolog, og hans interesser og evner spændte vidt, men grundlæggelsen af den kritiske historiske kildeforskning må betragtes som hans videnskabelige hovedindsats.

Kristof Glamann fremlagde Industriens vækst og vilkår. Dansk Industris Historie efter 1870 – præsentation af et forskningsprojekt.

Torsdag den 14. november 1985

Til stede var 64 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, fung.sekretær Erik Dal. Udenlandske medlemmer: Gillian Fellows-Jensen, Kbh., Asger Aaboe, New Haven, Conn., Lars Munck, Kbh. Gæst: Ingeniør Bent Bach Andersen, Odense.

Ole Maaløe: Mindeord om Martin Kristensen (s. 189)

P. J. Riis: Nogle problemer i Fønikiens topografi

I meddelelsen kommenteredes først forskellige forsøg på at lokalisere en by, der af den hittiske storkonge og de assyriske konger kaldtes Ušnatu, Usanat, Usana eller Usnu, og som var centrum i et lille kongedømme på det nuværende Syriens kyst mellem Latakia (Lattaquié) og den libanesiske grænse.

En anden by i denne region, Paltos, lejrplads for Cæsar-morderen Cassius og senere byzantinsk bispesæde, er forlængst identificeret; men dens ældre historie og topografi var utilstrækkeligt oplyst, indtil Carlsbergfondets Fønikienekspedition foretog undersøgelser på stedet. Der redegjordes for hovedresultaterne heraf og for havneforholdene på den tilstødende del af kysten, der almindeligvis siden den antike geograf Strabons dage betegnes som ugæstfri og ligefrem havneløs (alímenos).

Til slut omtaltes den uklare beskrivelse af kysten i den senantike »Oversigt over afstanden i Det store Hav« (Stadiasmòs tês Megáles Thalásses).

Axel Michelsen: Lydsignaler og sværmdannelse hos honningbien

Honningbien er enestående ved at have såvel en seksuel som en social formering, idet nye bifamilier opstår ved deling af eksisterende familier: en dronning forlader boet (stadet)

sammen med nogle tusinde arbejdere og nogle droner og slår sig ned et nyt sted (sværming). Beslutningen om at sværme er en meget kompliceret (og ikke forstået) kollektiv proces, hvor arbejderne synes at have større indflydelse end dronningerne. Kommunikationen mellem bierne foregår her bl.a. ved hjælp af vibrationssignaler, der sendes gennem vokstavlerne (substratbårne lyde). Lydsignaler anvendes også i forbindelse med de danse, hvormed arbejderbiene meddeler hverandre retningen og afstanden til fødekilder. Lydsignalernes fysiske natur og betydning i biernes kommunikation blev omtalt på baggrund af egne undersøgelser.

Formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark, Mogens Blegvad, fik godkendt planerne for forårssemestret.

Torsdag den 28. november 1985

Til stede var 59 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: Gillian Fellows-Jensen, Kbh., Asger Aaboe, New Haven, Conn. Gæster: Fru Stina Nøjgaard, lektor Flemming Topsøe, civilingeniør, dr. phil. & techn. h. c. Haldor Topsøe, civilingeniør Henrik Topsøe, fru Inger Topsøe, cand. mag. Lissen Topsøe.

Civilingeniør, dr. phil. & techn. h. c. Haldor Topsøe fik overrakt Selskabets guldmedalje.

Sven Bjørnholm: Om atomkernernes væskeegenskaber – Properties of atomic nuclei as a quantum liquid

Niels Bohr betonedede i sin tid modsætningen mellem det ydre atom, hvis luftige system af elektroner, der bevæger sig næsten uafhængigt af hinanden, danner en stærk kontrast til kernen, hvis nukleoner er trængt sammen i et uhyre lille område under indflydelse af stærke gensidige tiltrækningskræfter. Kernen måtte beskrives som en væskedråbe, mens det ydre atom kunne opfattes som en kvantiseret, stærkt fortyndet elektronatmosfære omkring denne. Dette billede fik et grundskud, da det omkring 1950 blev klart, at også nukleonerne bevæger sig uafhængigt af hinanden inde i kernen i nær analogi til elektronbevægelsen.

Meddelelsen berettede om nyere eksperimenter med tunge atomkerner udført ved Gesellschaft für Schwerionenforschung i Darmstadt. Ved deres hjælp har man fået et bedre indblik i, hvad der skal forstås ved en væske – i modsætning til en luftart – på det trin, hvor kvantefænomenerne spiller en afgørende rolle.

Morten Nøjgaard: Eksistenskamp og barok: Jean de Spondes digtning – Existential struggle and baroque. The lyrical poetry of Jean de Sponde

Under religionskrigenes forbitrede stridigheder i slutningen af det 16. århundrede opstod den metafysiske barokpoesi, som blev fransk lyriks sidste store blomstring inden den 200-årige lange dvaleperiode, hvorfra den først vakttes i 1820 med Lamartines *Premières méditations*. I meddelelsen vistes, hvorledes poesien kan bruges i barokmenneskets eksistenskamp, hvor et nyt natur- og menneskesyn finder en kunstnerisk overbevisende form i de metafysi-

ske sonetter. Dette træder frem med særlig kraft i Jean de Spondes behandling af to af lyrikkens »evige« temaer, kærligheden og døden.

Klassemøde i den naturvidenskabelige klasse med dagsorden: Valg/genvalg til Udvalget til forberedelse af medlemsvalg.

Torsdag den 12. december 1985

Til stede var 78 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: Gillian Fellows-Jensen, Kbh., Asger Aaboe, New Haven, Conn. Gæster: Fru Grethe Asmussen, direktør Nils Asmussen, landsretssagfører Peter Asmussen, højesterets-sagfører Jon Palle Buhl, fru Lois Egerod, kvæstor Finn Hertz, kontorchef Niels Petri, fotograf Hanne Salto.

Jens Peder Dahl: Mindeord om R. W. Asmussen (s. 197)

Søren Egerod: »At have« og »at eje« i østasiatiske sprog

Ejendomsforhold som grammatisk kategori kommer til udtryk på mange forskellige måder i sprogene: I europæiske sprog fx som »at have« med et akkusativ objekt; »at være« med en dativ; ved hjælp af genitiv; eller ved hjælp af præpositionsled. I østasiatiske sprog er der ofte mere end én slags genitiv med hver sin funktion. Det er karakteristisk for genitivkonstruktioner, at de dukker op andre steder i syntaxen end i den simple possessive brug ved substantiver. Også verber kan »ejes« af deres subjekt eller objekt, og hele sætninger kan stå i et ejerforhold til hinanden. På baggrund af disse iagttagelser søgtes udredet, hvilke funktioner to possessive konstruktioner i arkaisk kinesisk har haft, både ved substantiver og ved verber.

Ib Madsen: Differentiabilitet i fire dimensioner

I 1983 blev det opdaget, at der er flere forskellige differentiable strukturer på det 4-dimensionale euklidiske rum, dvs. der er flere måder at differentiere funktioner af 4 reelle variable. Dette adskiller dimension 4 fra alle andre dimensioner. De eksotiske differentiable strukturer skyldes en kombination af resultater af S. K. Donaldson (Oxford) og M. Freedman (San Diego), og udgør kulminationen på et halvt århundredes arbejde med at forstå forskellen mellem differentiable og topologiske mangfoldigheder i almindelighed.

I meddelelsen belystes det meget indirekte bevis for eksistensen af de eksotiske strukturer i 4 dimensioner og det blev sat ind i den generelle klassifikationssammenhæng.

Torsdag den 16. januar 1986

Til stede var 65 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandsk medlem: Kaspar von Meyenburg, Kbh. Gæster: Universitetslektor Hans E. Andersen, Kbh., og Stubbe Faurshou Hviid, Haslev.

Inger Ejkskjær: Mindeord om Poul Andersen (s. 211)

Rodney M. J. Cotterill: Krystal, glas, væske og gas: På vej mod en universel beskrivelse af stoffets fundamentale tilstande?

Der er i øjeblikket en voksende interesse for de entropiændringer, som er forbundet med overgange mellem stoffets fundamentale tilstande. Centralt heri står opdagelsen af, at systemer med rene Lennard-Jones-vekselvirkninger ved lav temperatur har næsten samme entropi i krystal- og glasfaser med samme tæthed. Computersimuleringer udført efter molekylærdynamik-metoder er fornylig blevet anvendt til dels at kaste lys på kilderne til de forskellige dele af entropien, dels at give en præcis karakteristik af de forskellige faser. Hvis den nuværende optimisme viser sig at være begrundet, vil det måske være muligt at tilvejebringe en forenende beskrivelse af stoffets samtlige tilstande: Krystal, glas, væsker og gas. I en sådan universel beskrivelse vil topologi udgøre det forenende element.

Torsdag den 30. januar 1986

Til stede var 81 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: David Bridgwater og Gillian Fellows-Jensen, begge Kbh. Gæster: Lektor, cand. scient. Helge Johansen; Niels Bohr stipendiat, lic. techn. Irene Shim.

David Favrholdt: Den unge Niels Bohrs filosofiske baggrund

I mange værker som kvantefysikkens historie hævdes det, at Niels Bohr var meget påvirket af Søren Kierkegaard, Harald Høffding og William James og næppe havde kunnet udforme sin atomteori og komplementaritetsteori uden disse forudsætninger. En nærmere undersøgelse viser, at der her er tale om en overdrivelse, der fortegner det videnskabshistoriske billede.

Jens Peder Dahl: Elektronstrukturer i atomer og molekyler

Ethvert atom kan eksistere i en række stationære tilstande (Bohr, 1913), og hver af disse tilstande har sin egen elektronstruktur. Et tilsvarende forhold gør sig gældende for ethvert molekyle. Den teoretiske beskrivelse af elektronstrukturer er baseret på bevægelsesligninger opstillet af Schrödinger (1926) og Dirac (1928), og ved hjælp af moderne regnemaskiner kan man i dag løse ligninger med en rimelig nøjagtighed for selv ret store systemer. Gennem en række eksempler taget fra foredragsholderens eget laboratorium blev nogle væsentlige træk ved den moderne elektronstrukturteori belyst.

Klassemøde i den humanistiske klasse med dagsorden:

- 1) Nedsættelse af bedømmelsesudvalg til Selskabets Prislegat.
- 2) Mundtlilge forslag om nye medlemmer. Klassen har pr. 23.1.1986:
 - 76 indenlandske medlemmer, 9 ledige pladser
 - 93 udenlandske medlemmer, 7 ledige pladser
- 3) Eventuelt.

Klassemøde i den naturvidenskabelige klasse med dagsorden:

- 1) Nedsættelse af bedømmelsesudvalg til Selskabets Prislegat.

- 2) Valgudvalgets forslag fremlægges til diskussion og evt. godkendelse.
- 3) Mundtlige forslag om nye medlemmer. Klassen har pr. 23.1.86:
 - 117 indenlandske medlemmer (60 fys, 57 biol), 8 ledige pladser
 - 169 udenlandske medlemmer (86 fys, 83 biol), 11 ledige pladser
- 4) Eventuelt.

Torsdag den 13. februar 1986

Til stede var 78 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: David Bridgwater og Gillian Fellows-Jensen, begge Kbh.

Ove Sten-Knudsen: Mindeord om Jens Otto Wieth (s. 227)

Morgens Ørnes: Nogle våbenofre fra Danmarks jernalder (3.-5. årh. e. Kr.)

Fra en række danske moser foreligger meget omfattende fund af våben og andet militært udstyr. Det er utvivlsomt offergaver, der med henvisning til en litterær overlevering opfattes som krigsbytteofre. Fundenes datering og tolkning har imidlertid mystificeret forskningen siden midten af forrige århundrede, og først de seneste undersøgelser, bl. a. i Ejsbøl mose ved Haderslev, har gjort det muligt at rekonstruere de forhistoriske handlingsforløb. Fundene belyser størrelse, sammensætning og udrustning af folkevandringstidens hærenheder og kaster strejflys over tidens politiske og sociale forhold.

Begge klasser havde møde med dagsorden:

Forslag om indstilling til beskikkelse til forskningsrådene.

Torsdag den 27. februar 1986

Til stede var 57 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandsk medlem: Gillian Fellows-Jensen, Kbh. Gæster: Professor Jorrit de Boer, München, museumsinspektør, cand. mag. Rikke Agnete Olsen og præsidenten for det islandske Videnskabsakademi, professor i hydrografi ved universitetet i Reykjavik, dr. phil. Unnstein Stefánsson.

Olaf Olsen: Mindeord om P. V. Glob (s. 237)

Mindetalen overværedes af Hendes Majestæt Dronning Margrethe og komtesse, hofdame, mag. art. Wava Armfelt.

Torsdag den 13. marts 1986

Til stede var 113 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: Kaspar von Meyenburg, Kbh., Henry Henne, Bergen. Gæster: Præsidenten for det islandske Videnskabsakademi, professor i hydrografi ved universitetet i Reykjavik, dr. phil. Unnstein Stefánsson, Lu Bing-Lin, Peking og regnskabsfører Anni Lytje.

Thor A. Bak: Dannelse af store ringe ud fra lange lineære molekyler

Højpolymere kunststoffer, som vi anvender i stor udstrækning i dag, er normalt dannet af små enheder med funktionelle grupper, som tillader sammenbygning af enhederne ved hjælp af kemiske bindinger. Hvis der er to funktionelle grupper på hver enhed, bliver det højpolymere stof lineært; hvis der er flere funktionelle grupper, kan tredimensionale strukturer opbygges. I begge tilfælde kan der imidlertid også dannes ringe. Muligheder for dannelse af sådanne ringe og de eventuelle konsekvenser heraf diskuteredes, ligesom hele teorien for de ovennævnte fænomener blev gennemgået med henblik på at belyse nogle forhold, der spiller en rolle, når man skal afgøre, om en matematisk model for fysisk-kemiske fænomener er hensigtsmæssig.

Formanden for Carlsbergfondets direktion Kristof Glamann aflagde regnskab for tiden 1. oktober 1984 – 30. september 1985.

Den humanistiske klasse holder møde med dagsorden:

- 1) Valg/genvalg af formand.
- 2) Forslag til medlemmer af Planlægningsrådet for Forskningen.
- 3) Afstemning om forslag til medlemsindvalg.
- 4) Eventuelt.

Den naturvidenskabelige klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Forslag til medlemmer af Planlægningsrådet for Forskningen.
- 2) Afstemning om forslag til medlemsindvalg.
- 3) Eventuelt.

Torsdag den 3. april 1986

Til stede var 75 medlemmer. Fungerende præsident Henning Sørensen, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: R. S. Berry, Chicago University, Al Cotton, Texas A & M University, Harry Gray, California Institute of Technology, Al Moskowitz, University of Minnesota, Stuart Rice, Chicago University.

Brian Clark: Protein Engineering

Protein engineering attempts to produce proteins with improved functional properties based on detailed structural knowledge by making specific changes at the genetic level (site-directed mutagenesis).

At present, we need coordination of interdisciplinary research effort at the university and research institute level, with a view to stimulating industrial involvement by showing with concrete results what is possible.

Birger Munk Olsen: Fremstillingen af håndskrifter i middelalderen

De ikonografiske kilder, der viser, hvordan man tilvirkede håndskrifter i den tidligere

middelalder, er få. I to håndskrifter, fra henholdsvis midten af 1100-tallet (Bamberg, Staatsbibliothek, Patr. 5) og midten af 1200-tallet (København, Det kongelige Bibliotek, Gl. kgl. S. 4 2°), har illuminatorerne dog fået den idé at illustrere de forskellige faser af et håndskrifts tilblivelse, og deres miniaturer giver et vigtigt supplement til de oplysninger, man kan nå frem til ved »arkæologiske« undersøgelser.

Den naturvidenskabelige klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Afstemning om forslag til indvalg af udenlandske medlemmer.
- 2) Indstilling om de foreslåede prislegatmodtagere.
- 3) Eventuelt.

Torsdag den 17. april 1986

Til stede var 62 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, fungerende sekretær Aage Winther. Udenlandsk medlem: Gillian Fellows-Jensen, Kbh. Gæster: Lærer Kirsten Andersen, mag. scient. Sten Andersen, cand. jur. Anette Hald, cand. scient. Niels Hald.

John Kousgård Sørensen: Mindeord om Kristian Hald (s. 253)

Henning Sørensen: Lagdeling i bjergarter

I det seneste tiår har forekomsten af lag i magmabjergarter, d.v.s. bjergarter dannet ved størkning af silicatsmelter, været genstand for intens debat. Lagenes udformning svarer nøje til lagdeling i sedimentære bjergarter, hvis dannelse i dag kan iagttages i floder og kystzoner. Denne lagdeling skyldes sedimentation og sortering af partikler efter korntørrelse og massefylde af vand i bevægelse. Dannelsen af helt analoge lag og strukturer i magmabjergarter er tolket på tilsvarende måde med Skærgaardsintrusionen i Østgrønland som et typeeksempel. Undersøgelser af silicatsmelters størkningsforløb og fysiske egenskaber, igen med Skærgaardsintrusionen som et typeeksempel, har sat spørgsmålstegn ved denne tolkning.

Meddelelsen belyste problemstillingen og den aktuelle opfattelse af dannelsen af lag i magmabjergarter.

Ved den skriftlige afstemning om indvalgsforslag blev følgende indenlandske medlemmer indvalgt:

Professor i retshistorie ved Aarhus Universitet, dr. jur. Ole Fenger, professor i fysik ved Aarhus Universitet, dr. phil. Peder Gregers Hansen, professor i matematik ved Odense Universitet, Uffe V. Haagerup, professor i tysk filologi ved Kbh.s Universitet, Sven-Aage Jørgensen, forskningsprofessor ved Danmarks farmaceutiske Højskole, dr. pharm. Povl Krosgaard-Larsen, professor i moderne historie ved Odense Universitet, Kongelig ordenshistoriograf Tage Kaarsted, professor i musik ved Kbh.s Universitet, dr. phil. Jan Maegaard, professor i mikrobiologi ved

Danmarks tekniske Højskole, Søren Molin, direktør for Meteorologisk Institut, fil. dr. Aksel Wiin Nielsen, forskningsprofessor ved Grønlands geologiske Undersøgelse, dr. scient. Finn Surlyk, professor i engelsk filologi ved Aarhus Universitet, dr. phil. Knud Sørensen.

Klassemøde i den humanistiske klasse med dagsorden:

- 1) Bedømmelse af de indstillede prislegatmodtagere.
- 2) Eventuelt.

Torsdag den 1. maj 1986

Til stede var 61 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske medlemmer: John S. Avery, Gillian Fellows-Jensen, begge Kbh., Jean Leclant, Paris, Rüdiger Schmitt, Saarbrücken. Gæster: Fru Almut Rüdiger Schmitt, Saarbrücken, museumsinspektør Kirsten Strømstad.

Claus Bræstrup: Benzodiazepinreceptorer. Et studie i den molekylære virkningsmekanisme for nerveberoligende lægemidler

Op mod 8% af Danmarks befolkning anvender daglig benzodiazepiner til lindring af »anxiety« (angst, uro og spænding), søvnløshed og epilepsi. Benzodiazepiner (Valium, Stesolid m. fl.) virker ved at binde sig til specifikke receptorer, der findes på overfladen af nerver i hjernen. Benzodiazepinreceptoren er koblet til receptorer for den hæmmende neurotransmitter GABA. Man har forestillet sig, at der findes endogene substanser, der under fysiologiske forhold binder sig til disse receptorer og dermed regulerer anxiety.

Rüdiger Schmitt: Danish scholars at the decipherment of the Achaemenian inscriptions

The aim of the paper is to work out the merits of those Danish scholars who were engaged in the decipherment of cuneiform writing and in the interpretation of the Achaemenian inscriptions prior to and following G. F. Grotefend, i.e.: C. Niebuhr (1778), O. Tychsen (1798), F. Münter (1800/1802), R. K. Rask (1826), and N. L. Westergaard (1844/1856).

Formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark, Mogens Blegvad, aflagde beretning om de forløbne ti års hundrede offentlige foredrag (s. 116).

Det blev besluttet at tildele lic. scient. Carsten Poulsen, p.t. Rockefeller University, New York, Selskabets Prislegat.

Torsdag den 15. maj 1986

Til stede var 88 medlemmer. Præsident Jens Lindhard, sekretær Thor A. Bak. Udenlandske

medlemmer: Klaus Alpers, Lüneburg, John S. Avery, Gillian Fellows-Jensen, begge Kbh. og Egil Wyller, Oslo. Gæster: Fru Jytte Lindvald Jensen, Kbh. og akademimedlem Werner Sondermann, Berlin, DDR.

Jens Erik Skydsgaard og Johnny Christensen: Mindeord over Poul Johs. Jensen (s. 265)

Jens Lindhard: Om Selskabets tilstand

C. J. Ballhausen, der på kassekommissionens vegne forelagde vedtegnet, decideret regnskab for 1985, revideret budget for 1986 og foreløbigt budget for 1987 til godkendelse, fik decharge.

Også for Selskabets Bidragsfond aflagde C. J. Ballhausen beretning og regnskab til godkendelse og fik decharge.

Formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark fik godkendt planerne for efterårssemestret.

3. oktober 1985

Niels Bohr og Videnskabernes Selskab
Bengt Strømgren

1. Prisopgave og doktordisputats

Videnskabernes Selskab udsatte i februar 1905 sin guldmedalje for en nærmere undersøgelse af væskestrålers svingning, hvorved der tages sigte på bestemmelse af væskens overfladespænding. I november 1906 indkom to besvarelser af prisopgaven, som begge fik tilkendt Selskabets guldmedalje. Den ene forfatter var cand. polyt. P. O. Pedersen, den senere direktør for Den polytekniske Lærestanstalt, den anden var stud. mag. Niels Bohr. Bedømmelsen af prisopgaverne var affattet af to af Selskabets medlemmer, fysikprofessorerne C. Christiansen og H. Prytz.

Niels Bohr modtog 24. februar 1907 meddelelsen om tildeling af Videnskabernes Selskabs guldmedalje ved et brev undertegnet af præsidenten, Julius Thomsen, og sekretæren, H. G. Zeuthen, men allerede 26. januar havde han modtaget et lykønskingsbrev, der røbede, at han ville få tildelt prisen. Dette brev var fra Harald Høffding.

Niels Bohr fortsatte arbejdet med væskers overfladespænding og publicerede resultaterne i 1909 i en afhandling i »Philosophical Transactions

of the Royal Society of London« med titlen »Determination of the surface-tension of water by the method of jet vibration«.

Den 13. maj 1911 forsvarede Niels Bohr sin afhandling »Studier over Metallernes Elektronteori« for den filosofiske doktorgrad. I de følgende års publikationer vendte Niels Bohr ikke direkte tilbage til emnerne for disse første afhandlinger, men den dybe fortrolighed med den klassiske fysik, som arbejderne havde givet ham, blev, som det har været fremhævet, af største betydning som en del af baggrunden for de kommende banebrydende arbejder.

2. Universitetsprofessor. Videnskabernes Selskab

I 100-året for Niels Bohr's fødsel er vi på mangfoldig vis blevet mindet om hans forskningsindsats i årene 1911-1916. I 1916 vendte Niels Bohr tilbage til Danmark efter et toårigt ophold i Manchester for at overtage et nyoprettet professorat i teoretisk fysik ved Københavns Universitet, og i 1917 indvalgte han som medlem af Videnskabernes Selskab.

I hele Niels Bohrs medlemstid deltog han regelmæssigt i Selskabets møder, bortset fra tiden for det ufrivillige ophold i USA under den anden verdenskrigs sidste år. Han ydede en stor indsats for Selskabet ved at bedømme det meget store antal fysiske afhandlinger, som indleveredes til Selskabet med henblik på publikation. I årene 1917-1955 drejede det sig om 90 afhandlinger, som blev optaget i Selskabets matematisk-fysiske publikationer.

Af Niels Bohrs egne arbejder er kun relativt få blevet offentliggjort i Selskabets publikationer. Men et af hovedværkerne »On the Quantum Theory of Line-Spectra« I-III udkom i Selskabets skrifter i årene 1918-22 og blev genoptrykt i 1927. Senere udkom »Zur Frage der Messbarkeit der elektromagnetischen Feldgrößen«, i 1933 i samarbejde med L. Rosenfeld, desuden afhandlinger om atomare partiklers bremsning ved passage gennem stof, den sidste af disse i 1954 i samarbejde med Jens Lindhard.

I årene fra 1917 til 1955 holdt Niels Bohr 29 foredrag i Videnskabernes Selskab eller, som det hedder i Selskabets sprogbrug, han gav 29 meddelelser. Herigennem gav han Selskabets medlemmer en såre værdifuld mulighed for at følge fysikkens udviklingen gennem skelsættende årtier.

For her ved denne lejlighed at give et indtryk af Niels Bohrs enestående forskerindsats vil jeg søge at give et billede af undersøgelser og resultater, som udgjorde baggrunden for nogle af disse foredrag.

I bind I af Niels Bohrs samlede værker – Niels Bohr, Collected Works – har Leon Rosenfeld givet en oversigt over problemstillinger, der dominerede i efter hinanden følgende tidsperioder. I 1913 var det kvantepostulaterne, i årene 1914-1925 atomer og stråling, 1925-1935 kvantemekanik og komplementaritet, fra 1936 til 1943 kernefysik, og endelig fra 1943 til 1962 erkendelsesteoretiske problemer.

3. Kvantepostulater

Kort efter sit indvalg i Videnskabernes Selskab gav Niels Bohr – i 1917 og i 1918 – to meddelelser i Selskabet, den første med titlen »Om kvanteteorien for linespektre«, den anden »Om grundlaget for kvanteteorien«. Hermed forelagdes del I af den lige nævnte afhandling »On the Quantum Theory of Line-Spectra« til publikation i Selskabets Skrifter, og del I udkom i april 1918. Del II fulgte i december 1918 og del III i november 1922.

Del I indledes med formuleringen af de to kvantepostulater, der lå til grund for gennembruddet i 1913: 1. Om atomsystemernes stationære tilstande, og 2. Om absorption og emission af stråling ved overgange mellem stationære tilstande, hvor strålingens frekvens ν er givet ved betingelsen $E' - E'' = h\nu$, dvs. frekvensen gange Plancks konstant er lig med energidifferencen $E' - E''$ for de to stationære tilstande, mellem hvilke overgangen finder sted.

Ved siden af kvantepostulaterne havde i 1913 det af Niels Bohr indførte korrespondensprincip spillet en afgørende rolle. Niels Bohr understregede altid, at kvantepostulaterne betød et afgørende brud med den klassiske fysik, men han betonedede også, at en kvanteteori, som måtte indføres for at beskrive atomsystemerne, hvor det drejede sig om atomare dimensioner, måtte give resultater, der konvergerede mod den klassiske teori, når man betragtede grænseovergangen til forholdene ved dimensioner, der var store i sammenligning med de atomare. Dette forhold udtrykkes i korrespondensprincippet.

I 1913 havde Niels Bohr anvendt korrespondensprincippet ved beskrivelsen af overgange mellem stationære tilstande med høje hinanden nærliggende kvantetal, svarende til to elektronbaner med stor radius og til kvanteudstråling med lav frekvens og tilsvarende stor bølgelængde. Korrespondensprincippet havde gjort det muligt for Niels Bohr at beregne de absolutte frekvenser for brints spektrallinier med et resultat, som stemte med iagttagelserne inden for den nøjagtighed, hvormed de indgående

naturkonstanter, indbefattet Plancks konstant, dengang var kendt. Ved anvendelse af korrespondensprincippet lykkedes det derefter Niels Bohr at omtyde iagttagelser af spektrallinier i stjernespektre og laboratoriespektre – de såkaldte Pickering-Fowler linier – som til at begynde med syntes at betyde en vanskelighed for teorien. Niels Bohr viste, at de pågældende spektrallinier hidrørte fra ioniseret helium, hvis ion består af en heliumkerne med den dobbelte ladning af brintkernen og en omkredsende elektron – og ikke som tidligere antaget fra brint. Ved hjælp af korrespondensprincippet kunne han beregne bølgelængden for disse heliumlinier ud fra brintliniernes bølgelængder, idet der herved blev taget hensyn til, at heliumkernens masse er fire gange så stor som brintkernens. Overensstemmelsen med iagttagelserne var perfekt, og nu med en nøjagtighed svarende til fem betydende cifre. I 1913 havde netop dette resultat gjort et stærkt indtryk på samtidens fysikere. Vi ved bl.a. ved et brev fra George Hevesy til Niels Bohr – gengivet i Niels Bohr, *Collected Works*, bind 2, p. 532 – at Einstein, da han hørte om dette resultat, udbrød: »Dette er et enormt fremskridt. Så må Bohrs teori være rigtig«.

I anvendelsen af korrespondensprincippet i 1913 havde det drejet sig om elektronbevægelser, som efter den klassiske teori forløb i simple periodiske baner. Når der er tale om andre grundstoffer end brint, er forholdene mere indviklede. I del I af den i Videnskabernes Selskab ved møderne i 1917 og 1918 forelagte store afhandling udviklede Niels Bohr metoder, efter hvilke udsagn ved hjælp af korrespondensprincippet også i de mere indviklede tilfælde bliver mulige. Udgangspunktet er her beskrivelse af bevægelsesformer i den klassiske teori ved harmonisk analyse – ved Fourier-rækker – og korrespondensprincippet fører til en sammenstilling af overgangssandsynligheder mellem stationære tilstande med kvantetal n'' og n' , og dermed sammenhængende spektralintensiteter på den ene side med på den anden side koefficienter til led i Fourier-rækken med en frekvens på $n''-n'$ gange grundfrekvensen. Tankebygningen udvikles videre og anvendes i afhandlingens del III ved diskussion af spektrene for andre grundstoffer end brint, medens brintspektret diskuteres udførligt i del II, idet også brintliniernes finstruktur samt Stark-effekt og Zeeman-effekt behandles.

I årene fra 1918 til 1924 spiller korrespondensprincippet en meget vigtig rolle i en række undersøgelser, som fører frem til udviklingen af den nye kvantemekanik. Vi kommer tilbage hertil.

4. Atomer og stråling

I 1921 gav Niels Bohr en meddelelse i Videnskabernes Selskab med titlen »Grundstoffernes periodiske system belyst ud fra betragtninger over atomernes bygning«, og i 1922 fulgte meddelelsen »Atomteorien og grundstoffernes egenskaber«. Kort efter holdt Niels Bohr i Stockholm den 11. december 1922 sit Nobelforedrag »Om Atomernes Bygning«. I disse meddelelser og i Nobelforedraget gjorde Niels Bohr rede for de store fremskridt og resultater opnået på atomteoriens område.

I Nobelforedraget hedder det om mulighederne for at belyse grundstoffernes periodiske system, at de i atomteorien »udviklede synspunkter vedrørende spektrenes fortolkning har tilbudt et grundlag for en teori om bygningen af grundstoffernes atomer, der har vist sig egnet til i store træk at gøre rede for stoffernes egenskaber, således som de fremtræder i grundstoffernes naturlige system«. Det hedder i Nobelforedraget, at teorien i første række støtter sig på betragtninger over den måde, hvorpå atomet tænkes opbygget ved elektronernes indfangning og binding til kernen en for en, samt videre, at stoffernes optiske egenskaber netop afgiver vidnesbyrd om forløbet af de sidste afsnit af denne opbygningsproces.

Medens de optiske spektre er af afgørende betydning for forståelsen af de yderste elektroners – valenselektronernes – forhold, er som Niels Bohr understreger i Nobelforedraget de røntgenspektroskopiske resultater af betydning for forståelsen af elektronkonfigurationernes indre dele.

Ud fra tydingen af de spektroskopiske data lykkedes det Niels Bohr at drage slutninger om, hvorledes elektronerne grupperer sig, efterhånden som man går frem i grundstoffernes periodiske system. Han fandt, at den samme gruppering af de yderste elektroner gentager sig med regelmæssige mellemrum, hvilket forklarer periodiciteten i grundstoffernes egenskaber. Således udtrykkes det af Christian Møller og Mogens Pihl i deres bidrag til bogen »Niels Bohr« (1964), og de fortsætter: »Det røber et karakteristisk træk ved Bohrs måde at anskue problemerne på, at det først og fremmest var intuitiv forståelse af de fingerpeg, de empiriske data gav, der ledte ham til disse resultater. De skulle imidlertid komme til at bane vejen til en dybere forståelse af lovmæssighederne, der først opnåedes gennem det af Pauli formulerede såkaldte udelukkelsesprincip«.

Ud fra teorien sluttede Niels Bohr, at et grundstof med atomnummeret 72, som dengang endnu var uopdaget, måtte være i kemisk henseende beslægtet med zirkon, og derfor måtte ventes at forekomme i visse mine-

raler indeholdende zirkon. Dette førte til opdagelsen af det nye grundstof ved Hevesy og Coster, som arbejdede på Bohrs institut. Grundstoffet fik navnet Hafnium. Herom gav Niels Bohr i 1923 en meddelelse i Videnskabernes Selskab med titlen »Et nyt grundstof«.

I de sidste år af tidsperioden 1914-1925 arbejdede Niels Bohr sammen med en international gruppe af fremragende forskere på at finde nye veje for kvanteteorien til beskrivelse af atomare tilstande og processer.

Et foredrag i Videnskabernes Selskab i 1925 med titlen »Om energisætningen« havde som baggrund et arbejde fra 1924 af Niels Bohr, H. A. Kramers – Bohrs nære medarbejder i disse år – og den amerikanske fysiker J. C. Slater. I dette arbejde var dualismen mellem bølge- og partikelforestilling taget som udgangspunkt for tydningen af kvanteteorien. Bølgerne skulle tydes som et sandsynlighedsfelt, selv om dette i den her udviklede formalisme betød, at man blev tvunget til at opgive sætningen om energiens bevarelse for individuelle processer. Niels Bohr var dog kort efter nået til den slutning, at denne vej ikke var farbar, og et eksperiment af W. Bothe og H. Geiger viste hurtigt, at energisætningen dog gjaldt i de pågældende individuelle atomprocesser.

5. Kvantemekanik og komplementaritet

I 1925 fandt et afgørende gennembrud sted i den videre udvikling af atomteori og kvanteteori. Med et arbejde af Werner Heisenberg begyndte udviklingen af kvantemekanikken, og efter dette arbejde fulgte en lang række andre. Instituttet på Blegdamsvej var i denne periode et meget betydningsfuldt centrum, og Heisenberg havde i hele denne tid et nært samarbejde med Niels Bohr og Kramers. Heisenberg har om udviklingen med henblik på afhandlingen af Niels Bohr, Kramers og Slater givet følgende vurdering: »Denne undersøgelse repræsenterer et højdepunkt i kvanteteoriens krise og, omend den ikke var i stand til at angive den korrekte vej ud af vanskelighederne, bidrog afhandlingen mere end nogen anden fra denne periode til klarlæggelse af situationen i kvanteteorien«.

Et andet arbejde, som udgik fra Bohrs institut i perioden lige inden den nye kvantemekaniks udvikling, og som fik afgørende betydning for den, var Kramers' afhandling om lysets dispersion.

Den nye kvantemekanik var emnet for to meddelelser i Selskabet, i 1926 et foredrag »Atomteori og bølgemekanik«, og i 1927 »Kvantepostulatet og atomteoriens seneste udvikling«. Der forelå nu en teori, som kvantitativt kunne gøre rede for atomtilstande og atomprocesser i de

elektronkonfigurationer, som omgiver grundstofatomernes kerner, og der var opnået overensstemmelse mellem teori og et bredt erfaringsgrundlag.

Dualismen mellem bølge- og partikel-forestilling indgik i teorien som et væsentligt træk, der var nøje knyttet til grundlæggende iagttagelser. Denne dualisme blev for Niels Bohr udgangspunktet for en fortolkning under benyttelse af komplementaritetsbegrebet. I Hendrik Casimirs følgende foredrag vil sider af Niels Bohrs fundamentale arbejder med denne problemkreds blive belyst.

6. Kernefysik

Jeg skal derfor gå videre frem i tiden, til årene 1937-1941, hvor Niels Bohr i Videnskabernes Selskab gav en række meddelelser om sit arbejde med problemer vedrørende atomkernereaktioner. Her gjorde han bl. a. rede for, hvad der sker, når en neutron trænger ind i en atomkerne. Neutronen har ikke nogen elektrisk ladning, den frastødes derfor ikke – som protoner eller α -partikler – af den positivt ladede atomkerne. På grund af den tætte sammenpakning af protoner og neutroner – nukleoner – i atomkernen vil den indtrængende neutrons energi hurtigt fordele sig blandt de andre kernepartikler, og der dannes det, Niels Bohr kaldte en compound-kerne. Derefter kan der enten ske det, at den overskydende energi udsendes i form af stråling, hvorved den indtrængte neutron er blevet indfanget i kernen, og en ny atomkerne med samme ladning men større atomvægt er blevet dannet. Eller også samles overskudsenergien på en af nukleonerne, der derved kan rive sig løs fra compound-kernen. Den relative sandsynlighed for de to mulige processer afhænger af compound-kernens egenskaber, der igen er bestemt ved dens ladning og vægt. Idet der er en analogi mellem forholdene i henholdsvis compound-kernen og en væskedråbe, kaldes den omtalte model for dråbemodellen. Den viste sig at være af stor værdi ved forklaringen af en omfattende kategori af atomkerneprocesser.

I december 1928 konkluderede Lise Meitner og Otto Frisch, at resultatet af et af Otto Hahn og Fritz Strassmann i dette år gennemført og hidtil ikke korrekt tydet eksperiment, ved hvilket grundstoffet uran blev bombarderet med neutroner, var, at en urankerne blev spaltet i to omtrent lige tunge atomkerner – at urankernen undergik en fission. Niels Bohr viste derefter, at forholdene kunne forklares ud fra dråbemodellen, idet de to kendte processer, nemlig emission af stråling og udslyngning af en nukleon, her ville konkurrere med en tredje, nemlig en spaltning, en

fission af compound-kernen. De relative sandsynligheder for forekomsten af de tre processer måtte afhænge af compound-kernens ladning og atomvægt.

I et arbejde af Niels Bohr og John Wheeler blev det kort efter vist, at der ved fissionen udsendtes neutroner, som vel kunne bevirke ny fission af atomkerner af uranisotopen U^{235} og derved bevirke en kædereaktion, men ikke af den på Jorden i langt den største proportion forekommende uranisotop U^{238} . Herved var i hovedsagen grundlaget givet for en udvikling, som skulle føre både til den fredelige anvendelse af frigjort atomkerne-energi og til fremstillingen af atombomber.

I en meddelelse i Videnskabernes Selskab i november 1939, »Den teoretiske forklaring af atomkernernes fission«, gjorde Niels Bohr rede for disse forhold. I foredraget, som gjorde et dybt indtryk på tilhørerne, omtalte Niels Bohr både mulighederne for fredelig anvendelse af atomenergien og for den forfærdende destruktive anvendelse. Jeg husker så tydeligt denne aften i Videnskabernes Selskab, også dette, at Niels Bohr her understregede de enorme tekniske vanskeligheder, det ville frembyde at gennemføre den isotopadskillelse i stor skala, som måtte være en forudsætning for fremstillingen af atombomben.

7. Erkendelse og menneskeligt fællesskab

Niels Bohrs sidste foredrag i Videnskabernes Selskab blev holdt ved et festligt møde i Selskabet den 14. oktober 1955 i anledning af hans 70-års fødselsdag. Titlen på meddelelsen, som blev trykt i Selskabets »Oversigt« 1955-56, var »Atomerne og den menneskelige erkendelse«.

Jeg vil da slutte denne del af mit foredrag med at gengive nogle af Niels Bohrs ord. Han indledte således:

»Den udforskning af atomernes verden, som vort århundrede har bragt, har i videnskabens historie næppe noget sidestykke, hvad angår fremskridt i kendskab til og beherskelse af den natur, hvoraf vi selv er del. Med enhver forøgelse af viden og kunnen er jo forbundet et større ansvar, og indfrielsen af de rige løfter og overvindelsen af de nye farer, som atomtiden indebærer, stiller hele vor civilisation på den alvorligste prøve, der kun kan bestå ved sammenhold af alle folkeslag hvilende på indbyrdes forståelse af det menneskelige fællesskab. For forhåbninger om at kunne bygge bro over skillelinier frembragt af forskelle i folkenes levevilkår og historie turde det være af betydning, at videnskaben, der ingen

landegrænser kender og hvis vindinger er fælleseje, gennem tiderne har forenet mennesker i stræben efter at klarlægge grundlaget for vor erkendelse«.

En udførlig gennemgang af fysikkens udvikling afsluttede Niels Bohr med ordene: »Langt fra at rumme en mod videnskabens ånd stridende mystik henviser betegnelsen komplementaritet blot til de med vor stilling ved beskrivelsen og sammenfatningen af erfaringerne på atomfysikkens område forbundne erkendelsesvilkår«. Foredragets sidste del omhandlede spørgsmål om de almindelige vilkår for menneskelig erkendelse. Ved sine slutord i dette foredrag i Videnskabernes Selskab i 1955 vendte Niels Bohr tilbage til indledningens tema, idet han sagde:

»Vi er her nået frem til problemer, der berører menneskers fællesskab, og hvor udtryksmidlernes mangfoldighed er betinget af umuligheden af ved nogen fast skillelinie at karakterisere individets rolle i samfundet. Med henblik på kontraster, som de under forskellige levevilkår udviklede menneskekulturer kan udvise, hvad såvel hævdvundne traditioner som deres udtryksformer angår, kan man i en vis forstand betegne sådanne kulturer som komplementære. Det drejer sig dog her ingenlunde om definitive gensidige udelukkelsesforhold som dem, vi møder ved den objektive beskrivelse af fysikkens og psykologiens almindelige problemer, men om forskelle i indstilling, der kan værdsættes eller mildnes ved udvidet samkvem mellem folkeslagene. I vor tid, hvor forøgelsen af vore kundskaber og muligheder mere end nogensinde sammenknytter folkeslagenes skæbne, har samarbejdet på videnskabernes udvikling fået vidtrækkende opgaver, for hvis fremme netop påmindelsen om almene vilkår for menneskelig erkendelse turde rumme nye håb«.

8. Niels Bohr som præsident for Videnskabernes Selskab

I marts 1939 valgtes Niels Bohr til præsident for Videnskabernes Selskab, og han virkede i denne egenskab til sin død i 1962. Allerede i 1927 og derefter i 1934 og 1938 var der sket henvendelse til Niels Bohr med henblik på præsidenthvervet, men han havde dengang afslået af hensyn til sit videnskabelige virke.

Selskabets møde den 20. oktober 1939 var det første, som Niels Bohr kom til at lede som præsident, og dette møde fandt sted under indtryk af udbruddet af den anden verdenskrig.

Den 13. november 1942 var det 200 år siden, Videnskabernes Selskab

blev stiftet. Mindedagen fejredes ved et møde i Selskabet, som naturligvis var præget af de herskende forhold, men som alligevel forløb »i en stilfærdig, på en vis måde festlig stemning« (Johannes Pedersens ord i bogen »Niels Bohr«, 1964). Der blev ved mødet forelagt tre arbejder, nemlig bind I af Selskabets historie, udarbejdet af arkivaren, Asger Lomholt, dernæst bind I af N. E. Nørlunds værk om Danmarks kortlægning gennem tiderne, og endelig et af Johannes Pedersen udarbejdet skrift om Carlsbergfondet. Efter disse forelæggelser tog Niels Bohr ordet og talte om Videnskabernes Selskabs stilling i det danske samfund. Han sagde:

»Den umiddelbare anledning til Selskabets stiftelse var jo, som vi ved, kravet om løsningen af visse bestemte opgaver, der fordrede almen videnskabelig indsigt, og i det første århundrede af dets beståen, hvor der i landet kun fandtes få organer til støtte for videnskaben og dennes anvendelser, havde vort Selskab i begge disse henseender en vigtig mission at udføre«.

Niels Bohr fortsatte:

»Omkring midten af det forrige århundrede havde dette forhold dog væsentligt ændret sig, idet mange selvstændige danske institutioner, under hvilke de fleste af disse opgaver mere naturligt henhørte, efterhånden var vokset op. Ved denne udvikling spillede vel ikke Selskabet selv, men mange af dets ledende mænd en afgørende rolle«.

»Betydningen af, at der i vort samfund stadig fandtes et centrum, om ikke så meget for videnskabelige forsknings udførelse, så dog for deres almindelige værdsættelse, kan imidlertid næppe overvurderes«.

Med ord, der tog sigte på Selskabets virke omkring tiden for 200-årsdagen, sagde Niels Bohr videre:

»At repræsentanter for vidt forskellige grene af videnskaben samles til vore møder og deltager i alle forhandlinger, giver vort Selskab dets særlige præg. Den enestående lejlighed, som humanister og naturvidenskabsmænd derved får til at meddele hverandre, hvad de hver for sig betragter som væsentligt inden for deres forskning, udelukker en ensidighed, der ofte følger med større forhold, hvor en skarpere adskillelse af praktiske grunde har været nødvendig. Omend ikke alle kundskabs- og forskningsområder, der fortjener navn af videnskab, er repræsenteret inden for Selskabet, har de forbindelser, der her knyttes, sikkert haft og har stadig en overordentlig betydning for den harmoniske udvikling af de videnskabelige bestræbelser i vort land, ja for hele kulturlivet herhjemme«.

Niels Bohr sluttede med at understrege betydningen af, at Selskabet udgør et vigtigt bindeled ved det internationale videnskabelige samarbej-

de. Ved sin karakteristik af Selskabets virke og dets betydning har Niels Bohr her tillige tydeliggjort den linie, han som præsident i samarbejde med medlemmerne havde fulgt og ville følge i kommende år.

Niels Bohr måtte i midten af 1943 forlade Danmark og vendte først tilbage i august 1945. Selskabet lededes imens af klasseformændene, og et valg af præsident, som efter statutterne skulle have fundet sted i foråret 1944, blev udsat. På et ekstraordinært møde i Selskabet i september 1945 blev Niels Bohr genvalgt som præsident. Genvalg fandt tillige sted i 1949, 1954, 1959, og Niels Bohr forblev således Selskabets præsident til sin død i 1962.

Alene i kraft af sin indsats ved omhyggelig forberedelse af alle de møder, han ledede, kom Niels Bohr til at betyde såre meget for Selskabet. Desuden skal her nævnes hans virke i to for Videnskabernes Selskab såvel som for dansk videnskab betydningsfulde sager.

Da UNESCO blev oprettet efter anden verdenskrig, blev en nationalkommission nedsat, og Niels Bohr overtog på Selskabets vegne hvervet som rådgiver for den, et hverv der dengang var af vigtighed.

Det var dog især Niels Bohrs initiativ og indsats i 1951 i forbindelse med spørgsmålet om støtte fra den danske stat til den videnskabelige forskning, der blev af afgørende betydning. I en for denne sag kritisk situation i januar 1951 foreslog Niels Bohr som Selskabets præsident et initiativ: En henvendelse fra Selskabet til regeringen. Det vedtoges enstemmigt, at der skulle foretages en sådan henvendelse om sagen af præsidenten og sekretæren, Jakob Nielsen. Uden tvivl var dette initiativ afgørende for den udvikling, som førte til oprettelsen af »Statens almindelige Videnskabsfond«.

I januar 1947 havde August Krogh, der som fremragende forsker kunne tale med autoritet, i et møde i Selskabets matematisk-naturvidenskabelige klasse taget til orde for en radikal ændring af Selskabets karakter ved en stærk udvidelse af medlemsantallet, som skulle føre til indvalg af mange yngre videnskabsmænd. Dette skulle muliggøre, dels at Selskabet gjorde en større indsats i samfundets tjeneste, dels at det mere aktivt kom til at føre videnskabens sag over for politikerne. Forslaget vandt i denne form ikke tilslutning, og August Krogh valgte da i januar 1949 at udtræde af Videnskabernes Selskab.

Det var Niels Bohrs linie, der blev fulgt, og resultatet var i de følgende år en moderat udvidelse af medlemstallet modsvarende det forøgede antal at aktive forskere i Danmark.

Også i årene efter 1962 har udviklingen i Selskabet været præget af

Niels Bohrs tanker. Det Videnskabernes Selskab, han talte om i 1942, har bevaret sin karakter og har fortsat sit virke, og Selskabet har samtidig i de senere år kunnet styrke sin udadrettede virksomhed.

Efter Niels Bohrs død 18. november 1962 holdtes i Videnskabernes Selskabs møde den 14. december 1962 tre mindetaler, af Christian Møller, Leon Rosenfeld og Johannes Pedersen. Johannes Pedersen sluttede sin mindetale med disse ord:

»Vi følte os trygge ved som leder af have en mand af hans støbning, lige fremragende af intelligens og karakter.

Et uforglemmeligt minde om ham vil leve i vore hjerter, hans navn vil for stedse være en hæder for vort Selskab«.

Epistemological Considerations H. B. G. Casimir

1. Introduction

It is a great privilege to have the opportunity to speak on this occasion at Videnskabernes Selskab, but the task before me is by no means an easy one. Shall I be able to do more than add a few platitudes to what Bohr has said himself and to what others have said about Bohr? Let me first of all explain my choice of subject.

I often had the impression that Bohr himself attached more importance to his ideas about the fundamental principles of the description of nature, to his contribution to the "philosophia naturalis" and to philosophy in general, than to his numerous more concrete triumphs. The confirmation of his notion of stationary states by the experiments of Franck and Hertz, the exact agreement with observations of his formula for the line-spectrum of ionized helium, the discovery of hafnium, an element with properties in agreement with the predictions of his theory of the Periodic System, must have given him immense satisfaction, but from the very beginning he was concerned with the question how his bold approach could be made to supplement, rather than to contradict the notions of classical theory.

I came for the first time to Copenhagen in the spring of 1929 and was introduced to Bohr by my teacher Ehrenfest with the words "...er kann schon etwas, aber braucht noch Prügel!" (he has already some ability but still needs thrashing). How true this was – the second part that is. As a

matter of fact, I had to a certain extent mastered the formalism of quantum mechanics, which by then had reached a fairly definitive form, but that was about all I knew. I soon discovered that Bohr's interest in those days centered on a further clarification and elaboration of his thoughts on complementarity. He was not particularly interested in the further development and refinement of mathematical techniques, although he encouraged me to do some work in that direction. Neither did solid state physics and other applications of quantum mechanics play an important role in his own work or in that of his institute. A few years after I had left – I stayed until the spring of 1931 with interruptions to pass my examinations at Leiden – nuclear physics began to dominate both the work at the institute and the yearly conferences, and Bohr himself made important contributions to the theory of nuclear reactions and the theory of fission, almost a second youth one might say, but even then Bohr returned time and time again to his epistemological considerations. Therefore, I want to make these considerations the main topic of my talk. But I shall not try to give a comprehensive account of Bohr's thinking: it would be both presumptuous and useless if I tried to reformulate and summarize the ideas Bohr himself was at such great pains to express as well as possible. My purpose is more modest: I shall say something about the discussions between Bohr and Einstein, but first of all I want to make some remarks about the methods Bohr used when dealing with these fundamental questions.

It is a striking fact, that in pondering the most profound aspects of quantum mechanics Bohr did always consider simple cases and used only the simplest mathematics. Deceptively simple I should like to say, for there are many pitfalls to be avoided, and it took Bohr's grasp of classical physics to reduce the essence of complicated mathematics to easily grasped concepts. Such simplification is not only a matter of convenience: it meets a more profound requirement. Bohr always emphasized that the final result of a measurement must be something we can tell other people about and that we can describe in simple everyday language: the position of a pointer, a black spot on a film and so on.

2. Magnetic moment of a free electron

Although the most sophisticated application of Bohr's methods is to be found in his work with Rosenfeld on measurements of electromagnetic fields [1], in my opinion – and in the opinion of many others – the

clearest summary of his thoughts can be found in his “Discussion with Einstein on epistemological problems in atomic physics”, his contribution to the volume “Albert Einstein: Philosopher-Scientist” [2], and I shall presently look more closely at the examples discussed therein. However, my first contact with Bohr’s way of thinking related to a slightly different theme. In his opening talk at the 1929 meeting Bohr had shown that it is impossible to determine the magnetic moment of a free electron by a “classical” Stern-Gerlach experiment, and one of my first assignments after I came to Copenhagen was to assist Bohr in writing a note on the subject. Bohr liked to have someone to talk to, who could say yes or no at the right moment and who would write down the sentences he pronounced while pacing the room. Stenography was not required, but one had to get used to his rather soft and somewhat slurred voice. Several drafts were produced – they are still in the Bohr archives, and here and there my handwriting appears – but the work was never considered fit, for publication.

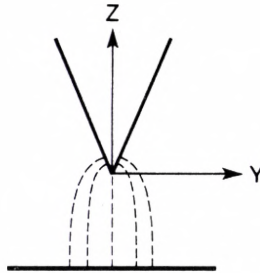

Fig. 1. The wedge-shaped polepiece for the Stern-Gerlach experiment has its edge along the x -axis.

However, Pauli used part of it in his report to the 1930 Solway conference (published in 1932) [3]. Figure 1 shows a usual arrangement for a Stern-Gerlach experiment. A wedge-shaped polepiece with its edge along the x -axis is facing a flat one. In the symmetry plane the field is strictly along the z -axis, but as soon as we get out of that plane there is a component H_y . Now we have

$$\operatorname{div} H = 0,$$

which means in this case

$$\frac{\partial H_z}{\partial z} + \frac{\partial H_y}{\partial y} = 0.$$

The force on the magnetic moment of the electron of the electron is given by

$$F_s = \frac{eh}{4\pi mc} \cdot \frac{\partial H_z}{\partial z}$$

and this has to be large compared with the uncertainty of the Lorentz force, which is given by

$$\delta F_L = \frac{ev}{c} \delta H_y.$$

Since

$$|\delta H_y| = \left| \delta_y \cdot \frac{\partial H_z}{\partial z} \right|, \delta_y \cdot \frac{\partial H_z}{\partial z}$$

it follows from

$$F_s \gg \delta F_L$$

that

$$\delta_y \ll \frac{h}{4\pi mv} = \frac{\lambda}{4\pi}.$$

But, if a wavepacket has to be much smaller than the wavelength it is entirely impossible to speak about a trajectory in the classical sense.

The whole trick is to have a clear picture of what a Stern-Gerlach experiment really is and to introduce an equation for the magnetic field at the right moment. Any student can follow the reasoning, but no one thought about it before Bohr.

3. Thought experiments

Let us now look at four thought experiments discussed in the paper I mentioned before.

3.1. First case

A screen with one hole or slit is illuminated by a plane electron-wave. If a is the radius of the hole (or half the width of the slit), and λ the wavelength of the electron, the wave emerging from the hole will show a spread given by $\delta\varphi \sim \lambda/a$ (fig. 2). Since $\lambda = h/mv$ we have $\delta p \approx p\delta\varphi \sim h/a$. In principle one can measure the recoil of the slit. Then we know how much transverse momentum is imparted to the electron, but in order to carry out such a measurement the screen has to be mobile and the position of the hole becomes uncertain. Here I want to call attention to the following. Bohr uses here and elsewhere a simple formula for $\delta\varphi$. He does not exactly define this $\delta\varphi$. It might be a halfwidth or the width of the first diffraction peak. In textbooks one usually defines Δq as the root-mean-square deviation

$$(\Delta q)^2 = \int (q - \bar{q})^2 |\Psi|^2 dq$$

and similarly for Δp . Bohr does not use this definition and that is just as well for in the case of a slit with sharp edges this Δp becomes infinite. Recently, attention has been drawn to the fact that in many cases the root-mean-square deviations are useless and that a more refined analysis is called for. Bohr always steered clear of such difficulties.

3.2. Second case

A screen with two holes illuminated by a point source is considered. Qualitatively, we can easily see what a wave will do. Waves will emerge from the two holes and on a distant observation screen they will strengthen or annihilate each other, depending on their phase difference. We

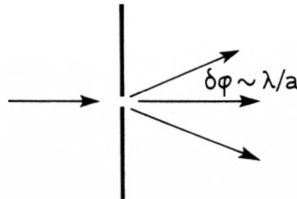

Fig. 2. Diffraction of electron wave by hole or slit.

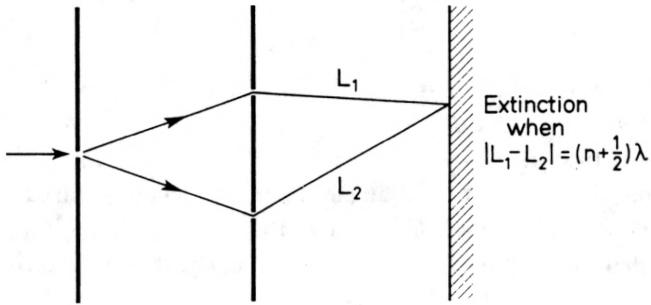

Fig. 3. Screen with two holes illuminated by a point source.

may use a photographic plate or some kind of particle detector and we shall never find an electron at a *node* of the wave pattern. But as soon as we find an electron, somewhere between the nodes, we are tempted to ask: "Through which hole has it come? But if it came through one hole, how could the position of the other hole have exerted any influence?" Now it is not too difficult to show that any arrangement that makes it possible to tell through which hole the electron has come does away with an interference pattern. There exists no experimental arrangement that makes it possible to observe interference and thus to demonstrate the wave character of the electron and also to observe through which hole the electron has come (fig. 3). Can experiments of the type described really be carried out? With light, interference patterns obtained with two holes or two slits can easily be observed. With electrons this would be difficult because of the much shorter wavelength. But one can perform and has performed experiments that amount to almost the same: one can study diffraction round a very thin wire in the electron microscope. The unanswerable question is then: On which side has the electron passed the wire?

With the two-hole experiment we are so to say in the very middle of complementarity. I remember an evening at the Carlsberg mansion with Harald Høffding, Bohr's predecessor there. Bohr explained among other things the two-hole experiment. Of course the remark was made: "But the electron must be somewhere on its road from source to the observation screen", to which Bohr replied: "What is in this case the meaning of the word *to be*"? And I remember the reaction of the philosopher Jørgen Jørgensen, protesting: "Man kan sgu ikke reducere hele filosofien til en skærm med to huller" (one can, damn it, not reduce the whole of philosophy to a screen with two holes).

3.3. Third case

Einstein points out that energy may in principle be determined by weighing. Suppose we have a box full of lightquanta or of electrons, provided with a timer that opens a shutter and placed on a balance or suspended by a spring (fig. 4). The timer can set the time with any desired accuracy, and weighing, both before and after the electron or lightquantum is escaped, determines the energy, so we circumvent the relation $\delta E \cdot \delta t > h$.

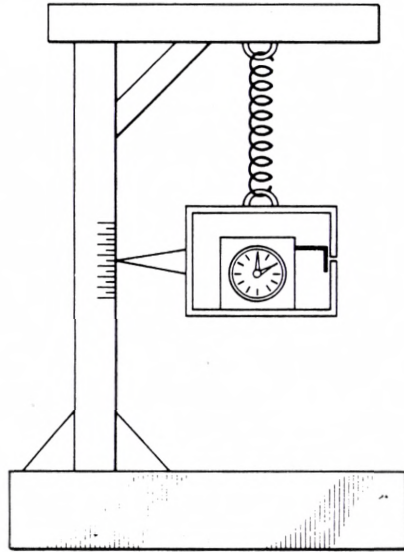

Fig. 4. Weighing apparatus.

Bohr's answer is simple, but again it took Bohr to find it. How can we determine mass with a precision δm ? Then $g\delta m$? Then $g\delta m$ must impart a measurable momentum to a balance in time t , available for the measurement. Therefore, the initial momentum of the balance must be determined better than $gt\delta m$. Hence, the place of the balance in the vertical direction is uncertain to the amount $\delta z = h/gt\delta m$. But general relativity tells us that this leads to an uncertainty of time, because of the red shift of the timer that activates the shutter. We have

$$\frac{\delta t}{t} = \frac{g\delta z}{c^2},$$

and it follows

$$\delta t \sim \frac{h}{\delta m \cdot c^2} = \frac{h}{\delta E}.$$

Again, extremely simple mathematics, but to see at once that weighing must involve uncertainty in place and that uncertainty in place involves uncertainty in time, and to extract from the imposing edifice of general relativity the one simple formula that settles the question, requires a penetrating understanding of the basic principles involved.

3.4. Fourth case

On page 229 of his "Discussion with Einstein" Bohr [4] refers to what Ehrenfest reported concerning some further objections of Einstein. I happened to be present at the Leiden colloquium when Einstein spoke about these objections. He again considered the box with shutter of the former example, but now he pointed out that after the electron or light-quantum had left, one still had the choice either to read the time immediately or to carry out a lengthy weighing procedure. The relation $\delta E \cdot \delta t > h$ is not violated, but the curious fact is that the particle whose energy or time of passage we want to determine is left untouched by the choice. Ehrenfest had given me the task of opening the discussion and I tried, to the best of my abilities, to explain the Copenhagen view on these matters. I still remember Einstein's reaction: "Ich weiss, widerspruchsfrei ist die Sache schon, aber sie enthält meines Erachtens doch eine gewisse Härte" (I know, the story is free from contradictions but in my opinion it contains all the same a certain unpalatability).

Einstein's famous paper with Rosen and Podolski [5] goes along similar lines. Two particles may interact temporarily, and by measuring either the momentum or the place of the one, we can determine place or momentum of the other, without touching it. Therefore, Einstein concludes, this other particle must *have* a definite place and momentum. For this, there is no room in quantum mechanics, hence the quantum mechanical description is incomplete. In his discussion, Bohr [6] slightly extends his usual mathematics. He points out that $P_1 + P_2$ commutes with $Q_1 - Q_2$ so we can know these two quantities simultaneously. Now

we can measure Q_1 and find Q_2 or measure P_1 and find P_2 . There is no way to assign a meaning to P_2 and Q_2 , unless we specify the measuring equipment that has always to be included in any system considered.

Of course, in all these cases it is possible to go into more mathematical detail, and if one does, one is again struck by the power of Bohr's simple arguments.

4. Complementarity and completeness of description

Is there really a difference of opinion between Einstein and Bohr? Is it not a question of words? When Bohr says that quantum mechanics offers a complementary description is that not tantamount to saying that from a classical point of view the description is incomplete? And is that not exactly what Einstein is complaining about? Personally, I think that it is a legitimate use of language to say that the limited applicability of classical concepts to atomic and subatomic phenomena shows that the quantum mechanical description is incomplete, but that does not mean that there is no serious difference between Bohr and Einstein. Bohr argues that the quantum mechanical description is as complete as it can possibly be and he is ready to accept the limitations of our pictures of reality and of our language, ready also to renounce strict causality such as we find in classical mechanics and electrodynamics. He is willing to accept these limitations, because he regards them as essential features of nature and of our human existence. New forces may be revealed, surprising new phenomena may be brought to light, but Bohr considered it impossible that they would ever transgress the limitations imposed by quantum mechanics. Einstein on the other hand, though admitting that quantum mechanics is a powerful discipline that provides a valid description of many phenomena, was convinced that one should search for something beyond, for a theory that would to a certain extent re-establish the notions of classical physics.

A simple analogy may be in order. Thermodynamics is a powerful discipline, providing a satisfactory description of many phenomena, but we know now that behind thermodynamics there are innumerable atoms and molecules at work, and physicists have successfully looked for phenomena where the atomic structure reveals itself. Shouldn't we in a similar way look for something behind the statistical laws of quantum mechanics? Bohr's answer would certainly be an emphatic NO!

What will the future be? So far, the followers of the Copenhagen school

can point to greater success. Accepting the limitations of the quantum mechanical description as inviolable laws of nature they have enormously enriched our understanding of nature and our ability to create new phenomena and new devices, whereas Einstein and his followers have made little headway. I am convinced that also in centuries to come atoms and molecules will be studied by means of the same Schrödinger equations we use today, just as we can use Newtonian mechanics to calculate the orbits of planets and satellites, with only minor and in most cases negligible relativistic corrections. But, since Einstein, we talk in a different way about gravitation, although Newton's formula for the attraction remains an excellent approximation. Will one in centuries to come talk about quantum mechanics in the same way as we talk today? Who am I to make a prediction?

The battle of wits between Bohr and Einstein did never lead to personal antagonism, to insinuations or intrigues, things alas not unknown in the history of science. Bohr has on many occasions expressed his admiration for Einstein and his indebtedness to his critical objections. And Einstein, though instinctively averse to the Copenhagen School, frankly admitted its consistency and its importance and did not grudge it its successes. We, physicists, should be grateful for this, but that is only part of my gratitude for having known the great physicist and even more for having known the great human being that was Niels Bohr.

References

- [1] N. Bohr and L. Rosenfeld, Zur Frage der Messbarkeit der Elektromagnetischen Feldgrößen, in: *Math. Fys. Medd. Dan. Vid. Selskab* 12-8 (1933), 1-65; English translation in: *Selected Papers of Leon Rosenfeld* (Reidel, Dordrecht, 1979) p. 357-400.
- [2] N. Bohr, Discussion with Einstein on epistemological problems in atomic physics, in: *Albert Einstein, Philosopher-Scientist*, Vol. VII of *The Library of Living Philosophers* (Evanston, IL, 1949).
- [3] W. Pauli, in: *Le Magnétisme, Rapports et Discussions du 6ième Conseil de Physique*, Bruxelles 20-25 octobre 1930 (Gauthier-Villars, Paris, 1932) p. 175-238.
- [4] N. Bohr, Discussion with Einstein, (See ref. [2]).
- [5] A. Einstein, B. Podolsky and N. Rosen, *Phys. Rev.* 47 (1935) 777.
- [6] N. Bohr, *Phys. Rev.* 48 (1935) 698.

Behandlede sager

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Selskabets Guldmedalje er indstiftet i 1768 (de originale stempler blev udført af J. H. Wolff). På forsiden er der et portræt af Selskabets daværende protektor Chr. VII, og på bagsiden står VERITATI LUCIFERAE ALLECTAE – »til den hidkaldte lysbringende sandhed«. Det er en allegorisk fremstilling: I midten sandheden, som holder en laurbærkrans og en tuba og med sin glans bortdriver de mørke skyer.

Guldmedaljen blev i gamle dage benyttet til belønning for fremragende besvarelser af prisopgaver. Vi ved jo, at Niels Bohr som studerende fik guldmedaljen i 1907 for et eksperimentelt og teoretisk arbejde over vanddråbers overfladesvingninger.

Den blev også af og til uddelt for en fremragende videnskabelig publikation. I 1872 blev guldmedaljen givet til en ung kemiker for optiske krystallografiske undersøgelser. Hans navn var Haldor Topsøe; han blev senere medlem af Selskabet, og han er med på P. S. Krøyers maleri, hvor han sidder yderst til venstre.

I de seneste årtier er guldmedaljen givet – med års mellemrum – til personer, der gennem deres liv har gjort en enestående indsats. Guldmedaljen er den fornemste anerkendelse, vi kan yde andre.

Men når vi i dag kan tildele dig, Haldor Topsøe, guldmedaljen, kan vi føle en særlig stolthed derved. Vi husker måske mest direkte, at du tog det oprindelige initiativ til Niels Bohr stipendierne, og at du derefter gjorde en stor indsats for at få dem etableret; men bag ved dette ligger en livslang holdning til grundvidenskaberne.

Da Selskabet for fjorten dage siden enstemmigt vedtog at tildele dig guldmedaljen, var begrundelsen, at den gives for din utrættelige indsats gennem mange år for at forbedre dansk grundforsknings kår og for dit bidrag til forståelsen af samspillet mellem grundforskning og industri.

Hvis vi går halvtreds år tilbage i tiden, skrev du en afhandling med titlen: »Danmarks produktionsliv omkring 1935«, hvorfra jeg citerer: »Udviklingen bør bygges op på to grundpiller: de abstrakte videnskabers erkendelser og en analyse af samfundsøkonomiske forhold ...«. Den-

ne holdning til videnskab og samfund, som måske ikke er så forskellig fra holdningen hos en anden Haldor Topsøe, har du siden holdt fast ved.

I den virksomhed du leder, har du et stærkt element af grundforskning, og du har vedligeholdt en dyb interesse for grundvidenskab. Det drejer sig ikke alene om katalyse, eller om kemi eller overfladefysik, men om fremskridtene i alle de eksakte naturvidenskaber. Du har selv, sammen med dine medarbejdere, fra begyndelsen taget del i udviklingen af data-maskiner, deres anvendelse og deres opbygning, i atomenergi, i rumforskning. Hvert af disse emner er et langt kapitel for sig. – Som eksempel kan jeg nævne, at da man i begyndelsen af halvtredserne holdt den første internationale kongres (i Geneve) om fredelig udnyttelse af atomenergi, hvor de hemmeligholdte fysiske resultater om fission offentliggjordes af USA og Sovjetunionen, deltog du med en håndfuld af dine medarbejdere, og de var også med i forstudierne over reaktor fysik, inden Risø blev skabt.

Din støtte til grundvidenskaberne er forekommet ved utallige lejligheder. Ikke mindst har du i alle kredse, og over for ministre, regeringer og offentligt givet klart, meget klart udtryk for din mening.

Du har gennem alt, hvad du har gjort og skrevet og sagt vist en enestående forståelse for grundvidenskaberne. Derfor kan vi være stolte over at kunne tildele dig Selskabets Guldmedalje.

Jens Lindhard, d. 28. november 1985

TAK

Det er jo sådan, at det ikke alene hører til god tone, men også er i alt fald i de fleste tilfælde korrekt, når modtageren af en sådan hædersbevisning bedyrer, at han ikke har fortjent den. Jeg har imidlertid bemærket mig ordene i Præsidentens skrivelse, i henhold til hvilken jeg – enstemmigt, og det er jeg overordentligt glad for – af Selskabet fik tildelt dets Guldmedalje – ikke hverken for et videnskabeligt arbejde eller en generel indsats, men for min interesse, og interesse for grundforskning, det har jeg altid haft, og da det altså nu er knæsat, at man kan hædres for interesse, så vil jeg tillade mig at mene, at jeg har gjort mig fortjent.

Præsidenten har tilladt mig at sige et par ord, og jeg vil derfor bruge endnu nogle minutter. Der er nogle forhold, jeg gerne vil tage op:

For det første spørgsmålet om vor rolle inden for forskning og specielt altså grundforskning: i og for sig skulle man tro, at et land som vort, der kun bruger omkring en procent af vort brutto-nationalprodukt til forskning og et yderligt beskedent beløb til grundforskning slet ikke kunne

gøre sig gældende inden for forskningsområdet, at vi ville være sakket uhjælpeligt agterud for længe siden; USA bruger ca. 100 gange hvad vi bruger, og faktoren for Japan er ca. 30, og for hvert af de større vesteuropæiske lande 10-20, for Sverige ca. 4. På denne baggrund ville sandsynligheden for, at vi ved forskning skulle finde resultater, andre ikke allerede havde fundet, jo være utrolig lille.

Hvad er det da, der gør, at vi trods alt kan komme med og at fakta er, at såfremt vi bruger noget mere af vort BNP til forskning og væsentligt forøger vort grundforskningsarbejde, så kan vi komme frem i frontlinien på et hvilket som helst område, som vi vælger – under passende hensyntagen til vore forskeres interesseområde.

Svaret er jo simpelt: den vestlige verden – og Japan – driver grundforskning og i vid udstrækning anvendt forskning i stor åbenhed. Gennem publikationer, møder, seminarer, studiebesøg osv. stilles resultater og forskningsfaciliteter til rådighed for det internationale »forskersamfund«. Det er forbavsende, hvor små restriktioner, der findes selv inden for områder af meget stor økonomisk betydning for de nationale virksomheder. Modsætningsvis er det naturligvis også beklageligt at se, at der ikke mindst på grund af militære forhold bestandigt fremsættes krav om hemmeligholdelse, oftest en hemmeligholdelse på tværs af forskernes ønsker.

Jeg skal ikke trætte med nærmere betragtninger om disse forhold, men blot sige, at det for vort lands forskning er helt afgørende, at denne åbne dørs politik kan fortsætte.

Bliver den det, så kan vi følge med, forudsat en forøgelse af vore aktiviteter og forudsat at vi *bidrager*. Hermed mener jeg, at vi sørger for på udvalgte områder at udføre forskning, som er helt fremme – som det i dag hedder »på forkant« – og at vi anstrenger os for at videregive vore resultater. Det er forbavsende så langt, man kan komme med meget bred adgang til forskningsresultater i andre lande, *forudsat* at man blot på enkelte områder bidrager – og holder sine egne døre åbne.

Disse forholds erkendelse og deres udmøntning i praktisk aktiv dansk forskningspolitik er vigtigere end nogen sinde.

Vi kan nok med glæde konkludere, at den negative eller i bedste fald ligegyldige holdning, vi mødte hos vore politiske ledere er ved at forsvinde, og at forståelsen for vor forsknings betydning er stigende – både »til venstre og højre i salen«. Men vi tør stadig ikke stole på, at de nødvendige handlinger vil følge på smukke ord, ej heller på, at man vil finde de rigtige former for internationalt (og naturligvis nationalt) samarbejde, et

samarbejde, som fremmes bedst i de enkelte institutter af de enkelte forskere, men som naturligvis af og til kan få gavn af politiske initiativer som f. eks. EUREKA.

Et andet forhold, jeg gerne vil sige nogle ord om, er problemerne i forbindelse med tidsfølger: problemer, som vore politiske ledere og ofte virksomhedsledere ikke vier tilstrækkelig opmærksomhed, hvilket er særlig beklageligt, såfremt man mener, som mange gør, at vi bør satse meget kraftigt på høj-teknologi. Forholdet er jo det, at selv hvor man kan bygge på tilgængelige grundforskningsresultater, så tager det mange år, oftest hen ved 10 år, at komme fra disse resultater og til en lønnende produktion. Såfremt det er nødvendigt også at udføre fundamentale undersøgelser, vil tidsrummet oftest være meget længere.

Disse lange tidsforløb er noget, der karakteriserer erhvervslivets situation i dag, og som vil blive endnu mere fremtrædende i de kommende år.

Jeg skal ikke trætte med de politiske betragtninger, man kunne anstille i den forbindelse, ej heller med betragtninger over at vore beslutningsprocesser er besværliggjort af bureaukrati – f. eks. vedrørende finansiering, lokalisering og miljø-forhold.

Det, som er mig magtpåliggende i dag, er at sige så klart jeg kan, at vi har ingen chance, for om 10 år at have det erhvervsliv, vi vel alle ønsker, – et erhvervsliv, som skal sikre vor økonomiske og kulturelle udvikling – hvis vi ikke i dag og de nærmeste år forøger vor indsats på grundforskning. Vi har ingen chance for om 3-5 år at se fremgang i erhvervslivet, hvis vi ikke i dag forøger vor indsats på anvendt forskning.

Et tredje problem, der ligger mig på sinde, er forholdet mellem de såkaldte eksakte videnskaber og de økonomiske discipliner. Et samvirke her har alle dage været besværligt, oftest har man ikke forstået hinanden, delvis og beklageligvis som følge af unødigt »specialiseret« sprog – uforståeligt volapyk uden for ens egen profession. Dette samvirke er imidlertid nødvendigere end nogen sinde. Dette er naturligvis en konsekvens af generelle politiske strømninger, men først og sidst vel af det forhold, at det offentlige disponerer omkring halvdelen af vort BNP og at vore formuer, af hvad art nævnes kan, efterhånden er ved at ligge i de fonde og institutitioner, som skal »betjene« vore pensionister. Et forhold, som gør, at forholdet mellem privates og statens dispositioner drastisk ændres, og at befolkningens medejerskab for alle vore aktiver via pensionsinstitutter og fonde vil blive quasitotalt. Det er klart, at i denne situation vil de økono-

miske discipliner komme til at spille en stigende rolle og økonomer blive endnu mere direkte indblandet i alle sider af vort samfunds liv, og også i forskningspolitikken.

Det står for mig som en nødvendighed, at forskerne inden for de eksakte videnskaber og de deraf afledte tekniske videnskaber opnår forståelse og samvirke med økonomerne. Denne forståelse bør ikke være så svær, thi det er jo nu en gang sådan, at de økonomiske discipliner ikke længere er så splittede og arbitrært filosofisk udformet som tidligere. De økonomiske teorier er ikke længere opbygget som en serie påstande om relationer mellem samfundsøkonomiske faktorer – påstande, der med samme vægt kunne afløses med et sæt symmetriske (diametralt modsatte) påstande. Inden for visse begrænsninger kan moderne økonomiske teorier, specielt bygget op på input/output metoder komme med rimeligt pålidelige udsagn om sammenhænge af betydning for vor samfundsudvikling og inden for disse begrænsninger kan et meget frugtbart samarbejde mellem økonomer, teknikere og de eksakte videnskabers dyrkere bygges op.

Hr. Præsident, jeg har tilladt mig at bruge meddelelsen om, at jeg gerne måtte sige et par ord, til at trække nogle kæphesten ud af stalden. Jeg har mange flere stående opsadledede, men har ment, at det især kunne være rimeligt at trække disse frem – i dagens anledning.

Jeg beder hermed om at måtte bringe Videnskabernes Selskab min hjertelige tak for den store hæder, der er blevet mig til del.

Legater

Selskabets Prislegat blev i år tildelt lic. scient. Carsten Poulsen, Carlsberg Laboratoriets fysiologiske afd., for en selvstændig og systematisk indsats inden for plantemolekylær biologi. Carsten Poulsen, der for tiden opholder sig ved Rockefeller University, vil få overrakt legat og medalje ved en senere lejlighed.

Den nyvalgte bestyrelse for *Grosserer A. Collstrops Hjem for en dansk Videnskabsmand, Lundehave*, har med bistand fra arkitekt Ole Ramsgaard-Thomsen foretaget en samlet opgørelse over, hvilke reparationsarbejder der skal foretages for at sætte boligen i en rimelig stand. Reparationerne vil formentlig blive påbegyndt i sommerens løb.

Emil Herborgs Legat. Kandidatstipendiat Per Hedegaard og cand. hort., lic. agro. Jørn K. Drøbak modtager fortsat 600 kr. månedligt hver til og med 1. februar 1987.

Pastor Emer. F. J. Ørnborgs Legat på 2000 kr. blev i år tildelt Svend Eegholm-Pedersen til bogkøb og rejser i forbindelse med hans arbejde med den store ordbog over Holbergs Sprog.

Mag. art. Marcus Lorenzens Legat. Til studiet af dansk sprog er uddelt 6000 kr. til stud. mag. Uffe O. Andersen, København, og til studiet af dansk flora 3000 kr. til stud. scient. Merete Hesselager, Århus, samme beløb til stud. scient. Jette Teilmann, Risskov, 4000 kr. til lærer Erik Wessberg, Randers, og 1000 kr. til dyrlæge Eiler Worsøe, Randers.

Lægen, professor ved Københavns Universitet, dr. med. & chir. Knud Sands Legat. Der er på ejendommen Kildeskovsvej 81 blevet foretaget betydelige udvendige vedligeholdelsesarbejder i 1985. Blandt andet er ejendommens facader og vinduer blevet malet, og der er foretaget en del murerreparationer m. v., således at ejendommen i dag fremstår i en meget nydelig stand. Arbejdet blev afsluttet inden professor Einar Andersens 80-års fødselsdag, som legatet var med til på passende måde at markere.

Julie von Müllens Fond har i 1985 uddelt et beløb på i alt 315.772 kr. til følgende legatmodtagere: dr. phil. Carl Steenstrup 75.000 kr. til et studieophold i Tyskland med henblik på færdiggørelse af en afhandling om japansk retshistorie, cand. mag. Allan A. Lund 102.000 kr. til et studieophold i Tyskland med henblik på udarbejdelse af en kommentar til Tacitus' Agricola, lektor, mag. art. Karen Højlund Nielsen 75.000 kr. til rejser i Sverige i forbindelse med studier over regionalitet, kommunikation og social differentiering i Østersøområdet i 6.-9. årh., og lektor, dr. phil. Lise Hannestad 63.772 kr. som fortsat bevilling til rejser i forbindelse med studier over eksporten af keramik fra Athen til Middelhavsområdet ca. 550-470 f. Kr.

Aksel Tovborg Jensens Legat har bevilget midler til de Gram-medaljer, som ved Niels Bohrs 100-års dag blev overrakt til Niels Bohr-stipendiaterne, til genoptryk af bd. I af Lomholts »Samlinger til Selskabets Historie« og til et fællesmøde i efteråret 1986 med Filologisk-historisk Samfund om antik historie og arkæologi. Desuden afsattes nogle beløb til udenlandske medlemmer, som planlægger at holde foredrag i Selskabet, og til videointerviews med Selskabets medlemmer.

Inge Lehmann's Legat af 1983 har i juni 1986 uddelt en legatportion på 70.000 kr. til lektor, mag. art. Arne Friemuth Petersen, Psykologisk Laboratorium, KU, til et projekt med titlen: »Funktionel analyse af verbal og nonverbal kommunikation hos psykotiske børn: Om mulige feedback effekter af kommunikationen på deres udvikling«. Projektet omfatter et 10 måneders ophold ved to hospitalsklinikker i Montpellier, Frankrig.

Arne og Doris Truelsens Legat har i år tildelt lektor, fil. dr. Åke Nørðlund, Hillerød, årets legatportion på 10.000 kr. som en anerkendelse af hans fremragende teoretiske arbejder over konvektionen i stjernerne.

Caix Legatet blev i 1985 tildelt cand. phil. Jeanne Friis, Viborg, til hjælp til specialeskrivning om den franske forfatter Robert Merles betydningsfulde, men oversete forfatterskab. – Af de 3 kandidater til *Caix Legatet*, Selskabet blandt 19 ansøgere i 1986 bragte i forslag over for Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, har stud. mag. Bjørn Bredal Hansen, fået tildelt årets legatportion til udarbejdelse af en bog om Montaigne.

Selskabet har med taknemmelighed modtaget Lennart Olssons tilbud om at stille de midler, der indtjenes ved hans samarbejde med Novo, til rådighed for *Grundforskningsfonden*, hvis bestyrelse vælges af Selskabet (s. 39). Den nystiftede fonds fundats kan læses s. 169.

Møder i Selskabets lokaler

Alfred Benzon Fondet afholdt i dagene 25.-29. august 1985 sit 23. symposium »Adrenergic Physiology and Pathophysiology«.

Planlægningsrådet for Forskningen holdt den 16. september møde om »Miljø og luftbåren forurening«.

I anledning af 100-året for Niels Bohrs fødsel afholdtes i dagene 14.-18. oktober en konference organiseret af The International Scientific Forum on Energy med hovedtemaet »The Silent Energy Revolution«. Receptionen den 13. oktober fandt sted i Selskabets lokaler.

Dansk Selskab for Musikforskning afholdt i anledning af 400-året for komponisten Heinrich Schütz' fødsel symposium i dagene 11.-13. november.

Som forberedelse til Christian IV-året 1988 afholdtes i Selskabet møde den 19. november.

Statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige Forskningsråd og Landhusholdningsselskabets Akadimiråd holdt den 22. november konference med titlen: »Nicher og Nye Produktioner i Jordbruget – Forskningsbehov?»

I anledning af Einar Hansens Forskningsfonds prisoverrækkelse den 2. december holdt professor Erik Cinthio et foredrag: »Vem lät bygga de första kyrkorna i Danmark och varför? Helgonpatronatens och den arkeologiska forskningens vittnesbörd«.

Danmarks interministerielle EUREKA-gruppe holdt møde den 3. december.

Carlsbergfondet afholdt i dagene 11.-12. februar 1986 en konference med titlen »Conference on Technology and Technological Innovation«.

Kemisk Laboratorium B, DtH, afholdt den 4.-5. april et symposium i anledning af C.J. Ballhausens 60-års dag: »Understanding Molecular Properties«.

Den 7.-9. april afholdt Nationalmuseets Antiksamling et internationalt symposium: »Archeology in the Dodecanese«.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab foretog under en reception i anledning af sin 75-års-dag den 29. april 3 prisoverrækkelser.

Forskningssekretariatet afholdt den 30. april EF-kommissionsmøde vedrørende videnskab og teknologi.

Carlsbergfondet lånte den 10. maj Selskabets lokaler til afholdelse af møde i bestyrelsen for Clara Lachmanns Fond.

Som forberedelse til Christian IV-året 1988 afholdtes møde den 22. maj.

Der blev den 28. maj-1. juni af Danmarks farmaceutiske Højskole arrangeret et seminar: »NATO advanced Research Workshop (ARW) on Advanced Drug Delivery Systems for Peptides and Proteins (EURO-PHARM)«.

I anledning af Axel Steensbergs 80-års dag afholdtes den 2. juni et symposium under titlen: »The Origins of Civilizations and the Storage of Hard Grain. A Symposium on Man the Manipulator«.

Den 3. juni holdt Foundation Journalistes en Europe åbningsmøde for et kollokvium: »Les pays nordiques et la CEE«.

I anledning af Lise Fremms fratreden pr. 30. juni som leder af Selskabets sekretariat blev der den 13. juni afholdt en reception.

Alfred Benzon Fondet afholdt i dagene 15.-19. juni sit 24. symposium: »Viral Carcinogenesis«.

Ved Ebba Lunds mellemkomst blev der den 30. juni holdt reception i anledning af overrækkelsen af The Samuel Friedman Rescue Award. Prisen blev givet til Arne Noe-Nygaard.

International repræsentation

Nordisk Akademimøde i Stockholm den 8. november 1985. Fra dansk side deltog formanden for den naturvidenskabelige klasse og sekretæren.

Dagsordenen omhandlede følgende: En henvendelse fra Abdus Salam, præsident for »The Third World Academy of Sciences« og påfølgende diskussion deraf. Abdus Salam var selv til stede og gav en beskrivelse af

Akademiets oprettelse i 1981 og dets nuværende struktur. Til trods for at der i forsamlingen var megen principiel velvilje m. h. t. at støtte det nydannede akademi, blev resultatet af den lange diskussion, at de nordiske akademier ikke kunne tilbyde nogen egentlig støtte. Vi vil imidlertid diskutere sagen indbyrdes, og professor Salam vil skrive til os om konkrete forslag til støtteprogrammer.

Professor Ralph Gräsbeck, vicepræsident i det finske videnskabsakademi, forelagde det problem, at sprogudviklingen i Finland har medført, at engelsk nu dominerer over svensk som første fremmedsprog for finner. Med mindre der gøres noget for at ændre denne udvikling, kan det blive nødvendigt at tale engelsk på nordiske møder. Det blev også nævnt, at for finlandssvenskerne er dansk det vanskeligste af de nordiske sprog. Professor Sven Johansson sammenfattede diskussionen og påpegede faren for, at engelsk fagsprog vil komme til at dominere. Akademierne bør støtte Nordisk Ministerråds handlingsprogram på dette område.

Professor David Magnusson forelagde en rapport over forholdene ved de svenske universiteter, som er blevet udarbejdet af en arbejdsgruppe nedsat af det svenske Kungl. Vetenskapsakademien. Universitetsreformen har resulteret i en aftagende tilgang af doktoranter. Rapportens konklusion var, at hvis man tror, at forskning og uddannelse har betydning for samfundets tekniske og kulturelle udvikling, så er det vigtigt, at man giver universiteterne mulighed for en effektiv indsats på de områder, hvor samfundet forventer det.

Akademiråd Hillerud mindede om de spørgeskemaer om akademiernes publikationsvirksomhed, som Videnskabernes Selskab udsendte og den redegørelse, som Erik Dal gav på mødet i Helsingfors oktober 1984, i hvilken han foreslog, at man hvert år skulle udarbejde en samlet oversigt over akademiernes publikationer. Akademiernes publikationspolitik minder en del om hinanden, og det blev vedtaget ikke for øjeblikket at søge større samordning, heller ikke af publikationslister.

Professor Otto Bastiansen, vicepræsident for Det Norske Videnskabs-Akademi redegjorde for et temamøde afholdt i akademiet i februar 1984 med titlen »Teknologi og Menneskelige Værdier«. Som resultat heraf nedsatte akademiet en arbejdsgruppe, der i marts 1985 aflagde rapport og anbefalede oprettelsen af et tværvidenskabeligt institut, som gennem forskning på området vil arbejde for at forbedre menneskets livskvaliteter. Der var tilslutning til at diskutere sagen igen på et senere akademimøde med henblik på at lære af de norske erfaringer.

Professor Inga Fischer-Hjalmars redegjorde for arbejdet i ICSU's per-

manente komité, specielt for hvordan universalitetsprincippet anfægtes, efterhånden som kritikken af apartheid-politikken i Sydafrika skærpes. Der var enighed om at støtte universalitetsprincippet, også selv om de nordiske regeringer nu går imod fri indrejse af sydafrikanske videnskabsmænd til internationale kongresser.

»Forskerrekruttering« bliver emnet for det næste nordiske akademisymposium, som formodentlig afholdes i Oslo i efteråret 1986, i tilknytning til akademimødet.

Henning Sørensen redegjorde for tilbuddet for SAS om at stille rejsestipendier på i alt 300.000 SEK til rådighed for akademierne.

Professor, dr. med. Jørgen Vesterdal, Københavns Amts Sygehus i Glostrup, deltog i *XIXth CIOMS Conference on »Battered Children and Child Abuse«* i Bern, 4.-6. december 1985. Mødet var blevet til på initiativ af børnekirurgerne på Insel Hospital i Bern, som mente, at det navnlig var dem, der kom i kontakt med disse børn (det er klart, at en del af disse børn vil komme i skadestuen og ses af den kirurgiske vagthavende, men i Danmark vil en meget væsentligt del blive indlagt i børneafdeling uden at blive set af nogen kirurg).

I mødet deltog ca. 85 personer, ikke blot læger, men også psykologer, socialrådgivere, sociologer, antropologer, jurister, administrationsfolk og endelig en del repræsentanter for velgørende foreninger af forskellig art. Trods forsamlingens brogede sammensætning lykkedes det at få en god diskussion, navnlig fordi forsamlingen ikke var u håndterlig stor. Et langt større problem var det, at begrebet børnemishandling efterhånden er blevet udvidet i betydelig grad. Oprindeligt omfattede børnemishandling vold inden for familiens fire vægge, hvor den eller de personer, som har ansvaret for barnet, behandler det med fysisk eller psykisk vold eller vanrøgter det. Man var først tilbøjelig til at mene, at dette var noget, der hørte til den industrialiserede verden.

Det har imidlertid vist sig, at det forekommer i alle (eller i hvert tilfælde næsten alle) kulturer på Jorden og man inddrager i dag også forhold, som man slet ikke havde regnet med til at begynde med, f.eks. at børn i Indien visse steder arbejder i rismarken 16 timer i døgnet under meget hårde leveforhold, som bl.a. umuliggør skoleundervisning. Endelig har krig og krigslignende tilstande en skadelig virkning på børnene, også psykisk, hvilket blev beskrevet af en kvindelig psykolog fra Beirut.

Man kan således skelne imellem (1) børnemishandling og vanrøgt, herunder psykisk vanrøgt, som er bestemt af samfundets struktur, og (2)

individuel mishandling og vanrøgt, som overskrider grænserne for, hvad der anses for normalt i det pågældende samfund.

Jeg skal her kun referere, hvad der kom ud af den arbejdsgruppe, jeg selv var medlem af: Gruppen skulle beskrive »Gaps in Knowledge at the National and International Levels with Reference to Identification and Approach to the Problem«. Man begyndte med definitionen af børnemishandling og vanrøgt og fandt, at information herom er utilstrækkelig i de fleste lande, og i nogle lande mangler helt. Definitionen af de forskellige former for børnemishandling og vanrøgt varierer, afhængigt af de sociale normer for accepteret adfærd, børneopdragelse, økonomisk udvikling og socio-politiske systemer i de forskellige lande.

Selv om øget information i høj grad er ønskelig, vil det dog være nødvendigt allerede nu at fremkomme med retningslinier for planlægning af bekæmpelsen af disse problemer (hvis man blot arbejdede på at få information, ville der jo gå mange år, før man kom til at gøre noget aktivt i sagen). Arbejdsgruppen fremkom med et udkast til en »Recommendation«, som gennem WHO vil blive sendt til alle landes regeringer.

Professor Vesterdal meddelte under diskussionen, at den eksisterende lovgivning i Danmark for så vidt er god nok, idet man kan henføre børnemishandling og vanrøgt til sociallovgivningen og/eller straffeloven. Sædvanligvis vil man dog foretrække en terapeutisk holdning i stedet for en straffende, således at man primært indberetter disse tilfælde til social- og sundhedsforvaltningerne, og overlader det til disse at afgøre, om eventuel politianmeldelse skal finde sted. Det fremhævedes, at der i modsætning til forholdene i mange andre lande, er lovbealet indberetningspligt vedrørende disses tilfælde til social- og sundhedsforvaltningerne (men ikke til politiet). Man har derfor ikke behov for en børneombudsmand i den form, som det findes i Holland, hvor man ikke har en sådan indberetningspligt. Det, der er problemet i Danmark, er således ikke lovparagrafferne men tilstrækkelig information af alle de involverede personalegrupper (i hospitaler, social- og sundhedsforvaltninger, på daginstitutioner, skoler o.s.v.) og tilstrækkelige ressourcer til behandling af disse familier.

C. J. Becker repræsenterede Selskabet ved Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens 200 års jubilæumsfest i Stockholm d. 20. marts 1986. Festen blev afholdt som et årsmøde, men på det kongelige slot, i Rikssalen, og i overværelse af kongen, dronningen samt hertugen og hertuginde af Halland. Efter svensk skik indledtes mødet med en procession af akademiets medlemmer, efter at de øvrige deltagere incl. de kongelige gæster havde taget plads.

Efter mødet blev samtlige deltagere med damer kørt til Stadshuset, hvor der serveredes souper i Gyllene Salen. Foruden de kongelige gæster var repræsentanter for regering og ministerium til stede, ligesom de indbudte gæster fra de øvrige nordiske akademier, der var mødt talstærkt op. Efter en længere velkomst- og takketale fra akademiets præses blev der ved kaffen givet de indbudte gæster mulighed for at holde taler, og her fik C. J. Becker lejlighed til at overbringe lykønskningen fra Selskabet og overrække Hans Gram-medaljen, der viste sig at falde i særdeles god jord.

Niels Bohr stipendiaterne

Situationen for de 16 stipendiater, der påbegyndte Niels Bohr stipendier i 1982/83, har i det forløbne år udviklet sig gunstigere end oprindeligt forventet. Det overordnede mål var at fastholde velkvalificerede yngre forskere inden for naturfagene i forskerstillinger, til de kunne få mere varig ansættelse som forskere. Allerede i 1984 havde 4 opnået faste stillinger eller længerevarende ansættelse som forskningsprofessorer, lektorer eller adjunker. Denne tendens er fortsat i det forløbne år. Lic. scient. Peter Eigil Nielsen har fået et Novo's Fond Hallas-Møller Stipendium ved Biokemisk Institut B, Københavns Universitet, og dr. scient. Hans Lomholt Skriver har fået et FTU-stipendium. Desuden tiltrådte lic. scient. Thomas Døssing 1.7.1986 et lektorat ved Niels Bohr Institutet, Københavns Universitet, Docteur es-Sciences Hans Uffe Petersen tiltrådte 1.7.1986 et lektorat ved Aarhus Universitet og lic. scient. Jørgen Frøkjær-Jensen tiltræder 1.3.1987 et adjunktur ved Medicinsk Fysiologisk Institut A, Københavns Universitet. I foråret 1986 er en stipendiat indstillet til et professorat og yderligere en stipendiat skønnes at have gode muligheder for et lektorat i 1986. De resterende fem stipendiater er herved alle sikret et Niels Bohr stipendium i hele året 1986.

Ved stipendieperiodens begyndelse var to stipendiater dr. scient. Yderligere tre har erhvervet denne grad under stipendiet, og en har indleveret sin disputats. De tre er: Dr. scient. Birger Lindberg Møller (1984), »The Structure and Function of Photosynthetic Membranes«. Dr. scient. Hans Lomholt Skriver (1984), »One-Electron Theory of Metals: Cohesive and Structural Properties«. Dr. scient. Claus Schelde Jacobsen (1986), »Organic Conductors Studied by Infrared Spectroscopy«.

Regnskabet for 1985 er som de foregående år udarbejdet af kontorchef Hans Kloch og revideret af revisionschef Grøndahl Jensen, Danmarks

Nationalbank. Det udviser aktiver på 3.754.000 kr. pr. 31.12.1985; midlerne er placeret i statsgældspapirer og frigøres med 1 mill.kr. pr. kvartal. Vi vil gerne påny takke for det arbejde, der her ydes med at administrere stipendierne.

Det reviderede regnskab er sendt til donatorerne samt til Niels Bohr-komiteen. Regnskabet er fremlagt i Selskabet.

Styrets gruppe har ligesom de foregående år jævnligt haft møder med stipendiaterne, som fremlægger deres arbejde ved kollokvier. Et af disse møder blev afholdt på A/S Haldor Topsøe, Lyngby, hvor en del medarbejdere overværede Claus Schelde Jacobsens foredrag: »Syntetiske metaller, drøm eller virkelighed«. Sæsonens sidste møde afholdtes på Aarhus Universitet den 9. juni, med tre kollokvier.

I anledning af Niels Bohrs 100-års fødselsdag afholdt Selskabet et festmøde den 3. oktober 1985 i Københavns Universitets festsal, jvf. s. 61 og s. 71 ff. Ved dette møde forelagdes et festskrift bestående af afhandlinger fra de 16 stipendiatere. Festskriftet er samtidig udgivet som to bind i Selskabets publikationer, Mat. Fys. Medd. vol. 41 og Biol. Skr. vol. 25 (s. 104). Ved mødet fik de 16 stipendiatere overrakt Hans Gram-medaljen i sølv, som anerkendelse af deres indsats i stipendieperioden.

Jens Lindhard

Jes Forchhammer

Udgivne og optagne publikationer 1985-86

I årets løb er der udsendt titelblade til de foreliggende numre af Hist. Fil. Medd. 52 og Biol. Skr. 24. Niels Bohr stipendiaternes festskrift udgjorde Mat. Fys. Medd. 41 og Biol. Skr. 25; de to bind havde selvstændigt fælles format og layout og foreligger desuden som gaveeksemplarer indbundet i ét bind.

Bind 41 indeholder følgende kapitler: *Hans Plesner Jacobsen*: Subspace structures of holomorphic representations. *Lars Døvling Andersen*: Completing partial latin squares. *Jens Knude*: The reddening at the North Galactic Pole. *Thomas Døssing*: General survey of heavy ion reactions and specific problems in damped nuclear reactions. *Irene Shim*: Homonuclear dimers of first and second transition metal series. *Hans L. Skriver*: Crystal structure from one-electron theory. *Claus S. Jacobsen*: Infrared studies on the electronic structure of organic conductors. *Hans Uffe Petersen*: Function of tRNA in initiation of prokaryotic translation. *Jon Steen Petersen*:

The directional solidification of silicate melts: Crystallization kinetics and macrosegregation. *Jens Konnerup Madsen*: Composition of gas in the Earth's upper mantle.

Bind 25 indeholder følgende kapitler: *Else Marie Friis*: Structure and function in Late Cretaceous angiosperm flowers. *Preben Bach Holm*: Ultrastructural characterization of meiosis. *Peter Eigil Nielsen*: Development and application of photochemical probes for studying protein-DNA interactions in eukaryotic chromatin. *Birger Lindberg Møller*: The photosynthetic membrane. *Torben Dabelsteen*: Messages and meanings of bird song with special reference to the blackbird (*Turdus merula*) and some methodology problems. *Jørgen Frøkjær-Jensen*: The continuous capillary: Structure and function.

Fra og med festskriftet fremtræder Selskabets skriftserier i forskelligt-farvede omslag, og vigtigere: Hist. Fil. Skr. og Medd. og Biol. Skr. er gået over til at nummerere hver publikation for sig. Bøgerne har i et halvt hundrede år været udsendt med eget titelblad og omslag, egen paginering og selvstændig pris, men det har vist sig svært at udrydde fornemmelsen af, at den enkelte afhandling skulle være et særtryk, skønt det er en monografi, hvilket bl. a. kan skade anmelderinteressen.

Mat. Fys. Medd. bibeholder derimod dobbeltnummereringen, fordi rækken med sine korte bidrag opfattes som tidsskrift. Jf. beretning fra publikationsudvalget af 1984 i Oversigt 1984/85 s. 82f.

	DDK excl. moms
<i>Oversigt over Selskabets virksomhed 1984-85. Annual Report with an English Summary.</i> 188 s., 5 portr.	100,-

Historisk-filosofiske Skrifter

Bind 11

<i>Axel Steensberg</i> : Hal og gård i Hejninge. En arkæologisk undersøgelse af to sjællandske gårdtomter. 1986. 93 s. incl. 63 ill. og 5 tavler	200,-
--	-------

Bind 12

<i>John Lund</i> : Sūkās VIII: The Habitation Quarters. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 10). 1986. 206 s. incl. 163 ill., 55 planer og 11 snit. . . .	400,-
--	-------

Historisk-filosofiske Meddelelser

Bind 52 (hermed afsluttet)

2. *Herman Kolln*: Der Bericht über den Dänenkönig in den St.-Wenzels-Biographien des 13. und 14. Jahrhunderts. 1986. 93 s. 100,-
3. *Alastair McKinnon*: Dating Kierkegaard's Battles with Fate. 1986. 32 s. incl. 4 ill. 50,-

Bind 53 ff.

Lene Andersen: Studies in Oracular Verses. A Concordance to Delphic Responses in Hexameter.

Torben Christensen: Rufinus of Aquileia and the *Historia ecclesiastica*, lib. VIII-X, of Rufinus. Under oversættelse.

Matematisk-fysiske Meddelelser

Bind 41

- 1.-10. *Sixteen Research Reports* by the Niels Bohr Fellows of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters. Part One: Ten Papers in the Exact Sciences and Geology. 1985. XX, 430 s. ill. 400,-

Bind 42

1. *Hans Pauly*: Cryolithionite and Li in the Cryolite deposit Ivigtut, South Greenland. 1986. 24 s. incl. 7 ill. 60,-

Biologiske Skrifter

Bind 25

- Sixteen Research Reports* by the Niels Bohr Fellows of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters. Part Two: Six Papers in the Biological Sciences. 1985. XXIII, 254 s. ill. 200,-

Bind 26

- Hans Arne Jensen*: Seeds and other Diaspores in Soil Samples from Danish Town and Monastery Excavations, dated 700-1536 AD. 1986 107. s. incl. 5 ill. og 11 tabeller 200,-

Bind 27

- Jytte R. Nilsson*: The African Heterotrich Ciliate, *Stentor adreseni* sp. nov., and

S. amethystinus Leidy. A comparative ultrastructural study. 1986. 43 s. incl. 9 ill. og 2 tabeller 100,-

Særpublikationer

A Critical Pāli Dictionary, begun by V. Trenckner. Ed. Chr. Lindtner. Vol. II fasc. 13: Ulumpa – ekato, s. 553-592. 1985 120,-

Erik Rüdinger, Poul V. Kristensen, David Favrholt, Jørgen Kalckar, Bent Mottelson: Niels Bohr og den moderne atomfysik. Fem offentlige foredrag i Videnskabernes Selskab holdt i 100-året for Niels Bohrs fødsel. Forlaget Rhodos 1985. 118 s. ill.

Marie-Louise Buhl, Erik Dal and Torben Holck Colding: The Danish Naval Officer Frederik Ludvig Norden, his Travel in Egypt 1737-38 and his *Voyage* ... I-II, Copenhagen 1755, with plates by Marcus Tuscher. 1986. 64 s. incl. 27 ill. 50,-
Initiativet og et tilskud til dette skrift kom fra Udenrigsministeriet i anledning af en Norden-udstilling i Cairo under Dronningens officielle besøg i Egypten februar 1986.

Tönnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian, Pskov 1607. III: Russian-Low German Glossary. Ed. A. H. van den Baar. Compilers: N. van der Sijs, J. J. M. I. Waszink-Willemsse, P. M. Waszink. 1985. XX, 366 s., indb. 300,-

IV: Mittelniederdeutsch-neuhochdeutsches Wörterbuch zum russisch-niederdeutschen Gesprächsbuch. Von Hans Joachim Gernentz. 1986. XVI, 324 s. indb. 300,-
(Om I og II se s. 130. Værket er nu afsluttet).

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 1742-1942. *Samlinger til Selskabets Historie*. Udarbejdet af Asger Lomholt. I, 1942. 650 s. ill. Fotografisk optryk 1986 200,-
Bindet har i en årrække været udsolgt. II-V er på lager à 150 kr.

Regnskaber

Videnskabernes Selskab

<i>Indtægter</i>	kr.	kr.
1. Beholdning pr. 1.1.1985		186.480,10
2. Renteindtægter		108.675,79
3. Statstilskud		542.000,00
4. Carlsbergfondet		1.055.000,00
5. Andre tilskud:		
a. Forskningsrådene (unionerne)	474.397,05	
b. SNF (til nationalkomiteerne)	10.459,64	
c. Bidragsfonden	85.000,00	
d. Hielmstjerne-Rosencrone	<u>47.635,37</u>	617.492,06
6. Salg af publikationer (herunder særtryk)		98.834,00
7. Salg af tegningsretter/DDB		1.157,00
8. Udtrukne obligationer		<u>15.000,00</u>
I alt		<u>2.624.638,95</u>

<i>Udgifter</i>	kr.	kr.
1. Administration:		
a1. Løn, embedsmænd	25.000,00	
a2. Løn, funktionærer og medhjælp	751.230,02	
b. Kontorhold	50.632,87	
c. Telefon, porto etc.	69.453,65	
d. Forsikringer	18.179,44	
e. Repræsentation	6.966,25	
f. Mødeudgifter, administration (incl. præsidentens rejseudgifter)	39.567,78	
g. Rengøring	182.621,00	
h. Rejser – adm.	9.316,24	
i. Diverse	<u>4.762,60</u>	1.157.729,85
2. Publikationer:		
a. Oversigten	65.037,00	
b. Særlige publikationer	79.921,50	
c. Meddelelser og Skrifter	135.170,50	
d. Moms (frieksemplarer)	<u>10.021,92</u>	290.150,92
3. Offentlige foredrag:		
a. Foredragshonorar	10.000,00	

b. Rejser, fortæring	1.279,00	
c. Annoncer, plakater	40.819,34	
d. Garderobevagt	2.258,19	
e. Rengøring, ommøblering	6.444,65	
f. Tværfaglige møder	<u>3.770,00</u>	64.571,18
4. Medlemsmøder:		
a. Mødeudgifter	111.784,26	
b. Rejser	<u>60.177,70</u>	171.961,96
5. Internationale kontingenter		475.450,15
6. International repræsentation		19.415,88
7. Nationalkomiteerne		<u>10.459,64</u>
		2.189.739,58
8. Diverse:		
a. Istandsættelser og nyanskaffelser	10.109,29	
b. Håndbiblioteket	5.691,50	
c. Køb af obligationer og aktier	41.240,00	
d. Andre særlige udgifter	<u>2.724,90</u>	59.765,69
Udgifter i alt		2.249.505,27
Beholdning pr. 31.12.1985		<u>375.133,68</u>
I alt		<u>2.624.638,95</u>

Marts 1986

Aage Winther
kasserer

Regnskabet er revideret af undertegnede revisorer i Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Beholdningerne er eftersat og ligesom regnskabet fundet i orden.

København, den 16. april 1986

Henning Spang-Hanssen
revisor

Bent Fuglede
revisor

Specifikation af udgiftskonto 5

Bevilget af Statens humanistiske Forskningsråd

			kr.
Union Académique Internationale	BEF	60.000	10.707,00
Intl. Un. of Psychological Sciences	USD	600	9.517,58
Thesaurus Linguae Latinae	DEM	2.000	7.215,00

Bevilget af Statens lægevidenskabelige Forskningsråd

Council of Intl. Org. of Medical Sciences	USD	375	3.823,31
Intl. Union of Immunological Societies	USD	488	4.975,40

Bevilget af Statens naturvidenskabelige Forskningsråd

Intl. Council of Scientific Unions	USD	13.000	132.541,50
Intl. Astronomical Union	CHF	3.520	15.555,94
Intl. Geographical Union	USD	825	8.411,29
Intl. Mathematical Union	CHF	1.700	7.512,81
Intl. Union of Biochemistry	USD	1.800	18.351,90
Intl. Un. of Biological Sciences	USD	2.000	20.391,00
Intl. Trust for Zoological Nomenclature	USD	160	1.631,28
Intl. Un. of Crystallography	CHF	890	3.933,18
Intl. Un. of Geodesy and Geophysics	USD	4.250	43.875,00
Intl. Un. of Geological Sciences	USD	1.200	12.234,60
Intl. Un. of the History and Phil. of Science, Division of Logic	USD	200	2.039,10
Intl. Un. of the History and Phil. of Science, Div. of History	USD	250	2.548,88
Intl. Un. of Microbiological Societies	USD	140,25	1.409,65
Intl. Un. of Nutritional Sciences	CHF	600	2.639,40
Intl. Un. of Pure and Applied Biophysics	USD	700	7.136,85
Intl. Un. of Pure and Applied Chemistry	USD	3.200	32.625,60
Intl. Un. of Pure and Applied Physics	USD	3.150	31.660,65
Intl. Un. of Physiological Sciences	USD	623,40	6.265,79
World Climate Research Program	USD	2.500	25.127,50
Intl. Association for Quaternary Research	CHF	550	2.419,45
Scientific Committee on Oceanic Research	USD	2.270	22.815,77
Committee on Space Research	FRF	12.150	14.373,45
Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics	USD	500	5.025,50
International Mineralogical Association	USD	60	603,06
European Biophysical Societies Association (EBSA)	USD	20	200,37

Bevilget af Statens teknisk-videnskabelige Forskningsråd

Intl. Un. of Theoretical and Applied Mechanics	USD	1.050	10.246,48
Union Radio Scientifique Intl.	USD	610	6.219,26

Selskabets Bidragsfond

Kasseregnskab 1985

<i>Beholdning pr. 1.1.1985</i>	kr.	kr.
Bank	90.659,07	
Giro	<u>27.552,01</u>	118.211,08
<i>Indtægter</i>		
Renter:		
Obligationer (inkl. købsrenter)	42.671,38	
Bank	4.804,15	
Giro	<u>14,61</u>	47.490,14
Bidrag:		
Periodiske gaver	32.600,00	
Andre gaver	<u>15.000,00</u>	47.600,00
Udtræk obligationer		<u>39.200,00</u>
		<u>134.290,14</u>
<i>Udgifter</i>		
Overført til Selskabet		85.000,00
Administration:		
Revision	854,00	
Årsafgift, Fondsregistret	710,00	
Depotafgift og udskrift	329,05	
Kurtage	<u>195,19</u>	2.088,24
Obligationenkøb:		
50.000 KD 10 % 43.S. 2009	48.875,00	
100.000 KD 10 % 92.S. 2004	<u>81.250,00</u>	<u>130.125,00</u>
		<u>217.213,24</u>
<i>Beholdning pr. 31.12.1985</i>		
Bank	21.871,36	
Giro	<u>13.416,62</u>	35.287,98

Status pr. 31.12.1985

	kr.	kr.
<i>Aktiver</i>	<i>nominelt</i>	<i>kursværdi</i>
Obligationer	519.100,00	499.954,50
Beholdning		35.287,98
Tilgodehavende:		
Fra legatkonto (fejlpостering)	1.000,00	
Periodiske bidrag 1985 (bogført 1986)	<u>9.300,00</u>	<u>10.300,00</u>
		<u>545.542,48</u>

Henlæggelser

Indtægter:

Renter	47.490,14	
Bidrag	<u>57.900,00</u>	105.390,14
Uddeling	85.000,00	
Administration	<u>2.088,24</u>	<u>87.088,24</u>
		<u>18.301,90</u>

Kapital

Saldo pr. 1.1.1985		431.228,83
Henlæggelse		18.301,90
Kursgevinst		<u>96.011,75</u>
		<u>545.542,48</u>

København, marts 1986

*C. J. Becker**C. J. Ballhausen**J. Chr. Siim*

Ovenstående regnskab har jeg revideret, og jeg har konstateret beholdningernes tilstedeværelse. Jeg anser regnskabet aflagt efter fundatsens bestemmelser.

København, den 28. april 1986

H. C. Gejlsbjerg
statsaut. revisor

Niels Bohr Legatet

Regnskab 1985

	kr.	kr.
<i>Bankbeholdning</i> pr. 1.1.1985		16.252,43
<i>Indtægter</i>		
Renter bank	3.001,37	
Obligationer inkl. købsrenter	<u>160.931,39</u>	163.932,76
Udtræk		<u>18.900,00</u>
		<u>182.832,76</u>
<i>Udgifter</i>		
Uddelinger:		
Niels Bohr Arkivet	80.000,00	
Trykning Gamma	<u>3.000,00</u>	83.000,00
Administration:		
Udskriftsgebyrer	14,00	
Kurtage	161,05	
Årsafgift	<u>1.150,00</u>	1.325,05
Obligationenkøb 109.000 – 10 % – K.D. 92.S.2004		<u>107.365,00</u>
		<u>191.690,05</u>
<i>Bankbeholdning</i> pr. 31.12.1985		7.395,14

Status pr. 31.12.1985

	kr. <i>Nominelt</i>	kr. <i>Kursværdi</i>
<i>Aktiver</i>		
Obligationer:		
Kreditf. Danmark	1.780.000,00	1.687.872,50
Købstadshypotek	<u>137.800,00</u>	<u>82.680,00</u>
	1.917.800,00	1.770.552,50
Bankbeholdning		7.395,14
Saldo pr. 31.12.1985		<u>1.777.947,64</u>
<i>Henlæggelse</i>		
Indtægter		163.932,76
Uddelinger	83.000,00	
Administration	<u>1.325,05</u>	<u>84.325,05</u>
		79.607,71

<i>Bevægelse</i>	
Saldo pr. 1.1.1985	1.300.307,43
Henlæggelse	79.607,71
Saldo pr. 31.12.1985	1.777.947,64
Kursgevinst	398.032,50

12. februar 1986

Aage Winther
Kasserer

Jens Lindhard
Formand for bestyrelsen

Regnskabet er revideret og fundet i orden; beholdningen er eftersat.

København, den 16. april 1986

Henning Spang-Hanssen
Revisor

Bent Fuglede
Revisor

Julie von Müllens Fond

<i>Indtægter</i>	<u>415.247</u>	
Henlagt til kapital og dispositionskonto	66.062	
Administration	33.413	
Uddelte legater	<u>315.772</u>	
	<u>415.247</u>	
<i>Aktiver</i>		<u>4.357.243</u>
Gæld, herunder reserverede legatbeløb		189.092
Kapital		<u>4.168.151</u>
		<u>4.357.243</u>

*E. Sparre Andersen**Knud Waaben*

Beretninger

UDVALGET FOR UDADRETTET VIRKSOMHED I DANMARK

De offentlige foredrag er fortsat med en række om »Gennembrud og fornyelse i dansk videnskab« omfatter følgende foredrag:

- 14.10.85 Museumsinspektør Jørgen Jensen: Vor forhistories udforskning. Fra C. J. Thomsen til den moderne arkæologi.
- 28.10.85 Docent, dr. phil. Torben Wolff: Havenes udforskning.
- 11.11.85 Jørgen Rischel: Banebrydende forskning inden for dansk almen sprogvidenskab.
- 25.11.85 Lektor, mag. scient. Aase Hvidt: K. Linderstrøm-Lang og den moderne proteinkemi.
- 9.12.85 Seniorstipendiat, cand. polit. Niels-Henrik Topp: Gennembrud i økonomisk teori i Danmark.
- 20.01.86 Jes P. Rasmussen: Orienten i dansk forskning.
- 3.02.86 Professor Preben Gudmansen: Valdemar Poulsen og P. O. Pedersen – Radioteknikkens foregangsmand.
- 17.02.86 Olaf Pedersen: Den teoretiske fysiks gennembrud i Danmark.
- 3.03.86 Ib K. Moustgaard: Dansk eksperimentalpsykologi og dens pionerer.
- 17.03.86 Svend Ellehøj: Kristian Erslev og kildekritikkens gennembrud.

Af fællesmøder med faglige foreninger har der den 6. november været afholdt et med Historisk Samfund, hvor professor, dr. philos. Knut Mykland talte om »Firehundredårsnatten i norsk historie – myte eller realitet«. Som gæster var inviteret den norske ambassadør Ole Ålgård og medlemmer af ambassadestaben samt medlemmer af bestyrelsen for Kong Olav V's Fond, der havde bekostet foredragsholderens rejse og ophold.

I anledning af at der nu i en 10-årig periode har været afholdt 100

offentlige foredrag, gav Udvalgets formand på mødet den 1. maj en kort redegørelse i plenum for, hvorledes denne virksomhed forberedtes og begyndtes, og hvorledes foredragene har fordelt sig på fagområder og på de seks rækker.

Efter at Udvalget for foredrags-, symposie- og klubvirksomhed under forsæde af Selskabets daværende sekretær Christian Møller i efteråret 1975 havde afgivet en betænkning, i hvilken det bl. a. foreslåes, at der afholdes en foredragsrække med titlen »Grundvidenskaben i dag« blev forslaget drøftet i klasserne og i plenum, som gav sin tilslutning. Carlsbergfondet bevilgede midler til 3 års offentlig foredragsvirksomhed, og i februar 1976 nedsattes et stående udvalg til at organisere denne mødevirksomhed bestående af Mogens Blegvad (fm), H. Højgaard Jensen og C. Overgaard Nielsen. Formanden anmodede om, at Erik Dal og Henrik Glahn måtte deltage i arbejdet, og nuværende museumsinspektør Kirsten Strømstad blev ansat til at lede det praktiske arbejde.

Mogens Pihl holdt det første foredrag i serien 4. oktober 1976 med titlen »Hvad er Grundvidenskab«, og siden gik det slag i slag – ofte for en stopfuld sal.

Da de 3 år var gået, var det stående 3-mandsudvalg blevet erstattet af det nuværende 4-mandsudvalg, Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark. Dette udvalg foreslog, at man skulle fortsætte med offentlige foredrag, og udgifterne hertil fik plads på Selskabets budget i kraft af større Carlsbergfond-bevillinger. I de ti år, der er gået, har Selskabet afholdt 6 foredragsserier, og skemaet nedenfor viser, hvorledes foredragernes emner har fordelt sig på fag.

F, B, H, S: Antal foredrag indenfor fysiske, kemiske og matematiske fag, biologiske fag, humaniora og samfundsfag

		F	B	H	S
E 76					
F 77					
E 77	Grundvidenskaben				
F 78	i dag	8	6	11	5
E 78					
F 79					
E 79					
F 80					

		F	B	H	S
E 80	Videnskabelige problemer				
F 81	– løst og uløste	7	7	8	8
E 81					
F 82					
E 82	Jordklodens fysik	5			
F 83					
E 83	Grundvidenskabens betydning,				
F 84	belyst ved eksempler	4	4	7	5
E 84					
F 85	Niels Bohr og den moderne fysik	4		1	
E 85	Gennembrud og fornyelse				
F 86	i dansk videnskab	2	2	5	1
		30	19	32	19
			49		51

Det blev fra begyndelsen fastslået, at man primært skulle trække på medlemmernes ekspertise, men at ikke udelukkende medlemmer af Selskabet kunne optræde som foredragsholdere. Regnes de ikke helt få foredragsholdere, der efter foredraget blev indvalgt, med til medlemmerne, bliver forholdet mellem disse og ikke-medlemmer som 2 til 1.

Mogens Blegvad

ANDRE UDVALG, KOMMISSIONER ETC.

European Science Foundation (ESF)

På generalforsamlingen i november 1985 blev det med virkning fra 1. januar 1986 besluttet at iværksætte to nye Additional Activities, dvs. europæiske projekter der ikke finansieres over det ordinære budget, men gennem en pulje betalt direkte af interesserede medlemsorganisationer. De to nye aktiviteter er dels et skovøkologisk projekt med betegnelsen

FERN (Forest Ecosystems Research Network), dels et polymer-projekt, »Chemistry and Physics of Polymer Surfaces and Interfaces.«

Med ESF som paraplyorganisation har medlemsorganisationer fra tolv mindre europæiske lande, deriblandt de fem nordiske lande, sluttet sig sammen i et konsortium der i 1986 tiltrådte det internationale program for boring på store havdybder, det såkaldte Ocean Drilling Program. Vesttyskland, Frankrig og England er medlemmer uafhængigt af ESF. Medlemskabet koster 2,5 mill. USD pr. år pr. deltager, et beløb som de små lande i fællesskab har tilvejebragt, ikke mindst takket være en ekstraordinær indsats fra de nordiske lande. Projektet blev startet af USA's National Science Foundation. Det er beregnet til at vare 9 år og er primært et grundforskningsprojekt, der i første række sigter mod at skaffe oplysninger om jordkappens struktur og udvikling og om tidligere tidsaldres klimaforhold. Man regner imidlertid også med at få en række oplysninger af stor praktisk betydning.

ESF igangsatte i beretningsperioden et antal såkaldte »networks«, dvs. aktiviteter hvis mål er at styrke og udvikle det interdisciplinære europæiske forskningssamarbejde på udvalgte områder. Netværk-programmet indskrænker sig til afholdelse af seminarer, tidsbegrænsede studiecentre, træningsprogrammer o. lign. Det finansieres indtil videre ved særlige bevillinger fra ministre og medlemsorganisationer i ESF-landene. For øjeblikket er der i ESF netværk-programmer inden for følgende områder: Polar Research – Transport, Communication and Mobility – Longitudinal Studies on Human Development – Earth Science (European Geotraverse) – Second Language Acquisition.

ESF har i det forløbne år udgivet to humanistiske publikationer, der begge er udløbere af aktiviteter igangsat af ESF's Standing Committee for the Humanities:

- 1) »The Scope of State Power in China«, Honkong/London 1985,
- 2) »ESF Handbooks for Archaeology. No. 3. Radiocarbon Dating«, Strasbourg 1985.

Bengt Algot Sørensen

Kommissionen til Udforskning af Landbrugsredskabernes og Agerstrukturernes Historie, 1985-1986

I juni 1985 var kommissionens sekretær Grith Lerche igen i St. Riquier, Nordfrankrig, hvortil hun var indbudt af Centre National de la Recher-

che Scientifique til en rundbordsdiskussion om »Semis, Labours et Instruments Aratoires dans la France du Nord«, hvor det funktionelle aspekt ved studiet og klassificeringen af dyrkningsredskaber blev inddraget. Ved Danske Folkemuseums jubilæumsseminar fremhævede Grith Lerche ligeledes dette aspekt og betydningen af, at forstå sammenhængen mellem arbejdsproces og arbejdsredskab i et foredrag om »Dokumentation af manuel tradition«. Hun gjorde opmærksom på forskellen med studiet af forskellige landes bondekulturer, der er lokalt og geografisk bunden og håndværkerkulturen, der er international, og hvis redskaber og arbejdsprocesser derfor er næsten identiske. Desuden har hun i »Det landlige øls smag« i festskrift til Holger Rasmussen med udgangspunkt i en kortlægning af ældre danske maltkølletyper beskrevet malttørringsmetoder med og uden røg inden for de sidste 200 år.

I august 1985 fik Grith Lerche i Ribe præsenteret nogle nyligt fremdragne, formodede vikingetids-pløjesor, der viste sig at være græstørv, der overlappede hinanden. Græstørvene er åbenbart lagt på gårdspladsen for at opsuge kvægets gødning, en metode der også senere anvendtes i Syd- og Vestjylland. Fundet er nu publiceret af G. Lerche og antikvar Stig Jensen, Ribe, i *Tools and Tillage 1985* som »A Note on Farming Practice in the Viking Period. Sod Manure (Træk)«.

Grith Lerche har, som omtalt i tidligere beretninger, arbejdet med tørvegravning og -redskaber, og hun deltog derfor i et Hede-symposium afholdt på Hjerl Hede i anledning af museets 75 års jubilæum. Til stede var fagfolk repræsenterende botanik, etnologi samt frednings-, forst- og museumsvesen for at diskutere hedens opståen, udnyttelse, bevaringsproblemer etc. I september deltog hun i et ligeledes meget bredt sammensat tværfagligt seminar på Frilandsmuseet om husdyr på museer og bevarelse af ældre husdyrracer. Problemer om artspræg og fremtoningspræg, og hvilke træk nu og i fremtiden, der blev udvalgt til gen-banker, blev diskuteret, og om nogle såkaldte gamle »rene« husdyrracer endnu eksisterede, idet mange gamle racers udseende sandsynligvis ofte repræsenterede kummerformer. Museums- og fredningsfolk ønsker naturligt nok et »ældre« fremtoningspræg i rekonstruerede landskabsmiljøer. Det fremgik, at man inden for husdyraceforskningen gør sig lignende slags overvejelser som museumsfolk og eksperimentatorer, når man står over for at rekonstruere en oprindelig dyrerace, som når de rekonstruerer arbejdsredskaber.

På turen fra Ribe og op gennem Jylland fotograferedes moderne høstmetoder, og på Landbrugsmuseet på Gammel Estrup gennemgik hun

⁵⁷ sammen med museumsinspektør Svend Nielsen samlingen af hjulplove for senere at kunne udvælge én til rekonstruktion. Det viste sig, at adskillige plove havde været bemalet, og der vil senere blive udtaget farveprøver.

Under et påfølgende besøg på Gammel Estrup fandt hun to usædvanlige former for slidsten, som menes at have siddet i plove. I foråret 1986 blev ardåsen fra Mammen på Randers museum målt op for senere at indgå i et rekonstruktionsforsøg, der også omfatter kopier af udvalgte fossile træ-ardskær, som G. Lerche i 1985 har publiceret i »Brammingeskæret og andre nyere fund af pileformede ardskær« i *Mark & Montre*.

I Løvenholm skoven på Djursland foretoges sammen med skovrider Johan E. Due en rekognocering af agerforekomster og et ejendommeligt anlæg af parallelltløbende brede stenrækker på tværs af højdekurverne. En nøjere undersøgelse vil være nødvendig for at kunne tolke og datere anlægget.

I september 1985 deltog Grith Lerche desuden i et seminar på Hollufgård, Odense, om »Mose- og jordfundne træsager i danske museer«. Mødet skyldes ønsket om at få diskuteret, hvorledes museerne i fremtiden kan bevare især større træsager på forsvarlig vis, således at bl. a. dokumentationsmateriale i form af tilvirkningsspor og slidspor på træsagerne kan indgå i udforskningen af f. eks. hus-, skibs-, plov- og bygningstraditioner. I en nedsat arbejdsgruppe har Grith Lerche fungeret som forsider i en periode. Mag. scient. Inge Schjellerup har også i år været på ekspeditioner til Chuquibamba-distriktet i Peru. De ejendommelige former for dyrkningssystemer med både terrasserede marker og afvandingssystemer af præ-spansk oprindelse, som hun har undersøgt er offentliggjort i »Observation on Ridged Fields and Terracing Systems in the Northern Highlands of Peru« i det seneste nummer af *Tools & Tillage*, der ud over denne artikel fra Peru også behandler et meget aktuelt emne og område i Peter Strømgaard's: »The Infield Outfield System of Shifting Cultivation among the Bemba of South Central Africa«, mens Mervin Watson i »Common Irish Plough-Types and Tillage Techniques« påpeger, at når plovtyperne ses i sammenhæng med deres dyrkningssystemer, er de mere effektive end eftertiden normalt bedømte dem til. Grith Lerche er endvidere med i Nationalmuseets arbejdsgruppe til forberedelse af Bredeudstillingen i 1988 i forbindelse med stavnsbåndets ophævelse.

I foråret 1986 har kommissionens formand, Axel Steensberg sammen med professor Vald. M. Mikkelsen foretaget forstbotaniske undersøgelser af det såkaldte »Tjørnestykke« ved Borup Ris, hvor der har græsset

kreaturer i mindst et halvt hundrede år. I et bælte på 50 × 200 m bliver al træ- og buskvækst kortlagt, målt og artsbestemt, ligesom der også foretages bestemmelse af urte- og græsvegetationen. Disse undersøgelser er en fortsættelse af Dyhre Rasmnussens omhyggelige registrering midt i 1950'erne. Nu er området udlagt til dyrehave for Gunderslevholm, og hjortevildtet vil formentlig hurtigt få ødelagt en del af den trævækst, som hornkvæget ikke har kunnet holde nede. Det er hensigten, at arealet skal holdes under observation i fremtiden.

Axel Steensberg kommer i to af sine publikationer fra i år: »Marginal-områder i historisk belysning« i »Vækst« I/86 og i »Hal og Gård i Hejninge. En arkæologisk undersøgelse af to sjællandske gårdtomter«. Vid. Selskb., Hist. Fil. Skr. 11, ind på de flydende overgange mellem agerland, skov og overdrev, hvor man i Rentekammeret netop af skatte-tekniske grunde havde brug for at få kortlagt klare grænser.

I dette forår er der under Grith Lerches redaktion lagt sidste hånd på to nye bøger i kommissionens serie: *Nr. 4* Vald. M. Mikkelsen: »Man and Vegetation. Agricultural Influences on the Development of the Vegetation in the Vicinity of the Deserted Viking Age Settlement Borup in Zealand. Denmark« og *nr. 5* Axel Steensberg: »Man the Manipulator. An Ethno-Archaeological Basis for Reconstructing the Past«. Sammen med sidstnævnte udkom »A Birthday Bibliographic Supplement« til Axel Steensberg udfærdiget af Grith Lerche. Alle bøger udkom på Steensberg's 80 års fødselsdag (1/6) og blev præsenteret på et internationalt symposium dagen efter om »The beginning of civilisations. The storage of hard grain. A symposium on Man the Manipulator«, der afholdtes af kommissionen i Videnskabernes Selskabs lokaler med professor Jack Golson fra Australian National University i Canberra, Dr. Arthur Bourne, UNESCO-consultant og forskningsrådgiver, London, og Dr. Alexander Fenton, Research Director of the National Museums of Scotland, Edinburgh, som indbudte gæsteforelæsere.

Kommissionen har i det forløbne år haft besøg af følgende udenlandske forskere: Professor Gösta Berg, Stockholm, Dr. Arthur Bourne, London, Mr. Niall Brady, Irland, Dr. E. L. Hawes, USA, Dr. Alexander Fenton, Edinburgh, Professor Jack Golson, Canberra, Dr. Arnold Lühning, Schleswig, Dr. Vasant Shinde, Indien.

I november fik kommissionen og det internationale sekretariat overladt andre og for arbejdet mere hensigtsmæssigt placerede lokaler i Nationalmuseet i Brede, idet man flyttede fra bygn. 16 til bygn. 17b.

Et af de stiftende medlemmer bag det internationale sekretariat, plov-

forskeren og lederen af det internationale etnologiske atlasarbejde, Professor Branimir Bratanić, Zagreb, døde den 12/5 i år.

Juni 1986

Sofus Christiansen

Holger Rasmussen

Axel Steensberg

Grith Lerche

J. Troels-Smith

Kommissionen for forskningsarealer

Forskningsområdet Stavns Fjord 1985

Fugle: Reservatinspektør Palle Uhd Jepsen og medarbejdere fra Landbrugsministeriets Vildtforvaltning på Kalø har fortsat deres langtidsstudier af fuglebestanden i Stavns Fjord-området. Bl. a. er der foretaget ringmærkninger og optællinger af ynglefugle.

Mosegeologi: I dagene 9.-16. juli blev der afholdt et forskerseminar på Gammelholm med temaet »Karakterisering af løse jordarter«. De meget fine, mosegeologiske lag, der findes på Gammelholm, dannede udgangspunkt for deltagernes diskussioner og arbejde med temaet. I seminaret deltog docent, dr.scient. John Birks fra Bergens Universitet (tidligere Cambridge), statsgeolog, dr.phil. Svend Th. Andersen og cand.scient. Bent Aaby begge fra Danmarks Geologiske Undersøgelse. Dr.habil. Krystyna Wasylikowa fra Instytut Botaniki i Krakow samt cand.phil. Peter Rasmussen og overinspektør, dr.phil. J. Troels-Smith, begge fra Nationalmuseets Naturvidenskabelige Afdeling. Seminaret blev støttet med midler fra henholdsvis Letterstedtska Föreningen og Det naturvidenskabelige Forskningsråd.

I maj måned afholdt J. Troels-Smith et 10 dages kursus i mosegeologi for arkæologi-studerende på Gammelholm.

Arkæologi: Under ledelse af J. Troels-Smith foretog Nationalmuseets Naturvidenskabelige Afdeling i juni og juli måned arkæologiske undersøgelser i køkkenmøddingen på Hjortholm. Formålet med undersøgelsen var at udtage prøver til kulstof-14 datering samt at opmåle et ca. 30 m langt profil gennem køkkenmøddingen, der kan danne grundlag for en stratigrafisk-kronologisk bearbejdning af det tidligere udgravede oldsagsmateriale. Kulstof-14 dateringerne af de udgravede mollusk-prøver giver en alder på ca. 3300-3400 f.Kr., hvilket placerer køkkenmøddingen i yngre Ertebølle-kultur.

Botanik: Stud. agro. Kirsten S. Kerrigan, Landbohøjskolen, har foretaget botaniske undersøgelser af bevoksningen på den gule engmyres tuer, sammenholdt med bevoksningen umiddelbart uden for tuerne. Undersøgelsen søger at klarlægge årsagerne til den forskel i artsdiversitet, der er konstateret mellem de to voksesteder.

Myrer: Lektor Mogens Gissel Nielsen, Zoologisk Laboratorium, Aarhus Universitet, har fortsat sine studier over den gule engmyres økologi. Bl. a. er der foretaget målinger af myretuernes vækst samt kornstørrelsesanalyser af materiale i og uden for tuerne.

Kreatureernes fødevalg og indvirkning på den træagtige vegetation: Stud. lic. agro. Hanne H. Hansen, Landbohøjskolen, har i det forløbne år afsluttet sine feltundersøgelser på Hjortholm. Den i 1984 påbegyndte kortlægning af den træagtige vegetation og de arter, der indgår i den, er nu afsluttet, og materialet er klargjort til EDB-bearbejdning. I tilslutning til kortlægningen af den træagtige vegetation er der i samarbejde med museumsinspektør Kjeld Christensen, Nationalmuseets Naturvidenskabelige Afdeling, udtaget prøver af udvalgte træer og buske med henblik på årringtælling og aldersbestemmelse. Endvidere er der i lighed med tidligere år indsamlet fæcesprøver fra kreaturer og får til mikroskopiske undersøgelser af prøvernes indhold af plantedele for at fastlægge dyrenes fødevalg og indvirkning på vegetationen.

Kortlægning af Hjortholm: I 1963 blev der fremstillet et detaljeret kort over Hjortholm i målestoksforholdet 1:1000 med 0,5 m kurver. Siden 1963 har dette kort været det faste udgangspunkt for alle udførte undersøgelser på Hjortholm og omgivende arealer. Siden kortet blev fremstillet, er mange forhold ændret, dels kystliniens forløb (både tilvækst og erosion), dels har den træagtige vegetation bredt sig (i de seneste 3-4 år næsten eksplosivt). På denne baggrund har det været ønskeligt gennem en ny kortlægning at fastholde Hjortholms nuværende træagtige vegetation og strandlinier til sammenligning med kortet fra 1963. Ved hjælp af en bevilling fra Carlsbergfondet har det i det forløbne år været muligt at få foretaget en fornyet kortlægning, ligeledes i 1:1000, der bl. a. vil være af stor værdi for det igangværende forskningsprojekt om kreaturerne fødevalg og indvirkning på den træagtige vegetation på Hjortholm.

Den fornyede kortlægning var desværre forbundet med visse vanskeligheder. Kort tid inden luftfotograferingen af Hjortholm foretog ejeren af øen betydelige fældninger af den træagtige vegetation. Carlsbergfondet trådte imidlertid hjælpende til med en ekstrabevilling, der gjorde det muligt at foretage en præcis registrering af de foretagne fældninger, såle-

des at luftfotografierne kunne korrigeres inden udtegningen af det nye kort.

Forhandlinger: Det fredede overdrevslandskab på Hjortholm er i dag stærkt truet p. g. a. en forøget tilgroning, der især har accelereret inden for de sidste 3-4 år. Årsagerne hertil skyldes et for lavt græsningstryk, men er formøntlig også et resultat af en forøget luftforurening. For at stoppe tilgroningen er det nødvendigt at få flere husdyr til Hjortholm, og specielt geder vil være velegnede, da de æder såvel vedagtig som urteagtig opvækst. Med henblik på at få udsat geder på Hjortholm har undertegnede ført forhandlinger med bl.a. Fredningsstyrelsen og Amtsfredningskontoret i Århus.

Det er endnu uvist, om feltstationen på Gammelholm kan fortsætte, efter at Carlsbergfondets lejemål af Stavns Fjord-området ophører den 31/12-86. Med henblik på at feltstationen kan fortsætte, har der været ført forhandlinger med ejeren af Gammelholm, Carlsbergfondet, Fredningsstyrelsen, Amtsfredningskontoret i Århus samt Vildtforvaltningen på Kalø. For øjeblikket tyder meget desværre på, at der ikke kan opnås en ordning, således at husene på Gammelholm formentlig må fjernes i løbet af efteråret 1986.

Besøg: Professor Kjeld Hansen, Landbohøjskolen, har besøgt Hjortholm i forbindelse med Kirsten S. Kerrigans botaniske undersøgelser. – Lektor Mogens Gissel Nielsen, Aarhus Universitet, har afholdt en ekskursion for zoologistuderende til Hjortholm. – Lektor J. Blok, universitetet i Wageningen, Holland, har sammen med Hanne H. Hansen besøgt Hjortholm. – Formanden for Danmarks Gedeavlerforening, Ingrid Dam, har besøgt Hjortholm for at se på mulighederne for landskabspleje med geder.

J. Troels-Smith

Forskningsområdet Draved

Nedbørsmålinger og grundvandspejlinger er blevet fortsat af den lokale skovløber, som hidtil har været aflønnet af Carlsbergfondet. Danmarks Geologiske Undersøgelse har nu overtaget denne udgift. Især grundvandspejlingerne, som har været udført siden 1950, har vist sig at være meget nyttige ved vurderinger af ændringer i træarternes sundhedstilstand.

Der er foretaget rutinemæssig registrering af enkelttræernes kroneudvikling i afdeling 370. Ændringerne i kroneudvikling, som har været regi-

streret siden 1950, har vist sig at kunne give værdifulde oplysninger om ændringer i træarternes sundhedstilstand. Jordbundstypen ved hvert træ bliver nu beskrevet til brug for en mere detaljeret vurdering af årsagerne til trivselsændringerne, og der indsamles jordbundsprøver til sammenlignende geokemiske analyser i forbindelse med et skandinavisk overvågningsamarbejde. Registrering af sundhedstilstanden i en grankultur er påbegyndt efter ønske fra Skovstyrelsen.

Målinger af blykoncentrationen i jordbundsprofiler i Draved Mose og i skoven er genoptaget. Målingerne gør det muligt at beregne det årlige totalnedfald af bly og skal supplere tidligere målinger, som har vist belastningen indtil 1975. målingerne vil blive udvidet med et profil fra en grankultur i samarbejde med Skovstyrelsen.

Publikationer. Bent Aaby: Blynedfald på højmosen og i skov. Ugeskrift for jordbrug, 131. årgang, side 500-505. 1986.

Svend Th. Andersen

Forskningsområdet Løvenholm

Vildtheget omkring forskningsområdet er blevet fornyet for en bevilling fra Carlsbergfondet. De årlige pollenregistreringer til belysning af træarternes blomstring er blevet fortsat, men der er ikke foretaget andre feltundersøgelser i perioden.

Forskningsområdet besøgte af Skovhistorisk Selskab 19. oktober 1985. Skovhistorie og skovøkologi i området blev demonstreret for de ca. 130 deltagere.

Svend Th. Andersen

Kommissionen til udforskning af Danmarks ældste landbrug og de samtidige naturforhold 1.6.1985-1.6.1986

For midler bevilget af Carlsbergfondet og Statens humanistiske Forskningsråd har kommissionen haft hjælp af en halvdags videnskabelig medhjælp (indtil 1/1-86) og en timebetalt studentermedhjælp. Lederen af arbejdet, Troels-Smith, har p. g. a. langvarig sygdom haft nedsat arbejdssevne, hvilket har betydet, at arbejdet ikke er blevet gennemført i samme takt som oprindeligt planlagt.

I tiden 1. juni 1985 til 1. juni 1986 er følgende arbejde blevet udført:

Neverkjær, Fyn: Undersøgelserne af keramikken fra denne og flere andre lokaliteter er nu afsluttet, og der er skrevet en rapport: »Den tekniske opbygning af lerkar som inddelingsgrundlag«, der agtes publiceret i nær fremtid.

Tidligere foretagne kulstof-14 dateringer på kronhjordteknogler er suppleret med nye dateringer af rådyr- og vildsvineknogler, der giver samme værdier; derved bliver alderen på Ertebølle-kulturlaget og begyndelsen af elmefaldet ca. 3250-3300 f. Kr. (kulstof-14 år).

Muldbjerg I, Åmosen, Sjælland: Der foreligger nu nye kulstof-14 dateringer foretaget på hasselnøddeskaller, som giver en alder på knap 3000 f. Kr. Disse dateringer er ca. 100 år ældre end de, der blev udført i begyndelsen af 1950'erne og stemmer bedre overens med, hvad man kunne forvente ud fra bopladsens inventar af keramik, flintredskaber m. v. En stor del af bopladsens flintoldsager er blevet vejet bl. a. med henblik på at udskille eventuelle flinthugningspladser, der giver sig tilkende i form af koncentrationer af mange, små flintfliser. Endvidere er der foretaget længde/bredde målinger på flintflækkerne for at undersøge, om deres dimensioner er kultur-specifikke, som påvist af Knud Andersen for andre bopladser i Åmosen. På grundlag af en bevilling fra Statens humanistiske Forskningsråd har det været muligt at indkøbe en terminal, således at det omfattende arbejde med overføring af data for flintoldsager, trækul, keramik m. v. til EDB kan fortsættes.

Muldbjerg II, Åmosen, Sjælland: Der er foretaget yderligere vedbestemmelser af trækul til kulstof-14 datering. Dateringerne viser, at denne plads er jævngammel med Muldbjerg I, som ligger knap 100 m derfra. Det er derfor rimeligt at antage, at Muldbjerg II, der øjensynlig er et sted, hvor dammuslinger er blevet tilberedt, er benyttet af Muldbjerg I-pladsens beboere.

Dyrholmen, Djursland: Arbejdet er blevet fortsat for at løse problemerne omkring kulstof-14 dateringerne af transgressionslagene. (Cfr. beretningen fra 1984/85). Nye dateringer foretaget på knoglemateriale fra lag, hvor der allerede foreligger dateringer af træ og trækul, giver nogenlunde overensstemmende aldre (men dog ca. 200 år for gamle). Dateringer på muslingskaller fra de samme lag er derimod ca. 800 år ældre.

Der er efterhånden udført et meget stort antal kulstof-14 dateringer fra transgressionslagene, så mønsteret må siges at være konsistent, og fejlen dermed af principiel betydning.

Thayngen-Weier, Schweiz: (cfr. Videnskabernes Selskabs Oversigt 1981-

82, pag. 87). Museumsinspektør David Robinsons undersøgelser af makrofossilindholdet i materiale nedskyllet fra den neolitiske ager tyder på, at denne til at begynde med især har været anvendt til hørdyrkning for senere at være blevet brugt til dyrkning af brødhvede. I lagene med meget brødhvede er for første gang i europæisk stenalder påvist et stort materiale af uforkullet korn, hvilket giver en enestående mulighed for at studere morfologiske træk ved kornet og således opnå bedre arts- og varietetsbestemmelser.

Med støtte fra Carlsbergfondet har Peter Rasmussen i forbindelse med sit licentiatprojekt: »Løvfodring af husdyr i stenalderen«, påbegyndt mikrohistologiske og vedanatomiske undersøgelser af indholdet i staldgødningslag fra Weier-bopladsen.

Møder: I dagene 4/3-7/3-85 var Troels-Smith indbudt til et symposium på Gottorp Slot, omhandlende tidlig tragtbægerkultur. Da T-S var forhindret p. g. a. sygdom, holdt mag. art. Eva Koch hans foredrag: »Der technische Aufbau von Tongefässern als Gliederungsgrundlage«.

Svend Th. Andersen Peder Mortensen Olaf Olsen
Axel Steensberg J. Troels-Smith

Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie, 1985

I det forløbne år har formanden, professor, dr. phil. Povl Bagge trukket sig tilbage fra kommissionen. Povl Bagge havde været formand siden 1967. I hans sted indvalgte professor, dr. theol. Troels Dahlerup, der på et møde 25. marts desuden valgtes til ny formand. På mødet diskuteredes i øvrigt kommissionens fremtidige arbejde, og det vedtoges at øge kontakterne til såvel Rigsarkivets 4. afdeling som Det kongelige Biblioteks håndskriftsafdeling.

Forfatterinden, landstingsmedlem Esther Malling Pedersens arkiv, der for nogle år siden blev gennemgået af kommissionen, er nu ved kommissionens mellemkomst afleveret til Rigsarkivet. Forfatterinden Karen Aabyes arkiv er afleveret til Det kongelige Biblioteks håndskriftsafdeling. En henvendelse fra Rigsantikvaren vedrørende arkivalier på Valdemars slot er af Landsarkivet for Fyn overtaget til videre behandling. Kommunalpolitikeren, rådmand Chr. Nielsens arkiv, bestående af billeder og bånd med erindringer, er afleveret til Erhvervsarkivets lokalsamling for

Århus kommune. Som sædvanlig har der været en del forespørgsler, der har medført omfattende undersøgelser i registraturer og korrespondance.

Til driften er fra Undervisningsministeriet modtaget 15.000 kr. Udgifterne har beløbet sig til 10.021,40 kr., der fordeler sig med 331,40 kr. til rejser og 9.690,00 kr. til kontorassistance, honorar m. v. Året sluttede med kasse- og bankbeholdninger på 33.429,49 kr.

København, Åbenrå og Århus i juni 1986.

Troels Dahlerup

Sune Dalgaard

Troels Fink

Svend Gissel

/Finn H. Lauridsen

Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum Etymologicum Genuinum

Konstitutionen af teksten er fortsat, idet man har bearbejdet alle de gloser igennem hele alfabetet, som indeholder citater fra de attiske komediedigtere, hvis tekst skal udgives i bind VII (Pherekrates, Philemon, Plato Comicus og andre) af Kassel-Austin, »Poetae Comici Graeci«.

For første gang har det været muligt at få bevilget penge fra det klassiske institut ved Hamborgs Universitet til ansættelse af en timelønnet student som medhjælper. Derfor kunne den i fjor påbegyndte samling af sekundærlitteratur videreføres og udvides betydeligt til en systematisk bibliografi over alle arbejder om Et. Gen. og dets vigtigste hovedkilder. Arbejdet herpå er allerede vidt fremskredet.

Klaus Alpers

Thesaurus Linguae Latinae

Holger Friis Johansen har deltaget i den internationale Thesaurus-kommissions ordinære møde i München d. 24.-25. juni 1985.

Carlsbergfondet har i december 1985 bevilget cand. phil. Niels W. Bruun midler til et års stipendiatophold i München som Thesaurus-medarbejder. Medarbejderskabet forventes at begynde ca. 1. september 1986.

I løbet af 1985 er af Thesaurus Linguae Latinae publiceret Vol. X,2 fasc. 4 (praecipuus-praefiguro). I 1986 følger Vol. X,1 fasc. 3 (paraturapars).

Holger Friis Johansen

Kommissionen for Carlsbergfondets syriske ekspeditioner

Hama-publikationens bd. I, *The Pre- and Photohistoric Periods*, af I. Thuesen forventes færdigtrykt inden udgangen af 1986. Til kap. I-V af bd. II:2, *Les objets de la période dite syro-hittite*, foreligger renskrevet fransk manuskript samt billedforlæg af P.J. Riis; kapitlerne VI-VIII af M.-L. Buhl samt slutkapitlet af P.J. Riis forventes afsluttet inden årets udgang. Publikationens bd. III:1, *The Graeco-Roman Town*, af G. Ploug, udkom i sensommeren 1985. Dette bind var tilegnet professor Riis i anledning af hans 75-års fødselsdag. Bd. III:3 om de resterende græsk-romerske fund, af G. Ploug, A. Papanicolaou-Christensen og R. Thomsen er i trykken og forventes at udkomme i efteråret 1986. Manuskriptet til bd. IV:1, om de arkitektoniske middelalderfund fra Hama, af P. Pentz, ventes indleveret i løbet af vinteren 1986/87.

Fønikien-publikations bd. 10, *Sūkās VIII, The Habitation Quarters*, af J. Lund, er i trykken og forventes udgivet sidst på sommeren 1986. Engelsk manuskript og billedforlæg til bd. 11, *Sūkās IX, The Chalcolithic and Early Bronze Age Periods*, af E. Oldenburg, samt manuskriptet til bd. 12, *Sūkās X* om attisk og hellenistisk keramik og terracottaplastik, af H. Salskov Roberts, forventes færdige inden udgangen af 1986.

I sit møde den 30. januar 1986 supplerede Selskabet Kommissionen med kandidatstipendiat, mag. art. Ingolf Thuesen, og den 1. april 1986 udtrådte P.J. Riis efter Selskabets nu gældende regler af Kommissionen. Han efterfulgtes som formand og som redaktør af publikationerne af Peder Mortensen.

Peder Mortensen Eduard Nielsen Olaf Olsen Ingolf Thuesen

Kommissionen for den oldrussisk-nedertyske håndbog

Siden i fjor er 3. bind færdiggjort som bebudet i *Oversigt 1984/85* s. 102f., og desuden har en særbevilling fra Carlsbergfondet på 150.000 kr. tilladt slutredaktion og trykning af 4. bind. Værket er hermed afsluttet og kommissionen opløst. De fire dele af *Tönnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian, Pskov 1607*, er følgende:

Vol. I: Facsimile Copy. Prefaced by Roman Jacobson and Elizabeth van Schooneveld. 1961. 32, 566 pp.

Vol. II: Transliteration and Translation. Editors L. L. Hammerich and Roman Jacobson. 1970. 28, 488 pp.

Vol. III: Russian – Low German Glossary. Editor: A. H. van den

Baar. Compilers: N. van der Sijs, J. J. M. I. Waszink-Willemse, P. M. Waszink. 1985. 20, 366 pp.

Vol. IV: Mittelniederdeutsch – neuhochdeutsches Wörterbuch zum Russisch-niederdeutschen Gesprächsbuch. Von Hans Joachim Grentz, Universität Rostock. 1986. 16, 324 pp.

Erik Dal

UNION ACADEMIQUE INTERNATIONALE, UAI

60. generalforsamling i Bruxelles 8.-14. juni 1986

26 medlemslande fra fem verdensdele var repræsenteret, deriblandt fortsat Kina samt Sydkorea, og desuden deltog CIPSH's generalsekretær, d'Ormesson, i åbningsmødet. Undertegnede, der var delegerede for Videnskaberne Selskab, deltog i selve generalforsamlingen såvel som i møderne i Unionens 34 kommissioner, på hvilke man drøftede disses publikationsforetagender – deriblandt følgende kommissioner, som Danmark er direkte tilknyttet: I. Corpus Vasorum Antiquorum, V. Novum Glossarium Mediae Latinitatis, XII. Monumenta Musicae Byzantinae, XVIII. A Critical Pāli Dictionary, XXII. Fontes Historiae Africanae, XXVI. Sylloge Nummorum Graecorum, XXVIII. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, XXXI. Atlas Linguarum Europae og XXXV. Jewish Art Index. I kommissionen XVIII og XXVI fungerede Rudi Thomsen som sekretær, og endvidere blev han valgt til medlem af generalforsamlingens Commission des Affaires Internes.

Følgende forslag til nye projekter fremsat fra italiensk side blev forbeholdt: »Corpus dei papiri filosofici greci e latini« og »Édition critique de textes juridiques de l'Inde ancienne«. Den endelige afgørelse vedrørende disse forslag vil blive truffet på næste generalforsamling, som er berammet til 14.-20. juni 1987 i Barcelona.

På generalforsamlingens afsluttende møde blev der foretaget en række nyvalg til Unionens styrelse: S. A. Wurm, Australien blev valgt til præsident, G. May, USA til vicepræsident og A. G. McKay, Canada, R. Aramon i Serra, Spanien, J. Bialostocki, Polen og R. Ris, Schweiz til medlemmer af forretningsudvalget.

Fredag den 13. juni blev de delegerede modtaget i audiens af kong Baudouin på slottet i Bruxelles.

B. Algot Sørensen

Rudi Thomsen

I. Corpus Vasorum Antiquorum, CVA

Manuskript og oversættelse af *Thorvaldsens Museums* vaser er færdig.

Arbejdet med *Ny Carlsberg Glyptoteks* vaser videreføres i den udstrækning, andet arbejde muliggør det.

Nationalmuseet har for tiden ingen arbejdsmæssig mulighed for at gå videre.

Lone Wriedt Sørensens og Anne Marie Niensens manuskript og oversættelse er færdig.

Arbejdet med vasernes profiltegninger er ikke påbegyndt.

Flemming Johansen

V. Novum Glossarium Latinitatis, NGML

I løbet af 1985 er af *Novum Glossarium Mediae Latinitatis* publiceret fasciklen p-panis (100 tospaltede sider), under redaktion af professor Yves Lefèvre, Bordeaux.

Den første fascikel af *Ordbog over dansk Middelalderlatin*, som omfatter bogstavet a, vil udkomme på Aarhus Universitetsforlag i løbet af 1986. Udgivelsen skal efter aftale med forlaget fortsættes med ca. en fascikel årligt og afsluttes 1996.

Johnny Christensen

Holger Friis Johansen

XII. Monumenta Musicae Byzantinae, MMB

Siden sidste beretning (se Oversigt 1984-85, s. 107) er følgende bind af CORPUS SCRIPTORUM DE RE MUSICA udkommet, på Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften: Vol. I: Gabriel Hieromonachos, Abhandlung über den Kirchengesang. Hrsg. v. Christian Hannick und Gerda Wolfram. Wien 1985. Vol. II: The Treatise of Manuel Chrysaphes, the Lampadarios. Edited by Dimitri E. Conomos. Wien 1985.

I forskellige stadier af færdiggørelse foreligger manuskript til de følgende bind i denne underserie (alle efter samme model: Indledning / græsk tekst / oversættelse til engelsk eller tysk / kommentar / index verborum). Det drejer sig om udgaver af Akakios (Gr. Stathis), Hieronymos Tragodistes (Bj. Schartau) og en anonym afhandling fra håndskriftet Athen 899 (J. Zannos).

Jørgen Raasted har påbegyndt udskrivning af en musiktraktat fra håndskriftet Jerusalem 332 med henblik på udgivelse i samme serie.

Det forberedende arbejde på en facsimile-udgave af Milano-sticherariet Ambrosianus graecus 44 er påbegyndt, ved professor Lidia Perria (Rom) og Jørgen Raasted. Professor Perria har ved et ophold i Milano indsamlet materiale til en kodikologisk beskrivelse, som p.t. er under udarbejdelse, mens Raasted foretager sammenlignende repertoireundersøgelser med henblik på en indplacering af håndskriftet i Sticherarie-traditionen.

Den 26. maj 1985 afgik Povl Johs. Jensen ved døden.

John Bergsagel Henrik Glahn Jørgen Raasted

Uddrag af regnskab for MMB for kalenderåret 1985

<i>Indtøgt:</i>	kr.
Overført fra forrige regnskab	83.020,21
Union Académique Internationale	2.673,75
Renter	5.597,48
I alt	<u>91.291,44</u>

<i>Udgift:</i>	
Medhjælp	9.000,00
Rejser	9.166,25
Diverse	1.328,25
Kassebeholdning	71.796,94
I alt	<u>91.291,44</u>

Februar 1986

J. Raasted

Regnskabet er revideret og fundet i orden. Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret.

16. april 1986

Henning Spang-Hanssen
revisor

Bent Fuglede
revisor

XVIII. A Critical Pāli Dictionary, CPD

CPD II 13 (= pp. 553-592) udkom omsider lidt før jul 1985 efter overvindelsen af en del vanskeligheder ved overgangen til ny sats. Arbejdet på korrekturerne og manuskriptet til næste hæfte er i fuld gang. Med forbe-

hold for uforudsete vanskeligheder forventes fascikel 14 at udkomme i 1987.

Som led i det igangværende internationale samarbejde har ordbogens kontor i Købmagergade i årets løb haft et kort besøg af prof. M. Hara, Tokyo. Herunder blev drøftet ønskeligheden af under en eller anden form at genoptage et tidligere afbrudt samarbejde med japanske kolleger. Værkets chefredaktør, K. R. Norman, Cambridge, arbejdede under sit ophold her i hele august måned med at forberede manuskriptet til næste hæfte af CPD. Det samme gælder Colette Caillat og Nalini Balbir, begge Paris, som opholdt sig en halv snes dage i København i oktober. – Fra kontoret i Calcutta har det forløbne år intet konkret bragt.

Under sit ophold i Nordamerika har Chr. Lindtner, værkets danske redaktør, sonderet mulighederne for oversøisk støtte fremover, dvs. efter vokalbindenes afslutning. På længere sigt er der gode muligheder, ikke kun for finansiel støtte, men også for at udvide den eksisterende kreds af medarbejdere. Tiden er dog endnu ikke inde til at træffe bindende aftaler. – Under hans fravær har fru E. Pauly med støtte af den faste sekretær, Charlotte Hersaa, draget omsorg for kontorets daglige drift.

I november havde Chr. Lindtner, i tilslutning til årsfesten i Akademie der Wissenschaften und der Literatur i Mainz, anledning til at drøfte forholdene omkring samarbejdet med de tyske kolleger prof. von Hinüber, Freiburg, prof. W. Rau, Marburg samt dr. F. Lottermoser, den faste medarbejder i Mainz. Navnlig drøftedes det ønskværdige i, at man fra tysk side overtog ansvaret for udarbejdelsen af et bibliografisk tillæg til ordbogen (til afløsning for det i 1948 udkomne). Det synes man rede til, hvilket må regnes som en lettelse for det danske kontor og til gavn for værket som helhed.

Drøftelser om CPD og en pāli-bibliografi har Lindtner også ført med prof. H. Bechert, ved hvis Seminar für Indologie und Buddhismuskunde i Göttingen han siden august har opholdt sig. Tiden her har han tillige benyttet til at udbygge samarbejdet med andre tyske kolleger, bl. a. ved 'Sanskrit-Wörterbuch der buddhistischen Texte aus den Turfan-Funden', et slags søsterforetagende til CPD.

Igen og igen er der modtaget tilkendegivelser om tysk, østrigsk, fransk og engelsk vilje til at yde håndgribelig støtte i samarbejdet fremover. Alt i alt synes sagen nu at være den, at det er vanskeligere at finde kvalificerede medarbejdere end økonomiske ressourcer. Den mest hensigtsmæssige måde at gribe det overhængende rekrutteringsproblem an på, vil efter vort skøn være den, at man indbyder et par yngre pāli-forskere til 1-2 års

deltagelse i ordbogsarbejdet her i København, således at de siden kan virke selvstændigt fra deres eget hjemland.

UAI bevilgede på sit møde i juni 1985 som tidligere 60.000 BEF til honorering af dr. Kopp, Heidelberg, for udarbejdelse af ordlister til kommentartekster. Desuden bevilgedes 15.000 BEF som tilskud i.f.m. indførelsen af EDB-registrering af päli-ord under konsonantgruppen. Denne opgave er betroet dr. E. Grinstead, København. Til arbejdet i 1986 har Carlsbergfondet og Statens humanistiske Forskningsråd hver bidraget med 82.950 kr. – Om forløbet af arbejdet i Mainz beretter det derværende akademis årbøger løbende. – CPD II 11 & 12 er senest anmeldt i *Indo-Iranian Journal* 28 (1985) 299-302.

Jes Asmussen Olof Lidin Chr. Lindtner Jørgen Læssøe Rudi Thomsen

XX. Corpus Antiquitatum Americanensium, CAA

Chimu Pottery in the Department of Ethnography, the National Museum of Denmark, fascicule 1, Corpus Antiquitatum Americanensium, er under trykning gennem Nationalmuseets Forlag, Poul Kristensen, Grafisk Virksomhed, Herning og udkommer omkring 1. maj 1986.

Forsinkelsen af trykningen skyldes, at den danske forfatter mag. scient. Inge Schjellerup har været på feltarbejde i Peru i to perioder i 1985 og derfor ikke har kunnet konsulteres i eventuelle tvivlsspørgsmål.

Inge Schjellerup

XXII. Fontes Historiae Africanae, FHA

Efter at have opnået tilsagn om økonomisk støtte fra såvel Det humanistiske Forskningsråd som Carlsbergfondet har nationalkomiteen pr. 1. januar 1986 påbegyndt arbejdet med førstebindet af den planlagte publikation af de vigtigste indberetninger fra det danske gouvernement på Guld-kysten i perioden 1671-1792. Som projektleder virker komiteens sekretær, universitetslektor, cand. mag. Ole Justesen, og til at indsamle og renskrive kildematerialet er der ansat to yngre historikere: cand. philos. Per Hernæs og stud. mag. Jens Ulff-Møller.

Rudi Thomsen

XXVI. Sylloge Nummorum Graecorum, SNG

Af Sylloge-publikationen af *Aarhus Universitets* græske møntsamling, som udarbejdes af mag. art. Hans Erik Mathiesen, vil fascikel I (den generelle samling på 1111 mønter) udkomme i maj måned 1986. Samtidig vil manuskriptet til fascikel II (professor *Knud Fabricius'* specialsamling på 492 mønter) kunne leveres til trykkeriet.

Takket være den af Carlsbergfondet givne bevilling har dr. phil. Jan Zahle kunnet påbegynde udarbejdelsen af de to supplementfascikler (omfattende ca. 1600 mønter) til Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Sylloge, der blev afsluttet med 43. fascikel i 1979. Endvidere er, takket være samme bevilling, en stor del af møntmaterialet nu blevet fotograferet.

Rudi Thomsen

XXVII. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, LIMC

I det forløbne år har der p. gr. a. manglende bevilling ikke fundet noget registreringsarbejde sted. Det resterende systematiske registreringsarbejde ser således ud:

Ny Carlsberg Glyptotek

A-Z afsluttet

Antiksamlingen, Nationalmuseet

A-H + gemmer (A-Z) afsluttet

I-Z (– gemmerne) mangler (ca. 280 stk.)

Thorvaldsens Museum

A-H afsluttet (ca. 100 fotografier mangler)

I-Z mangler (ca. 400 stk.)

Medens registreringen på NCG er afsluttet, mangler der således ca. 680 stk. på Antiksamlingen og Thorvaldsens Museum.

Flemming Johansen

XXXI. Atlas Linguarum Europae (ALE)

I februar 1985 blev der afholdt møde for de forskellige departementers sekretærer i Marburg om computerprogrammer og om departementernes rolle i en mere decentraliseret organisation. I maj 1985 blev der holdt hovedredaktionsmøde i Belgrad. Fra skandinavisk side deltog den sven-

ske nationalkomités sekretær Lars Bleckert. På mødet diskuteredes igangværende publikationer og økonomiske problemer forbundet hermed. Også spørgsmålet om eventuel publikation af råmaterialet bag det udkomne og de udkommende atlasbind blev gjort til genstand for fornyet drøftelse.

I september 1985 blev afholdt et arbejds møde i Oslo for de forenede nord- og centralgermanske departementer med deltagelse fra dansk side af professor Kristian Ringgaard, Aarhus og Inger Ejskjær. Forud for mødet var de nationale svar på spørgsmålene 235, 236, 281, 313, 380, 418, 469, 470, 489, 496, 500, 503, 532-34, 539 sendt i dataudskrift til korrektion og evt. supplerung hos de forskellige nationalkomiteer, der også havde til opgave at udarbejde legendeforslag for hver et par spørgsmål ud fra de samlede germanske computerudskrifter. På mødet diskuteredes resultaterne. Der blev også forelagt og vedtaget en reorganisationsplan til fremlæggelse på hovedredaktionsmøde i Edinburgh i maj 1986. Planen, der har hollandske og tyske ophavsmænd, går ud på, at der publiceres mere leksikalsk stof end efter de seneste hovedredaktionsbestemmelser, men med kortere kommentarer, mens mere dybtgående studier f.eks. indoeuropæiske motivanalyser ønskes publiceret i en sideløbende publikationsserie.

Inger Ejskjær

XXXV. Jewish Art Index, JAI

Udover medlemmerne af nationalkomiteen (s. 47) deltager professor Bezalel Narkiss som leder af projektet og Iris Fishof som hans assistent i arbejdet. – Det oprindelige budget på kr. 201.000 er grundet prisstigninger forhøjet med ca. kr. 50.000. Produktionen af bind V (The Copenhagen Manuscripts) er påbegyndt. Det skønnes, at bind V vil kunne være færdig efteråret 1986 eller senest foråret 1987. Det samlede materiale vil fortløbende blive registreret på EDB på Institute of Art History, Hebrew University, Jerusalem.

Ulf Haxen

INTERNATIONAL COUNCIL OF SCIENTIFIC UNIONS, ICSU

ICSU er en sammenslutning af internationale unioner, oprettet med henblik på at fremme samarbejdet mellem unionerne, at gennemføre

store internationale forskningsprogrammer og at sikre videnskabeligt samarbejde over landegrænserne uden hensyn til politiske modsætninger. ICSU og de enkelte unioner er forskernes egne organisationer, uafhængige, men anerkendte af regeringer.

Videnskaberens Selskab er det danske medlem af ICSU, og Danmark er medlem af samtlige unioner under ICSU. For hver enkelt union er der en dansk nationalkomité. Den danske ICSU-nationalkomité med et medlem af hver af nationalkomiteerne koordinerer disses arbejde og varetager den danske tilknytning til ICSU.

En af ICSU's store kommende opgaver er gennemførelse af »International Geosphere – Biosphere Programme on Global Change (IBGP)». ICSU-nationalkomiteen har fortsat det i beretningen for 1984/85 omtalte arbejde for at levere et dansk bidrag til planlægningen af IBGP. Den 13.9.1985 afsendtes det danske svar på ICSU's opfordring af 14.5.1985 om forslag og kommentarer til programmet.

I det danske svar angives vor interesse i at deltage aktivt i planlægning og udførelse af IBGP. Vi opgav følgende fem emneområder, inden for hvilke vi havde særlige forudsætninger og interesser:

1. Forskning i Grønland med omliggende have som et modelområde for biosfære-geosfæreinteraktioner og som område, hvor små globale forandringer ville udløse store effekter. Det blev foreslået at lade undersøgelserne omfatte følgende:
 - 1.1. Remote sensing og atmosfæreundersøgelser.
 - 1.2. Observationer af is på land- og havområder.
 - 1.3. Fysiske, kemiske, biologiske og sedimentologiske havundersøgelser.
 - 1.4. Meteorologiske undersøgelser.
 - 1.5. Geologiske og geofysiske undersøgelser, specielt af den Østgrønlandske kontinentalsokkel og af sedimentaflejringer på områder, som påvirkes af vigtige havstrømme.
 - 1.6. Terrestriske økosystemer og menneskets påvirkning af disse gennem de sidste 1000 år.
 - 1.7. Fiskeriundersøgelser, herunder bearbejdning af informationer fra tidligere fiskeristatistik.
 - 1.8. Modelstudier.
2. Biokemiske cykler, herunder specielt:
 - 2.1. Ændringer i biologisk produktivitet og næringsstofcirkulation i kystområder.

- 2.2. Carbon- og nitrogenkredsløb i intensivt dyrket jord og i tilsvarende udyrkede områder i den tempererede zone.
3. Sandtransport og -aflejring og ørkendannelse. Vindforårsaget erosion, transport, deposition af jord og sand med inddragelse af geomorfologi, sedimentologi, jordbundsundersøgelser, mikroklimatologi, strømningmekanik, fysik og modelstudier på grundlag af matematik og matematisk statistik.
4. Helio- og astroseismologi.
International Solar-Terrestrial Physics Programme (ISTPP) inddrager undersøgelser over solens indre, specielt over oscillationer (solskælv).
5. Energistrømninger i akvatiske økosystemer og tidligere epokers klimændringer belyst ved biologiske data.

Vi tilbød hjælp i IBGP's videre planlægning, specielt inden for ovennævnte 5 områder, herunder udpegelse af eksperter til arbejdsgrupper og afholdelse af planlægningsmøder og symposier.

ICSU har kvitteret for modtagelsen af det danske svar. ICSU har nedsat en planlægningsgruppe med professor B. Bulin, Stockholm, som formand. Planlægningsgruppen har nedsat fire arbejdsgrupper. Sammensætning af planlægningsgruppe og arbejdsgruppe er ikke oplyst, trods anmodning herom, men der er ingen danske medlemmer. Planlægningsgruppen vil forelægge et færdigt IBGP-program på ICSU's generalforsamling i Bern i september 1986. Planlægningsgruppen og arbejdsgrupperne har ikke som led i arbejdet optaget kontakt med ICSU's nationale medlemmer. Den danske ICSU-nationalkomiteé har i brev af 25.5.1985 til ICSU gentaget vort tilbud om at deltage i planlægningsarbejdet.

Det danske svar af 13.9.1985 er sendt til de øvrige nordiske landes ICSU-medlemmer med anmodning om at blive orienteret om deres bidrag til IBGP-planlægningen, men endnu er der ikke modtaget informationer om eventuelle finske, norske og svenske bidrag.

IBGP vil som anført ovenfor blive behandlet på ICSU's generalforsamling i Bern i september 1986. Danske delegerede vil være den nye formand for ICSU-nationalkomiteen, Axel Michelsen og Eigil Ungstrup.

Ved ICSU-nationalkomiteens møde den 12. marts 1986 blev de enkelte nationalkomiteers årsberetninger behandlet. Danmark deltager aktivt i stort set alle de internationale unioner. Henved 200 danske forskere er

direkte inddraget som præsidenter, kasserere, sekretærer, udvalgs- og arbejdsgruppeformænd med mere. Dette frivillige arbejde er en væsentlig del af Danmarks bidrag til det internationale forskningssamarbejde.

Ved mødet blev behandlet IBGP og ICSU's generalforsamling i september 1986. Derudover blev problemer om indrejsevisum til Danmark med henblik på deltagelse i internationale kongresser behandlet. ICSU har gennem »Standing Committee on Free Circulation of Scientists« arbejdet for, at forskere fra alle lande kunne få adgang til alle internationale møder. Danmark og de øvrige nordiske lande har været meget aktive for at fremme og fastholde denne kurs. ICSU's holdning og anbefalinger er udmøntet i »Advice to Organizers of International Scientific Meetings«. Brochuren kan fås ved henvendelse til komiteen (adresse: Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm).

På den danske ICSU-nationalkomité's årsmøde var der enighed om at fastholde ICSU's principper. Nødvendigheden blev understreget af, at kongres- og symposiearrangør og visumansøgere følger ICSU's anbefalinger, herunder også anbefalinger om tidsfrister.

Der har i beretningsåret været ført forhandlinger med Udenrigsministeriet om visumproblemer.

Det har været søgt at koordinere det nordiske arbejde vedrørende visumproblemer, men vi har kun i begrænset omfang fået oplysninger om, hvilke skridt de andre nordiske ICSU-medlemmer har taget.

Der har ikke været afholdt møde i den nordiske ICSU-komité.

Nationalkomiteernes arbejde i Danmark er af vidt forskellig art. I nogle tilfælde varetager faglige foreninger størstedelen af opgaverne vedrørende samarbejde og kontakt, mens det i andre tilfælde påhviler nationalkomiteerne. I det følgende er hovedvægten lagt på beretninger fra komiteer med væsentlige arbejdsopgaver i Danmark, og i mindre grad på beretninger fra komiteer, som hovedsagelig er forbindelsesled til de internationale unioner.

Peder Olesen Larsen

International Astronomical Union, IAU

De danske IAU-medlemmer modtager to gange årligt IAU's informationsbulletiner. Herved orienteres løbende om unionen og dens ca. 30 kommissioners virksomhed.

IAU afholdt i 1985 generalforsamling i New Delhi, Indien. Fra Dan-

mark, deltog 8 personer. Officielle repræsentanter var Johannes Andersen, Leif Kahl Kristensen og Olaf Pedersen. På generalforsamlingen blev en opfordring om bevarelse af ruinerne af Tycho Brahes observatorier på Hven vedtaget med akklamation.

International Mathematical Union, IMU

Nationalkomiteen for IMU informerer danske matematikere om IMU's arbejde gennem Dansk Matematisk Forenings ugeskrift Mat-Nyt.

Professor Bent Christiansen, Danmarks Lærerhøjskole er den ene af de to næstformænd i eksekutivkomiteen for ICMI (International Commission on Mathematical Instruction) og repræsenterer endvidere IMU i CTS (Commission on Teaching of Science). Lektor, lic.scient. Bent Hirsberg, Rosborg Gymnasium, Vejle er fast dansk delegeret til ICMI.

International Union of Immunological Societies, IUIS

Nationalkomiteen har i 1985 fortsat sine ugentlige og offentligt tilgængelige møder på Rigshospitalet, Tagensvej. På disse møder har danske immunologer per invitation fremlagt egne forskningsresultater til diskussion, eller har på basis af den nyeste litteratur fremlagt aktuelle og kontroversielle videnskabelige problemer i immunologien til almindelig diskussion.

Nationalkomiteen tog i juni et initiativ til at hindre den af Københavns Universitet planlagte nedlæggelse af Institut for Experimentel Immunologi ved at skrive til Planlægningsrådet for forskningen.

International Union of Microbiological Societies, IUMS

Orientering om unionens arbejde sker på den årlige generalforsamling i Danmarks Mikrobiologiske Selskab.

XIV International Congress of Microbiology afholdes i Manchester, U.K. d. 7.-13. september 1986. Danmark repræsenteres ved Annelise Kjøller til den ordinære generalforsamling, W. Frederiksen til Bacteriology Divisional Council, og K. Stenderup til Mycology Divisional Council (formand).

International Union of Pure and Applied Biophysics, IUPAB

Næste internationale biofysikkongres er den 9. og afholdes den 23.-29. august 1987 i Jerusalem. Der er planlagt symposier om molekylær og supramolekylær struktur, transmembran signalering, genmanipulation i biofysik, biologisk energiproduktion og -flow, og levende organismers biofysik, samt en række satellit møder.

Gennem deltagelsen i European Biophysical Societies Association (EBSA) har danske biofysikere adgang til nationale møder på samme vilkår som biofysikere i de arrangerende foreninger. I de senere år er en række symposier blevet arrangeret som fællesmøder af flere nationale biofysiske foreninger. I juli 1986 afholdt EBSA i Sverige sin første workshop (om biologiske molekylers struktur, dynamik og funktion). EBSA er desuden involveret i udgivelsen af European Biophysics Journal.

International Union of Pure and Applied Chemistry, IUPAC

I Dansk Kemi er i 1985 bragt 6 meddelelser om IUPAC's arbejde og 9 meddelelser om internationale møder, kongresser og symposier, støttet af IUPAC. Tolv danske forskere deltog i arbejdsgrupper eller komiteer under IUPAC.

Ved IUPAC's generalforsamling i Lyon 6.-7. september 1985 deltog Anders Kjær, Sven E. Harnung, Peder Olesen Larsen og H. C. Styhr Petersen.

Nationalkomiteen har åbnet adgang for danske unioner til at blive individuelle »affiliate members« i IUPAC.

International Union of Pure and Applied Physics, IUPAP

Arbejdet i den danske IUPAP-nationalkomité har i 1985 i det væsentlige vedrørt formidlingen til danske fysikere af planerne for ICSUs IGB-program. Medlemmerne af Dansk Fysisk Selskab er således holdt løbende underrettet om planlægningen og om mulighederne for at bidrage til denne med projektforslag. Den danske nationalkomité består af medlemmerne af bestyrelsen for Dansk Fysisk Selskab og af de danske medlemmer af IUPAP's videnskabelige kommissioner, for tiden Torkild Andersen, Det fysiske Institut, Aarhus, Jørgen Kjems, Forsøgsanlæg Risø, Jakob P. Bondorf, Niels Bohr Institutet.

International Union of Physiological Sciences, IUPS

Komiteen har opretholdt kontakt med Nordisk Forening for Fysiologi og med den internationale fysiologunion (IUPS). N. A. Thorn er fortsat landsredaktør for *Acta physiologica*. C. Crone har deltaget i executivmøde i IUPS i Paris i sin egenskab af vicepræsident i IUPS: Han blev her valgt til en arbejdsgruppe, der skal foretage påkrævede ændringer i IUPS' konstitution og statutter nødvendiggjort af, at IUPS har til hensigt at gå over til en 4-årig turnus i de internationale kongresser i stedet for den nuværende 3-årige turnus. C. Crone har endvidere været medlem af Nomination Committee, der foreslår nye medlemme af IUPS' Council over for Generalforsamlingen, der afholdes i Vancouver i juli måned 1986. Af vigtige begivenheder i IUPS kan nævnes udgivelsen fra 1. januar 1986 af et nyt tidsskrift »News in Physiological Sciences«, af hvis redaktionskomité C. Crone er medlem.

International Union of Theoretical and Applied Mechanics, IUTAM

Information om IUTAM's og nationalkomiteens arbejde formidles især gennem Danske Center for Anvendt Matematik og Mekanik (DCAMM), som tæller i alt 104 medlemmer, der enten indgår via deres ansættelsessted eller som individuelle medlemmer.

Den væsentligste aktivitet inden for IUTAM i 1985 har ligesom i tidligere år været afholdelse af en række symposier dækkende et bredt spektrum af emner fra faststof- og fluid mekanik.

Komiteens tidligere formand, professor F. Niordson ønskede efter mange års virke til gavn for komiteens formål og arbejde at udtræde, og som ny formand valgtes professor Erik B. Hansen. Da F. Niordson ved IUTAM's General Assembly's møde d. 23.8.1984 blev indvalgt som personligt medlem af General Assembly, var hans tidligere plads som udpeget medlem fra Danmark blevet ledig. Som nyt medlem udpegede komiteen professor P. Terndrup Pedersen, således at Danmark nu repræsenteres i General Assembly af tre medlemmer.

Nationalkomiteen for International Union for Quaternary Research, INQUA

Nationalkomiteen afholdt møde 15. februar. Svend Th. Andersen rede-

gjorde for arbejdet i International Geosphere-Biosphere Programme on Global Changes og Arbejdsgruppen for Chronostratigraphical Subdivision of the Weichselian/Vistulian Glacial. Ekskursion i Danmark 1986 og kommende møder i INQUA drøftedes.

Nationalkomiteen for International Union of Radio Sciences, URSI

Nationalkomiteen har holdt ét møde (31. oktober). Derudover er kontaktnettet blevet informeret om URSI-aktiviteter gennem udsendelse af URSI Bulletin.

Dr. techn. J. Bach Andersen er formand for URSI's kommission B (Fields and Waves).

Committee on Space Research, COSPAR Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics, SCOSTEP

Nationalkomiteen har ingen møder holdt, men holder løbende danske forskere underrettet om aktiviteten under COSPAR og SCOSTEP ved udsendelse af de respektive »Information Bulletins«, samt andet relevant informationsmateriale til komiteens medlemmer samt interesserede institutioner.

COSPAR og SCOSTEP har ikke holdt møder i 1985, men COSPAR forbereder 26. plenarmøde i Toulouse, Frankrig, og i forbindelse hermed holder SCOSTEP et symposium om »Solar Terrestrial Physics«.

World Climate Research Programme, WCRP

Nationalkomiteen følger fortsat det igangværende klimamodelleringsprojekt, som nu er gået ind i en ny fase, idet man efter anbefaling fra komiteen i et samarbejde mellem Geofysisk Institut ved Københavns Universitet og Meteorologisk Institut har overført en numerisk integrationsmodel fra det europæiske meteorologiske center i England til Meteorologisk Instituts nye, store regneark.

Nationalkomiteen holdes løbende underrettet om EF's klimaprogram, idet komiteens sekretær, direktør Niels E. Busch, er medlem af EF's programforvaltningskomité (CGC) for miljø- og klimaforskning.

Information om World Climate Programme modtages af Nationalkomiteen i form af publikationer og andet skriftligt materiale, der videregives til medlemmer og relevante institutioner.

Peder Olesen Larsen

International Union of Biochemistry, IUB

Nationalkomiteen modtager løbende informationer fra IUB, såsom IUB Circulars og IUB News Letters, der videreformidles. I lighed med tidligere år foregår hovedparten af aktiviteterne (møder m.m.) fortrinsvis i de enkelte foreninger og selskaber, som nationalkomiteen repræsenterer.

Dansk Biokemisk Forening har med henblik på øget information om European Molecular Biology Laboratory (EMBL) inviteret følgende forskere derfra til at holde foredrag i Danmark for at fremme kontakter med EMBL og stimulere danske forskere til at besøge EMBL for kortere eller længere perioder.

Den 13. IUB Kongres og ordinære generalforsamling blev afholdt d. 25.-30. august 1985 i Amsterdam. Danmark var repræsenteret ved 2 deltagere: Brian F. C. Clark og Agnete Munch-Petersen. De danske delegater benyttede lejligheden til at mødes med de nordiske delegater for at diskutere fælles politik og planlægge fremtidige kontakter gennem en nordisk biokemisk koordinator. Finland har planlagt at afholde et Linderstrøm-Lang møde over emnet Cell Surface Carbohydrates and Cellular Recognition i juli 1986.

Seniorstipendiat Bo Jørgensen var Danmarks delegat ved FEBS Council mødet i Portugal i april 1985.

Brian F. C. Clark er arrangør af et satellit møde over emnet Protein Engineering, der afholdes efter the Federation of Asian and Oceanic Biochemists Meeting, Singapore, i december 1986. Dette møde vil blive nummer 157 i rækken støttet finansielt af IUB.

Lektor B. Quistorff blev udpeget til at være dansk delegat ved the 75th Anniversary of the British Biochemical Society's Foundation.

Brian F. C. Clark

International Union of Biological Sciences, IUBS

Som et fælles projekt for danske biologer afholdtes et møde den 26. april om biologiundervisningen i den danske skole. Der var tre indledende

foredrag om biologiundervisningen i henholdsvis folkeskolen, gymnasiet og seminariet. Invitation var udsendt til undervisningsministeren, miljøministeren og alle medlemmer af folketingets undervisningsudvalg. Af alle disse deltog kun folketingsmand Erling Olsen; i øvrigt ca. 50 deltagere, der efter en langvarig diskussion vedtog en resolution om det behandlede emne med forslag om forbedringer. Denne resolution blev sendt til undervisningsministeren og undervisningsudvalget.

Formanden for nationalkomiteen deltog i IUB's 22. generalforsamling, der blev afholdt i Budapest i dagene 1.-7. september med efterfølgende ekskursion til bl. a. Balatonsøen. Fra dansk side deltog også Kai Larsen, Aarhus Universitet, der er formand for Gruppen af Botaniske Haver. Der deltog næsten 200 repræsentanter fra alle verdens lande. Af særlig interesse er de videnskabelige programmer, der går fint. Dekaden om troperne har således nu omkr. 500 videnskabsmænd som deltagere i de fem arbejdsgrupper, der foreløbig er sat i gang. Foruden de fem programmer, der blev sat i gang ved sidste generalforsamling i Canada og som fortsætter (se årsberetning fra 1982), fremkom der forslag om yderligere fem nye programmer:

1. Element concentration cadasters in ecosystems.
2. Workshops on the questions of biological diversity.
3. An ad hoc committee on taxonomy to consider the shortage of trained taxonomists.
4. Registration of new scientific names of organisms.
5. Control of fertility or reproduction in humans, other animals and plants.

International Commission on Zoological Nomenclature holdt møde i forbindelse med den 22. generalforsamling i IUBS i Budapest. Formanden for den danske nationalkomité deltog i dette møde.

På generalforsamlingen blev betydningen af kommissionens arbejde flere gange understreget og ligeledes vigtigheden af taxonomisk forskning. Kommissionens mangeårige sekretær, Dr. R. V. Melville, British Museum (Nat.Hist.), London afgik fra sin stilling som medlem af kommissionen.

Som nyt medlem blev Folkerepublikken Kina indvalgt; som ny præsident valgtes professor Solbrig, U.S.A.

Den nye udgave af International Code of Zoological Nomenclature udkom endelig i foråret 1985 med adskillige nye rettelsler.

Efter forhandlingerne med den danske UNESCO-nationalkommission den 4.3.1986 har IUBS-nationalkomiteen påtaget sig at varetage den

danske kontakt til UNESCO's »Man and the Biosphere Programme« (MAB-programmet).

J. B. Kirkegaard

International Union of Crystallography, IUCr

Nationalkomiteen har holdt to møder i 1985. Nationalkomiteen har to arbejdsgrupper, en der undersøger mulighederne for at implementere krystallografiske databaser i Danmark, og en der undersøger, hvorledes de faktiske anvendelser af krystallografien kan fremmes. Som resultat af den første gruppes arbejde er »Cambridge Crystallographic Database« blevet implementeret på NEUCC og kører nu rutinemæssigt. Via en bevilling fra Statens naturvidenskabelige Forskningsråd er der skaffet økonomisk dækning, således at databasen kan stilles til rådighed for danske krystallografer og andre interesserede indtil udgangen af 1986. Herefter vil udgifterne til databasen blive søgt dækket af midler fra regelmæssige bruger-instituttet.

Nationalkomiteen udsender meddelelser til den kreds af personer (ca. 150), der er optaget på Nationalkomiteens adresseliste.

20. danske krystallografmøde blev afholdt 7.-8. juni 1985 på Hindsgavl Slot, Middelfart, med støtte fra Tuborgfonden og Fabrikant Mads Clausens Fond. Der deltog ca. 45 krystallografer. I forbindelse med mødet blev der afholdt en velbesøgt eftermiddags session om brugen af krystallografiske databaser. Hovedvægten i denne session blev lagt på introduktion og demonstration af »Cambridge Crystallographic Database«.

9. European Crystallographic Meeting (ECM-9) blev afholdt i Torino, Italien fra 2.-7. september 1985. Lektor, dr. pharm. Birthe Jensen deltog som repræsentant i European Crystallographic Committee's møde. 10. European Crystallographic Meeting (ECM-10), der afholdtes i Wrocław, Polen fra 5.-9. august 1986. IUCr's 14. internationale kongres vil blive afholdt i Perth, Australien 12.-20. august 1987.

IUCr udgiver to tidsskrifter; »Acta Crystallographica« og »Journal of Applied Crystallography«. Derudover udgives årlige bind af »Structure Reports« og »Molecular Structures and Dimensions« samt tabelværket »International Tables for X-Ray Crystallography«. Professor, fil. dr. R. Norrestam, Danmarks tekniske Højskole, er co-editor af »Acta Crystallographica«, og professor, dr. phil. S. E. Rasmussen, Aarhus Universitet, er co-editor af »Journal of Applied Crystallography«. IUCr har

14 underudvalg (commissions). Professor Emeritus B. Buras, konsulent for Forsøgsanlæg Risø, er medlem af »Commission on Crystallographic Studies at Controlled Pressures and Temperatures«, lektor dr. phil. A. Nørlund Christensen, Aarhus Universitet, er medlem af »Commission on Crystal Growth«, og professor R. Norrestam og professor S. E. Rasmussen er medlemmer af »Commission on Journals«. Nationalkomiteen tilstræber, at danske krystallografer så vidt muligt er repræsenteret i nogle af IUCr's underudvalg, idet man herved får mulighed for information og indflydelse.

Bente Lebech

International Geographical Union, IGU

Der er i 1985 afholdt 2 møder i Nationalkomiteen.

Rapport om den 25. Internationale Geografkongres Paris-Alpes 1984 blev givet i Geografisk Selskabs møde den 26.3.85 af N. Kingo Jacobsen, desuden beretning fra symposium i Schweiz vedr. geøkologiske problemstillinger, Man and Biosphere-projekt v/NKJ, og beretning fra landbrugssymposium i Frankrig vedr. dynamikken i arealanvendelsessystemer v/prof. Sofus Christiansen. Endvidere er der givet en kort oversigt over kongressen i Geografisk Tidsskrift bd. 85 s. 49-51.

IGU Bulletin vol. XXXV, 1985, nr. 1 med bl. a. rapporter fra kongressen i Paris 1984 er udsendt i 75 eksemplarer til de geografiske institutioner ved højere læreanstalter og til en række videnskabeligt arbejdende geografer. Nationalkomiteens medlemmer formidler kontakten på diverse større institutioner.

Danske geografer deltager aktivt i følgende kommissioner, working groups og study groups inden for IGU.

- a) Geographical Education v/O. Biilmann, deltager i forskningsprojektet: The European dimension of geographical education.
- b) Urban Systems in Transition: Processes and Policies v/Sv. Illeris. SI deltog i møde i Utrecht juni 1985 med paper: How to Analyse the Role of Services in Regional Development. SI organiserede i august 86 en session om den tertiære sektor og by/regionudvikling.
- c) Coastal Environment. Jens Tyge Møller og Niels Nielsen har leveret indlæg om hhv. Danmark og Grønland til Bird & Schwartz (eds.): The world's Coastline (van Nordstrand). Endvidere har JTM leveret bidrag til K. Ruddle: Man's response to Change in the Coastal Zone

og H. J. Walker: *Impact of Man on Coasts*. NKJ har i nordisk regi deltaget i drøftelser om coastal management.

- d) *The Significance of Periglacial Phenomena* v/H. Svensson.
- e) *Comparative Research in Food Systems of the World* v/prof. Sofus Christiansen, chairman.
- f) *History of Geographical Thought*: NKJ, bidrag om afdøde professor Niels Nielsen.

C. F. Aub-Robinson er medlem af *Bibliographie Géographique Internationale* for perioden 1984-88. B.G.I. publiceres i samarbejde mellem det franske forskningsråd (CNRS), det franske geografiske selskab (AGF) og IGU.

Det nordiske samarbejdsforsøg fremmes ved udgivelse af Newsletter »Nordisk Geograf-Nytt«, der p.t. redigeres af Sverige v/dr. Nils Lewan, Kulturgeografiska Institutionen, Lunds Universitet.

Finland har inviteret til arbejds møde for de nordiske nationalkomiteer i geografi i Helsinki juni 1986 med henblik på koordinering af forskningsindsatsen i international regi, primært IGU Regional Conference, Barcelona aug./sept. 1986 og IGU kongressen i Sydney, Australien 1988.

N. Kingo Jacobsen

International Union of Geodesy and Geophysics, IUGG

Nationalkomiteen har i beretningsåret afholdt sit ordinære møde d. 16. januar. Det kan konstateres, at associationer er velfungerende i Unionen og at nationalkomiteen stadig påpeger betydningen af, at internationalt videnskabeligt samarbejde fungerer i ICSU-familiens regie. Herigennem opretholdes opretholdes en god oversigt og efter nationalkomiteens opfattelse den mest hensigtsmæssige anvendelse af de til rådighed stående ressourcer.

Danmark deltager gennem sine faglige repræsentanter i Unionens aktiviteter og er tilsluttet flere internationale projekter, som følges af nationalkomiteens associationsrepræsentanter. Nationalkomiteen har fulgt projektet EGT (European Geo Traverse) gennem sine repræsentanter i Den Danske Litosfærekomité og associationsrepræsentanterne har fulgt de inden for de enkelte associationer afholdte videnskabelige møder og generalforsamlinger. Der har således i årets løb været afholdt IAMAP/IAPSO Joint Assembly 5.-16. august i Honolulu, Hawaii, IAGA har holdt sit 5. Scientific Assembly 5.-16. august i Prag, Tjekkoslaviet og

IASPEI har holdt sit 23. General Assembly 19.-30. august i Tokyo, Japan.

Information om nationalkomiteen og IUGG's aktiviteter formidles gennem komiteens associationsrepræsentanter og de øvrige medlemmer til danske forskere i de berørte institutioner. IUGG-Chronicle, som udsendes af Unionens Generalsekretær fra Publications Office i Paris i et antal på 6 numre årligt, er en vigtig informationskilde, idet det bemærkes, at aktualiteten af informationerne i Chronicle er steget væsentligt i de senere år. Endvidere udsender de enkelte associationer Newsletters og andet materiale, som det påhviler associationsrepræsentanterne at distribuere til de relevante geodætiske og geofysiske institutioner.

Ole Bedsted Andersen

International Union of Geological Sciences, IUGS

Nationalkomiteen har i beretningsåret holdt to møder. Komiteen har drøftet en række internationale projekter. Det har også i 1985 været forsøgt at etablere et europæisk konsortium, som kunne gøre det muligt for en række mindre europæiske lande at deltage i Ocean Drilling Programme. Det lykkedes at skabe en associeringsordning, som knyttede Danmark og en række andre europæiske lande til projektet til midt på efteråret. Bestræbelserne på at finde en mere permanent tilknytning lykkedes i 1986. En dansk forsker deltog i et boretogt i Nordatlanten (leg. 104) og to i boretogtet til farvandene mellem Grønland og Canada (leg. 105). Omkostningerne ved den danske deltagelse i projektet har været dækket af Statens naturvidenskabelige Forskningsråd.

Nationalkomiteen undersøger mulighederne for at Danmark kan blive medlem af Association of Geoscientists for International Development.

I 1971 afholdtes et geologisk landsmøde under nationalkomiteens auspicer. Nationalkomiteen overvejer om et lignende møde bør arrangeres i en nærmere fremtid.

Henning Sørensen

Inter-Union Commission on the Lithosphere, ICL

Den danske nationalkomité er oprettet for at koordinere dansk litosfæreforskning med det internationale litosfæreprogram. Komiteen er nedsat i 1982 af Videnskabernes Selskab med 6 medlemmer, hvoraf 3 er indstillet

af IUGG-nationalkomiteen og 3 af IUGS-nationalkomiteen. Danske medlemmer af ILP komiteer og arbejdsgrupper er observatører i komiteen.

Siden sidste beretning har komiteen afholdt møde den 16. april 1985 og den 21. januar 1986. Ved mødet den 21. januar 1986 oplystes om to heldigt gennemførte projekter:

1. Med instrumentering fra Århus og lånte instrumenter fra Bergen besatte danske målehold 6 stationer i det finsk-norske Polar Profile i efteråret.

2. Under paraplyen europæiske undervisningsministres råds net gennemførte EUGENO-S gruppen et studiecenter 4.-25. november 1985 på Møn. I dette studiecenter interpreteredes de opsamlede data fra kampagnen i 1984. Til beregningerne anvendtes en mainframe datamat med magnetbåndstation, discdrive, Calcomp rulleplotter og to arbejdsstationer. Dette anlæg var medtaget af Kielgruppen i en bus. Der var terminaler på on-line forbindelse til regnearlæggene i hhv. Uppsala og Århus universitet samt anlægget på Geodætisk Institut.

Dr. Søren Gregersen, Geodætisk Institut, deltog som nationalkomiteens repræsentant i ICL's møde og i møde i koordinationskomiteen af nationale repræsentanter for ICL i Tokyo i august 1985.

Der er i ICL følgende danske medlemmer i komiteer og arbejdsgrupper:

Coordinating Committee 4: Evolution of Magmatic and Metamorphic Processes: Professor Henning Sørensen, Københavns Universitet.

Working Group-4: The Achean Lithosphere: Statsgeolog F. Kalsbeek, GGU.

Working Group-3: Proterozoic Lithospheric Evolution: Professor D. Bridgwater, Københavns Universitet.

WG-3: Intraplate Phenomena. Subgroup G. Seismology, Present Stress, Neotectonics. Afdelingsseismolog Søren Gregersen.

Jørgen Hjelm

International Mineralogical Association, IMA

1985 var præget af forberedelserne til det fjortende General Meeting i Stanford, Californien, juli 1986.

Følgende er valgt til danske medlemmer af IMA's kommissioner for 1 år: lektor Ole Jørgensen (Crystal Growth of Minerals), lektor, dr. E. Ma-

kovicky (Electron Microscopy Applied to Mineralogy og Physics of Minerals), lektor Aage Jensen (Gem Material), professor, dr. phil. H. Michelsen (History and Teaching of New Minerals and Mineral Names), lektor J. G. Rønsbo (Mineral Data and Classification), afdelingsleder, lic. scient. Ole V. Petersen (Museums) og professor, dr. phil. H. Pauly (Ore Microscopy). Endvidere blev følgende foreslået til IMA's arbejdsgrupper: lektor, V. Buchwald (Cosmic Mineralogy) og lektor, Ole Johnsen (Abstract). Ole Johnsen har endvidere fungeret som skandinavisk repræsentant i IMA's Subcommittee on Amphiboles. Ole V. Petersen er fortsat national repræsentant (voting delegate).

Ole V. Petersen

International Union of Nutritional Sciences, IUNS

Nationalkomiteen havde indstillet sig på at koncentrere arbejdsindsatsen i 1985 på to hovedfelter, dels at undersøge mulighederne for etablering af en dansk version af den svenske »Stiftelsen Svensk Näringsforskning«, dels at diskutere muligheder og initiativer i forbindelse med den forventede oprettelse og bemanning af et dansk ernæringsforskningsinstitut. Vedrørende fondstankerne blev der via »Selskabet for Ernæringsforskning« taget kontakt med »Levnedsmiddelselskabet« angående et fællesinitiativ i denne sag over for potentielle sponsorer, men det har endnu ikke været muligt at få nogen tilbagemelding fra »Levnedsmiddelselskabet«. Andre udveje vil blive forsøgt. De hidtidige oplysninger vedrørende den forventede oprettelse og bemanning af et dansk ernæringsforskningsinstitut har også været nedslående. På trods af en meget betydelig interesse for denne sag såvel i befolkningen som i videnskabelige kredse synes sagen hidtil at savne handlekraftig politisk økonomisk opbakning, f.eks. med hensyn til at få fundet en topkvalificeret leder og igangsætter samt ansættelse af en tilhørende nødvendig grundstamme af forskere og licentiatstuderende. Der synes heller ikke at foreligge – i hvert fald ikke offentlig tilgængelig – noget oplæg vedrørende institut-styringsgruppens tanker angående de primære forskningsgrundlag, der tænkes fremmet, hverken for ernæringsinstituttets indsats for undersøgelser over befolkningsernæringen, eller for den forventede parallelle udbygning af den kliniske (patient-)ernæring som diskuteret i og fremlagt af undervisningsministeriets arbejdsgruppe for ernæringsforskning i rapporten »Dansk ernæringsforskning, status og fremtid«, 1983. Nationalkomiteen for Ernæringsforskning

imødeser året 1986 med forventninger om et reelt gennembrud for etableringen og bemanningen af et danske ernæringsinstitut til gavn og støtte for den danske befolkning og dansk ernæringsforskning i bredeste forstand.

E. Aaes-Jørgensen deltog som dansk delegat i »International Union of Nutrition Societies« (IUNS) generalforsamling, der afholdtes i tilslutning til »XIII Int. Congress of Nutrition« i Brighton, England, 18.-23. august 1985. Kongressen havde ca. 2250 aktive deltagere repræsenterende 97 forskellige lande. Fra IUNS' side gøres der en indsats for at initiere henholdsvis fremme alle facetter omkring ernæringsoplysning og -forskning over alt i verden, hvor organisationen har mulighed for at få kontakt med nationale ernæringssselskaber eller tilsvarende organisationer. Til generalforsamlingen forelå ansøgninger om IUNS-medlemskab fra: Cuba, Portugal, Tanzania, Sudan og Iran, der alle blev optaget.

Ifølge vedtagelse på generalforsamlingen i forbindelse med den »XII Int. Congress of Nutrition«, San Diego, USA, 1981, afholdes den »XIV Int. Congress of Nutrition«, den 20.-24. august 1989 i Seoul, Korea. Fra Canada, Australien og Cuba forelå der tilbud om at fungere som værtsnation for den »XV Int. Congress of Nutrition« i 1993. Efter en ret omfattende diskussion af dette punkt blev resultatet, at Adelaide, Australien, bliver værtsby for »XV Int. Congress of Nutrition«, 1993. Der udspandt sig også en længere debat om landenes opdeling i forskellige kontingent kategorier, disses kontingentstørrelser samt om IUNS medlemslandenes indplacering i disse kategorier. Danmark placeredes fortsat i kategori Ia, der er den billigste, d.v.s. samme kontingentstørrelse som for bl. a. de udviklingslande, der økonomisk magter at være medlem, nemlig 300 USD/år for 1985 og 375 USD/år for 1986 og frem til næste generalforsamling.

E. Aaes-Jørgensen

International Association of Engineering Geology, IAEG

Årets aktiviteter har været koncentreret omkring færdiggørelsen af den tidligere omtalte vejledning i »Klassifikation og terminologi for jord- og bjergarter«. Arbejdet med denne er foregået i en arbejdsgruppe, hvori flertallet af nationalkomiteens medlemmer deltager. I alt har der været afholdt 8 møder i arbejdsgruppen i 1985, og vejledningen foreligger nu i en foreløbig udgave, som vil blive fremlagt for nationalkomiteen og til

offentlig kritik i første halvdel af 1986. Der arbejdes hen imod en endelig publicering af vejledningen sidst i 1986 eller først i 1987.

Mens der ikke har været afholdt større internationale kongresser under IAEG i 1986, vil der i oktober 1986 blive afholdt den 5. verdenskongres i Buenos Aires. Desuden afvikles der i august i Finland en stor international kongres omkring emnet »Large Rock Caverns«.

Nationalkomiteen har fra generalsekretariatet i Frankrig i 1985 modtaget og viderefordelt 2 store bulletiner. Den første, bulletin 30, er den fortsættelse af bulletin 29 med indlæg fra en kongres i Nice omkring emnet »Aggregates«, mens Bulletin 31 omfatter et bredt spekter af emner.

Gunnar Larsen

John Frederiksen

International Union of the History and Philosophy of Science, IUPHS

Nationalkomiteen har i 1985 udsendt to numre af »Orientering fra den danske nationalkomité for videnskabshistorie og videnskabsfilosofi« under David Favrhholdts redaktion.

Af internationale møder med dansk deltagelse støttet af IUHPS kan nævnes XVIIth International Congress of History of Science 31.7.-8.8.1985 på University of California, Berkeley. Fra den danske nationalkomité deltog lektor Ole Knudsen, Århus, hvis hovedindtryk var, at kongressen afspejlede de senere års tendens til en stærkere indsats inden for den nyere tids historie og større vægt på videnskabssociologiske studier. Under kongressen blev der afholdt generalforsamling i IUHPS, History of Science Division. Kontingentet blev fastsat uændret, men medlemslandene opfordres til at indmelde sig i en højere kategori. Som nye medlemmer indvalgte Brasilien, Chile, Kina og Columbia, og Sociedad Latino-americana de Historia de las Ciencias y la Tecnologia blev optaget som associeret medlem. I forbindelse med præsidievalget beklagedes det, at den hidtidige vicepræsident Olaf Pedersen, Århus, ikke kunne påtage sig præsidenthvervet. Næste international kongres afholdes om fire år i Hamburg og München.

Med Olaf Pedersen som medarrangør afholdtes d. 13.-17. nov. 1985 et internationalt kollokvium i New Delhi om »History of Oriental Astronomy«.

Nationalkomiteens årsmøde afholdtes med godt 30 deltagere den 21.-

22. nov. på Aarhus Universitets Institut for de eksakte videnskabers historie. Første eftermiddag var helliget temaet »Biologiens historie« med foredrag om »Darwinismens tidlige historie« (prof. Mary Winsor, University of Toronto), om »Darwinisme-Neodarwinisme« (Bent Christensen, København), og »Om katastrofer« (Tove Birkelund). Samme aften arrangeredes i samarbejde med Folkeuniversitetet en forelæsning om Niels Bohrs filosofi (David Favrholt). Den følgende formiddag redegjorde Mogens Blegvad for den »Nyere forskning om de »skotske moralister« og deres betydning i videnskabshistorien«, og Finn Collin for »Spillerummet for teoretisk begrebsdannelse i adfærdsvidenskaberne«. Mødet sluttede med to foredrag, om »Euklids Data« (C. M. Taisbak) og om »Islandsk-islamisk lægekunst omkring år 1000«, illustreret med lysbilleder (Egill Snorrason).

Som det fjerde i en række af møder for nordiske idé- og videnskabshistorikere afholdtes på Voksenåsen ved Oslo d. 11.-13. oktober et symposium under ledelse af professor Guttorm Fløistad. Fra Danmark deltog bl. a. Mogens Blegvad, som blev udpeget som dansk kontaktmand med hensyn til afholdelse af næste møde i rækken. Det er Danmarks tur til at være værtsland, og Mogens Blegvad påtog sig at undersøge muligheden for at arrangere et symposium her i 1988. Nationalkomiteen har taget sagen op og derefter meddelt kontaktpersonerne i de andre nordiske lande, at man regner med at kunne afholde et sådant symposium i foråret 1988.

Mogens Blegvad

C. M. Taisbak

International Union of Psychological Science, IUPsyS

Nationalkomiteen har afholdt 6 møder. Komiteen har deltaget i udformningen af en forskningsspalte i Dansk Psykolognyt og en repræsentant i redaktionen af denne spalte ved faglige sekretær mag. art. Helle Jacobsen. Den Nordiske Psykologkongres blev afholdt i Göteborg fra den 5. til 9. august og blev overværet af ca. 600 psykologer fra Norden. Fra nationalkomiteen deltog sekretær cand. psych. Biørn Bakdal. Den næste Nordiske Psykologkongres vil blive afholdt i Helsinki fra den 3. til den 7. august 1987.

I indeværende år (1986) afholdes Psykologiens 100-års jubilæum i Danmark, hvor det første psykologiske laboratorium blev oprettet på Københavns Universitet ved Dr. Alfred Lehman i 1886. I løbet af 1985

nedsattes udvalg og komiteer, der i samarbejde med Psykologisk Laboratorium, Københavns Universitet, vil udgive et værk med oversigt over udvalgte forsknings- og praksisområders udvikling. Desuden vil der blive arrangeret flere forelæsninger og faglige arrangementer i den anledning.

Bente Ørum

Scientific Committee on Oceanic Research, SCOR

Den danske komité for SCOR, Dansk Nationalråd for Oceanologi, har 25 medlemmer, som repræsenterer hovedparten af de institutioner, der driver havforskning eller beslægtet virksomhed. De danske medlemmer af SCOR er docent, dr. phil. Torben Wolff, statsbiolog Vagn Hansen og forstander Arne Nielsen.

Nationalrådet har i 1985 afholdt to møder, hvor man har diskuteret internationale samarbejdsprojekter, og der er blevet orienteret om anden national og international virksomhed, specielt inden for de organisationer for hvilke Nationalrådet fungerer som kontaktorgan: SCOR, Intergovernmental Oceanographic Commission (IOC), International Council for the Exploration of the Sea (ICES) og de internationale foreninger for fysisk og for biologisk oceanografi. Disse informationer videregives gennem medlemmerne og via referat fra møderne, som udsendes til de repræsenterede institutioner.

Nationale samarbejdsprojekter, som involverer flere institutioner, er i gang i indre danske farvande (bl. a. eutrofiering), i åbne farvande og i arktiske områder. Her deltager vi fortsat i internationale projekter og flere nye er under planlægning.

Året har i øvrigt været præget af forberedelserne til Det 4. danske Havforsker møde i København i januar 1986. Hovedemnerne var Nordatlantens oceanografi og fysisk og biologisk havforskning i historisk perspektiv. Der deltog 168.

På hjemlig basis har medlemmer af Nationalrådet deltaget i diskussionsmødet i april om ICSUs nye geosfære-biosfære program, »A Study of Global Change« og i møder vedr. planerne for et »Fælleseuropæisk Havforskningsinstitut« beliggende i Danmark. V. Hansen og T. Wolff har været medlemmer af en arbejdsgruppe, nedsat af de nordiske forskningsråd til vurdering af behovet for et oceangående havforskningseskib, og har deltaget i møder i Helsingfors (T.W.) og København (begge).

Efter et forudgående møde i Stockholm for nordiske repræsentanter

afholdt IOC i marts in 13. generalforsamling i Paris (Unesco). Danske deltagere i hele det langvarige møde eller dele deraf var V. Hansen, G. Kullenberg, A. Nielsen, mag. scient. Vøgg Jacobsen og T. Wolff. Danmark efterfulgte Sverige som valgt nordisk medlem af IOCs eksekutivkomité. De vigtigste emner var det store klimaprojekt CCCO, i samarbejde med WMO-og ICSU/SCOR (desværre uden direkte dansk deltagelse), havforskning i relation til havets ressourcer (levende og ikke-levende), marin forurening, global dataindsamling og udveksling og uddannelse (TEMA).

Også Europarådet er begyndt at interessere sig for havforskning. Til et tidligere fremsat forslag om dannelse af en »European Association of Marine Sciences and Techniques« (AESTM) svarede Nationalrådet, at man fra dansk side ikke for øjeblikket så et behov for en sådan organisation, hvis opgaver fandtes dækket af eksisterende internationale organer. Som ventet havde denne indsigelse ingen virkning. Ved det stiftende møde i Lissabon i december var Nationalrådet repræsenteret af V. Hansen og overing. A. Hasle Nielsen. Ved mødet diskuteredes oplæg fra arbejdsgrupper om kystnær oceanologi, biologisk oceanologi og brug af telemåling i havforskningen. Danmark tilmeldte sig AESTM gennem Nationalrådet og Forskningssekretariatet.

Torben Wolff

Council for International Organisations of Medical Sciences, CIOMS

CIOMS' hovedformål er at fremme internationale aktiviteter inden for biomedicin, at vedligeholde samarbejde med United Nations, i særlig grad med WHO og UNESCO, og at tjene den internationale biomedicins videnskabelige interesser.

Følgende publikationer er udkommet i 1985-86: *CIOMS: Organization, Activities, Members*. Geneva 1985, pp. 107. *CIOMS: Calendar of Congresses of Medical Sciences*. No. 47. Geneva 1986, pp. 66. *Health Policy, Ethics and Human Values*. An International Dialogue. Proceedings XVIII CIOMS Round Table Conference, Athens 29. oktober – 2. november 1984. CIOMS Geneva 1985, pp. 336. *Battered Children and Child Abuse*. Highlights and Recommendations of the CIOMS/WHO Conference, Berne. December 1985, pp. 19. Professor, dr. med. J. Vesterdal var dansk delegeret (s. 101).

I september 1986 organiserer CIOMS i nært samarbejde med WHO en international conference: *Health Manpower Out of Balance: Conflicts and Prospects*.

J. Chr. Siim

FUNDATS

for

»Julie von Müllens Fond«

Undertegnede fru Julie von Müllen, født Glad, har ved min for notarius publicus i København samtidig hermed oprettede testamentariske disposition bestemt, at der for min efterladte formue – efter at forskellige i testamentet trufne legatbestemmelser er opfyldt – skal oprettes et fond, hvis indtægter vil være at anvende til rejselegater for danske videnskabsmænd, der beskæftiger sig med konkrete specialproblemer, hvis løsning forudsætter længere tids ophold i udlandet.

Til opfyldelse af denne bestemmelse opretter jeg herved – idet jeg samtidig ophæver den af mig den 10. april 1961 oprettede fundats med tillæg af 30. april 1963 – følgende:

§ 1

Fondets navn er »Julie von Müllens Fond«.

§ 2

Fondets formue består af den nettokapital, jeg ved min død efterlader mig, efter at alle i testamentet nævnte legatbestemmelser er opfyldt.

§ 3

Fondet ellers dets midler må ingensinde inddrages under nogen offentlig myndigheds område, men skal stedse under selvstændig bestyrelse bevares som separat formue til anvendelse i overensstemmelse med nedenstående bestemmelser.

§ 4

Fondets bestyrelse skal bestå af en jurist og af præsidenten for »Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab« eller et af denne udpeget medlem inden for selskabet.

Det juridiske medlem af Fondets første bestyrelse skal være min juridiske executor. Hans efterfølger skal være den i mit testamente subsidiært designerede juridiske executor. Efterfølgende juridiske medlemmer udpeges af præsidenten for »Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab« i forbindelse med advokatrådet.

Fondets juridiske bestyrelsesmedlem skal tillige være Fondets forretningsfører.

Fondet tegnes af bestyrelsens medlemmer i forening, idet min juridiske executor dog i egenskab af designeret medlem af Fondets bestyrelse skal være bemyndiget til alene at vedgå arv og gæld i mit bo.

Fondets forretningsfører skal være berettiget til at modtage og kvittere for Fondets indtægter.

§ 5

Bestyrelsesmedlemmerne lønnes med hver kr. 2.000,- årlig, og forretningsføreren med yderligere kr. 3.000,- årlig, beregnet på basis af den kapital, som tilfalder Fondet fra mit bo.

Bestyrelsen skal føre en forhandlingsprotokol og de fornødne regnskabsbøger.

Kontorholdsudgifter og øvrige udgifter godtgøres efter regning.

§ 6

Fondets regnskabsår er kalenderåret.

Inden 2 måneder efter regnskabsårets udløb skal bestyrelsen udfærdige en beretning om Fondets virksomhed i det forløbne år, samt regnskab over dets indtægter og udgifter med specificeret angivelse af Fondets kapital.

Fondet revideres af en af bestyrelsen udnævnt statsautoriseret revisor.

Regnskabet decideres af Bikubens Forvaltningsafdeling, hvortil det indsendes senest 1 måned efter, at det foreligger færdigt.

§ 7

Fondets kapital skal båndlægges under administration af Bikubens Forvaltningsafdeling.

Ved nyanbringelse af Fondets midler skal disse frugtbargøres ved erhvervelse og drift af faste ejendomme eller køb af aktier eller interesser i sådanne, således at de afkaster mindst 5 % af den investerede kapital, ved udlån mod prioritet i fast ejendom, dog ikke over 75 % af den sum, hvortil ejendommen vurderes til låneefterretning af kreditforening, ved erhvervelse af kredit- og/eller hypotekforeningsobligationer samt af aktier, som omfattes af de for anbringelse af myndiges midler i Overformynderiet gældende regler eller andre aktier i gode erhvervsvirksomheder eller andre interesser i sådanne, som erhverves med Bikubens Forvaltningsafdelings tiltrædelse.

Bestyrelsen skal til enhver tid være berettiget til at foretage sådanne ændringer og ombytninger af de Fondet tilhørende værdier, som bestyrelsen måtte anse for stemmende med Fondets tarv, alt efter bestyrelsens skøn.

Samtlige Fondets midler skal, såvidt gørligt, være noteret på Fondets navn.

Kassebeholdningen skal anbringes i bank eller sparekasse.

Kapitalen må ingensinde formindskes.

Dog skal arveafgifter samt indskrivningsgebyret til Bikubens Forvaltningsafdeling afholdes af kapitalen.

I tilfælde af påligning af éngangsskatter eller lignende afgifter skal det pålignede beløb dog kunne udredes af kapitalen, men denne skal i så fald retableres med 20 % af den årlige afkastning (bruttoindtægten).

Skulle Fondet erholde indtægter af ekstraordinær karakter, såsom gevinst på Fondets præmieobligationer og ved udtrækning eller realisation af værdipapirer i øvrigt, skal den opnåede gevinst lægges til kapitalen.

§ 8

Af Fondets indtægter skal 15 % henlægges til kapitalen. Derefter kan kr. 6.000,- eller, hvis den danske kronens købekraft er faldet, et beløb svarende til kr. 6.000,- efter forholdene i 1963 – forlods anvendes til uddannelse af en ung kvinde i tiden fra endt skolegang til pågældende er færdig med uddannelse, dog højst 7 år.

Fondets øvrige indtægter skal efter fradrag af, hvad der måtte medgå til administrationsomkostninger af enhver art samt til vedligeholdelse af mit gravsted, anvendes til et eller højst to rejselegater for danske videnskabsmænd, der beskæftiger sig med konkrete specialproblemer, hvis løsning forudsætter længere ophold i udlandet. Legatet er således ikke et uddannelseslegat, men kan kun uddeles for løsning af konkrete opgaver, som klart kan defineres. Legatet kan tildeles samme person flere gange.

Legatportionerne uddeles uden eller efter ansøgning.

Legatportionerne skal ikke kunne være genstand for overdragelse eller pantsætning, ligesom de skal være unddraget fra kreditorfølgning af enhver art.

Såfremt der et år ikke er egnede emner, kan Fondets bestyrelse bestemme, enten at det til rådighed værende beløb skal overføres til næste år, eller at det skal henlægges til kapitalen.

København, den 14. januar 1964

Julie v. Müllen

TILLÆG

til

fundats af 14. januar 1964

for

»Julie von Müllens Fond«

Da jeg i et samtidig hermed oprettet testamente har indsat to juridiske executorer, ændres »den juridiske executor« i fundatsen § 4 om bestyrelsens sammensætning til »landsrets-sagfører K. S. Oppenhejm«.

København, den 25. januar 1968

Julie v. Müllen

TILLÆG

til

fundats af 14. januar 1964

for

»Julie von Müllens Fond«

Da jeg i dag har oprettet en codicil til et af min tidligere oprettet testamenter, ønsker jeg samtidig hermed at tilbagekalde mit tillæg til fundats af 14. januar 1964, oprettet den 25. januar 1968, lige som jeg i nævnte fundats § 4 ønsker, at det juridiske medlem af Fondets første bestyrelse skal være professor, dr. jur. Ernst Andersen, Oscar Ellingersvej 5. Hans efterfølger skal være landsretssagfører E. Fogh-Andersen, Bülowvej 7A. Efterfølgende juridiske medlemmer udpeges af præsidenten for »Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab« i forbindelse med advokatrådet.

På grund af prisudviklingen er jeg klar over, at den i fundatsens fastsatte aflønning af bestyrelsesmedlemmerne ikke i dag kan anses for rimelig, og det er derfor mit ønske, at bestyrelsen selv fastsætter et rimeligt årligt vederlag for det af den udførte arbejde.

København, den 11. oktober 1974

Julie v. Müllen

FUNDATS
for
»Arne og Doris Truelsens Legat«

§ 1

Legatets navn er »Arne og Doris Truelsens Legat«.

Legatets hjemsted er Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, H. C. Andersens Boulevard 35, 1553 København V.

Legatets formål er at fremme grundforskning, praktisk eller teoretisk inden for astronomi, eller astrofysik.

Legatet består af 1/10 af arven efter Arne og Doris Truelser.

Legatets kapitalværdi er pr. opgørelsesdagen kr. 47.290,42.

§ 2

Legatets midler anbringes efter reglerne for umyndiges midlers anbringelse. Formuen med tillæg af renter skal opbruges i løbet af 5 år.

§ 3

Legatets bestyrelse består af 3 medlemmer, der udpeges af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, og mindst én af bestyrelsens medlemmer skal være jurist.

Bestyrelsens juridiske medlem er formand for bestyrelsen. I tilfælde af uenighed, træffes afgørelsen ved stemmeflerhed.

Den første bestyrelse består af:

1. universitetslektor, lic. scient. Poul Erik Nissen, Århus.
2. professor, fil. dr. Anders Reiz, Astronomisk Observatorium, Kbh.
3. professor, dr. jur. Knud Waaben, København.

§ 4

Spørgsmålet om adgang til nydelse af legatets midler kan ikke gøres til genstand for retstvist, men afgøres endeligt af legatbestyrelsen.

§ 5

Det påhviler bestyrelsen at føre protokol over legatet. I denne protokol indføres legatfundatsen, oplysning om, hvem der oppebærer legatet, samt i øvrigt alle meddelelser, oplysninger, der måtte være af interesse for legatet.

§ 6

Legatets regnskabsår er kalenderåret. Det første regnskabsår går fra oprettelse af legatet til 31/12 1983.

Bestyrelsen aflægger hvert år regnskab over legatets formue, dets indtægter og udgifter. Regnskabet underskrives af bestyrelsen. Revision foretages af en af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab udpeget statsautoriseret revisor.

Aarhus, den 27. april, 1983

Poul Erik Nissen

København, den 7. maj 1983

Knud Waaben

København, den 9. maj 1983

Anders Reiz

FUNDATS

for

Aksel Tovborg Jensens Legat

Legatets stifter

§ 1

Legatet er stiftet af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab (i det følgende kaldet »Selskabet«) på grundlag af testamentariske dispositioner truffet af kemikeren professor, dr. phil. Aksel Tovborg Jensen, født den 8.2.1911, død den 9.2.1981.

Legatets navn, hjemsted og formål

§ 2

Legatets navn er »Aksel Tovborg Jensens Legat«.

§ 3

Legatet er en selvejende institution, og dets hjemsted er Københavns kommune.

§ 4

Stk. 1 Legatets formål er at styrke Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs virksomhed.

Stk. 2 Herunder påhviler det legatet:

- 1: at støtte Selskabets legatkonti, specielt ved indkøb af medaljer, når Selskabet ønsker at uddele sådanne,
- 2: at sørge for, at der mindst hvert andet år afholdes en »Bjerrum-Brønsted-Lang-Forelæsning«, opkaldt efter kemikerne Niels Bjerrum, J. N. Brønsted og Kaj Linderstrøm-Lang,
- 3: at yde 3.000 kr. til modtageren af Niels Bjerrums kemikerpris ved hver af de kommende 12 uddelinger af denne.

Legatets kapital

§ 5

Stk. 1 Legatets kapital udgør det beløb i kontanter og andre værdier, som er tilfaldet Selskabet som universalarving efter Aksel Tovborg Jensen efter fradrag af kr. 100.000,00, som i overensstemmelse med dennes testamentariske dispositioner er overdraget til »J. P. Suhr & Søns Legat til erindring om professor, dr. med. & phil. Julius Thomsen«.

Stk. 2 Der vedhæftes fundatsen en balance udvisende legatets aktiver og passiver (egenkapital ved stiftelsen).

§ 6

Den i § 5 anførte kapital, eller hvad der måtte træde i stedet herfor eller blive henlagt til kapitalen til konsolidering af legatet, er urørlig.

Anbringelse af legatets kapital

§ 7

Legatbestyrelsen skal drage omsorg for, at legatets kapital til enhver tid er anbragt på betryggende måde under hensyntagen til såvel værdiernes bevarelse som deres bedst mulige afkastning. Med overholdelse af forannævnte bestemmelser afgør legatets bestyrelse den måde, hvorpå legatets midler skal anbringes.

Legatets bestyrelse

§ 8

- Stk. 1 Ledelsen af legatet varetages af en bestyrelse på fem medlemmer, der skal være myndige og bosat her i landet.
- Stk. 2 Selskabets kasserer, redaktør og sekretær er fødte medlemmer af bestyrelsen.
- Stk. 3 De to resterende medlemmer vælges af Selskabet, et af hver klasse.
- Stk. 4 De valgte medlemmers funktionsperiode er 5 år.
- Stk. 5 Genvalg kan finde sted én gang.
- Stk. 6 Valgte medlemmer afgår ved det fyldte 70. år.
- Stk. 7 Medlemskab af bestyrelsen er ulønnet.

§ 9

- Stk. 1 Selskabets sekretær er født formand for legatbestyrelsen. Det af den naturvidenskabelige klasse udpegede bestyrelsesmedlem er næstformand.
- Stk. 2 Selskabets kasserer virker som legatets kasserer og har det umiddelbare ansvar for, at forvaltningen af legatets formue sker på betryggende måde.
- Stk. 3 Til at forberede, tilrettelægge og gennemføre de i § 4, stk. 2 nævnte »Bjerrum-Brønsted-Lang-Forelæsninger« nedsætter bestyrelsen et udvalg bestående af Selskabets sekretær, kasserer og det af den naturvidenskabelige klasse udpegede bestyrelsesmedlemmer.

§ 10

Bestyrelsen for legatet holder møde, når dette bestemmes af formanden eller begæres af et af bestyrelsens øvrige medlemmer. Bestyrelsen skal dog altid afholde mindst ét møde om året.

§ 11

Bestyrelsen er beslutningsdygtig, når over halvdelen af medlemmerne er til stede. Medmindre fundatsen bestemmer andet, træffer bestyrelsen beslutning ved simpel stemmeflerhed. I tilfælde af stemmelighed er formandens stemme udslagsgivende.

§ 12

Bestyrelsens beslutninger skal protokolleres. Protokollen underskrives af samtlige tilstedeværende medlemmer.

Legatets tegning

§ 13

Legatet tegnes af formanden eller kassereren i forening med et af de valgte bestyrelsesmedlemmer. Den samlede bestyrelse kan give enkeltpersoner i eller uden for bestyrelsen fuldmagt til at tegne legatet i særlige anliggender.

Årsregnskab og revision

§ 14

- Stk. 1 Legatets regnskabsår er kalenderåret. Det første regnskabsår løber dog fra legatets stiftelse til 31.12.1983.
- Stk. 2 Legatets årsregnskab skal opgøres i overensstemmelse med, hvad god regnskabskik tilsiger vedrørende såvel vurderingen af aktiverne som regnskabets specifikation og de forskellige posters benævnelse.

§ 15

- Stk. 1 Årsregnskabet udarbejdes og underskrives af bestyrelsen senest 4 måneder efter regnskabsårets afslutning.
- Stk. 2 Årsregnskabet revideres af Selskabets revisorer og fremsendes herefter til Selskabets efterretning.

Uddeling og overskudsanvendelse

§ 16

- Stk. 1 Med fradrag af de nedenfor i stk. 2 nævnte henlæggelser påhviler det legatbestyrelsen at foretage uddeling af årets overskud til de i § 4 anførte formål.
- Stk. 2 Bestyrelsen kan foretage henlæggelser af årets overskud til konsolidering af legatets egenkapital.

Ændringer af fundatsen

§ 17

- Stk. 1 Efter indstilling fra bestyrelsen og godkendelse af Selskabet kan bestemmelserne i nærværende fundats ændres, hvis de, navnlig på grund af ændrede forhold, ikke eller kun vanskeligt kan opfyldes eller er blevet uhensigtsmæssige.
- Stk. 2 Hvert 20. år, første gang inden udløbet af 2003, påhviler det legatets bestyrelse at gennemgå fundatsen og overveje, hvilke ændringer i denne der under hensyn til den stedfundne udvikling måtte anses for nødvendige eller hensigtsmæssige. Foretagelsen af sådanne ændringer sker under iagttagelse af reglerne i stk. 1.

Nærværende fundats underskrives herved af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab som stifter af »Aksel Tovborg Jensens Legat«.

København, den 13. oktober 1984

Jens Lindhard
Præsident

FUNDATS

for

Inge Lehmann's Legat af 1983

§ 1

Legatets navn er Inge Lehmann's Legat af 1983.

§ 2

Legatet er en selvejende institution, hvis værneting er København.

§ 3

Ved legatets ikrafttræden vil sommerhus med grund Søbakkevej 11, Holte, være at realisere bedst muligt. Kapitalen vil være at indlevere til forvaltning i Handelsbankens forvaltningsafdeling. Der bør ansøges om nedsættelse af arveafgiften. Når ny kapitalanbringelse skal finde sted, foretages denne af Handelsbankens forvaltningsafdeling bedst muligt i henhold til justitsministeriets regler om anbringelse af midler, der tilhører legater m.v. under offentlig bestyrelse eller offentligt tilsyn, for tiden justitsministeriets bekendtgørelse nr. 477 af 17. september 1981, som ændret ved bekendtgørelse nr. 515 af 23. september 1982.

Forvaltningsafdelingen skal kunne benytte sig af gunstige tilbud om kapitaludvidelse i de repræsenterede aktieselskaber til forøgelse af legatets kapital, jfr. dog § 3 stk. 1.

Legatets aktiver skal lyde på legatets navn og såvidt muligt noteres som tilhørende dette. Aktiverne eller de inskrivningsbeviser, hvorpå de optages, skal forsynes med undervisningsministeriets prohibitivpåtegning.

En oversigt over kapitalen vedhæftes fundatsen.

§ 4

Enhver gevinst af kapitalen, ud over renter og udbytter af aktier, herunder gevinst ved udtrækning af obligationer, skal tillægges kapitalen. Til rådighed for legatet står således renteindtægter af kapital, herunder obligationer, og udbytte af aktier med fradrag af administrationsudgifter, hvis størrelse skal godkendes af undervisningsministeriet. Der tildeles legatportioner hvert år i maj måned.

Bliver der ikke brug for hele det ledige legatbeløb, overføres det tiloversblevne til næste år til uddeling sammen med dette års indtægter. Således opsparne beløb kan højst henstå i tre på hinanden følgende år.

Bestyrelsen kan årligt henlægge op til 15 % af bruttoafkastet til kapitalen.

Skulle det derimod vise sig ønskeligt at øge årets tildelinger, kan bestyrelsen, såfremt inflationen vedvarer, efter undervisningsministeriets i hvert enkelt tilfælde forud indhentede godkendelse, bruge af legatets kapital, dog således at legatet skal opretholdes i mindst 25 år.

§ 5

Legatet skal yde støtte til arbejde, der har videnskabeligt sigte, inden for eksperimentel psykologi og geofysik. De to videnskaber skal i det lange løb betænkes nogenlunde ligeligt. Geofysik er fællesbetegnelsen for en række videnskaber og skal her forstås som omfattende al videnskab, der af den Internationale Union for Geodæsi og Geofysik henregnes til geofysik. Medens ingen del deraf principielt udelukkes, vil i realiteten kun de grene af geofysikken, der dyrkes her i landet, komme i betragtning. Første prioritet gives forskning, der beskæftiger sig med jordens indre og dens overfladelag, og som bygger på observationer eller eksperimenter. Generelt gælder det inden for geofysikken som inden for den eksperimentelle psykologi, at observationel forskning gives forrangen, og at rent teoretisk forskning kun undtagelsesvis støttes. Grundforskningen skal ikke træde tilbage for arbejder, der har direkte praktisk sigte.

Legatet uddeles fortrinsvis til et-årige rejser, der har videregående videnskabelig uddannelse eller forskning til mål. Det er meningen, at tildelingen skal kunne dække et beskedent, personligt årsforbrug og rejseomkostninger. Det skal dog ikke udelukkes, at legatet kan tildeles forskere, der ønsker at udføre et arbejde her i landet. Bestyrelsen fastsætter i hvert enkelt tilfælde legatportionens størrelse. Et-årige legatportioner skal kunne tildeles samme

forsker mere end én gang. Det skal også være muligt for legatbestyrelsen efter ansøgning at tildele forskere, der anses for særligt kvalificerede, et større legatbeløb, således at arbejde på længere sigt kan planlægges. Legatet er først og fremmest bestemt for danske statsborgere, men udlændinge kan også komme i betragtning.

Der må senest 1½ år efter legatets tildeling indsendes beretning om den anvendelse, der er gjort at understøttelsen. Der skal gives en kort oversigt over det udførte arbejde og desuden et summarisk regnskab, omfattende rejseudgifter og leveomkostninger, disse sidste eventuelt delt op efter varierende omstændigheder. For de store legaters vedkommende må den første beretning følges op af årlige beretninger.

Legatet kan ikke yde støtte til institutioner eller til arbejde udført i en institutions tjeneste.

§ 6

Spørgsmål om adgang til at oppebære legatportioner kan ikke gøres til genstand for rettergang, men afgøres endeligt af legatbestyrelsen.

Legatportioner tilkommer legatmodtageren som særeje og kan ikke være genstand for overdragelse eller pantsætning eller nogen form for kreditfølgning.

Legatportionerne udbetales kun mod vedkommendes egenhændige, for den enkelte udbetalingstermin udstedte kvittering eller fuldmagt.

§ 7

Det gælder generelt, at legatet kun tildeles personer, om hvem der foreligger fyldige oplysninger, hvor legatbestyrelsen kan slutte, at de har interesse for og evner til at beskæftige sig med videnskabeligt arbejde.

Mænd og kvinder har lige adgang til understøttelse af legatets midler. Der er ingen aldersgrænse. Legatet skal kunne tildeles ganske unge, som har videnskabelige evner, og som viser initiativ, men også ældre, der f. eks. når de forlader deres stilling, ønsker at fortsætte videnskabeligt arbejde.

Der indkaldes ansøgninger om et-årige legatportioner hvert år i februar måned. I ansøgningen, stilet til legatets bestyrelse, skal der redegøres for karakteren af det påtænkte arbejde, og der skal meddeles, i hvilket land, eventuelt ved hvilke institutioner, det ønskes udført.

Det skal være muligt for legatbestyrelsen uden modtagen ansøgning at give en forsker, der har gjort sig bemærket ved sit videnskabelige arbejde, en større tildeling som anerkendelse. Forslag om at give en forsker en sådan større tildeling kan indsendes til legatbestyrelsen. Henvendelsen må have mindst tre underskrifter. Tildelingen må være exceptionel, hvis der i øvrigt er aftagere nok til et-årige legater.

§ 8

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab påtager sig at bestyre legatet. Til varetagelse af dette hverv vælger Selskabet en bestyrelse på 3 medlemmer.

Legatets bestyrelse består af tre videnskabsmænd. Af disse skal den ene have eksperimentel psykologi, den anden geofysik som fag, medens den tredje skal have naturvidenskab eller matematik som fag. For hvert bestyrelsesmedlem skal der være en suppleant.

Bestyrelsesmedlemmer og suppleanter udpeges for to år ad gangen af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Fornyset udpegning kan finde sted. I tilfælde af vakance i

en to-årig funktionsperiode kan Selskabet udpege en stedfortræder for resten af perioden. Valg af bestyrelsesmedlemmer skal forelægges undervisningsministeriet til godkendelse.

Bestyrelsens medlemmer fratræder senest med udgangen af det regnskabsår, hvori de fylder 75 år.

Undervisningsministeriet kan afsætte et bestyrelsesmedlem, som er kommet ud af rådighed over sit bo, ikke har ført retskaffen vandel, har gjort sig skyldig i en strafbar handling, som begrundes nærliggende fare for misbrug af hvervet, har forsømt sine pligter som bestyrelsesmedlem eller i øvrigt har vist sig uegnet til hvervet.

Bestyrelsen fastsætter selv sin forretningsorden. Legatet tegnes af to bestyrelsesmedlemmer i forening.

Hvervet som bestyrelsesmedlem eller suppleant er ulønnet.

Det påhviler bestyrelsen at føre protokol for legatet. I protokollen indføres fundatsen med den kongelige konfirmation samt alle oplysninger og afgørelser af blivende betydning for legatet.

§ 9

Legatregnskabet skal, forsynes med bestyrelsens underskrift, inden den 1. marts hvert år indsendes til revision i undervisningsministeriet, der udpeger en revisor og fastsætter et revisionsgebyr, der tilfalder statskassen. Undervisningsministeriet deciderer regnskabet.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab tilstilles kopi af det reviderede regnskab.

§ 10

Legatet opløses, såfremt der savnes økonomisk grundlag for dets fortsatte virksomhed, eller såfremt det på grund af afgørende ændrede forhold er umuligt eller åbenbart unødvendigt at fremme formålet.

I tilfælde af opløsning skal en eventuel formue, der ikke kan anvendes efter formålet, tilfalde et beslægtet formål inden for naturvidenskaberne.

Beslutning om ændring eller opløsning træffes af en enstemmig bestyrelse med tilslutning af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab og med godkendelse af undervisningsministeriet og justitsministeriet.

§ 11

På nærværende fundats vil der være at andrage om kongelig konfirmation.

København, den 26. april 1984

Svend Saxov

Franz From

Elvin Kejlsø

Tiltrædes af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab

København, den 3. maj 1984

Jens Lindhard
Præsident

Christian Crone
Sekretær

FUNDATS
for
Grundforskningsfonden

§ 1

Fondens navn er Grundforskningsfonden. Dens hjemsted er København.

§ 2

Fonden er stiftet af professor, dr. med. Lennart Olsson ved nedenstående erklæring af 27. december 1984:

ERKLÆRING

Undertegnede, professor, dr. med. Lennart Olsson, forpligter mig herved over for Grundforskningsfonden til at overføre de mig tilkommende royaltymbetalinger i henhold til aftale af 20. august 1984 med Novo Industri A/S efter følgende retningslinier:

1. Royaltymbetalinger indtil i alt 2,5 mio. kr. (indeksreguleret med udgangspunkt i det pr. 1. januar 1984 gældende reguleringspristal) skal overføres til fonden.
2. Royaltymbetalinger, som Novo Industri A/S måtte udbetale ud over det under 1 nævnte beløb, skal fordeles på den måde, at jeg personligt tilbageholder 1/3 heraf, og de resterende 2/3 skal overføres til fonden.

Hvis royaltymbetalingerne (ud over det under pkt. 1 nævnte beløb) overstiger 10 mio. kr., skal de nævnte brøker for de overskydende beløb ændres således, at jeg tilbageholder 20 %, og de resterende 80 % skal overføres til fonden.

Jeg har påtaget mig ovennævnte forpligtelse under forudsætning af, at der ikke indtræder ændringer i den nugældende lovgivning om beskatning af fonde eller ændringer i reglerne om fradrag i min skattepligtige indkomst for de ydelser, der skal overføres til fonden. Hvis dette sker, skal jeg være berettiget til helt eller delvis at tilbagekalde den ovennævnte forpligtelse over for fonden for fremtidige royaltymbetalinger fra Novo Industri A/S.

§ 3

Fondens formål er at støtte videnskabelig grundforskning af enhver art, herunder basal cellebiologisk forskning.

§ 4

Fondens formue består i de rettigheder, der tilkommer fonden i henhold til professor, dr. med. Lennart Olssons under § 2 citerede erklæring.

§ 5

Royaltymbetalinger indtil 2,5 mio. kr. (indeksreguleret med udgangspunkt i det pr. 1. januar 1984 gældende reguleringspristal) er fonden forpligtet til at udbetale til Laboratoriet for Cancerbiologi ved Rigshospitalet.

Hvis laboratoriet skulle blive nedlagt, inden alle de 2,5 mio. kr. er kommet til udbetaling, fordeler bestyrelsen de resterende midler i overensstemmelse med § 7.

§ 6

Royaltybetalinger ud over de 2,5 mio. kr., der er omtalt i § 5, fordeles således:

Halvdelen deles efter bestyrelsens bestemmelse mellem Planlægningsrådet for Forskningen, Statens lægevidenskabelige Forskningsråd og Statens naturvidenskabelige Forskningsråd.

Hvis et eller flere af de nævnte forvaltningsorganer ikke kan eller vil modtage den del, som bestyrelsen tillæger forvaltningsorganet, uddeler bestyrelsen denne del i overensstemmelse med § 7.

§ 7

Bestyrelsen råder over royaltyindtægter, der ikke skal fordeles i henhold til §§ 5, stk. 1, og 6, stk. 1 og 2, til opfyldelse af fondens formål, jfr. § 3.

Støtte kan ydes til personer eller institutioner.

Støtte kan ydes både til ansøgning og uden ansøgning.

Royalty-indtægter uddeles sædvanligvis i det regnskabsår, hvori de oppebæres eller i det følgende. Hvis indtægterne bliver så store, at der ikke kan disponeres forsvarligt over dem inden for den angivne tidsramme, kan bestyrelsen bestemme, at en del af indtægterne opspares til senere uddeling. Bestyrelsen kan også med fondsmyndighedens samtykke bestemme, at der dannes en permanent fond.

§ 8

Fondens midler kan til enhver tid forøges ved gave eller arv eller ved enhver form for tilskud.

Medmindre giveren har bestemt noget andet, uddeles de i stk. 1 omtalte midler af bestyrelsen i henhold til § 7.

§ 9

Fonden ledes af en bestyrelse på 7 medlemmer, der vælges af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab efter indstilling fra Selskabets præsidium.

Ved valget skal Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab følge følgende retningslinier:

5 medlemmer vælges inden for Selskabets naturvidenskabelige klasse, således at der vælges ét medlem med særligt kendskab til fysik, 1 medlem med særligt kendskab til kemi, 1 medlem inden for naturvidenskabernes område og 2 medlemmer inden for lægevidenskabens område.

Af disse sidstnævnte 2 medlemmer skal professor, dr. med. Lennart Olsson selv beklæde posten som livsvarigt medlem af bestyrelsen.

Endvidere vælges 2 medlemmer inden for den humanistiske klasse.

De valgte medlemmer skal fortrinsvis, men ikke nødvendigvis være medlemmer af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.

§ 10

Valget gælder for en periode på 4 år.

Ingen kan vælges efter sit fyldte 70. år.

§ 11

Bestyrelsen vælger selv sin formand.

§ 12

Fondens midler forvaltes af Bikubens Forvaltningsafdeling.

Fondens bestyrelse tilrettelægger selv tegningsreglerne for fonden.

§ 13

Fondens regnskabsår følger kalenderåret. Første regnskabsår løber fra oprettelsen til 31. december 1985.

Regnskabet revideres af Selskabets revisorer og forelægges i revideret stand for Selskabet.

§ 14

Bestyrelsen skal senest inden udgangen af året 1996 have overvejet, om denne fundats stadig bør være gældende, og forelægge en indstilling om revision af fundatsen eller fondens ophævelse for Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab til beslutning.

Enhver ændring i fundatsen kræver dog i stifterens levetid dennes godkendelse.

§ 15

I øvrigt følger fondens virksomhed de i lov nr. 300 af 6. juni 1984 om fonde og visse foreninger fastlagte regler.

København, den 13. marts 1986

Thor A. Bak
professor
dr. phil.

Erik Dal
administrator
dr. phil.

Bent Christensen
professor
dr. jur.

Jens Lindhard
professor

Lennart Olsson
professor
dr. med.

Aage Winther
professor
dr. phil.

Personalialia

Jens Als-Nielsen har modtaget 1985 Hewlett-Packard Europhysics Prize.

Jes Asmussen er blevet æresdoktor i teologi ved Lunds Universitet.

C.J. Becker har modtaget Holger Hede-medaljen (for numismatisk forskning).

Jannik Bjerrum er blevet medlem af Det norske Videnskabs-Akademi og æresmedlem af The Japan Society for Analytical Chemistry.

Christian Crone har af det europæiske selskab for mikrocirkulation fået tildelt Malphigi-medaljen i guld.

Erik Dal er blevet medlem af Det norske Videnskabs-Akademi.

Det samme gælder Søren Egerod.

Inger Ejskjær er blevet medlem af Kungliga Gustav Adolfs Akademien i Uppsala.

Gillian Fellows-Jensen er blevet Fellow of the Society of Antiquaries of London, og Fellow of the Royal Historical Society, London.

Tom Fenchel har fået tildelt Ecology Institute Prize 1986 på 5.000 USD.

Erik Fischer er blevet indvalgt som udenlandsk medlem af ATENEO VENETO.

Uffe Haagerup har modtaget Samuel Friedman Foundation's pris på 10.000 USD.

F. Billeskov Jansen har fået tilladelse til at anlægge og bære Det store fortjenstkors af Forbundsrepublikken Tysklands Fortjenstorden, samt Officerskorset af den franske Æreslegion og Officersdekorationen af den franske orden »Les Palmes Académiques«.

Pétur M. Jónasson er blevet medlem af Det norske Videnskabs-Akademi og af Det Islandske Videnskabernes Selskab.

Povl Krosgaard-Larsen er blevet udnævnt til forskningsprofessor.

Jan Linderberg er blevet valgt til sekretær i The International Academy of Quantum Molecular Science, Menton, Frankrig.

Allan Mackintosh og Hans Bjerrum Møller har fået 4th Frank Spedding Award for Excellence in Rare Earth Research.

Staffan E. Magnusson er blevet valgt til æresmedlem af American Society of Biological Chemists.

Kaspar von Meyenburg er blevet ansat som forskningschef i firmaet Chr. Hansens Laboratorium, København.

I. K. Moustgaard er indvalgt i Suomalainen Tiedeakatemia, Helsingfors.

Aksel Wiin Nielsen har fået tildelt Carl-Gustaf Rossby-Prisen af det Svenske Geofysiske Selskab.

Arne Noe-Nygaard har modtaget Samuel Friedman Foundation's pris på 10.000 USD.

Olaf Pedersen er blevet præsident for Académie Internationale d'Histoire des Sciences.

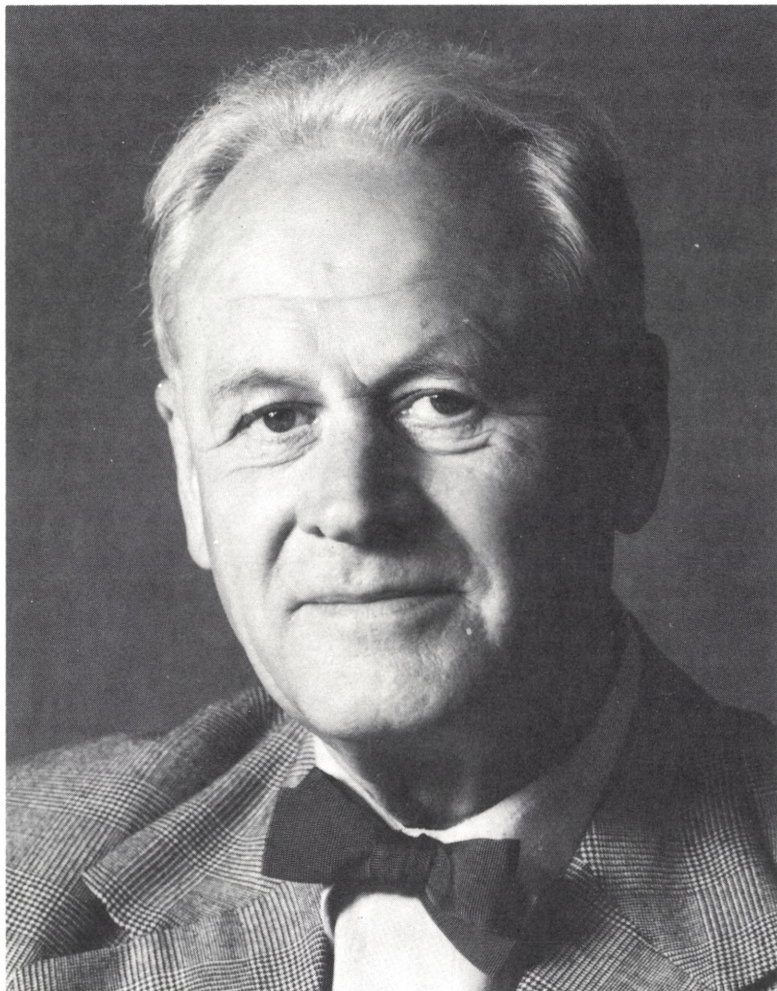
J. Chr. Siim er blevet Honorary Adviser ved The State and Serum Vaccine Institute of Public Health, Beijing.

Morten Simonsen har modtaget Anders Jahres Medicinske Pris for 1986 på 300.000 NOK.

Jens Christian Skou har modtaget den store nordiske medicinpris på 500.000 kr., den største nordiske forskerpris efter Nobelprisen.

Finn Surlyk er blevet valgt som General Secretary i The International Association of Sedimentologists.

Diter v. Wettstein har fået tilladelse til at anlægge og bære Det østrigske store ærestegn for fortjenester i sølv.

J. B. Baugh

Mindeord

H. Bach

17. juli 1905 – 28. juni 1984

Af Bengt Algot Sørensen

I to kronikker i Aarhus Stiftstidende den 16. og 17. september 1974 fortalte Bach om sine skoleår, frem for alt om sine erfaringer i forbindelse med overgangen fra det såkaldte Reformrealgymnasium i Kiel til Sønderborg Statsskole. Faderen, Niels Petersen Bach (1868-1962), var født 1868 i et dansktalende sønderjysk sogn af forældre, der hverken kunne tale eller forstå tysk. Han blev uddannet som lærer på seminariet i Haderslev, men da kursen over for danskheden i Sønderjylland ved århundredets slutning strammedes og bl. a. bevirkede, at de nordslesvigske skoler praktisk talt var lukket for dansksindede lærere, fik han stilling ved Kiels kommunale skolevæsen. Ved Genforeningen 1920 flyttede familien nord for grænsen, faderen blev lærer i Augustenborg, senere i Tønder, og sønnen Heinrich kom i 4. mellem og derefter i gymnasiet på Sønderborg Statsskole. Bach har i de to kronikker mange rammende og morsomme bemærkninger om forskellen mellem den danske og den tyske skole, som når han f.eks. sammenligner sin sidste fristil i den tyske eliteskole med sin første fristil i det han kalder den danske barneskole. Emnet for den tyske stil var: »Hvordan afdækkes Agamemnons karakter i Iliadens første sang?«, mens emnet for den danske stil kort og fyndigt lød: »Fortæl om fåret«. Bach benytter ikke disse kronikker til at kritisere hverken den tyske eller den danske skole. Han var af natur og af princip tolerant og forstående og vidste meget vel, at en sag som regel kan ses fra mere end én side. Klogt og sagligt fremhæver han i kronikkerne fordele og ulemper ved begge skoleformer. Den tyske skole gav ham stor viden og gode arbejdsmetoder, men om den danske skole skriver han: »Den frigjorde menneskelige værdier, som jeg nødig ville have været foruden, og som blev bestemmende for hele mit senere liv«. Intellektuelt var Bach

præget af den danske kulturradikalisme. Han var en frisindet og fordomsfri humanist med klare standpunkter, som han forfægtede med iver og veltalenhed.

Efter studentereksamen 1924 påbegyndte Bach ved Københavns Universitet studiet af tysk (som hovedfag) og dansk (som bifag). Faget germansk filologi havde på det tidspunkt to lærestole, der beklædtes af henholdsvis Chr. Sarauw og L. L. Hammerich. Ved Sarauws død 1925 blev faget delt op, således at Hammerich påtog sig undervisningen i alle sproglige discipliner samt middelalderens litteratur, altså netop de stofområder som også Bachs pædagogiske og videnskabelige indsats skulle komme til at koncentrere sig om. For Bach fik mødet med den lærde og verdenskløge Hammerich stor menneskelig og videnskabelig betydning. Som universitetslærer vakte Hammerich hans videnskabelige interesse, der allerede i studietiden resulterede i den første videnskabelige publikation. Tiderne var ikke gunstige for unge forskere, da Bach i 1930 blev cand. mag. De videnskabelige stillinger på universitetet indskrænkede sig til professoraterne, og forskningsstipendier fandtes ikke. Bach måtte derfor som så mange andre gå vejen over gymnasieskolen og var i årene 1930-38 adjunkt ved Frederiksborg Statsskole. Han fremhævede siden selv med taknemmelighed den pædagogiske erfaring han erhvervede sig i disse år, og som de universitetsstuderende skulle komme til at nyde godt af.

Som universitetslærer var Bach en fremragende pædagog. Med utrættelighed tålmodighed og koncentration førte han sin sokratiske dialog med den enkelte studerende og helmede ikke, før denne under hans styring havde ræsonneret sig frem til den rigtige forklaring. For de lidt forsagte blandt de studerende kunne denne næsten massive pædagogiske opmærksomhed virke noget overvældende, men ingen, der havde været igennem denne proces, glemte nogensinde den indoeuropæiske aflyd eller den oldhøjtyske lydforskydning.

Omkring 1930 fik man på Københavns Universitet de første timebetalte undervisningsassistenter, og som sådan kunne Bach i de følgende år fastholde sin forbindelse med universitetet. Han præsterede i denne periode, da han altså både var gymnasie- og universitetslærer, at gennemføre et krævende videnskabeligt arbejdsprogram, der 1934 resulterede i hans første sproghistoriske arbejde »Laut- und Formenlehre der Sprache Luthers« og 1937 i disputatsen om »Die thüringisch-sächsische Kanzleisprache bis 1325«, der 1943 efterfulgtes af en anden del. Umiddelbart efter disputatsen blev han i 1938 efter konkurrence professor i

germansk filologi ved Aarhus Universitet efter Christen Møller, der overtog stillingen som direktør for Handelshøjskolen (Den Handelsvidenskabelige Læreanstalt) i København. Bach var således ikke med fra universitetsundervisningens start i slutningen af 1920'erne i Århus, men det varede ikke længe, før han i studenternes og kollegernes bevidsthed opfattedes, som en af det unge universitets pionerer og grand old men, der var med til at skabe respekt om det nye universitet. Han talte ofte med hengivenhed om pionerånden og sammenholdet på Aarhus Universitet i disse år. Selv ydede han en stor og uselvsk indsats i opbygningen af det jyske universitet, og at han i en årrække (1959-63) var universitetets rektor, virker i denne forbindelse næsten naturligt.

Bachs forskningsmæssige indsats var primært knyttet til det tyske skriftsprogs historie, sekundært til middelalderens tyske og europæiske litteratur. Han var således, ligesom sine lærere Hammerich og Chr. Sarauw, til en vis grad både sprog- og litteraturhistoriker. I modsætning til deres kolossale emnespredning begrænsede og koncentrerede Bach imidlertid sin forskning om de to ovennævnte store og centrale områder. Tyngdepunktet lå utvivlsomt i udforskningen af Luthers skriftsprog som en af de allervigtigste forudsætninger for det moderne tyske standard-sprog. Denne opgave blev hans videnskabelige livsværk; her nåede han resultater som endnu i mange år vil være af afgørende betydning for den internationale forskning på dette felt.

Det første udtryk for Bachs videnskabelige interesse for Luthersproget er bogen »Laut- und Formenlehre der Sprache Luthers« fra 1934. Med den for Bach karakteristiske tilbageholdenhed, når det drejede sig om hans egen videnskabelige indsats, har han både i bogens forord og andetsteds fremhævet, at denne bog først og fremmest var tænkt som en lærebog for tyskstuderende. Ikke desto mindre henvises der den dag i dag til den i internationale forskningsoversigter. I virkeligheden er det den første egentlige videnskabelige fremstilling af lyd- og formlæren i Luthers sprog.

Bogen er overvejende registrerende og beskrivende, præget af nøgtern klarhed og saglighed. Ligesom i sine senere arbejder betragter Bach allerede her Luthers sprog fra en historisk synsvinkel som en vigtig udviklingsfase mellem middelalder og nutid. Talrige korte henvisninger og kommentarer placerer de enkelte sproglige former på den ene side i forhold til ældre sprogtrin, østmellemtyske dialekter og kancellisproget og på den anden side i forhold til det nyhøjtske sprog.

Under udarbejdelsen af Luther-grammatikken måtte Bach imidlertid

konstatere, at der ikke fandtes nogen sikker og velfunderet viden om forudsætningerne for Lutherformerne og de saksiske bogtrykkeriers sprog. Bach gik derfor i gang med en undersøgelse af det ældste thüringsk-saksiske kancellisprog, nærmere betegnet to lovbøger fra ca. 1300 og 100 retsdokumenter fra tiden op til 1325. Undersøgelsens første del omhandlede vokalismen og udkom 1937 som disputats; anden del om de tryksvage stavelser, konsonantismen og formlæren kom 1943. Afhandlingen blev i sin helhed genoptrykt i New York og London 1972. – Bach reviderede her bl. a. den indtil da gældende opfattelse, at det kejserlige kancellisprog i Prag under Karl IV med dets blanding af mellem- og sydtyske former havde bredt sig til de øvrige kancellier og således var den umiddelbare forudsætning for Luthersproget og det nyhøjtyske skriftsprog. I modsætning hertil påviser Bach, at det thüringsk-saksiske kancellisprog længe før Karl IV havde udviklet en sprognorm, der på de vigtigste punkter stemmer overens med Luthersproget og det nyhøjtyske skriftsprog. En anden vigtig erkendelse i Bachs afhandling er påvisningen af, at det thüringsk-saksiske kancellisprog ikke var identisk med områdets talte dialekt. Han karakteriserer det i stedet som en regional skriftdialekt, der på den ene side var en slags gennemsnitssprog for regionen, men som også var under påvirkning af andre, især sydtyske, kancelliers sprog og således udgjorde et blandingsprog med både nordtyske og sydtyske elementer. Denne tilstand – et skriftsprog, der gælder for den bestemte egn, men som dog er forsynet med visse træk, der forbinder det med andre tyske landskaber – forandres ifølge Bach kun uvæsentligt i tiden før Luther.

Bach overvejede herefter en fortsættelse af de i disputatsen gennemførte undersøgelser, dvs. han ønskede at undersøge den videre udvikling af det thüringsk-saksiske kancellisprog indtil Luther. Andre, især tyske forskere, havde imidlertid givet sig i lag med denne opgave, som Bach derfor lod ligge. I stedet vendte han sig mod det store spørgsmål om Luthers betydning for udviklingen af det moderne tyske skriftsprog. Efter at man igennem århundreder ukritisk havde betragtet Luther som det tyske skriftsprogs fader, blev spørgsmålet fra begyndelsen af 1930'erne genstand for en lidenskabelig debat præget af stærkt afvigende synspunkter. Når meningene kunne være så delte, skyldtes det ikke mindst den i og for sig forbavsende mangel på videnskabeligt underbygget viden om helt basale kendsgerninger. Man vidste f. eks. meget lidt om den faktiske skriftsproglige situation før Luther og på Luthers tid, selv om Bachs disputats her havde betydet et skridt i den rigtige retning. Frem for alt manglede man

en grundig undersøgelse af sproget i de af Luther udgivne og overvågede skrifter. En sikker viden på dette punkt var naturligvis en forudsætning for en vurdering af forholdet mellem Luthersproget og det nyhøjtske skriftsprog, men spørgsmålet var kompliceret, bl. a. fordi sproget i disse skrifter undergår store forandringer fra de tidligste til de sene tryk. Bach havde gjort et forarbejde med sin Luthergrammatik, men denne lærebog tilfredsstillende ikke hans egne videnskabelige krav og var ikke baseret på et tilstrækkeligt omfattende materiale med fyldestgørende kildehenvisninger. I midten af 1950'erne besluttede han derfor at tage opgaven op og vendte tilbage til udforskningen af Luthersproget. I 1974 kom som resultat heraf det første bind af *Handbuch der Luthersprache*. Bind to udkom i sommeren 1985. Forordet til bind to har Bach dateret 20. juni 1984, otte dage før sin død.

Man kan undre sig over, at Bach i midten af 1950'erne havde mod på at give sig i kast med en så kæmpemæssig videnskabelig opgave. Store administrative hverv lagde netop i disse år beslag på hans tid og kræfter. I forordet til Lutherhåndbogens første bind 1974 antydes en forklaring, der er karakteristisk for den rationelle måde han forstod at udnytte og tilrettelægge sin tid på. Efter at have fremhævet opgavens videnskabelige betydning nævner han her som en for ham gunstig biomstændighed, at de omfattende administrative opgaver dengang ganske vist ikke levnede ham tid til koncentreret beskæftigelse med videnskabelige opgaver, men de gav ham dog mulighed for at fortsætte indsamlingen af materiale. Denne del af opgaven var i sig selv en kæmpemæssig arbejdspræstation. Bach exorperede efter alle de i Wittenberg trykte førsteudgaver af Luthers skrifter og inddrog i vid udstrækning eksempler fra senere udgaver, for så vidt som Luther selv havde overvåget trykningen af dem. Udvælgelsen af eksempler foretog han med henblik på det enkelte eksempels betydning for det overordnede sigte, der nu som før var Luthers sprogformer i deres historiske forhold til nyhøjtsk norm. Det var dette sigte, der også for håndbogens vedkommende bevirkede, at Bach i sine undersøgelser så bort fra syntaks, ordforråd og sprogstil hos Luther og i stedet begrænsede sig til lyd- og formlæren som den del af skriftsproget, der er normgivende og hævet over subjektive og individuelle forskelligheder. Med Bachs *Handbuch der Luthersprache* er der etableret et videnskabeligt grundlag for en realistisk bedømmelse af den proces, der i første halvdel af det 16. århundrede skabte grundlaget for et skriftligt enhedsprog i Tyskland. Bach tager ikke i sin *Handbuch* eksplicit stilling til spørgsmålet om Luthersprogets betydning for det senere nyhøjtske

skriftsprog, men det er hele tiden latent til stede i hans undersøgelser, og i flere mindre artikler fra de senere år, bl. a. i Carlsbergfondets årsskrift 1980 har han behandlet emnet. På dette grundlag er det muligt at danne sig et indtryk af, hvad der var hans sluttelige mening om det spørgsmål, der havde beskæftiget ham hele hans liv som forsker: Fra senmiddelalderen til Luther fandtes der i det tysksprogede område otte regionale skriftsprog hvert med sit kraftige særpræg og alle med udgangspunkt i de respektive kancelliers sprog. Tysklands politiske opsplitning i mange mindre stater og dermed mangelen på en toneangivende hovedstad bevirkede, at disse otte regionale skriftsprog stod i et slags konkurrenceforhold til hinanden uden at nogen enkelt region var i stand til at fortrænge de andre landskabers sprogform og skrivemåde. Med bogtrykkerkunstens opfindelse blev behovet for en fælles sproglig skriftnorm akut. Det østmellemtyske sprogområde gik af med sejren. Geografisk lå det ved år 1500 i midten af sprogområdet; dets skriftsprog var et blandingssprog med oprindeligt nordtyske og senere optagne sydtyske elementer og som sådant velegnet som fællesnævner for et tysk skriftsprog. Det der manglede, for at netop denne regions skriftsprog kunne overtages af de andre regioner, var en almen anerkendt autoritet. Med reformationen, frem for alt med Luthers bibeloversættelse, blev en sådan autoritet etableret, som sprogligt hurtigt slog igennem i de protestantiske og efterhånden også i de katolske områder.

Det fremgår af Bachs undersøgelser, at Luther i de senere bibeludgaver med en ret høj grad af konsekvens og systematik traf et valg mellem forskellige sproglige former af samme ord, fortrinsvis mellem lokale østmellemtyske former og former, som var indført sydfra. Afgørende for bedømmelsen af Luthers sprogets historiske betydning er nu, at de af Luther foretrukne former som regel, men ikke altid, er identiske med den nyhøjtyske norm. Bach fastholdt derfor den traditionelle opfattelse af Luthers afgørende betydning for det nyhøjtyske skriftsprogs oprindelse – men med modifikationer. Også her styrede han en midterkurs mellem ekstremerne. For Bach var det dog hævet over enhver tvivl, at det nyhøjtyske standardsprog i dag ville have set væsentlig anderledes ud uden Luther; det ville i så fald have haft et mere sydtysk præg.

Bachs ståsted inden for det efterhånden meget omfattende og heterogene område som sprogvidenskaben i dag udgør, er i og for sig temmelig éntydig. Han var først og fremmest sproghistoriker og som sådan med til at føre de bedste traditioner fra det 19. århundredes sprogvidenskab videre. Sprog var for ham et levende, foranderligt og historisk betinget

fænomen, uløseligt forbundet med den menneskelige psyke og med tidernes skiftende sociokulturelle forhold. Hans – man fristes til at sige – konstitutionelt betingede modvilje mod det kun spekulative og kun systematiske bragte ham på kritisk afstand af væsentlige dele af det 20. århundredes sprogvidenskab, selv om faglig polemik ikke var hans sag. Tværtimod understregede han gerne den moderne lingvistik's betydelige resultater, men f.eks. forskydningen fra den diakroniske sprogbetragtning til den synkroniske analyse af sprogsystemet prægede ikke hans forskning i væsentlig grad. Forestillingen om sproget som et system med egne immanente love var ham ellers ikke fremmed, men han kunne og ville ikke isolere sproget fra den historiske kontekst. Man kunne med nogen ret hævde, at Bachs fremstilling af Luthersproget er en synkronisk fremstilling af et ældre sprogsystem, men i sine talrige kommentarer i bogen bestræber han sig netop utrætteligt på at sætte enkelthederne ind i det historiske udviklingsforløb, der var og blev det overordnede perspektiv i hans sprogforskning.

I en artikel fra 1976 »Sprachwandel und Interferenz« citerer Bach følgende udtalelse af den store tyske sproghistoriker Herman Paul fra slutningen af forrige århundrede:

Ich erkläre ein für alle mal, dass ich nur für diejenigen schreibe, die mit mir der Überzeugung sind, dass die Wissenschaft nicht vorwärts gebracht wird durch komplizierte Hypothesen, mögen sie auch mit noch so viel Geist und Scharfsinn ausgeklügelt sein, sondern durch einfache Grundgedanken, die an und für sich evident sind, die aber erst fruchtbar werden, wenn sie zu klarem Bewusstsein gebracht und mit strenger Konsequenz durchgeführt werden.

Bach kalder disse ord for Hermann Pauls videnskabelige trosbekendelse og lægger ikke skjul på, at de i høj grad har hans sympati, først og fremmest fordi Paul her præciserer et standpunkt lige fjernt fra en rent stofflig og en rent abstraherende indstilling. Dette var Bachs eget foretrukne standpunkt, og Hermann Pauls ord karakteriserer i virkeligheden det metodisk-teoretiske grundlag, som Bachs sprogvidenskabelige forskning hvilede på, men som han selv med sin karakteristiske modvilje mod enhver form for teoretiserende udlægninger kun sjældent formulerede eksplicit.

Selv om Bachs beskæftigelse med middelalderens tyske og europæiske litteratur i visse henseender har en noget anden karakter end hans sproghistoriske forskning, var sprog og litteratur dog for ham nært forbundne

størrelser, ikke alene gennem deres filologiske grundlag, men også ved deres fælles kulturhistoriske kontekst. Et karakteristisk eksempel på overgangen fra hans sproghistoriske til hans i ordets videste betydning kulturhistoriske forskning er eksempelvis Bachs bidrag til »Den danske Bibels Historie«, Aarhus 1950, hvor det lykkes ham i overordentlig koncentreret form at give en perspektivrig fremstilling af bibeloversættelsernes historie i den vestlige kulturkreds indtil Christian III's danske bibel 1550. – Fremhæves skal ligeledes hans undersøgelser af korstogtidens digtning, som trods deres begrænsede omfang og specielle sigte udgør vægtige bidrag til en bedre forståelse af middelalderens litteratur på et filologisk grundlag. Denne del af Bachs produktion begyndte med den prisbelønnede besvarelse af Filologisk-historisk samfunds opgave 1927: »En litteraturhistorisk-filologisk undersøgelse af de middelhøjtske korstogssange«; den fortsatte med hans oversættelse af Filip af Novara 1946 og kulminerede med den lille bog om »Det femte korstog i samtidens franske og tyske digtning« fra 1952. Den filologiske akribi indgår her i en smuk syntese med Bachs æstetiske sans og evne til at se også litteratur i dens historiske sammenhæng. Dette i forbindelse med den klare og levende fremstillingsform gør læsningen af disse skrifter mere underholdende, end man måske efter deres titler ville forvente.

De samme kvaliteter genfinder vi i endnu højere grad i Bachs to største og ypperste litteraturhistoriske værker, »Middelalderens tyske litteratur«, 1948, og »Den folkspråklige medeltidslitteraturen«, 1959, som er en del af Bonniers allmänna litteraturhistoria. Begge bøger er skrevet for et bredere publikum og kan karakteriseres som populærvidenskab i dette ords bedste betydning. Det omfattende stof er ordnet efter enkle, overskuelige grundprincipper. Uden at ryste på hånden samler Bach trådene i det komplicerede mønster og giver læseren et fascinerende billede af middelalderlig kultur og menneskeliv i en form, der er præget af hans store kærlighed til emnet og af hans suveræne fremstillingskunst. Især i den tyske litteraturhistorie lægger han megen vægt på også at beskrive forskningsproblemerne i forbindelse med større værker og enheder. Bogen bliver således ikke alene en fremragende introduktion til tidens litteratur, men også til den dengang aktuelle forskningssituation. Den europæiske litteraturhistorie imponerer især ved den kyndighed, hvormed den enkelte nationale litteraturs særpræg fremstilles samtidig med, at det fælles europæiske kulturgrundlag tydeligt træder frem.

Et gennemgående træk i Bachs pædagogiske, videnskabelige og også administrative virke var hans trang til klarhed og hans glæde ved en

logisk argumentation baseret på viden og fornuft. Han helmede ikke, før selv det mest komplicerede spørgsmål havde fundet en enkel og naturlig løsning for ham selv, hans læsere og hans tilhørere. Bach søgte altid den lige vej til målet, diskuterede gerne og altid i en ligevægtig og urban form. Han lyttede opmærksomt til andres argumenter uden egentlig for alvor at anfægtes i sin inderste overbevisning. Disse egenskaber i forbindelse med en højt udviklet sans for realiteter og for det realiserbare gjorde ham til en fremragende administrator og højt værdsat medlem af talrige indenlandske og udenlandske råd og kommitteer af forskellig art. Foruden rektoratet ved Århus Universitet fra 1959-1963 skal her kun fremhæves nogle enkelte af de mange poster Bach beklædte i årenes løb: Han var således formand for Danmarks Journalisthøjskoles bestyrelse 1959-1974, formand for bestyrelsen for statens almindelige videnskabsfond 1962-1968, medlem af Statens humanistiske Forskningsråd 1968-1974, medlem af bestyrelsen for Rask-Ørsted Fondet 1964-1972, formand for lektoratsudvalget 1964-1974, præsident for Committee on Higher Education and Research under Europarådet 1964, medlem af Det danske Sprog- og Litteraturselskab 1958-1984. Bach var desuden medlem af flere tyske videnskabelige kommissioner, således for Deutsches Wörterbuch i Göttingen og for Frühneuhochdeutsche Grammatik i Bonn samt medlem af Wissenschaftlicher Rat ved Institut für Deutsche Sprache i Mannheim fra 1965.

For sit institut på Århus Universitet, hvis skæbne til det sidste lå Bach stærkt på sinde, var hans indsats uvurderlig. Han gjorde Institut for germansk Filologi til en fortræffelig arbejdsplads for medarbejdere og studerende, og da styrelsesloven kom, gled han på en naturlig og selvfølgelig måde ind i den nye struktur uden at sætte noget af sin autoritet over styr. Den faglige standard blev i hans tid kombineret med en munter menneskelighed. Bachs karakteristiske latter fra kontoret ved siden af institutbibliotekets lille læsesal hører sikkert til mange århusianske tysk-studerendes gode minder. Efter sin pensionering deltog han fortsat i instituttets aktiviteter og forblev til det sidste det integrerende midtpunkt for divergerende meninger og holdninger.

Bach var fra naturens hånd begunstiget med store fysiske og åndelige fortrin. De ydre omstændigheder, barndommen, skolegangen, universitetsudannelsen, og hvad derefter fulgte, var ligeledes velegnet til at udvikle hans medfødte evner. Dertil kom Bachs egen sikre forståelse for sine evners muligheder og rækkevidde, og hans kloge udnyttelse af dem. På ham synes Goethes maxime i sjælden grad at passe: »Nur klugartige

Menschen, die ihre Kräfte kennen und sie mit Mass und Gescheitigkeit benutzen, werden es im Weltwesen weit bringen«. Bach benyttede sine evner med mådehold og klogskab – også i den forstand, at nok fik viden-skaben sin store andel af hans rige ressourcer, men den fik dog ikke lov til at fortrænge en bredere og mere elementær livsudfoldelse. Dertil var Bachs optagethed af livets mangfoldighed uden for murene og hans interesse for andre mennesker alt for stor. Han var et åbent og åndeligt meget levende menneske med en velgørende atmosfære af kultur og livsglæde omkring sig. Mange vil huske, og mange vil savne ham.

Æret være hans minde.

Referencer

- Festskrift udg. af Københavns Universitet, 1938, s. 202f.
Dansk Biografisk Leksikon, Første Bind, 1979, s. 336, ved Ole Restrup.
Aarhus Universitets Årsberetning 1984 (udk. 1985), ved Ernst Dittmer.
Sandbjerg 85. Dem Andenken von Heinrich Bach gewidmet, Neumünster 1986, ved Ernst Dittmer.

Martin Kristensen

Martin Kristensen

6. maj 1888 – 25. april 1984

Af *Ole Maaløe*

Martin Kristensen var selskabets ældste medlem, da han døde i april 84, næsten 96 år gammel. Erik Dal gjorde mig opmærksom på, at vi med Martin Kristensens død har tabt den sidste forbindelse til den gruppe medlemmer af Selskabet, der figurerer på Krøyers store billede fra 1898. Sammenhængen kan ses i Oversigt over Selskabets Virksomhed fra 1938. Det fremgår deraf, at der på et møde d. 5. november 1937 blev talt mindeord om botanikeren Otto Georg Petersen, der var død 90 år gammel som ældste medlem. Otto Georg Petersen ses som nr. 2 i bageste række til højre for kandelabrene. Martin Kristensen blev indvalgt i selskabet i 1936, og han var faktisk tilstede d. 5. november 1937, hvor kontinuiteten mellem Krøyers gruppe og nutiden altså netop var brudt.

Martin Kristensens far var mag. scient. i fysik og modtog universitetets guldmedalje i 1885. Han underviste senere på Lærerhøjskolen, og da han døde i 1922, havde han i mange år været skoleinspektør på Frederiksberg. Martin Kristensens egen akademiske karriere begyndte, da han i 1906 blev student fra Metropolitanskolen. I 1913 tog han den lægevidenskabelige embedseksamen. Som almindeligt er, gjorde han som nybagt læge tjeneste på forskellige hospitaler i korte tidsrum, og det berettes, at han viste større tilbøjelighed for videnskab end talent for at omgås patienter. Hvordan det end gik til, fik Martin Kristensen i 1917 en ledig assistentstilling på Statens Seruminstitut, hvor han kom til at arbejde næsten uafbrudt, til han gik af pr.gr.a. alder i 1958. Jeg kommer senere til, hvordan Martin Kristensen udfyldte sit 25 år lange otium; men først må jeg berette om hans 40 år på Seruminstittet.

I 1917 da Martin Kristensen blev assistent på Seruminstittet var han 28 år gammel. Han kom til at arbejde med Oluf Thomsen, der sammen med nogle få assistenter varetog den diagnostiske bakteriologi, indtil han i 1920 blev professor i almindelig patologi. Martin Kristensen blev derefter diagnoseafdelingens naturlige midtpunkt, indtil han selv i 1958 blev 70 år. Det var store krav, der stilledes til ham i disse mange år, først og fremmest fordi laboratoriets fagområde stadig forandrede sig, både kvali-

tativt og kvantitativt. Dertil kom, at resultaterne af de nye diagnostiske metoder, der hele tiden udvikledes, også skulle meddeles i så enkel en form som muligt til diagnoseafdelingens »kunder«, dvs. de praktiserende læger og hospitalerne.

Forudsætningerne for at løse disse opgaver var at vedligeholde et alsidigt kendskab til en omfattende faglitteratur, og samtidig at gøre sig fortrolig med et stort antal praktiske, eksperimentelle metoder til at karakterisere forskellige bakterier. På begge områder var Martin Kristensen et eksempel til efterfølgelse både for ældre og yngre kolleger. Man undgik ikke at bemærke det, når han med en flad trækasse under armen gik fra laboratoriet til biblioteket. Alle vidste, at kassen indeholdt Martin Kristensens personlige kartotek, der bestod af mange hundrede bittesmå kort med noter i tilsvarende miniskrift. Parallelt med litteraturstudierne førte Martin Kristensen minutøse protokoller over sine egne og andres forsøg. Disse meget værdifulde noter var tilgængelige for diagnoseafdelingens læger i form af den såkaldte »sorte bog«, der med årene blev tykkere og tykkere. Det var karakteristisk, at efterhånden som afdelingen også voksede, og visse vanskelige metoder i diagnostikken blev uddelegeret til speciallaboratorier, så kopierede man den sorte bog, så de nye ledere stadig havde deres eget eksemplar ved hånden.

Trods sin enorme viden og autoritet var Martin Kristensens adfærd næsten selvudslettende; han veg således altid et skridt eller to til siden, når han mødte nogen i korridorerne. Alligevel håndhævede han meget faste regler i laboratoriet; f. eks. gik han altid en sen runde, og fik han øje på et vågeblus, der brændte, fik den glemsomme en alvorlig reprimande – ikke i ord, men i form af et papskilt med store bogstaver (et påfaldende modstykke til minikortene i Martin Kristensens kartotekskasse).

Den alvorlige influenza-epidemi i 1918-20 førte Martin Kristensen ind på studier af Pfeiffers bacil og beslægtede organismer. Martin Kristensen udførte et meget stort arbejde, der omfattede usædvanlig mange isolater af de enkelte bakteriestammer, der igen blev undersøgt med de fleste af de dengang til rådighed stående diagnostiske laboratorietests. Resultatet blev en stor og righoldig disputats, der blev forsvaret i december 1922. I de dage bragte »Bibliotek for Læger« såvel et autoreferat af afhandlingen som et fyldigt, sagkyndigt referat at selve forsvaret. Professorerne Bie og Oluf Thomsen var enige med Martin Kristensen i, at Pfeiffers bacil næppe var den primære årsag til influenza, skønt man ofte kunne isolere Pfeiffer-bacillen fra patienter, der var døde af en tilstødende lungebetændelse. Der skulle gå yderligere ca. 20 år, før det blev klart, at influenza

ikke skyldes en bakterie, men er en virussygdom, man nu kan vaccinere imod. Ved forswarets afslutning ønskede Oluf Thomsen Martin Kristensen til lykke med hans første store videnskabelige arbejde, og Oluf Thomsen føjede til, at han anså præses for en ganske særegen forskertype, samtidig beskeden og egenartet selvbevidst, der elskede arbejdet for dets egen skyld.

I mange år derefter sås Martin Kristensen ofte selv i den officielle opponents rolle, når en yngre forsker forsvarede sin doktorafhandling. Jeg var selv en af dem, og man var aldrig i tvivl om, at Martin Kristensen havde underkastet arbejdet en meget grundig og også kritisk gennemgang.

Da Martin Kristensen fyldte 70, blev han hædret med et festskrift, der foruden en række originalpublikationer af kolleger indeholdt en komplet fortegnelse over Martin Kristensens egne tidsskriftartikler. Disse sidste tæller 91, hvoraf 30 henvender sig direkte til de praktiserende læger og andre, der kunne ønske at høre om, hvad man arbejdede med i diagnoseafdelingen, og hvilke nye analyser man nu kunne tilbyde at udføre.

Der knytter sig særlig interesse til en serie på 5 artikler, som Martin Kristensen publicerede i *Acta Pathologica et Microbiologica Scandinavica* i 1942-44. I disse arbejder beskæftiger han sig med mutationer, der ændrer bakteriers forgæringsmønstre, et emne der kun indirekte har tilknytning til den diagnostiske bakteriologi. Der var en vis tradition for, at Seruminstittuttets medarbejdere publicerede i *Acta Path. et Microbiol. Scandinavica*, der sandt at sige ikke havde mange læsere ude i verden. Martin Kristensens arbejder var næppe blevet kendt i videre kredse, hvis de ikke tilfældigvis var kommet frem samtidig med nogle sensationelle beretninger om, at bakterier kunne udveksle arvelige egenskaber – som f. eks. evnen til at forgære forskellige sukkerarter. En af de førende forskere på dette område, Joshua Lederberg, læste faglitteraturen ligeså omhyggeligt som Martin Kristensen selv. Lederberg så Martin Kristensens artikler og begyndte at korrespondere med ham, hvad der senere førte til at Fritz og Ida Ørskov, hvis speciale var typebestemmelse af coli bakterier ved hjælp af antisera, blev inviteret til USA for at arbejde hos Lederberg.

Så sent som i 1955 skrev Martin Kristensen i *Medicinsk Forum* en artikel med et for ham usædvanligt indhold: Artiklen hedder »Farveogier i Bakterieverden«. Den fremkom i forbindelse med et historisk og ikke så lidt humoristisk foredrag på Seruminstittuttet, hvor Martin Kristensen mest beskæftigede sig med den overtro, der har været knyttet sig

til forekomsten af 'blod' (dvs. kolonier af den røde bakterie *Serratia marcescens*) f. eks. på brød.

Ved sin afgang i 1958 forlod Martin Kristensen diagnoseafdelingen i den mest bogstavelige forstand. Han satte ikke mere sine ben i de gamle laboratorier! Ikke desto mindre fortsatte han sine regelmæssige besøg på biblioteket og han kom altid til møderne i Seruminstituttets videnskabelige 'klub', Polymorfien. Jeg tror vi her ser et nyt eksempel på Martin Kristensens meget strenge begreber om, hvad der er 'passende'. Hans Lautrop, der efter mange års samarbejde med Martin Kristensen overtog ledelsen af diagnoseafdelingen, beklagede, at han ikke mere havde nogen naturlig kontakt med sin gamle chef, men var overbevist om, at det ikke var uvilje af nogen art, der holdt Martin Kristensen borte fra afdelingen.

Hvad brugte Martin Kristensen så sit lange otium til? En del af svaret er allerede givet: han fortsatte sine faglitterære studier, som om intet var hændt, og han fulgte med i laboratoriearbejdet gennem foredragene i Polymorfien. Men det var ikke alt. Længe inden Martin Kristensen forlod Seruminstituttet var han blevet dybt engageret i to meget arbejdskrævende opgaver uden for instituttet. Fra 1948 underviste han i bakteriologi og sterilisationsteknik ved Farmaceutisk Højskole, hvor han også fungerede som censor. Til brug for undervisningen der udarbejdede Martin Kristensen en lærebog, der udkom i 1960 og i en ny udgave i 1967. Den nye udgave har et ret omfattende afsnit om molekylær genetik, utvivlsomt et resultat af den interesse korrespondancen med Lederberg havde vakt hos Martin Kristensen. Den anden store opgave han havde påtaget sig var at redigere 'Klinisk Ordbog'. Dette opslagsværk var grundlagt af professor Knud Secher (1921), der var eneredaktør på de første 3 udgaver. Den 4. udgave (1951) havde Martin Kristensen som medredaktør, og efter Sechers død i 1956 fortsatte Martin Kristensen som eneredaktør. Dette store arbejde optog ham meget, og han fortsatte til og med 13. udgave, der udkom i hans dødsår 1984.

Når man bliver over 90 år gammel, har ens helbred som regel været godt. Martin Kristensen var dog nær faldet som offer for arbejdet i laboratoriet. Han påtog sig at studere det lidet kendte og meget smitsomme virus der fremkalder 'papegøjesygen' og blev selv meget alvorligt syg. Det er et af de få alvorlige tilfælde af laboratorieinfektion, jeg kender fra Seruminstituttet.

I 1976 mistede Martin Kristensen sin kone, og kort efter fik han et anfald af bevidstløshed, som han dog kom over uden andet mén end det

gangbesvær, som bl. a. gjorde, at han i sine seneste år ikke deltog så regelmæssigt som før i selskabets møder.

Til sidst vil jeg minde om, at Oluf Thomsen sluttede sin opposition ved Martin Kristensens disputats med en rammende karakteristik af præses, som han anså for 'en ganske særegen forskertype, samtidig beskeden og egenartet selvbevidst'. Hertil svarede Martin Kristensen med en personlig tak, og til den afsluttende, traditionelle tak til universitetet føjede han en følelsesbetonet protest mod 'kulturfolkernes skammelige misbrug af videnskabens og teknikkens vidundere i menneskeslagningens tjeneste'.

Vi vil mindes Martin Kristensen ikke blot som den særegne forsker han var, men også som et meget trofast medlem af Selskabet.

R. W. Asmussen

Robert W. Asmussen

26. marts 1903 – 6. september 1984

Af Jens Peder Dahl

Johannes Robert Wirenfeldt Asmussen blev født den 26. marts 1903 i Viborg, som ældste søn af skomagermester Frederik Wriborg Asmussen og hustru Petra Frederikke, født Sørensen. Robert Asmussens moder var gårdmandsdatter fra Thy; på fædrene side stammede han fra Sønderjylland, hvorfra hans farfader var kommet i 1864 til lærerembedet i Romlund vest for Viborg. Lærer Asmussen var en markant personlighed, om hvis indsats i det lokale samfund der stod stor respekt. Han opfordrede sine sønner til at blive håndværkere, og således blev da Robert Asmussens fader skomager og hans farbroder bogtrykker.

I sit barndomshjem lærte Asmussen at respektere det gode håndværk, og han lærte at holde af bøger. Fra faderen og farfaderen arvede han en dyb interesse for historie, som han bevarede livet igennem. Ligeledes arvede han fra begge en glæde ved fløjtespil, en kunst han selv dyrkede, indtil hans tid blev helt optaget af andre ting.

Det lå naturligt for Asmussen at gå den boglige vej, og han blev da med sine forældres støtte optaget i mellemskolen og senere gymnasiet på den gamle katedralskole i St. Mogensgade. Herfra dimitteredes han som student (mat.-nat. retning) i 1923. Blandt katedralskolens lærere knyttede han sig specielt til L. J. Ring, som underviste i matematik og naturlære. Han var en ualmindelig afholdt og dygtig lærer, med hvem Asmussen bevarede en nær kontakt indtil hans død i 1949. Ring forlod skolen i 1921 for at blive rektor ved Frederiksborg statsskole. Herfra udgav han i 1929 sin velkendte lærebog »Kemi for Gymnasiet«, der efterhånden udkom i 12 udgaver, for de seneste udgavers vedkommende med både Rings og Asmussens navne under forordet.

Efter sin studentereksamen påbegyndte Asmussen studiet til magisterkonferens i kemi ved Københavns universitet. Han blev magister i 1932. Under studiet var Asmussen henvist til at klare sig selv økonomisk. Han var assistent ved Den polytekniske Lærestalts kemiske laboratorium A fra 1926 til 1928. I 1929 var han ansat som kemiker ved The Biological Associations biofysiske laboratorium på Long Island, USA, 1930 ved

Landbohøjskolens kemiske forsøgslaboratorium. Herudover ernærede han sig ved at give privatundervisning i kemi.

På Kemisk Laboratorium A stiftede Asmussen bl. a. bekendtskab med Erik Buch Andersen, der senere (1933) blev den første professor i fysik ved Aarhus universitet. Buch Andersen var en vidtspændende begavelse, der i sit videnskabelige arbejde ofte bevægede sig på grænseområdet mellem fysik og kemi. Sammen med ham gennemførte Asmussen en række målinger af den såkaldte Faraday-effekt. Effekten består i en drejning af polarisationsplanet af lys, der passerer en væske, som er anbragt i et magnetfelt. For en opløsning afhænger effektens størrelse af art og koncentration af de opløste komponenter. Drejningsvinklen sammensættes i første tilnærmelse additivt af bidrag fra opløsningsmidlet og de enkelte opløste stoffer, men den er tillige afhængig af vekselvirkninger, der finder sted i opløsningen, specielt vekselvirkninger som fører til kompleksdannelse. Asmussen og Buch Andersen udførte målinger på omtrent 100 vandige opløsninger af forskellige uorganiske forbindelser og tilvejebragte herved et stort systematisk materiale, som de ledsagede med en enkel, men klar analyse. Det er utvivlsomt, at denne praktiske indføring i anvendelsen af fysiske principper i kemien fik den største betydning for Asmussens videre udvikling. Der udviklede sig et nært venskab mellem de to mænd, som varede ved til Buch Andersens tidlige død i 1937.

I 1931 døde professor Julius Petersen, som havde bestyret Kemisk Laboratorium A siden 1908, efter professor S. M. Jørgensen. Julius Petersen synes ikke at have skænket de nyere forestillinger om materiens struktur megen opmærksomhed, og man må formode, at kontakten mellem ham og Asmussen har været temmelig overfladisk. Den ny bestyrer, professor J. A. Christiansen, havde en finere forståelse af den moderne naturvidenskab. Han ansatte Asmussen som assistent ved laboratoriet kort efter hans magisterkonferens i 1932 og støttede ham i opbygningen af hans nye forskningsfelt, magnetokemien. I 1932 blev også K. A. Jensen, og i 1933 E. Rancke-Madsen, ansat ved Kemisk Laboratorium A.

Asmussens ansættelse ved Kemisk Laboratorium A strakte sig over 12 år, og i hele denne periode arbejdede han utrætteligt med magnetokemiske studier. Den centrale eksperimentelle størrelse i denne sammenhæng er den magnetiske susceptibilitet som funktion af temperaturen. Denne størrelse er et mål for det magnetiske moment, en given stofprøve udvikler i et magnetfelt. En positiv susceptibilitet definerer et såkaldt paramagnetisk stof, en negativ susceptibilitet et diamagnetisk stof. Susceptibiliteten af et paramagnetisk stof vil normalt være stærkt temperaturaf-

hængig, hvorimod et diamagnetisk stofs susceptibilitet kun i meget ringe grad afhænger af temperaturen.

Et molekyles magnetiske susceptibilitet er en funktion af dets elektronstruktur. Ved at måle susceptibiliteten får man følgelig visse oplysninger om bindingsforholdene i et givet molekyle. Dette illustrerede Asmussen på en overbevisende måde allerede i sin første magnetokemiske undersøgelse »Über die Konstitution der Peroxylaminsulfosäure«, fra 1933. Kaliumsaltet af den nævnte syre er blåviolet i opløsning, men gult i den faste fase. Nogen entydig forklaring herpå havde man ikke på dette tidspunkt, men Asmussen viste nu, at saltet var paramagnetisk i opløsning, diamagnetisk i den faste fase. Han drog heraf den konklusion, at konstitutionsformlen i opløsning måtte være $O=N=(SO_3K)_2$, og at overgangen til den faste fase måtte være ledsaget af en dimerisering.

Efter dette smukke arbejde vendte Asmussen sig mod overgangsmetalernes kompleksforbindelser, en stofgruppe med rigt varierende magnetiske egenskaber. For at knytte disse egenskaber til kompleksernes elektronstrukturer må man imidlertid støtte sig til én eller flere teoretiske modeller af den kemiske binding. Sådanne modeller var blevet muliggjort af den nye kvantemekanik, idet Burrau samt Heitler og London i 1927 havde vist, at denne kunne give en udtømmende beskrivelse af den kemiske binding i henholdsvis brintmolekylionen og brintmolekylet. I slutningen af tyverne og begyndelsen af trediverne opstillede Pauling, Slater, Hund, Mulliken og andre ret så detaljerede modeller af den kemiske binding, modeller der stadig har en betydelig bærekraft. Denne revolutionerende udvikling fandt sted i netop de år, vi her taler om, og Asmussen satte sig for at følge denne udvikling og honorere dens krav. Han satte sig ind i kvantemekanikken og specielt Paulings bindingsteori, og samtidig målte han de magnetiske susceptibiliteter af små 200 komplekse forbindelser. Han bragte målinger og teori i overensstemmelse med hinanden, og herunder afklarede han adskillige problemer vedrørende beskaffenheden af de studerede forbindelser. Nogle af resultaterne publiceredes i tidsskriftsartikler, men langt de fleste samledes i hans disputats.

Flertallet af de forbindelser, hvorpå han udførte magnetiske målinger, fremstillede og rensede Asmussen selv, til dels efter synteseforskrifter opstillet af S. M. Jørgensen. Andre forbindelser stillede til hans rådighed af K. A. Jensen.

Asmussens disputats vidner om en mægtig arbejdsindsats, og dens teoretiske afsnit viser, at Asmussen har haft en god forståelse af den moderne elektronteori – og at han har ønsket at dele denne forståelse med

sine kolleger. Disputatsens mange fremragende resultater placerede Asmussen som en af de internationalt førende videnskabsmænd inden for magnetokemien, og der er ingen tvivl om, at en engelsk udgave af den omhyggeligt udarbejdede bog ville have fået en meget betydelig udbredelse.

Asmussen forsvarede sin disputats den 29. februar 1944. På embeds vegne opponerede J. A. Christiansen og Chr. Møller, af tilhørerne Jannik Bjerrum. Afhandlingen fik, som man måtte forvente, en usædvanlig god modtagelse.

Om Asmussens virke i årene mellem magisterkonferencen og disputatsen er der i øvrigt at bemærke, at han i 1935 tilbragte et halvt år ved det ansete Kammerlingh-Onnes laboratorium i Leiden, og at han i 1936 og 1939 for kortere perioder gæstede Technische Hochschule i Danzig. Asmussen var tillige i disse år en flittig bidragsyder til Fysisk Tidsskrift, Kemisk Månedssblad og Naturens Verden. Han skrev her om den kemiske binding, om tungt vand og atomsønderdeling, om antimonaternes og heteropolysyrernes konstitution, og om sine magnetokemiske undersøgelser. Disse artikler var alle velkrevne og er for eftertiden med til at tegne billedet af Asmussen som en velorienteret og dybtgående videnskabsmand.

I årene 1933-37 var Asmussen alumne på Borchs Collegium, en ret enestående institution med plads til 16 beboere. Ifølge fundatsen er 10 pladser forbeholdt teologer og 3 pladser kandidater i litteratur eller historie. De resterende 3 pladser tildeles kandidater i naturfagene. Asmussen »sad på« kemikerpladsen og var i de sidste to år af sit ophold collegiets inspector.

I 1937 giftede Asmussen sig med fysioterapeut Grethe Abildgaard, datter af direktør Abildgaard (Holstebro) og hustru, født Pors. I hende fandt han en trofast og dygtig livsledsagerske, der med sit udadvendte og venlige væsen støttede og supplerede ham på enestående vis i såvel de aktive år som i sygdomsperioden før hans død. Der er 3 sønner i ægteskabet, Nils, Jes og Peter.

Efter disputatsen i februar 1944 blev Asmussen straks kastet ud i en professorkonkurrence. Der skulle findes en afløser for professor Christian Winther, der siden 1919 havde været bestyrer af Den polytekniske Lærestanstalts laboratorium B. Der meldte sig flere højt kvalificerede ansøgere til professoratet, og der måtte derfor anordnes en konkurrence. Deltagerne var doktorerne Asmussen, Bjerrum, Højendahl, Klit og Max Møller. Ikke siden 1908, da Niels Bjerrum og J. N. Brønsted var samtidig ansø-

gere til professoratet i fysisk kemi, havde der været konkurrence om et kemisk professorat. Konkurrencen påkaldte sig følgerig megen opmærksomhed, også fra pressens side, og konkurrenceforelæserne blev holdt for stopfyldte auditorier. Hver af deltagerne skulle holde to forelæseringer, en over et selvvalgt emne og en over et fælles, bundet emne. (»Det galvaniske elements kemisk-energetiske virkemåde«).

Konkurrencens forløb er vel beskrevet i *Kemisk Månedssblad* fra 1944 og, fra studenternes synsvinkel, i *Polytekniker* fra samme år. Asmussen valgte i sin valgfri forelæsering at tale om strukturbestemmelse ved hjælp af røntgenlys, og *Polytekniker* skrev bl. a.: »Denne Forelæsering, der bevægede sig på Grænsen mellem Fysiken, Krystallografien og den organiske Kemi, blev holdt i et fænomenalt Tempo, under Udfoldelse af hele det auditoriemæssige Register af nedrullede Gardiner, skiftende Lysbilleder og Lys, der tændes og slukkes. ... Tiden blev overskredet, men Forelæseringen hilstes med spontant Bifald fra Auditoriet«. Det blev Asmussen, der løb af med sejren, til bl. a. stor tilfredshed for de studerende, hos hvem han nød stor agtelse for en mangeårig manuduktørvirksomhed i fysisk kemi. Han udnævntes til professor i kemi og bestyrede *Kemisk Laboratorium B* indtil sin afgang i 1974.

Perioden fra 1944 til 1974 indeeles naturligt i to på hver 15 år. I den første af disse perioder måtte Asmussen afsætte en væsentlig del af sin tid til administrative opgaver. I den anden periode måtte han afsætte næsten al sin tid dertil. Hverken hans egen forskning eller forskningen omkring ham gik dog i stå. Men det føles forkert, at netop han ikke kunne hellige sig grundvidenskaben helt i efterkrigsårene, hvor den moderne kemi udviklede sig så hurtigt. Imidlertid skulle han komme til at yde den danske universitetsverden store tjenester på anden vis.

I årene 1944-59 var Asmussen foruden at være bestyrer af *Kemisk Laboratorium B* også leder af *Dansk Textilforskningsinstitut* og dets forskningsarbejde. *Textilforskningsinstituttet*, der begyndte sin virksomhed den 1. september 1944, var blevet oprettet som resultat af et forberedende samarbejde mellem *Textilfabrikantforeningen*, *Beklædningsindustriens Sammenslutning*, *Danmarks tekstiltekniske Forening*, *Industrirådet*, *Akademiet for de tekniske Videnskaber* og *Den polytekniske Læreanstalt*. *Instituttet* fik som opgave at udføre forskning, at yde konsultationer og at deltage i undervisningen af *textilingeniører*.

Asmussen samordnede forskningsindsatsen på *Kemisk Laboratorium B* og *Textilforskningsinstituttet*, således at grundforskningens kår kunne blive de bedst mulige. Arten af de grundforskningsprægede opgaver, der

blev taget op, kan måske bedst belyses ved at henvise til de to tekniske disputater fra perioden: »Studies on the mechanical properties of cellulose fibers in relation to the internal structure« af cand. mag. Frode Andersen og »Dielectric investigations of cellulose with special consideration to the cellophane-water system« af civilingeniør L. T. Muus. I øvrigt udgik der i alt ca. 100 videnskabelige publikationer fra Textilforskningsinstituttet mellem 1944 og 1959. I sidstnævnte år blev instituttet sammensluttet med Danmarks Textilfagskole, hvorved der dannedes et nyt Centralinstitut for Textil- og Beklædningsindustrien.

Undervisningsmæssigt var Kemisk Laboratorium B's funktion helt tilbage til 1919 at varetage kemiundervisningen af læreanstaltens ikke-kemikere. Asmussen fornyede i årene efter 1944 denne undervisning gennem udarbejdelse af nyt undervisningsmateriale, som han i 1955 samlede i bogen »Almen Kemi I«. Dette var en moderne og velskrevne lærebog, i hvilken hovedvægten blev lagt på de fysiske og fysisk-kemiske aspekter af kemien.

I årene 1950-53 var Asmussen formand for Kemisk Forening. Der var i disse år stor interesse for nomenklaturproblemet, og i 1953 nedsatte foreningen som følge heraf et permanent nomenklaturudvalg. Endvidere afholdt foreningen i 1953 et symposium om coordinationskemi. Asmussen figurerede selv på programmet med foredraget »The magnetic criteria for bond type in complex compounds«, men han lod høfligst dette foredrag udgå for at give plads til en officiel repræsentant for The American Chemical Society, der holdt foredraget »The entropy of complex ions«. Et uddrag af Asmussens eget foredrag publiceredes i den i forbindelse med symposiet udgivne bog.

Asmussen havde også i en tidligere periode (1941-44) været medlem af Kemisk Forenings bestyrelse. I årene 1944-47 var han medlem af bestyrelsen for Selskabet for analytisk Kemi og dets formand 1945-46. Han var endvidere medstifter af Skandinaviska Föreningen for Elektronmikroskopi og medlem af dennes bestyrelse 1944-55. Han deltog således særdeles aktivt i det kemiske foreningsliv.

I årene 1956-60 var Asmussen Den polytekniske Læreanstalts prorektor. I årene 1957-60 var han tillige medlem af Danmarks Ingeniørakademis bestyrelse og repræsentantskab, og som rektor Engelunds nærmeste medarbejder fik han herved betydelig indflydelse på opbygningen af denne nye undervisningsinstitution.

Prorektorhvervet blev indledningen til de store administrative opgaver, der nu i de følgende år blev lagt på Asmussens skuldre. Den polytek-

niske Lærestalt havde for lidt plads i København til at kunne modtage de kommende store årgange af studerende og for lidt plads til at rumme den øgede forskning, som den accelererede udvikling af teknologien efter anden verdenskrig skabte behov for. Dette førte da i 1958 til beslutningen om en storstilet udflytning af såvel lærestalten som ingeniørakademiet til den såkaldte Lundtofteslette. Asmussen blev medlem af det af undervisningsministeriet nedsatte planlægningsudvalg, og i 1960 blev han formand for Lundtofteudvalgets centraludvalg. Dette var det interne udvalg ved lærestalten, der i samarbejde med de faglige organer, de enkelte institutter og de rådgivende ingeniører og arkitekter udarbejdede de oplæg, der dannede grundlag for planlægningsudvalgets og byggeudvalgets drøftelser og beslutninger. Udvalget kom til at holde mere end 1000 møder. Asmussen gennemførte sit formandskab med stor konsekvens og fasthed, og han kom til at nyde en usædvanlig tillid hos de mennesker, som han samarbejdede med, både fagligt og personligt, både inden for og uden for lærestalten. Det var i stor udstrækning centraludvalgets for tjeneste, at det lykkedes at gennemføre udflytningen til Lundtofte på så tilfredsstillende vis.

Løsningen af denne kæmpeopgave tog mange af Asmussens kræfter. Ikke desto mindre fandt han dog også styrke til at løfte andre byrder. Han var således medlem af den naturvidenskabelige kommission for Statens almindelige Videnskabsfond 1960-68 og formand for denne 1965-67. I 1958-62 var han medlem af The Editorial Board of *Acta Crystallographica*, og han var formand for den danske nationalkomité for krystallografi 1963-66. Han forstod at sætte nationalkomiteens styrke bag ansøgninger om apparatur og gjorde derved en stor og uselvsk indsats for røntgenkrystallografien i Danmark.

På Kemisk Laboratorium B genoptog han ved hjælp af sine medarbejdere de magnetokemiske undersøgelser. Han sørgede tillige for, at laboratoriet blev rimeligt udstyret med røntgendiffraktometre til krystalstrukturbestemmelse og ansatte medarbejdere, der kunne betjene dette. Her ved skabte han grundlaget for den modernisering af laboratoriet, som har fundet sted i det sidste tiår. Hans sidste publikation (fra 1969) er netop en krystalstrukturbestemmelse, udført i samarbejde med hans mangeårige medarbejder, afdelingsleder Hans Soling.

Asmussen blev udnævnt til Kommandør af Dannebrogordenen af 1. grad ved Den polytekniske Lærestalts 150-års jubilæum i 1979. Han blev medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber i 1944 og af vort selskab i 1962. Han havde håbet på et otium med sin videnskab, men ved

hans afgang i 1974 var hans kræfter brugt op, og i de sidste år af sit liv var han plaget af sygdom.

Selv har jeg ikke haft megen kontakt med Asmussen i hans aktive år. Jeg lærte ham først rigtigt at kende, da jeg i 1974 overtog bestyrerposten efter ham på Kemisk Laboratorium B. Jeg har derfor ved udarbejdelsen af nærværende biografi kontakten med mange mennesker, som har kendt Asmussen i de tidligere år, og jeg er disse personer megen tak skyldig for deres imødekommenhed.

Asmussen var, sine mange udadvendte hverv til trods, et indadvendt menneske. Dette kunne ofte få ham til at virke utilnærmelig eller endog afvisende. Men inderst inde havde han et hjerte af guld, som gjorde, at han havde meget stærke meninger om, hvad der var ret og uret. Det var dette hjerte, som hans natur forbød ham at bære uden på jakken, der gav ham hans styrke.

To ting lagde den, der i hans sidste år besøgte ham ved hans sygeseng, mærke til: doktorringen på hans pegefingre og Krøyers maleri »Et møde i Videnskabernes Selskab«. Det var om sit liv for videnskaben, Asmussen gerne talte, det var Rings og Buch Andersens elev, man her mødte.

Æret være hans minde.

Publikationsliste for R. W. Asmussen

I. Videnskabelige afhandlinger

- Buch Andersen, E. og Asmussen, R. W.: »Undersøgelser over Faradayeffekten hos vandige opløsninger af nogle uni-univalente elektrolytter«. Kgl. Danske Videnskab. Selskab, mat.-fys. Medd. **8**, 9 (1928) 1-19.
- Buch Andersen, E. and Asmussen, R. W.: »The Faraday-effect of some uni-univalent electrolytes in aqueous solutions. I«. *J. Phys. Chem.* **36** (1932) 2819-2826.
- Buch Andersen, E. and Asmussen, R. W.: »The Faraday-effect of electrolytes in aqueous solutions. II«. *J. Phys. Chem.* **36** (1932) 2827-2831.
- Asmussen, R. W.: »Über die Konstitution der Peroxylaminsulfosäure. Eine magnetochemische Studie«. *Z. anorg. u. allg. Chem.* **212** (1933) 317-320.
- Asmussen, R. W. und Rancke Madsen, E.: »Über Salicylberyllate und Berylliumsalicylat«. *Z. anorg. u. allg. Chem.* **212** (1933) 321-325.
- Asmussen, R. W.: »Zur Kenntnis der α - und β -Eisen (II)-tetrapyridin-dirhodanide. Magnetische Eigenschaften«. *Z. anorg. u. allg. Chem.* **218** (1934) 425-428.
- Christiansen, J. A. and Asmussen, R. W.: »Studies in magnetochemistry. Complex rhodium compounds«. Kgl. Danske Videnskab. Selskab, mat.-fys. Medd. **12**, 10 (1934) 1-23.
- Christiansen, J. A. and Asmussen, R. W.: »Studies in magnetochemistry. Complex platinum compounds«. Kgl. Danske Videnskab. Selskab, mat.-fys. Medd. **13**, 11 (1935) 1-16.

- Asmussen, R. W.: »Über Nitrosylchlorid und seine Verbindungen mit anorganischen Chloriden. Magnetochemische Untersuchungen«. *Z. anorg. u. allg. Chem.* **243** (1939) 127-137.
- Asmussen, R. W.: »Zur Magnetochemie komplexer Antimonverbindungen der Oxydationsstufe 4«. *Zeits. f. Elektrochem.* **45** (1939) 698-703.
- Asmussen, R. W.: »Magnetokemiske undersøgelser over kompleksforbindelser af trivalent kobolt«. *Forh. 5. Nordiske Kemikermøde, Kbh.* (1939) 196-197.
- Jensen, K. A. und Asmussen, R. W.: »Konstitution zweikerniger Komplexverbindungen«. *Z. anorg. Chem.* **252** (1944) 233-240.
- Asmussen, R. W.: »Magnetokemiske undersøgelser over uorganiske kompleksforbindelser«. *Disputats, Jul. Gjellerups Forlag, København* (1944) 250 sider.
- Asmussen, R. W. and Muus, L. T.: »Studies on the equilibria in the bleach liquor. Part I. The activity constant of hypochlorous acid and the variation of the acidity constant with the ionic strength«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 1* (1946) 1-24.
- Asmussen, R. W. and Andersen F.: »Studies on the elasticity of cellulose fibers I«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 5* (1947) 1-32.
- Asmussen, R. W. and Buchmann-Olsen, B.: »A simple objective colorimeter with special filters«. *Tids. Textiltekn.* **7** (1949) 57-59.
- Asmussen, R. W. and Buchmann-Olsen, B.: »Investigations on tensile strength losses produced in nylon yarns by irradiation«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 4* (1948) 1-12.
- Asmussen, R. W. and Buchmann-Olsen, B.: »A note on the absolute manometer«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 5* (1948) 1-8.
- Asmussen, R. W. and Buchmann-Olsen, B.: »Undersøgelser over nylongarns styrketab ved bestråling«. *Tids. Textiltekn.* **8** (1949) 129-132.
- Asmussen, R. W. and Buchmann-Olsen, B.: »On the definition and measurement of whiteness«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 9* (1949) 1-23.
- Asmussen, R. W., Andersen, F. and Krawack, B.: »The influence of solutions of salts on the elastic properties of cellulose fibers«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 5* (1950) 1-13.
- Asmussen, R. W. og Buchmann-Olsen, B.: »Om definitionen og målingen af hvidhed«. *Tids. Textiltekn.* **8** (1950) 173-182.
- Muus, L. T. and Asmussen, R. W.: »Equilibria in bleach liquor II. The oxidation potential of aqueous solutions of HOCl«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 2* (1951) 3-23.
- Muus, L. T. and Asmussen, R. W.: »Moisture regain determinations of textiles from dissipation factor measurements at 100 kc/s«. *Trans. Dan. Acad. Techn. Sci. No. 5* (1952) 3-18.
- Asmussen, R. W. and Soling, H.: »The non-radical nature of the barium salts of alloxantin, tetramethyl-alloxantin and hydrindantin. Studies in magnetochemistry 10«. *Acta Chem. Scand.* **8** (1954) 558-562.
- Asmussen, R. W. and Soling, H.: »The magnetic properties of the elements niobium, tantalum and rhenium. Studies in magnetochemistry 11«. *Acta Chem. Scand.* **8** (1954) 563-568.
- Asmussen, R. W.: »The magnetic criteria for bond type in complex compounds«. *Symp. on co-ordination chemistry, Copenhagen* (1953) 27-30.
- Asmussen, R. W., Jensen, A., and Soling, H.: »The magnetic properties of the red and green nickel-compounds of the type $[\text{Ni}(\text{PE}_3)_2\text{X}_2]$. Studies in magnetochemistry 13«. *Acta Chem. Scand.* **9** (1955) 1391-1394.

- Asmussen, R. W. and Soling, H.: »Magnetochemische Studien. XIV. Magnetochemische Untersuchungen an Nickel(II)-Verbindungen vom Typus Me(I)-Hal, Ni(II)-Hal₂«. Z. Anorg. u. allg. Chem. **283** (1956) 3-12.
- Ballhausen, C. J. and Asmussen, R. W.: »The diamagnetic susceptibility and the high-frequency term in Co(III)- and Rh(III)-complexes«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 479-483.
- Asmussen, R. W. and Bostrup, O.: »On the possible existence of tetrahedral nickel(II) complexes«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 1097-1102.
- Asmussen, R. W. and Potts Jensen, J.: »The magnetic properties of the elements molybdenum and tungsten. Studies in magnetochemistry 17«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 1271-1273.
- Asmussen, R. W. and Soling, H.: »The magnetic properties of manganous complexes. Studies in magnetochemistry 18«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 1331-1339.
- Asmussen, R. W.: »Diamagnetism of LiNO, NaNO and KNO. Studies in magnetochemistry 19«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 1435.
- Soling, H. and Asmussen, R. W.: »Evidence for the diamagnetism of Co(NO)₂Hal. and Fe(NO)₂Hal. Studies in magnetochemistry 20«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 1534-1540.
- Asmussen, R. W., Bostrup, O. and Potts Jensen, J.: »The magnetic properties of [Co(NH₃)₅(NO)]Cl₂ (black) and [Co(NH₃)₅(NO)](NO₃)₂·½H₂O (red). Studies in magnetochemistry 21«. Acta Chem. Scand. **12** (1958) 24-30.
- Asmussen, R. W.: »Paramagnetism of Na₂NO₂. Studies in magnetochemistry 22«. Acta Chem. Scand. **12** (1958) 578-579.
- Asmussen, R. W. and Andersen, P.: »The magnetic properties of the thermochromic compounds Cu₂HgI₄, Ag₂HgI₄ and Tl₂HgI₄. Studies in magnetochemistry 23«. Acta Chem. Scand. **12** (1958) 939-944.
- Asmussen, R. W. and Bostrup, O.: »The reflection spectra of anhydrous nickel(II) chlorides and bromides and their double salts with monovalent cations«. Acta Chem. Scand. **11** (1957) 745-746.
- Asmussen, R. W., Kindt Larsen, T. and Soling, H.: »The crystal structure of RbNiCl₃ and RbNiBr₃. The Weiss constant in relation to the crystal structure of some double halides of the type ANiX₃«. Acta Chem. Scand. **23** (1969) 2055-2060.

II. Andre udvalgte publikationer

- Asmussen, R. W.: »Om brintisotoper og det tunge vand«. Fysisk Tidsskrift **32** (1934) 31-46.
- Asmussen, R. W.: »Nobelpristageren i kemi 1934«. Fysisk Tidsskrift **32** (1934) 97-99.
- Asmussen, R. W.: »Om kvanteeffekter ved reaktioner med de 2 brintisotoper«. Fysisk Tidsskrift **32** (1934) 99-109; **33** (1935) 37-45.
- Asmussen, R. W.: »Det tunge vand. I relation hertil også om isotopi«. Naturens Verden (1934) 70-87.
- Asmussen, R. W.: »Det tunge vands biologiske egenskaber«. Naturens Verden (1934) 277-280.
- Asmussen, R. W.: »Om atomsønderdeling«. Naturens Verden (1935) 241-253, 323-335.
- Asmussen, R. W.: »Nobelpristageren i kemi for 1936«. Fysisk Tidsskrift **35** (1937) 11-16.
- Asmussen, R. W.: »Om antimonaternes konstitution«. Kemisk Månedssblad **20** (1939) 237-239.

- Asmussen, R. W.: »Om heteropolysyrernes konstitution«. *Kemisk Månedssblad* **21** (1940) 33-37.
- Asmussen, R. W.: »Magnetokemiske undersøgelser over fri radikaler«. *Kemisk Månedssblad* **22** (1941) 81-99.
- Asmussen, R. W.: »Lidt om den kovalente binding«. *Ingeniøren* **59** (1944) 3-8.
- Asmussen, R. W.: »Dansk Textilforsknings Institut«. *Tids. Tekstiltekn.* **2** (1944) 149-152.
- Asmussen, R. W.: Årlige beretninger om Dansk Textilforsknings Instituts arbejde fra 1944 til 1959 i *Tids. Tekstiltekn.*
- Asmussen, R. W.: »Kemi. Uddrag af nogle af forelæsningerne for M., B. og E.« Hæfter udgivet af Polyteknisk Forening fra 1952 til 1955.
- Asmussen, R. W.: »Grundrids af den almene kemi I«. Jul. Gjellerups Forlag (1955) 285 sider.
- Asmussen, R. W.: »Tillæg til almen kemi I«. Akademisk Forlag (1971) og tidligere hæfte udgivet af Polyteknisk Forlag.
- Asmussen, R. W. og Søltøft, P.: »Lundtoftebyggeriet«. Festskrift ved Den Polytekniske Lærestanstalt 150-års jubilæum. Polyteknisk Forlag (1979) 243-268.

Гонимовский

Poul Andersen

8. juni 1901 – 19. juli 1985

Af Inger Ejskjær

Poul Andersen blev født i 1901 i Skydebanegade i København, men forældrene flyttede til Lykkesholms Allé på Frederiksberg, hvor Poul Andersen voksede op. Hans far var forvalter i Drewsens firma for elektriske artikler, han havde været ansat i Schalburgs vinfirma i Nyborg. Begge forældre var fynboer.

Poul Andersen var enebarn, men hans far sørgede for, at han ikke blev forkælet, han tog ham med på lange cykle- og badture. Poul Andersen var stærkt knyttet til sin muntre og livsglade mor, men hun døde, da drengen kun var 15 år. Det var en meget stor sorg for faderen, der døde allerede i 1922; i en vis forstand blev det en livslang sorg for sønnen.

Poul Andersen gik i Niels Ebbesensvejens skole, hvor man tidligt opdagede hans musikalitet og begavelse. På skolens og sin mors initiativ, før hun døde, fik han friplads på Henrik Madsens skole, hvorfra han blev matematisk student i 1919. Han var glad for skolen og sine kammerater, som han dog ikke havde meget at gøre med uden for skoletiden, ikke til nogen fortrydelse i øvrigt, han havde vist nok i sit eget. Vi har en sjællandsk grammofonoptagelse i Institut for dansk Dialektforskning, hvor en kone fortæller om et kvindebarselsgilde. Hun siger om gæsterne: De var jo med alle, også degnemadammen og alle husmandskonerne, men de måtte jo sidde nederst ved bordet, begribeligvis. Poul Andersen fortalte, at efterhånden som han steg i graderne, rykkede han ved studenterjubilæerne højere og højere op ved bordet, begribeligvis.

Det var nok lektor Th. A. Müller, der blev bestemmende for Poul Andersens valg af dansk som fag. Han havde tænkt på en musikuddannelse – han gik allerede tidligt til violinspil – men der fandtes ikke noget universitetsstudium i musik på det tidspunkt, og han var bange for, at talentet ikke var stort nok til en musikerkarriere. – Han overvejede at tage engelsk og historie som bifag, men det blev til en konferens i nordisk filologi. Medvirkende hertil var sandsynligvis, at han allerede i de første studieår – fra 1919 – havde den nyudnævnte docent Johs. Brøndum-Nielsen som lærer. Denne holdt i 1920 en række inspirerende forelæsnin-

ger og øvelser om dialekter og dialektforskning, der syv år senere udkom som bog. Hertil havde Poul Andersen forberedt et afsnit om fynsk. I øvrigt havde Poul Andersen i sit muntre og gæstfri hjem og i ferierne på Fyn i Nyborg, Svendborg og især Ørbæk haft mere kontakt med dialekttalende end københavnere normalt. Der kom således på Lykkesholms Allé udover en hel del fynboer også en kreds af bornholmere. Man spillede dilettantkomedie, musicerede og sang. Poul Andersens mor havde et stort repertoire bl. a. af danske sange, hun havde i sin ungdom været på højskole. Efter at Poul Andersen i 1922 havde giftet sig med Ragnhild Sørensen, kunne han hos sin svigerfamilie høre horsensjysk, og gennem en logerende student, Niels Haislund, fik familien en kreds af morsingboer som venner.

Uden tvivl fik Brøndum-Nielsen hurtigt øje på den unge students evner, både på det videnskabelige, pædagogiske og organisatoriske område. I hvert fald fik han ham allerede i 1922 ansat som halvdags timelønnet assistent ved Udvalg for Folkemaal (forkortet til og i daglig tale UfF), der ikke før havde haft fast kontor, og som til 1929 måtte nøjes med to halvdags assistenter. Det betød naturligvis arbejde for Poul Andersen, men dog ved faget. Forud for sin eksamenslæsning kunne han i hvert fald opgive sin »sagførervirksomhed«, som han siden sagde; han havde i øvrigt for resten af livet glæde af sit studenterarbejde hos overretssagfører Hallager; han fik lært noget om regnskabsopstillinger og boopgørelser. I øvrigt afløste hans kone ham i jobbet, mens han læste færdig. Det var han stolt af; det var ikke så almindeligt dengang, at unge ægtefæller skiftedes til at have arbejde. Konferensen blev bestået i 1926 med et fint resultat og uden at nogen side af faget var negligeret.

Efter konferensen blev Poul Andersen i 1926 ansat som sekretær, det vil sige daglig leder af Udvalg for Folkemaal. Den egentlige leder, Marius Kristensen, som Poul Andersen satte meget højt, kom lejlighedsvis, men tog sig vist ikke af det daglige arbejde. I 1929 blev Poul Andersen tillige undervisningsassistent i dansk fonetik ved Københavns universitet, i 1942 opnåede han lektorudnævnelse i dansk dialektologi, i 1947 blev han videnskabelig assistent, men først i 1959 med professorudnævnelsen blev Poul Andersen fast ansat. Han fungerede til 1971.

Jeg vil først omtale Poul Andersens virke som leder af Udvalg for Folkemaal, dernæst give et omrids af hans forfatterskab og et billede af ham som universitetslærer.

I sit virke ved UfF var Poul Andersen på én gang den utrolig arbejd-

somme medarbejder og den inspirerende leder. Som medarbejder var han i høj grad med både ved skrivebordet og i marken. Man benyttede i de første år endnu kun rent sproglige spørgelister, men efter at Poul Andersen havde udarbejdet en stor sag- og emneorienteret spørgeliste på grundlag af ordforrådet i Skautrups *Et Hardsyssemål*, begyndte også på betydningssiden en mere systematisk materialesamling til den ordbog over de danske ømål, som Udvalg for Folkemaal oprindeligt var bestemt til at varetage som hovedopgave.

Der var både i ind- og udland en stadig stigende interesse for sproget som form eller system, og specielt inden for dialektologien var der fokus på »ord og sag«-linien. Naturligt inspireret heraf ønskede Poul Andersen, at ordbogsartiklerne skulle indeholde dels en systematisk notation af lydformerne dels en solid saglig beskrivelse som grundlag for betydningsangivelserne. Med henblik på det sidste moment gik man sådan frem i praksis, at hver redaktør fik et antal emneområder til specialundersøgelser og redaktion. Poul Andersen nedlagde et kolossalt arbejde i sine sagområder, som jeg senere skal nævne. Han har således redigeret eller forredigeret en meget stor del af sit saglige stof til ordbogen.

Han fik i 1927 sat tidsskriftet *Danske Folkemaal* i gang og redigerede det i øvrigt selv til 1971. Det var tænkt som kontaktorgan til meddelere over hele landet og havde i de første årgange en fast spørgsmålsrubrik og beretninger om sider af landbo- og fiskerlivet af lokale meddelere. Uff's kontakt til meddelerne var dog oftest direkte, og Poul Andersen kom i årenes løb stort set hele landet rundt som optegner. Fonografvalser, grammofonpladser og bånd vidner herudover om hans flid som optager af dialektprøver. Grammofonoptagelser måtte foregå i samarbejde med provinsmuseer og Statsradiofonien – Uff fik aldrig selv en »radiovogn« som svenskerne.

Det var imponerende at opleve Poul Andersen i marken. Han havde en enestående evne til at skabe kontakt til sine lokale hjælpere. Han forstillede sig aldrig; måske netop derfor faldt han så godt ind i mange forskellige miljøer. Vi har en Bo Bojesen-tegning bevaret – ordlyden til den fortæller, at Udvalg for Folkemaal har intensiveret sin indsamling af gamle ord. På tegningen sidder en lille spinkel gammel kone med hovedtørklæde strammet til oven over en spids næse og tandløs mund og kigger skeptisk hen på et stort brød af en magister med fodformede sko og maksimaltøj. Han ser temmelig dum og malplaceret ud ved et hjørne af bordet, der flyder med forskelligt ragelse, og hvor en kat har slået sig ned; på gulvet står der en høne og siger gok, gok! Den magister er ikke Poul

Andersen og konen ikke en af hans hovedmeddelere. Han har siddet klemt her og der, men meddelejerne kom til at betragte ham som en ven og gjorde sig umage for at lære ham fynsk, mønsk, sjællandsk, bornholmsk, samsisk eller andet jysk. Upåtrængende venlighed og godt humør er én ting, men jeg tror, at det især var Poul Andersens respekt for eget arbejde, der smittede og betingede successen. Han bagatelliserede aldrig arbejdet, det var lige vigtigt hver gang og blev det derfor også for hjælperne.

Poul Andersen kunne glemme tiden totalt; jeg har hørt ham sige muntert bebrejdende til et par gamle thybo-koner, der havde fortalt et par timer og var ved at være trætte: 'Jamen vi har jo først lige fået garnet på væven, vi må da have tøjet færdigt.'

Som leder var Poul Andersen sit instituts organisator og skaber, naturligvis bistået af de kolleger, der efterhånden kom til – især ved Poul Andersens energiske indsats for at skabe forbedrede lønforhold og rimelige lokaleforhold. UFF havde trange omgivelser, først i Tøjhusgade, senere på 1. sal i Universitetsbiblioteket i Fiolstræde, faktisk kun det vinkelformede areal, hvor der nu står udstillingsmontrer, men hvor vi sad indtil 10 mennesker. Endelig i 1960 opnåede Poul Andersen, at institutionen blev flyttet til St. Kannikestræde 13, ved overgangen til universitetet under det nye navn Institut for dansk Dialektforskning. Herved løsnedes det lønmæssige bevillingsforhold til Carlsbergfondet, de sidst ansatte var udelukkende stats aflønnede. Men Poul Andersen sled for at opnå rimelige pensionsordninger for sine ældste kolleger og sig selv. Især ved imødekommenhed fra Carlsbergfondets side lykkedes det til dels, men lederen opnåede aldrig en anstændig statspension for sig selv.

Ikke blot på instituttet blev der trukket på Poul Andersens administrative talent, herunder hans evner til at forfatte ansøgninger og indberetninger til bevilgende myndigheder. Han var således ud over at være redaktør af instituttets tidsskrift og dets serieudgivelser fra 1935 tillige sekretær i udgiverselskabet Universitets-Jubilæets danske Samfund i mere end et halvt århundrede. Fra 1927 redigerede han med vekslende kolleger *Acta Philologica Scandinavica's* bibliografi, fra 1952 var han medredaktør af tidsskriftet.

Poul Andersens videnskabelige produktion kan ud fra en lidt håndfast inddeling siges at bestå af

- 1) udgaver,
- 2) sprogligt-etnologiske afhandlinger og ordhistoriske undersøgelser,

- 3) dialektgeografiske arbejder,
- 4) strukturalistiske beskrivelser af dialektale udtrykssystemer og
- 5) kritisk-vurderende kommentarer og forskningsoversigter.

Den første udgave kom i stand på Brøndum-Nielsens foranledning; det var Peder Jacobsens prisarbejde fra 1885, *Mundarten i Flemløse Sogn*. Opgaven er forbilledligt løst og indebar, at Poul Andersen måtte sætte sig grundigt ind i vestfynsk. Bogen forelå færdig i 1933.

I 1938 havde Poul Andersen en anden vigtig udgave om fynsk færdigtrykt, nemlig Rasmus Rasks ungdomsoptegnelser af fynske ord og talemåder, notater til en fynsk grammatik og en lille lydskreven sprogpøve under titlen: *De fynske Bønders Sprog*. Arbejdet med disse Rask-manuskripter var vanskeligt, men udgaven er redigeret med stor indlevelse og dygtighed. I Poul Andersens værdifulde indledning vises bl. a., hvordan Rasks »lydskrift«, der var under stadig udvikling, når sit klimaks med hensyn til fonetisk og fonematisk troværdighed i den lille fynske sprogpøve.

En slags forstudie til udgaven foreligger i afhandlingen »Nogle Fejl i Rasks Lydopfattelse« i festskriftet til Verner Dahlerup 1934. I en parentes kan indskydes, at Poul Andersen i 1937 havde bidraget til samleværet *Fra Rask til Wimmer* med en vægtig afhandling, der oprindeligt var blevet holdt som foredrag, om Rasmus Rask som lingvist.

Der kunne trækkes en hel del andre udgaver frem, af rent sprogligt-dialektale arbejder eller af sprogligt-etnologiske og folkloristiske beskrivelser, alle med grundig og skønsom tilrettelæggelse af materialet og i flere tilfælde med originale studier i indledningerne. Jeg vil blot pege på en udgave af et skrift, der tidsmæssigt står lidt for sig selv, en facsimileudgave af et Hans Vingaard-tryk fra 1531 med titlen *En merkelig grundfest Disputatz*. Det er et reformationsskrift, oversat fra tysk af en i øvrigt ukendt Jens Peerszøn, hvis sydøstjyske proveniens Poul Andersen sandsynliggør i en indledende sprogbeskrivelse; det vigtigste resultat er en redegørelse på komparativt grundlag for oversætterens ortografi, der karakteriseres som »det betydeligste Eksempel på en Spire til en jyskpræget ortografisk Norm.«

Som det gælder for de fleste af Poul Andersens udgaver er også hans sprogligt-etnologiske forfatterskab forbundet med hans interesser, som de udfoldede sig for ordbogen. Hans produktion inden for dette felt vidner om hans begavelse både på det filologiske og det etnologiske gebet, og han havde talent for kombinationen heraf: den førnævnte Wörter und Sachen-retning inden for dialektologien. I 1949 bidrog han til festskrift til

H. P. Hansen: Herning med den spændende afhandling om vævens jyske navne: Væv og Vævild. Det genstridige vest- og sønderjyske *vævild* bringes elegant sprogligt og sagligt på plads som en falsk singularis-subtraktion af et oprindeligt pluralt *væv(i)lider*, hvis andet led har betegnet de skråtstillede vævestøtter; navnet frembyder derved en parallel til andre nordiske og øvrige germanske navne for væven. Et andet vigtigt arbejde vedrørende væveterminologi om navne på søller, »Forms and names of heddles«, er trykt i det svenske tidsskrift *Folk-liv* (bind 14-15 fra 1951), hvis redaktion Poul Andersen var medlem af fra 1938.

Udover vævning var Poul Andersens vigtigste ord-og-sag-områder tækning, bødkerarbejde og andet arbejde med træ fra skovning til arbejdet med bindingsværk og gårdens hele indretning. En hel del mindre arbejder vidner herom. Jeg nøjes med at henvise til min bibliografiske oversigt (p. 223-224). Mindre teknisk-etnologiske end de nævnte arbejder er en række ordhistoriske eller ordetymologiske bidrag trykt i forskellige tidsskrifter og festskrifter, men de er præget af samme skabende sproglige fantasi. Morsomme eksempler på sådanne ordstudier er udredningerne om *prosekkage* i Danske Folkemaal 1 og 2 og om *pisallike* i festskriftet til Ole Widding fra 1977. Det førstnævnte ord *prosekkage* er ikke – som folkeetymologien har gjort det til – en slags lysebrød, bagt i den gamle store og mørke ovn, men hænger sikkert sammen med frisiske *bros* i betydningen 'skør, smuldrende' om kager og brød. Det andet ord, *pisallike*, der på Fyn betyder anekdote eller opremsende vrøvlhistorie, på Stevns 'lille rund pandekage', sættes overraskende og overbevisende sammen med *psalter*.

Poul Andersens virke som dialektgeograf blev indledt i 30'erne i forbindelse med nordiske planer om et skandinavisk ordatlas. Her som på så mange felter ydede Poul Andersen stor kollegial hjælp til bl. a. svenske kolleger ved at udsende spørgeskort om for dem relevante emner, f. eks. husdyrnavne, og ved at bistå med dansk materiale til flere svenske publikationer. Men planerne til det nordiske atlas strandede desværre. Poul Andersen havde megen lyst til at arbejde med dialektgeografi. I disputatsen, som jeg senere skal komme ind på, fornemmer man glæden ved den geografiske sammenligning, men dér bortset fra hovedemnet mest i ekskurser, hvor f. eks. anomalier i østfynsk ofte forklares ud fra det i visse henseender mere arkaiske vestfynsk. I 1974 skrev Poul Andersen til festskriftet til Kristian Hald om »Hvirvel og Vridel«, ord for et primitivt dørlukkesystem i Danmark og Sydsverige. Han skelnede klart mellem illustrationskort og »Sprachatlas als Forschungsinstrument« eller med

Gilliérons ord: stumme kort som forskeren får til at tale. I den nævnte afhandling kortlægger og tolker Poul Andersen de danske ord for dørlukket hørende til de to stammer i *hvirvel* og *vridel*. Det gøres elegant og overbevisende. Under kortlægning af sydsvenske former bruger Poul Andersen kortet på gilliéronsk vis til at påvise nogle substansbetegnende »vikarord« i en stribe ned i Sydsmåland og Skåne, opstået fordi lukkeanordningen ændredes under påvirkning fra syd og vest. Nordsmåland bevarer derimod sit gamle ord *vriel*, *vrele* for den nye »sag«: træstumpen der hvirvler om sit søm og som har fortrængt den gamle »sag«, den vredne vidjebøjle, der blev sat ned over et par stolper og derved kunne lukke en lem eller staldør.

Et unægtelig større og mere prætentivt dialektgeografisk arbejde end et nordisk atlas kom Poul Andersen med i som medarbejder ved og præsident for den nordiske sektion af *Atlas Linguarum Europae* under Union Academique Internationale. Hans dialektologiske erfaring og sproglige bon sens kom på flere områder det europæiske arbejde til gode – hvilket blev i høj grad værdsat.

Det fornemste resultat inden for Poul Andersens strukturalistiske forfatterskab er disputatsen *Fonemsystemet i Østfynsk på Grundlag af Dialekten i Revninge Sogn* fra 1958. Universitetskollegerne havde ventet på den, deres ansøgning om et ekstraordinært professorat til Poul Andersen var indgivet allerede før alle medlemmer af bedømmelsesudvalget havde læst bogen, som man kan se det i universitetets årbog for årene 1958 til 1963. Professoratet blev senere gjort ordinært.

Det er en mesterlig bog, i hvilken hele Poul Andersens sproglige intellekt folder sig ud. Og så er det sådan en spændende bog, hvor problemerne stilles op, anskues fra alle sider, vendes og drejes med alle deres intrikate komplikationer, og så kommer løsningen, afgørelsen, tolkningen i det ene kapitel efter det andet. Når man har læst bogen, har man et meget stærkt indtryk af, hvad Poul Andersen dybest set ville med sin bog: han ville lære læseren, den dialektologiske og lingvistiske læser, noget om fynsk på alle fronter. I den fonetiske fintegetning mærker man arven fra Jespersen; man ved virkelig, hvordan fynsk lyder, når man har læst sig gennem bogen. Man ser på tonekurverne i det store eksperimentalfonetiske materiale, hvordan tonen stiger eller falder i de særlige ordtyper, man hører for sig ordenes udtaler og ser dem veksle fra øst mod vest eller syd på de smukke farvelagte kort. Poul Andersen ville også lære læseren noget om fynskens opbygning, dens inderste struktur.

Han siger et sted, at en videnskabsmand selvfølgelig er afhængig af sin tid i den forstand, at det er naturligt, at han lader sig inspirere af en eller flere af de beskrivelsesmodeller, der dukker op i hans egen tid.

For Poul Andersen var den store inspiration til disputatsen strukturalismen, specielt i Louis Hjelmslevs udformning heraf. Han, der havde prøvet at optegne over næsten hele landet, vidste, hvor svært det var at se gennem et broget virvar af egne og kollegers impressionistiske lydgenlivelser og fikserede faste udtrykselementer. Og et sådant fikserende eller strukturerende pionérarbejde var nødvendigt for Ømålsordbogen. Men først og fremmest er bogen båret af Poul Andersens egen inspiration og indsigt; han havde således ikke noget mønster at følge, der var ikke nogen fast tradition for stavelsesbeskrivelsen, som der var for de jyske dialekter allerede fra Lyngbys tid.

Bjerrums disputats om det sydslesvigske Fjoldemål og Ella Jensens bog om midtøstjysk forelå, men Poul Andersen var på jomfruelig jord som fynsk strukturalist. Han løste på en måde de opgaver, som Rask havde stillet. Poul Andersen havde alle vanskelige danske accentfænomener at tage stilling til i én og samme dialekt eller dog dialektgruppe. Og det var vel at mærke først med Poul Andersens beskrivelse, at det hele, ikke bare de tonale accenter, blev erkendt og systematisk beskrevet. Nogle af accentfænomenerne kunne beskrives som mekaniske ledsagefænomener til visse typer, andre kunne vises at have distinktiv funktion, f.eks. den stigende tonale stødvariant. Poul Andersen anvendte som sit inddelingskriterium og redskab et af ham selv udarbejdet ordtypesystem, og han valgte, som han selv udtrykte det, en praktisk tolkning – accentfænomenerne blev omtolket til dobbeltforekomst af vokal eller konsonant, det fik hans abstrakte notation til at minde om bogstavskrift.

Hvordan blev så disputatsen modtaget?

Ja, det er vist sjældent, at en doktorand har modtaget så megen uforbeholden – jeg kan roligt sige: hyldest af en række højtbegavede jævnaldrende kolleger, som Poul Andersen gjorde det på disputatsdagen: Anders Bjerrum, Paul Diderichsen, Kristian Hald, Louis Hjelmslev, alle så de først og fremmest den sproglige bedrift i kollegaens disputats; der var ikke noget at føje til den dialektale beskrivelse, herunder opstillingen af såkaldte primitive invarianter; altså var det den abstrakte overbygning, der kunne diskuteres, men i øvrigt kun blev det i næsten drillende form – der var søndagsstemning i auditoriet. – Nu må man jo heller ikke tro, at der var noget landligt duftende og enkelt over notationen, selv om Poul Andersen kaldte den praktisk. Den er skarpsindig og logisk, måske på et

par punkter lidt unødigt kompliceret og med nogle ujævnheder i abstraktionsgrad og kategorisering; antagelig fordi synkretismebegrebet er benyttet på flere niveauer. Men da tolkningen er entydig set i relation til substansen, kan man ved sin brug af bogen standse, hvor man vil i analysen; og den har dannet mønster, efter min mening endda bedre end det dengang kunne forudses af opponenterne. Efter min bedømmelse er Poul Andersens i sin beskrivelsesprocedure klarere end f. eks. franske og fransk-svejtiske strukturalistiske dialektbeskrivelser af Martinet – Fourquet-skolen.

Til Poul Andersens strukturalistiske forfatterskab hører også vor fælles beskrivelse af det sydsamsiske udtrykssystem i *Sydsamsisk I*.

Poul Andersens evne til at holde sig helheden for øje og at se konsekvenserne af en sproglig foretelse eller af en beskrivelse heraf er efter min mening et konstituerende træk i hele hans forfatterskab. Næppe nogen nordisk filolog har så klart som Poul Andersen kunnet belyse f. eks. apokopen med dens lydlige og systematiske konsekvenser. Belæg herfor kan fremdrages fra flere forskellige af hans arbejder.

Jeg ser også dette træk udfoldet i Poul Andersens kritisk-vurderende forfatterskab og – måske mere overraskende – i et af hans lydhistoriske arbejder, som jeg vil medtage herunder (se nedenfor om 'Den bilabiale Spirant i Dansk'). – I 1969 var Poul Andersen opfordret til ud fra preprints til to foredrag til en kongres i Reykjavik at udarbejde nogle kommentarer dertil. Det ene hed »The Dilemmas of Dialectology«, det andet »Opportunities in Dialectology«. I sine Comments tager Poul Andersen afstand fra nogle af det sidstnævnte foredrags beskrivelsesbegreber, der vises at sammenblande fonetiske og fonemiske aspekter. Visse postulerede beskrivelsesvanskeligheder vises at være pseudoproblemer både ud fra en dialektgeografisk og en historisk fonologisk synsvinkel. Kritikken er klart tænkt og pædagogisk udtrykt.

Poul Andersens klare teoretiske sprogsyn kommer også frem i hans holdning til lydændring i relation til de to aspekter lydudvikling i betydningen lydglidning og spring – for at bruge P. K. Thorsens terminologi om analogisk betingede eller restituerende overgange. Poul Andersen betragtede Brøndum-Nielsens lyd- og bøjningslære i historisk fremstilling i *Gammeldansk Grammatik* som et storværk, men skønt han fremhævede *Gammeldansk Grammatik's* som oftest vellykkede forsøg på at fiksere enhederne bag ortografiens udtryk for dem – og enhedernes systematiske omplaceringer – var han naturligvis ikke blind for, at det i *Gammeldansk*

Grammatik findes nødvendigt at forklare hvorfor ændringer sker, og at der herunder tillægges enhederne lydverdier, der lejlighedsvis bliver opfattet som fysiske realiteter. Ej heller var han blind for visse junggrammatiske klicheer. Jeg vil slå ned på en af dem, det i Gammeldansk Grammatik ofte anvendte udtryk »særdialektale udviklinger«. En meget vigtig korrektion til noget, der er kaldt sådan i Gammeldansk Grammatik, har Poul Andersen givet i sin afhandling »Den bilabiale Spirant i Dansk«. Her isoleres spirantudviklingen ikke, fremstillingen er anti-atomistisk og tager hensyn til konsonantsystemet som en helhed, og herved kan Poul Andersen sandsynliggøre visse systembetingede og analogiske overgange, så at mindre sandsynlige frem- og tilbageudviklinger kan undgås i spirantbilledet. – Poul Andersen optræder altid med fast hånd som kritiker, men i en pædagogisk stil og med stor sans for den individuelle forfatterpersonlighed, han beskæftiger sig med. – I de førnævnte Comments optræder et udtryk, som var karakteristisk for Poul Andersen som kritiker: »jeg har egentlig aldrig rigtig forstået« ... den og den argumentation eller den vægt, der bliver lagt på det eller det. Det er ikke udtryk for nogen urban holdning, men et ærligt forsøg på at forstå folk ud fra deres forudsætning og så forklare, hvorfor den og den betragtning eller beskrivelse ikke er heldig – eller omvendt forklare hvorfor noget er godt. Poul Andersen havde en udpræget evne til at se bag om måske lidt tomme etiketter og følte sig mere tiltrukket af en logisk end af en psykologisk-mentalistisk retning. Det kan der findes belæg for flere steder i hans forfatterskab. De kritisk-vurderende oversigter, Poul Andersen har givet i flere forskellige publikationer over dansk dialektologisk forskning, er skrevet med rolig overlegenhed; det er dansk dialektologis nestor, der uddeler ros og ris til kolleger og gamle elever. Tonen kan blive skarpere, som i Poul Andersens vægtige opposition (trykt i Danske Folkemaal 15 fra 1949) mod Erik Kromans disputats *Musikalsk Akcent i Dansk*, hvor kun den originale beskrivelse af ærøsk tilkendes sproglig værdi. Det er en retfærdig, korrekt og sober kritik fremført af en mand, der aldrig selv arbejder med uunderbyggede påstande.

Jeg har flere gange karakteriseret Poul Andersens skriftlige fremstilling som klar og pædagogisk. Jeg skal give et omrids af Poul Andersen som pædagog. Han var en fremragende lærer – i begge sine discipliner; han varetog fonetik-undervisningen også i en del år efter lektorudnævnelsen i dialektologi. Artikulationsfonetikken blev krydret med store ekskursioner ind i det nordiske og kontinentale.

Poul Andersen var en lærd komparativ fonetiker og kunne gengive lydene selv, han kunne f. eks. også få vokalovertonerne frem, så det lød som musikundervisning i auditorium 5. Han passerede søerne på sin vej på cykel fra Markvej til universitetet, og han havde som fast regel, at når kastanietræerne var sprunget ud, skulle han være nået til stødet i dansk. En gammel elev fortalte en gang Poul Andersen, at hvis han så ham foran sig på cykel, opgav han at nå Frue Plads i tide. Men på kathederet var der ro over læreren.

Den dialektologiske undervisning blev drevet på et højt plan. Ud over at bibringe de studerende den nødvendige kundskabsballast i form af fakta formidlede Poul Andersen indsigt i de klassiske dialektologiske retninger og nyere strømninger inden for sprogvidenskaben som helhed. For særligt interesserede blev der afholdt særkurser og optegnelsesekskursioner. Og der var mange særligt interesserede, langt de fleste sproglige specialeopgaver blev valgt i dialektologi. På ekskursionerne gik det muntert til, men der blev først og fremmest arbejdet – også før og efter. Man kan se resultaterne i nogle af de trykte ekskursionsberetninger.

Poul Andersen skrev også lærebøger for sine studerende. Både hans danske fonetik – i *Nordisk Lærebog for Talepædagoger I* fra 1954, hvor Hjelm-slev skrev afsnittet om almen fonetik – og hans stencilerede *Orientering i dansk dialektologi* fra 1954 er dybtborende og originale; i fonetikken findes Poul Andersens ordtypeinddeling i første trykte udformning.

Poul Andersens pædagogiske ildhu fornægtede sig ikke, heller ikke senere. Engang var han og jeg med et par af mine studenter på Djursland. Det gjaldt optegnelsen af en særlig stødføremkomst. På færgen til Hundested sammenlignede vi optegnelser; da var cyklen erstattet af bil, en af Poul Andersens kære Audi'er. Han sagde dybt optaget af det dialektologiske: Jeg har skrevet *aw-di*, *aw-di'en*, hvad har I? Først da vi lo højt, gik det op for Poul Andersen, at mens han sagde *afting*, dvs. *aften*, og *aftenen*, tænkte vi på bilen, den Audi, vi havde hørt så højt berømmet i de foregående dage.

Jeg vil gerne sammenfatte mit indtryk af læreren, kollegaen og vennen Poul Andersen. Han følte sit ansvar over for det arbejde, der blev ham betroet i så ung en alder, og over for sine kolleger. Han var i besiddelse af en vældig arbejdskraft med evne til at koncentrere sig om det væsentlige. Hans produktion er præget af intuition og indlevelsesevne, solid dømmekraft og roligt overblik. Hans fantasi løb ikke af med ham, idet han havde et udpræget talent for at anlægge et helhedssyn. Hans hovedværker be-

tegner original forskning; det er karakteristisk, at selv hvor en impuls, en inspiration er stærk, tumler Poul Andersen så længe med stoffet på sin egen manér, at resultaterne ikke ligner nogen andens. Han, der fordi hans pædagogiske evne og sans for mennesker var så stor, kunne virke som en Aladdin, til hvem resultaterne kom let, sled sig igennem sine afhandlinger, fordi det skulle være rigtigt, det der kom til at stå. Alligevel kunne en befriende elegance bryde gennem stilen, når problemerne og komplikationerne var blevet løst. Poul Andersen »blev let under tyngde« – med et citat. Hans sjældne offentlige fremtræden repræsenterede så godt som aldrig improvisation men forarbejde.

Gennem sin undervisning og forskning igennem mere end 50 år betonedede han, at dialektologien er specifik som disciplin inden for filologien, især gennem sin indsamlingsmetode og sin sikre beskrivelse forud for udnyttelsen af stoffet i f. eks. historisk øjemed. Han udførte pionérarbejdet med den strukturelle beskrivelse af ømålene og understregede og eksemplificerede metodebevidstheden inden for dialektologiens klassiske genrer, til hvilke han bidrog med ypperlig forskning. Han syntes selv, at hans virkefelt havde været begrænset: dermed mente han overvejende til det sproglige udtryk; men for yngre kolleger beredte og littede han vejen mod syntaks, orddannelse og semantik ved at indse, at vore utallige plader og bånd ville blive en død skat, hvis de ikke blev aflæst til tekster i tide. I øvrigt er det morsomt, at Poul Andersen altid troede, at de områder af sprogbeskrivelsen, han ikke var direkte involveret i, dem ville han heller ikke kunne magte. Jeg tror, det hænger sammen med, at han i udpræget grad havde evnen til at beundre andres arbejde, f. eks. sine kollegers. Når Poul Andersen berømmede en af dem, sluttede han aldrig med at sige: »men ...«. Han gav noget af sig selv til mange ved at være åben, ved at have sine meningers mod og samtidig være lydhør over for andres synspunkter. Hans stærke tro på værdien af og respekten for sit arbejde gav ham en naturlig myndighed. Han var en god fighter, men han misbrugte ikke sin myndighed i samarbejde; han havde humor. Han var levende optaget af mennesker og begivenheder i sin samtid – men også af historiens. I en periode hørte vi på instituttet hver dag om Traps erindringer, i en anden fik vi glimt af H. C. Andersens rejsedagbøger, eller vi hørte om københavnske huse eller facader eller om musikoplevelser.

Når Poul Andersen levende og morsomt fortalte historier om gamle dage, om oplevelser i ind- og udland, sagde vi naturligvis til ham, at han, der havde oplevet så meget og huskede så meget, burde skrive sine me-

moirer. Men Poul Andersen, der havde så megen glæde af andres erindringer, ville sikkert aldrig have skrevet sine egne, jeg tror, han ubevidst ville have følt sig påtrængende. Han kunne naturligvis ikke være den nordiske dialektologis grand old man uden at kende sin egen indsats. Han fik Nordens første særdialektale lærestol og var anerkendt som forsker også uden for Norden, men han forblev på én gang stolt og ydmygt glad, når han selv syntes, noget var lykkedes.

Poul Andersen fik et festskrift på sin 70-årsdag, redigeret og udarbejdet af gamle elever og kolleger. Han var medlem af Kungliga Gustav Adolfs Akademien för Folklivsforskning, af Kungliga humanistiska Vetenskaps-samfundet, Lund og medlem af vort selskab fra 1969. Det var han stolt af og glad for. Men bortset fra mindeordene om Peter Skautrup har Poul Andersen faktisk aldrig talt i Selskabet, det til trods for at han var en fin formidler af sin videnskab.

Han nåede at holde første bind af vort fælles arbejde om sydsamsisk i hånden. Han var taknemmelig for Carlsbergfondets støtte til arbejdet og til trykning af bogens første del, hvortil også Novo's Fond har bidraget. Han vidste i forsommeren 1985, at vi var så godt som færdige med manuskriptet til 2. del. Han havde tidligere ofte sagt, at når vi var ved vejs ende og 2. del forelå, ville han give en meddelelse herom i vort selskab.

Hjelmslev sagde ved Poul Andersens disputats, at dansk dialektologi under Poul Andersens ledelse var second to none. – Jeg behøver ikke at anstille nogen mandjævning mellem de ind- og udenlandske dialektologer, hvis værker jeg har læst. Men jeg tror, at det er sjældent, at et så stærkt engagement i at ville beskrive, tyde og tolke bedst muligt er lykkedes så godt.

Poul Andersen var beskeden, men han blev en af de store inden for udforskningen af det danske sprog.

Vi vil ære Poul Andersens minde.

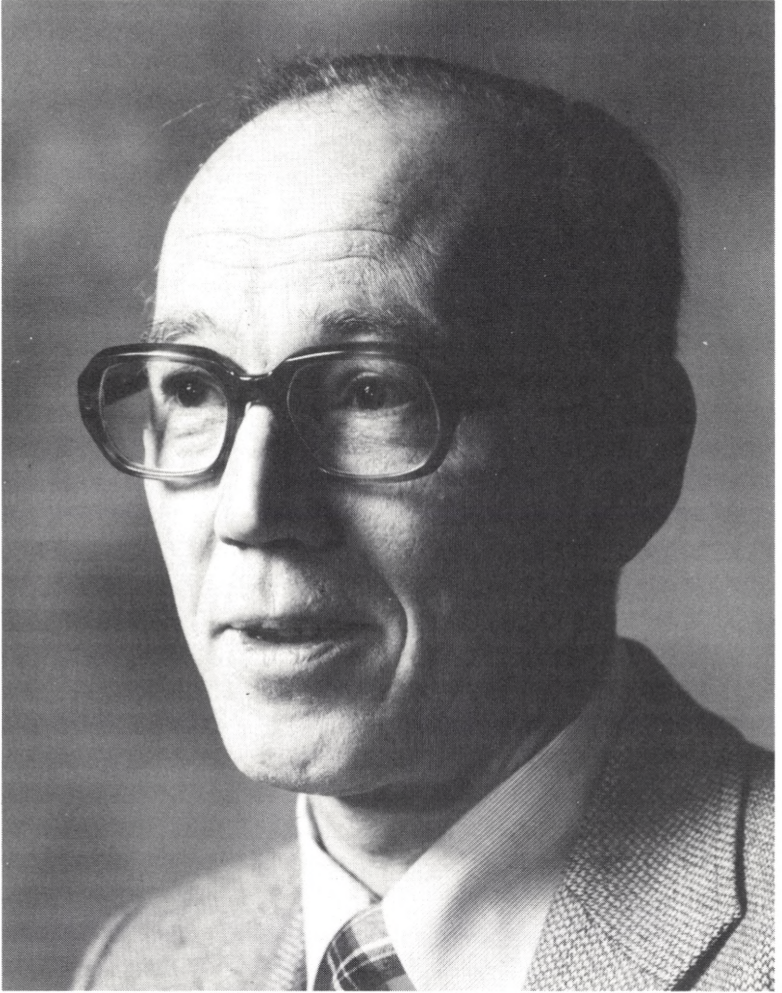
Bibliografi

M.h.t. Poul Andersens forfatterskab til og med året 1971 henvises til bibliografien i »Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen«, Kbh., 1971.

1972 Folkemål (Danmark. Gyldendals Egnbeskrivelse. 9. Nordsjælland med omliggende øer. Kbh., 1972: 207-219).

Danske Dialekttækster II. Ømålstækster 1. Sjællandsk og Sydømål. Kbh., 1973. 67 s. – Udgiver.

- 1974 Anna Pedersen – in memoriam (Danske Folkemaal 20 (Kbh. 1974): 1-3).
Festskrift til Kristian Hald. Navneforskning. Dialektologi. Sproghistorie. På halv-
fjerdsårsdagen 9.9.1974. Kbh., 1974. XVI + 570 s. – Medudgiver.
Hvirvel og Vridel. Et ordgeografisk tolkningsforsøg (Festskrift til Kristian Hald.
Kbh., 1974: 185-204).
- 1976 Danske Dialekttekster IV. Ømålstekster 2. Fynsk. Kbh., 1976. 80 s. – Medudgiver.
Sproget (Turistårbogen 1976. Nordøstfyn. Kbh., 1976: 36-41).
»Vette-ild, som nu corrupte kaldes Vek-ild« (Danske Folkemaal 21,1 (Kbh. 1976):
1-18). – Sammen med Inger Ej skjær.
- 1977 Dansk Dialektologi i Tiåret 1965-1974 (Danske Studier 1977 (Kbh. 1977): 100-
138).
En Pisallike? (Opuscula Septentrionalia. Festskrift til Ole Widding. Kbh., 1977:
281-286).
- 1978 Johs. Brøndum-Nielsen. Minder om Læreren og Vennen (Acta Philologica Scandi-
navica 32,1 (Kbh. 1978): 1-11).
- 1979 Et atlas over alle Europas sprog (Humaniora 3. 1976-78. Beretning fra Statens
Humanistiske Forskningsråd 1976-78. Kbh., 1979: 89-93).
Universitets-Jubilæets danske Samfund 100 år. Kbh., 1979. 48 s. – Sammen med
Marie Bjerrum og Jørgen Larsen.
- 1980 On the symbol ə in the phonetic spelling of ALE. Some observations based on
Danish dialect material (Joep Kruijzen (udg.): Liber amicorum Weijnen. Assen,
1980: 235-242). – Sammen med Inger Ej skjær.
- 1984 Sydsamsisk. I. Beskrivelse af udtrykssystemet. Ordsamling A-H. Kbh., 1984. –
Sammen med Inger Ej skjær.
Poul Andersen var desuden medredaktør af tidsskriftet Acta Philologica Scandina-
vica til bind 33 (1982).

Jo. Wieta

Jens Otto Wieth

31. december 1932 – 29. september 1984

Af *Ove Sten-Knudsen*

Jens Otto Wieth blev født den 31. december 1932 i Hellerup. Begge hans forældre var læger. Hans mor, Prisca Wieth, født Krogh, var praktiserende læge i Hellerup. Hans far, Gunnar Wieth, uddannede sig til speciallæge i fysiurgi og blev overlæge på klinikken på Mariendalsvej og senere samtidig leder af Teilmans Kursus for uddannelse af fysioterapeuter. Teilmans Kursus var en privat institution. Lokalerne lå på Blegdåmsvej ud for Juliane Mariesvej, i hvis anden ende Rockefeller Institutet var placeret. I Rockefeller Institutet fandtes bl. a. August Kroghs Zoofysiologiske Laboratorium, det Medicinsk Fysiologiske Laboratorium og det Gymnastikteoretiske Laboratorium, hvis oprindelige leder, professor Johs. Lindhart også prægede uddannelsen på Teilmans Kursus. Rent praktisk kom det til at betyde, at de fysiologiske institutter på Rockefeller Institutet forsynede Teilmans Kursus med lærere i fysiologi. For unge universitetsansatte var den daglige økonomi i tiden 1940-1956 et stort problem. Hvervet som timelærer på Teilmans Kursus medførte derfor en betydelig økonomisk aflastning for adskillige af Rockefeller Institutets unge fysiologer. Men hvervet havde tilsyneladende yderligere implikationer. Jeg mindes en henkastet bemærkning fra en senior fysiolog og tidligere lærer, som lød: »At have været lærer ved Teilmans Kursus er en *conditio sine qua non* for eens videre udvikling i fysiologien«. Jeg skal ikke gå ind i en dybere analyse af denne udtalelse. På den anden side kan jeg ikke lade være med at konstatere, at Selskabet i dag har 4 medlemmer, som på ét eller andet tidspunkt har undervist på Teilmans Kursus. Jeg selv er et af medlemmerne af denne gruppe. Og mit første møde med Jens Otto Wieth var ved et af de årlige lærermøder på Teilmans Kursus, som altid holdtes i Jens Otto Wieths hjem. Dengang var mit møde med Otto Wieth ikke nogen succes, for den unge Jens Otto gjorde sig ikke den mindste umage for at skjule, hvor usigeligt det kedede ham under middagen at skulle konservere de fossiler, han formentlig anså forsamlingen for at være.

Jens Otto Wieth tog lægevidenskabelig embedseksamen i 1958 fra

Aarhus Universitet. I studietiden var professor Knud Lundbæk nok den lærer, der appellerede mest til Wieths sans for respektløs, barok studentikos humor; en sans som altid forblev en uløselig del af hans personlighed. Efter embedseksamen havde han forskellige hospitalsansættelser - hovedsagelig lokaliseret omkring Københavns Kommunehospital. På Kommunehospitalets III afdeling, nefrologisk afsnit, kom arbejdet med dialysebehandling af patienter med nyresvigt til at præge hans videnskabelige udvikling for en tid fremover, idet han udførte en række undersøgelser af hæmodialysens indvirkning på organismens vand- og elektrolytbalance og dens muligheder ved behandling af forgiftninger. De opnåede resultater blev vigtige bidrag til videreudviklingen af denne behandlingstype. Fra 1962-1967 var han ansat på Kommunehospitalets Centrallaboratorium som henholdsvis kandidatstipendiat og senere universitetsadjunkt. I denne periode lagde han grunden til sin senere forskerkarriere gennem studier af elektrolyters fordeling og transport over cellemembranen hos røde blodlegemer hos mennesket. I 1967 blev han ansat som afdelingsleder og lektor ved det nyoprettede Institut for Biofysik under Københavns Universitet. Her videreførte han sin meget betydelige videnskabelige indsats, der gav ham anerkendelse blandt fagfæller verden over; men som desværre blev alt for tidligt afbrudt ved hans død den 29. september 1984.

Jens Otto Wieths videnskabelige arbejde omfatter i alt 72 videnskabelige publikationer, som falder inden for følgende hovedgrupper:

- A. Almen intern medicin.
- B. Anvendelse af hæmodialyse ved forgiftningsterapi.
- C. Hæmodialyse ved uræmi.
- D. Aktiv transport af natrium over isoleret frøskind.
- E. Den humane erythrocyt-membrans permeabilitetsforhold (herunder disputatsen »Erythrocyters selektive ionpermeabilitet, Kbh. 1971«).

Hovedparten af produktionen er fremkommet under Jens Otto Wieths tilknytning til Københavns Universitet. Her har Wieth ydet væsentlige bidrag til vor forståelse af mekanismen ved transporten af anioner - herunder specielt kloridionen - over blodlegememembranen.

Det har gennem lang tid været erkendt, at denne transportproces udgør et væsentlig led i blodets fjernelse af kuldioxid fra vævene til lungerne, idet blodets transportkapacitet af kuldioxid (CO_2) udnyttes optimalt ved specielle mekanismer. Over 4/5 af den dannede CO_2 diffunderer gennem blodlegememembranen ind i cellens indre. Her katalyserer et

særligt enzym (kulsyreanhydrase) bindingen af kuldioxid og vand til kulsyre (H_2CO_3). Kulsyren dissocieres umiddelbart til en bikarbonation og en hydrogenion. Hydrogenionen forbinder sig med oxyhæmoglobinet, som derefter fraspalter sit bundne oxygen og bliver til reduceret hæmoglobin. Det er væsentligt, at membranen er lidet gennemtrængelig for hydrogenionen, idet det herved sikres, at hydrogenionen bufres i cellen ved bindingen til hæmoglobinet fremfor at forlade cellen ved diffusion. Den dannede bikarbonation diffunderer nu ud af cellen på grund af den opståede koncentrationsgradient og indgår i plasmaets buffersystem, medens der samtidig vandrer en kloridion fra blodplasmaet ind i cellen. Når blodet kommer til lungerne forløber den modsatte proces: Oxygenet diffunderer ind i cellen. Reduceret hæmoglobin omdannes til oxyhæmoglobin under frigivelse af en hydrogenion, som derved indgår i den modsatte rettede proces af omdannelsen af bikarbonat/karbonat til vand og kuldioxid, som nu diffunderer ud af cellen og udskilles til lungeluften. Derved falder bikarbonatkoncentrationen inde i cellen, og der sker nu en modsat rettet udveksling af klorid- og bikarbonationer over cellemembranen. Dette skift mellem bikarbonationen og kloridionen har været kendt i mange år, idet det først blev beskrevet af Hamburger i slutningen af forrige århundrede. Man troede længe, at denne udveksling mellem bikarbonationer og kloridioner var en helt simpel proces, der var betinget af kravet om opretholdelse af elektroneutraliteten inde i cellen. Det er Jens Otto Wieths store fortjeneste at have påvist, at ionudvekslingen sker ved en hel speciel mekanisme, hvor en indvandring af kloridionen er koblet til en samtidig udvandring af bikarbonationen i en tæt 1:1 kobling i et særligt udvekslingssystem, som opererer neutralt set fra et elektrisk synspunkt, idet denne udveksling er helt uafhængig af størrelsen af den elektriske spændingsforskel over cellemembranen.

Wieth indledte sine undersøgelser over det røde blodlegemes membranpermeabilitet ved at undersøge de permeabilitetsændringer som indtræder, når normalt forekommende elektrolyter i erythrocyternes suspensionsmedier erstattes med en række fremmede an- og kationer. Af betydelig interesse er den iagttagelse, at ioner som thiocyanat og salicylat – der i særlig grad viser sig at øge den passive permeabilitet for Na og K – samtidig hæmmer permeabiliteten for sulfat. At de lytrope ioners effekt næppe kan skyldes en generel sønderbrydning af membranstrukturen, udbygges yderligere gennem forsøg med den neutrale polyvalente alkohol, erythritol. Det vistes endvidere, at bikarbonationer har en effekt, som er helt forskellig fra de lytrope anioners virkning, idet bikarbonat

øger Li-permeabiliteten meget stærkt samtidig med, at natriumpermeabiliteten også øges i betydelig grad, medens kaliumpermeabiliteten formindskes.

Et vigtigt bidrag er også undersøgelsen af anionvirkningernes temperaturafhængighed. De nævnte ekstremt høje K- og Na-permeabiliteter i thiocyanat- og salicylatmedier viste sig overaskende at have et udpræget minimum ved stuetemperatur. Disse undersøgelser førte til en bestemmelse af den fri aktiveringsenergi, aktiveringsenthalpi og aktiveringsentropi for fluxerne ved forskellige temperaturer. Denne serie af arbejder afsluttedes med en diskussion af de egenskaber ved cellemembranen, der må være bestemmende for erythrocytmembranens særlige permeabilitetsegenskaber, og tre modeller diskuteredes indgående: (1) Den klassiske porøse ionbyttermodel, (2) en model baseret på antagelsen af en »flydende ionbytter« og (3) en ikke porøs lipoidmembranmodel, hvor aniontransporten formidles af et uladet transportmolekyle. Arbejderne, der vidner om forfatterens store eksperimentelle færdighed samt hans viden, videnskabelige fantasi og penetrerende logiske sans, repræsenterer et betydeligt bidrag til forståelsen af passive transportmekanismer over cellemembraner, specielt med henblik på røde blodlegemer. Resultaterne er sammenfattet i disputatsen fra 1971. I tiden 1970-71 opholdt Wieth sig som gæsteprofessor ved Duke University, North Carolina, i professor D. C. Tosteson's laboratorium, hvor grunden til et senere tættere samarbejde lagdes.

De videre undersøgelser over blodlegemernes permeabilitetsforhold udførte Jens Otto Wieth siden dels i samarbejde med andre medarbejdere på Institut for Biofysik og dels med udenlandske gæsteforskere. Der udvikledes en metode til hurtig adskillelse af radioaktivt mærkede celler fra deres suspensionsmedium; en metode som er bemærkelsesværdig ved sin simpelhed og mangesidige tilpasningsmuligheder. Metoden, som nu også anvendes mange steder, hvor tilsvarende problemer studeres, anvendtes først til undersøgelse af kloridionens permeabilitetsforhold ved lave temperaturer. Senere udvikledes en teknik til bestemmelse af kloridionens udveksling ved legemstemperatur, hvor transporten af denne ion sker i løbet af millisekunder. Der tilvejebragtes stærke holdepunkter for det synspunkt, at den store udvekslelighed af klorid over blodlegememembranen – som de facto findes – ikke kan tilskrives en proces, hvor kloridionen vandrer over membranen ved fri diffusion, men at der tværtimod må findes en tæt kobling mellem transporten af klorid- og bikarbonationer, som resulterer i en elektroneutral nettotransport, hvor f. eks.

transporten ind i cellen af en vis mængde af den ene iontype er ledsaget af en udadrettet transport af samme mængde af den anden iontype. Aniontransporten kan opfattes som et eksempel på »faciliteret diffusion«, hvor transporten er afhængig af specifikke vekselvirkninger mellem transporteret stof og komponenter i membranen. Disse undersøgelser vakte en betydelig international interesse, som bl. a. resulterede i, at der etableredes et snævert samarbejde mellem erythrocytgruppen på Institut for Biofysik, K.U., og gruppen omkring professor D. C. Tosteson, Harvard University, Medical School. Såvel professor Tosteson som flere af hans medarbejdere besøgte gennem årene Institut for Biofysik, og J. O. Wieth opholdt sig i 1976 på professor Tostesons laboratorium, hvor han i samarbejde med Dr. M. Tosteson undersøgte virkningen af tributyl-tin på anionudvekslingen over kunstige membraner og cellemembraner. Tributyl-tin er en positivt ladet organisk forbindelse, som kan danne ionpar med anioner. Det viste sig, at en kunstig bimolekylær lipidmembran, hvori der er inkorporeret tributyl-tin, udviser en koblet udvekslingsdiffusion af anioner. Disse undersøgelser særlige værdi beror på, at man herved kom til at råde over et modelsystem, hvor anionudvekslingen formidles af et transportmolekyle af kendt konstitution, hvorfra transportegenskaberne lader sig analysere nøjere, end det i øjeblikket er muligt at gøre med de naturligt forekommende transportsystemer.

I de seneste år flyttede J. O. Wieth fokus for sine undersøgelser fra de kinetiske studier af transportmekanismerne til undersøgelser, der kunne belyse selve den molekylære mekanisme ved udvekslingsdiffusionen. Årsagen hertil var opdagelsen et særligt proteinstof med en molekylvægt på 100.000 dalton, det såkaldte »bånd-3 protein«, som strækker sig gennem cellemembranens lipidlag. Wieth ydede her i sine sidste år en meget væsentlig indsats gennem at bidrage til den voksende erkendelse af, at netop klorid/bikarbonat udvekslingen var knyttet til bånd-3 proteinet. I samarbejde med forskere fra USA (Dr. C. L. Borders, Dept. of Chemistry, Wooster, Ohio) og England (Dr. C. L. Brock og Dr. M. J. Tanner, University of Bristol) påviste membranforskergruppen på Institut for Biofysik under Jens Otto Wieths ledelse en række interessante sammenhænge mellem proteinstrukturen af aniontransportmolekylet og dets transportfunktion. Man vidste, at bånd-3 proteinet slyngede sig gennem membranen mindst 7 gange, men ved forskellig enzymatisk behandlinger er det muligt at »save« bånd-3 proteinet over på de forskellige slynger. Herved bliver det muligt at få belyst hvilke dele af bånd-3 molekylet, der er ansvarlig for iontransporten. Wieth benyttede hertil stoffet DIDS, som

har den egenskab, at det kan binde sig til det røde blodlegemes yderside og samtidig blokere transporten af kloridionen gennem membranen. Ved anvendelse af radioaktivt mærket DIDS viste J. O. Wieth og seniorstipendiat P. Bjerrum, at langt den overvejende mængde af de bundne radioaktivt mærkede DIDS molekyler var lokaliseret til den første slynge (ben 4) af bånd-3 molekylet gennem membranen, og sandsynliggjorde dermed samtidig, at den væsentligste transportvej for klordionen er lokaliseret her. Endelig vist, at fuld hæmning af kloridion-transporten indtrådte, når ca. 1 million DIDS molekyler var bundet til hver cellemembran, hvor dette tal således må svare til antallet af transportmolekyler i hver cellemembran.

Wieth kombinerede endvidere kinetiske undersøgelser med virkningen af en specifik modifikation af visse molekyler i bånd-3 molekylet for derigennem at søge at opnå et nærmere indblik i det molekylære grundlag for udvekslingsdiffusionen. Det vist, at en kemisk modifikation af nogle få grupper i proteinmolekylet helt ændrede transportsystemets egenskaber. Modifikationen opnåedes ved hjælp af reagenser, der reagerede specifikt med aminosyrernes sidekæder, f. eks. guanidinogruppen i arginin. Særlig påfaldende var det fund, at modifikation af kun én enkelt af proteinmolekylets 44 argininer var tilstrækkelig til at blokere transportfunktionen. Ved hjælp af proteolytiske enzymer har man kunnet spalte transportmolekylet i mindre fragmenter, og det lykkedes at identificere de peptidsegmenter, der indeholdt de kemisk modificerede sidekæder. Således er den ovennævnte – og for transportfunktionen så væsentlige – enlige arginin-gruppe lokaliseret til cellemembranens udside og indgår formentlig i opbygningen af transportsystemets ydre munding.

Denne dissektionsproces af transportmolekylet og den efterfølgende lokalisering af den modificerede sidekæde udgør et vigtigt redskab til forståelsen af den detaljerede kortlægning og den indbyrdes placering af de relativt få grupper i det store proteinmolekyle, der er direkte involveret i anionernes passage gennem membranen. Med denne viden om den indbyrdes – og strategisk udslaggivende – placering af de sidekæder i transportmolekylet, som er helt essentielle for aniontransporten, og med kendskabet til arten af de indbyrdes virkende kræfter mellem disse sidekæder, åbnes vejen for at opstille en model, der kan redegøre for den molekylære mekanisme, der ligger til grund for den unikke – men for blodlegemets funktion så vigtige – type af membrantransport, som udvekslingsdiffusionen mellem klorid- og bikarbonationer repræsenterer. Der er ligeledes god grund til at formode, at en opklaring af udvekslings-

diffusionen af klorid- og bikarbonationer over blodlegemets cellemembran også vil tilvejebringe viden om grundlæggende træk, der er fælles for opbygningen og funktionen af andre transportsystemer – passive som aktive – såvel i det røde blodlegemes cellemembran som i andre cellyper. Desværre blev det ikke forundt Jens Otto Wieth at deltage i og opleve denne videreudvikling, som nu er i fuld gang.

Blandt kolleger værdsattes Jens Otto Wieths videnskabelige publikationer ikke blot på grund af deres rene nyhedsværdi. De er også inspirerende. Dels viser de en sjælden evne til klart at kunne se gennem nye og tilsyneladende usammenhængende iagttagelser, dels demonstrerer de den selvstændighed, fantasi og originalitet, hvormed han – ofte ledet af en sikker intuition – førte en tankegang til ende med logisk konsekvens. Alt dette bidrog til at give Jens Wieth en førende position blandt forskere inden for et område af fysiologien, hvor der forskes intenst verden over, og til at styrke Panum Institutets position som et forskningscenter af international klasse.

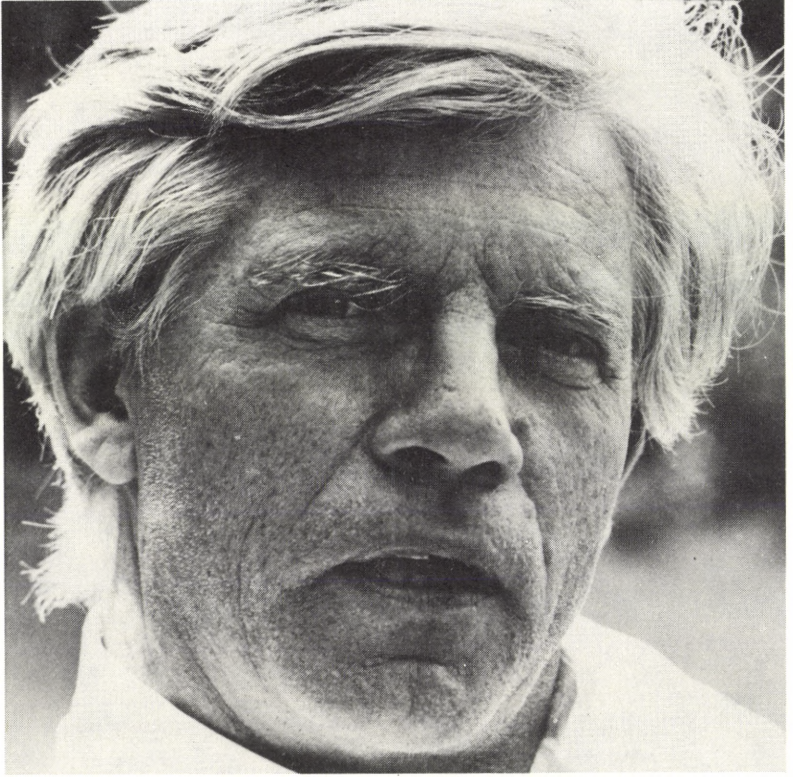
Jens Otto Wieth var en højt værdsat gæsteforelæser i udlandet. I USA bl. a. ved The Rockefeller University, New York; Harvard University, Medical School, Boston; Yale University, New Haven; University of Rochester; University of North Carolina, Chapel Hill; Duke University, Durham. I Europa bl. a. ved Cambridge University, i The Royal Society, London, Universitetet i Berlin og Uppsala Universitet. Som eksempel på den kollegiale respekt og tillid han nød internationalt, kan det nævnes, at han fra 1977 var medredaktør af *The Journal of General Physiology*, der er et af de førende tidsskrifter inden for emneområderne almen fysiologi og biofysik. I Danmark var han bl. a. medlem af bestyrelsen for Dansk Selskab for teoretisk og anvendt terapi 1968-72, formand 1971; og medlem af det lægevidenskabelige fakultetsråd 1978-81. Endvidere tildeltes han en række danske og internationale hæderspriser. Således tildeltes han i 1970 The Perkins Memorial Award of The American Physiological Society; prokurator F. V. Andersens Mindelegat 1972; Christian Bohrs Mindelegat 1975 og hæderspris fra fabrikant Ulrich Brinch og Hustrus Marie Brinch's Legat 1981.

Jens Otto Wieth indvalgte som medlem af Det kongelige danske videnskabernes Selskab i 1978, og i 1983 blev han medlem af Statens lægevidenskabelige Forskningsråd, hvor hans store faglige indsigt og samvittighedsfulde holdning til rådsarbejdet aftvang alles respekt.

Jens Otto Wieth besad en varm menneskelighed, som forhindrede ham i at skjule sig i et fagligt elfenbenstårn, og som til fulde kom til udtryk i

samværet med Lis Wieth, f. Falslev, og deres to sønner Morten og Christian. Ofte udsprunget af dette inspirerende familieliv kunne han med et skarpt øje for livets mange facetter i en elegant, sikker stil i tale og skrift på én gang more sine omgivelser og henlede opmærksomheden på livsnære problemer. Hans dybe glæde over musik omfattede især Verdis operer, og han delte gerne sin musikglæde med de mange, der besøgte det gæstfri hjem i Virum.

Jens Otto Wieth's død har efterladt et menneskeligt og fagligt tomrum ikke blot blandt venner og kolleger på Institut for Biofysik men også blandt kolleger på Panum Instituttet, hvor han har sat sig et markant og varigt minde gennem den indsats, som han nåede at yde i sin 20-årige karriere som forsker.

A. V. I. S.

Peter Vilhelm Glob

20. februar 1911 – 20. juli 1985

Af Olaf Olsen

»Eventyret om P. V. Glob« er titlen på en af de bøger, der er skrevet om arkæologen Peter Vilhelm Glob. »Kammerat Glob« hedder en anden bog, skrevet af hans venner. Det er sandt, at der stod en aura af eventyr omkring P. V. Glob, og det er også rigtigt, at han var en god kammerat for sine venner og for de fagfæller, som han knyttede sig til. Men skal man tegne et vellignende portræt af P. V. Glob, er det hverken det eventyrlige eller det kammeratlige, der falder mest i øjnene. Eventyret kom ikke til ham af sig selv, men var et produkt af hans jernflid, hans intuition og hans sans for dramatisk iscenesættelse. Og kammeraten Glob var på mange måder en enspænder, som udviklede sine ideer alene og gik sine egne veje. Så måtte kammeraterne følge med, hvis de kunne. Glob vendte sig ikke for at se, om alle var med.

P. V. Glob blev født den 20. februar 1911 som ældste søn af maleren Johannes Glob, der dengang især var landskabsmaler, men siden vandt ry for sin portrætkunst. Johannes Glob var tillige en indsigtfuld og ihærdig amatørarkæolog, der opsporede fortidsminderne i naturen, gravede og samlede oldsager. Sønnen kom til at ligne sin far i sind og skind. Han arvede hans kunstneriske indlevelse og kvalitetssans, hans omhu og krav om fast komposition i arbejdet, hans glæde over naturen og hans entusiastiske kærlighed til oldtidens levn. Det er ingen overdrivelse, når P. V. Glob i en efterskrift til sin disputats i 1944 skriver, at »min interesse for de jyske enkeltgraves særprægede økser og lerkar går tilbage til min tidligste barndom«. Johannes Glob lærte sin søn at læse oldsagernes sprog, længe før han kunne skelne bogstaverne.

P. V. Glob levede næsten hele sin barndom i Lyngby, fra 1923 på Mosegården ved Mølleåen – midt i et naturområde, der strakte sig fra Furesøen til Øresund, rigt på skønhedsindtryk og rigt på oldtidsminder. Her strejfede han om, først med sin far, siden alene og med venner, tegnede, malede, samlede oldsager, som han nummererede omhyggeligt, og gjorde sig fortrolig med egnens fortid og nutid. Sin gæld til barndommens land betalte han tilbage mange år senere, i 1973, med den smukke

bog *Fortidens spor. Dyrehaven og Jægersborg Hegn*, som han indledte med Johannes V. Jensens ord om en oldtidshøj i Dyrehaven: »Det skønneste sted i verden, hjertepunktet i Danmark«.

I sin gymnasietid vaklede P. V. Glob mellem arkæologien og malerkunsten. Det blev arkæologien. »Flækken vandt«, skriver hans broder Jørn, der selv valgte malerkunsten. Men P. V. Glob slap ikke penslen helt. I 1934 udstillede han i Den Frie, og staffeliet forblev hans ledsager på mange af de store rejser, han siden kom til at foretage. Forbindelsen med kunstens verden og kunstens udøvere bevarede han, og venskabet med malerne omkring *Helhesten* og *Cobra* gav hans tilværelse en dybde og et perspektiv, der også måtte præge hans virksomhed i arkæologiens tjeneste.

P. V. Glob blev student fra Lyngby Statsskole i 1930. Netop da var Johannes Brøndsted blevet udnævnt til lektor i nordisk arkæologi ved Københavns Universitet. Glob blev hans første student. Johannes Glob søgte at introducere sønnen hos lederen af Nationalmuseets oldtidsafdeling, men uden held. Afdelingen var dengang i en dyb krise og på det nærmeste et lukket land for studenter. P. V. Glob vendte sig i stedet til museets etnografiske samling, hvor han fik en gæstfri modtagelse, og denne forbindelse bevirkede, at Glob i 1932 fik sin første store chance som arkæolog og ekspeditionsmand. Han blev ansat som arkæologisk assistent ved »Treårsekspeditionen til Christian X's Land«, som Lauge Koch stod for, og kom til at opholde sig i Nordøstgrønland i et år og to måneder – to korte somre og en lang vinter.

Der kan ikke være tvivl om, at P. V. Glob følte det som en befrielse, da han den 15. juni 1932 gik ombord i den gamle ishavsskude »Gustav Holm« for at tiltræde rejsen til Østgrønland. Det stillesiddende studentliv var ikke hans livret. Han ville ud, se, opleve og opøve sin arkæologiske færdigheder ved arbejde i felten.

Glob kunne næppe have fået en bedre begynderopgave. På Grønland blev han modtaget af den seks år ældre eskimoarkæolog Helge Larsen, der i seks hektiske arbejdsuger – dagene er lange i den arktiske sommer – indførte sin unge kollega i fagets metoder, problemer og muligheder. Sammen foretog de både udgravninger og rekognosceringer, før Helge Larsen i slutningen af august pakkede sit grej og rejste tilbage til Danmark. Derefter stod den 21-årige student med eneansvaret for ekspeditionens arkæologiske indsats. Han overvintrede i ekspeditionens hus på Ellaø, og da solen atter kom frem og vejret tillod det, lagde han på lange

slæderejser depoter ud til den kommende sommers undersøgelser, der omfattede seks forskellige eskimoiske bopladser.

De barske vilkår i den grønlandske vinter og den hektiske travlhed i den korte gravesæson harmonerede godt med Globbs robuste fysik og store arbejdsevne. Med sit praktiske håndelag og evnen til at improvisere var han den fødte ekspeditionsmand. For hans egen skoling betød det nok allermest, at han lærte den arkæologiske udgravnings kunst og – især – at han udviklede sin evne til at spore fortidsminderne i landskabet. Hertil er de øde arktiske områder ypperligt egnede. Fortidens levn vil som regel være synlige på jordoverfladen, og arkæologen må derfor først og fremmest gøre sig fortrolig med de topografiske indicier, der viser, hvor der overhovedet kan have været menneskelig bosættelse. De erfaringer, som Glob gjorde i så henseende på Grønland, kom ham til nytte mange år senere i ørkenområderne ved Den arabiske Golf.

At Glob med sin stærke sans for naturen også måtte blive bjergtaget af den arktiske flora og fauna, siger sig selv. På en vinterlig slæderejse med en norsk fangstmand oplevede han endog at nedlægge en eller flere isbjørne – hvor mange er lidt uklart. Som alle gode historiefortællere havde Glob betydelige fabulerende evner, og i erindringen var på hans gamle dage mindst tre faldet for hans bøsse.

Da P. V. Glob i efteråret 1933 vendte hjem til København, var studievilkårene forbedret radikalt. Hans lærer Johannes Brøndsted var blevet leder af Nationalmuseets oldtidsafdeling, hvis enorme samlinger blev åbnet for studenterne. Fra nu af blev museet Globbs daglige arbejdsplads. Her færdiggjorde han sit første skriftlige arbejde, beretningen om undersøgelserne på Grønland, *Eskimo Settlements in Kempe Fjord and King Oscar Fjord*, der udsendtes i Meddelelser om Grønland i 1935.

Allerede året efter aflagde P. V. Glob sin magisterkonferens, en bemærkelsesværdig hurtig præstation, især i betragtning af, at hans seksårige studietid ikke blot rummede den lange grønlandske digression, men også havde været afbrudt af feltopgaver for Nationalmuseet – den vigtigste af dem udgravningen af Borremosefæstningen i Himmerland, hvor Johannes Brøndsted, der selv ikke holdt meget af at få jord under neglene, lod den praktiske student Glob styre hele feltarbejdet. Glob fortsatte udgravningerne i Borremose i de følgende år, også efter at han i 1937 var blevet museumsinspektør ved Nationalmuseet og her fik sine egne udgravninger at varetage.

På Borremose foldede P. V. Glob sig for første gang rigtigt ud som

udgravningsleder. Det var, som om han tog revanche for den ensomme tårn på Grønland ved at samle et muntert-støjende hold af studenter om sig. Her skabtes den særlige globske udgravningsstemning, hvor man arbejdede hårdt, festede endnu livligere – og næste morgen var på pletten i udgravningen, måske med et tungt hovede, men lige så ihærdigt arbejdende som dagen før. Alt med Glob som det inspirerende midtpunkt. Her var det virkelig kammerat Glob, der var i funktion, drilsk og fandenivoldsk, med store krav til sine medarbejdere og endnu større til sig selv.

I årene 1938-42 og atter fra 1945-47 tog P. V. Glob flittigt del i den berejsning af Danmark, som naturfredningsloven af 1937 havde pålagt Nationalmuseet med henblik på tinglysning af fredningen af de 25.000 oldtidsminder, der nu med ét var blevet gennemført. På disse rejser og på de mange små nødudgravninger, som krigstidens tørveskær førte med sig, erhvervede Glob et grundigt kendskab til så at sige hele Danmark. Hans begavelse var udpræget visuel, og hans hukommelse det ikke mindre. Han huskede også mennesker, en uvurderlig fordel for den flittigt rejsende arkæolog, og han levede op til Nationalmuseets tradition for folkeoplysende arbejde, både ude i landet og hjemme ved skrivebordet. Mellem de mange skrifter, der kom fra hans hånd i disse år, var der adskillige populære arkæologiske arbejder, deriblandt bogen *Danske Oldtidsminder* fra 1942.

Midt i denne forrygende travle virksomhed, der også omfattede stiftelsen af en stor familie i ægteskabet med Harriet Roepstorff, der blev indgået i 1939, og – naturligvis – en energisk og opfindsom deltagelse i modstandsbevægelsen, færdiggjorde P. V. Glob i december sin disputats *Studier over den jyske Enkeltgravskultur*, der samler og ordner et stort arkæologisk materiale med en kompromisløs omhu, som gør store dele af bogen til knastør læsning, men også med et overblik, der imponerer den udholdende læser. Lige så lidt som samtidens øvrige arkæologer var Glob i tvivl om, at enkeltgravskulturens nye anlægstyper og oldsager skyldtes et neolitisk erobrerfolk, der havde sat sig i besiddelse af Danmark. Med et udblik til datidens øvrige europæiske kulturer giver Glob i disputatsen en fængslende skildring af disse erobreres lange vej til Danmark, til hest og med øksen som det foretrukne våben. I vore dage tror arkæologerne ikke længere på denne indvandring. Teorien er fældet af nye fund og moderne naturvidenskabelige dateringer. Men dette rækker ingenlunde ved værdien af Glob's systematisering af enkeltgravskulturen. Den er lige så nyttig i dag som ved fremkomsten i 1945, da bogen af C. J. Becker blev karakteri-

seret »et af de fineste arkæologiske arbejder, som har set lyset herhjemme i en lang række år«.

I 1940'erne og 1950'erne fik dansk arkæologi en ny stor mæcen, hvis man da tør bruge dette ord om arbejds- og socialministeriet, der med kæmpebevillinger til beskæftigelsesforanstaltninger for langvarigt arbejdsløse gjorde det muligt for Nationalmuseet at iværksætte omfattende arkæologiske udgravninger i de dele af landet, der var plaget af stor arbejdsløshed. P. V. Glob var blandt de arkæologer, der først meldte sig med ønske, og i årene 1946-49 gennemførte han to betydelige undersøgelser af denne art.

Den første gjaldt den største af de mægtige Slots Bjærgby-høje ved Slagelse, Galgebakken, der – ikke helt uventet – viste sig at være et jernalderanlæg, bygget over en bronzealderhøj. I bronzealderhøjen var der grave, men den store jernalderhøj var mod forventning tom – måske et minde over en høvding, der var død i det fremmede. Til gengæld løj navnet Galgebakken ikke. I højen fandtes fundamentet for en trebenet galge, og det vrimlede med skeletter af hængte og halshuggede misdædere omkring den – i alt henved et halvt hundrede. Glob, der på forhånd havde delagtiggjort pressen i sine store forventninger til højen, kanaliserede behændigt offentlighedens interesse til de makabre grave.

Af langt større arkæologisk betydning var den anden udgravning. I Barkjær på Djursland – ganske nær ved det sted, hvor han siden skulle erhverve gården Fredensdal, der blev hans hjem i næsten 25 år – afdækkede han i årene 1946-49 et sælsomt anlæg fra tidligneo-litisk tid, bestående af to enorme parallelle »bygninger« af træ, 85 meter lange og ca. 7 m brede, indvendigt opdelt ved tværvægge i rum på ca. 20 m². Glob tolkede anlægget som en landsby, Danmarks ældste, hvor bondefamilierne havde levet i en rækkehusbebyggelse omkring landsbygaden. Under indtryk af senere fund af kultulanlæg fra samme periode ændrede Glob siden hen opfattelse og opkastede i 1975 den tanke, at anlæggene i Barkjær var dødehuse, opført som kopier af stenalderfolkets egne boliger og lagt på tomten af en ældre landsby. Glob nåede dog aldrig at fremlægge en egentlig publikation af den komplicerede udgravning, og det er derfor endnu ikke muligt at vurdere hverken den første eller den anden teori efter fortjeneste.

I 1949 forlod P. V. Glob Nationalmuseet for at tiltræde et nyoprettet professorat i nordisk arkæologi ved Aarhus Universitet, hvortil der var knyttet posten som leder af Forhistorisk Museum i Aarhus. Embedet var

skræddersyet til Glob. Pionérånd, begejstring, energi, opfindsomhed og gennemslagskraft var de egenskaber, der kaldtes på, og dem havde P. V. Glob.

I et nært samarbejde med den dynamiske Aarhus-borgmester Svend Unmarck Larsen og med støtte af håndplukkede medarbejdere, som han bragte med sig fra København, blæste Glob liv i hver krog af det gamle museum i Vester Allé. Han skabte Jysk arkæologisk Selskab og brugte dette nye forum til at fremme interessen for arkæologi overalt i Jylland. Museets udstillinger blev moderniseret, og da et heldigt fund bragte Forhistorisk Museum i besiddelse af et moselig, jernaldermanden fra Grauballe, blev begivenheden brugt med stor dygtighed til at skabe opmærksomhed omkring museet og bevillinger til dets arbejde. Det delvist mumificerede lig af det henrettede oldtidsmenneske blev udstillet i samlingen – noget som Nationalmuseet havde undladt at udsætte sine moselige og sine gæster for.

Universitetsundervisningen fik aldrig Glob's store interesse. Hans omfattende viden, præcise hukommelse og store idérigdom gav ham for så vidt de allerbedste forudsætninger for virksomheden som universitetslærer. Men Glob følte sig aldrig hjemme på en talerstol eller ved et kateder, og det morede ham ikke at rette opgaver. Den inspiration, der udgik fra ham i samtaler på tomandshånd eller i små grupper, kom til gengæld studenterne til gode – allermest når de var med ham på ekskursioner til fortidsminder eller på udgravning.

Det sidste blev der rig lejlighed til. Glob sørgede fra første færd for, at hans studenter fik praktisk udgravningserfaring. Forhistorisk Museum påtog sig store udgravningsopgaver. Fra begyndelsen af 50'erne kan fremhæves våbenofferfundet i Illerup ådal, storstensgravene og kulthuset i Tustrup, flintværkstedet på Fornæs og de såkaldte svenskegrave på Als. Selv var Glob i sommeren 1953 på Grønland, hvor han udgravede palæoeskimoiske ruiner. Herfra medbragte han en hvid falkeunge, som en dreng havde taget på en rede. Falken var det hans agt at forære herskeren på øen Bahrain i Den arabiske Golf, sheik Sulman bin Hamad bin Isa Al-Khalifah. Dette indvarslede en ny – helt ny – fase i Glob's liv og virksomhed.

Inspirationen til ekspeditionerne til Bahrain fik Glob fra en medarbejder, den engelske arkæolog Geoffrey Bibby, der havde arbejdet nogle år for et engelsk olieselskab i Golfen og nu ved skæbnens uransagelige tilfældigheder var havnet i Aarhus. Han fortalte Glob om den fjerne ø, hvor der var 100.000 gravhøje og ingen arkæologer. Glob's reaktion var karak-

teristisk. Han blev fyr og flamme, slog i bordet og udtalte de bevingede ord »Vi ta'r sgu derned« – alt dette efter hvad Bibby har berettet. De to kom derned i december 1953. For Glob var Mellemøsten terra incognita, men han levede sig lynhurtigt ind i forholdene, indså de vældige muligheder for arkæologiske landvindinger og – hvad der i denne fase var det allervigtigste – vandt sheikens tillid og sympati for de flyvske tanker om en dansk ekspedition til øen.

I bogen »I Dilmun tier ravnene« har Geoffrey Bibby givet en storartet beskrivelse af Glob's rekognosceringer på Bahrain. Der var aldrig før fundet spor af forhistorisk bebyggelse på øen, kun grave, og blandt de få, som interesserede sig for det, var det den gængse opfattelse, at Bahrain ikke havde været beboet i oldtiden, men alene havde tjent som en kæmpemæssig nekropol, hvortil man sejlede sine døde. Dette troede Glob ikke på, og ved at køre og vandre rundt i ørkenlandet kunne han med sit skarpe blik udpege de steder, hvor der måtte have været bebyggelse – for dernæst at dokumentere dette ved at opsamle uanselige oldsager på overfladen og foretage punktudgravninger, der straks afslørede ruiner af flere templer og lokaliserede selve Bahrains oldtidshovedstad.

Efter fem måneder i ørkenen vendte Glob hjem til en ulige vanskeligere opgave: at overbevise de rette vedkommende om, at de burde bevilge midler til »Dansk Arkæologisk Bahrain-Ekspedition«. Det hjalp, at han fra rejsen havde fodret læserne af Aarhus Stiftstidende med artikler fra ekspeditionen – bidrag med overskrifter som »Sheiken blev glad for falke fra Glob«, »Jagtselskab med bare ben hos Bahrain-sheik«, »Slanger er jærtegn om kommende fund«. Ved indsamlingen spillede Glob med dygtighed og godt resultat på den danske og specielt århusianske lokalpatriotisme. Ekspeditionen ville udbrede Danmarks ry og plante Aarhus' navn på verdenskortet.

I de følgende år voksede ekspeditionerne i omfang, og flere mål kom til. Det var ikke blot i Bahrain, Glob kaldte den arkæologiske interesse frem. Fra nabostaterne kom der ønsker om at få del i de danske arkæologers arbejde, og der blev sendt hold til Qatar, Kuwait, Abu-Dhabi og Oman, til slut endog til det ellers svært tilgængelige Saudi-Arabien. Glob's falke- og burnusdiplomati fejrede triumfer.

For dansk arkæologi fik ekspeditionerne til Golfen den betydning, at en lang række arkæologer, unge som ældre, fik et udblik, en udvidelse af deres horizon, der er kommet dem til gavn siden hen. At nogle mente, de burde være blevet herhjemme, hvor der var nok at gøre, siger sig selv. Men det gik endda. I øvrigt var det ikke kun arkæologer, der var med.

Glob, der i Aarhus havde suppleret Forhistorisk Museum med en etnografisk sektion, sendte også etnografer til Golfen, og han fandt plads til kunstnere fra sin store vennekreds. De blev et farverigt indslag i arbejds-holdene.

En faglig vurdering af ekspeditioner må udmunde i, at de har haft overordentlig stor betydning for udviklingen af arkæologien i Golf-området. Hovedparten af Globs nytolkninger, der i begyndelsen blev mødt med dyb skepsis fra de etablerede nærorientalske arkæologer, er nu accepteret af de fleste. Og Glob har en stor del af æren for, at arkæologien i dag, hvor de mange stater og sheikdommer i området er midt i en hektisk moderniseringsproces, har fået en fremtrædende plads i det nye kulturelle og nationale mønster. I Bahrain rejses der nu et stort nyt Nationalmuseum, tegnet og bygget af danske arkitekter og ingeniører, og med udstillinger der tilrettelægges af arkæologer og etnografer fra Moesgaard.

Alt er dog ikke idel fryd. Selv om der foreligger en del rapporter fra udgravningerne – fra Globs egen hånd således den fascinerende bog *Al-Bahrain. De danske ekspeditioner til oldtidens Dilmun* fra 1968, er det gået langsomt med den videnskabelige bearbejdelse af resultaterne. Dette er blevet bebrejdet Glob, ikke mindst af andre vestlige arkæologer i Golfen (af hvilke nogle ikke har været stort hurtigere selv). Kritikken er berettiget. Glob var langt bedre til at organisere ekspeditionerne end til at styre det knapt så attraktive hjemmearbejde bagefter, og de mange korttidsengagementer af ekspeditionsdeltagere for en enkelt sæson eller to var på langt sigt en uheldig disposition. For disse deltagere var arbejdet i Bahrain et kort mellemspil, som man gik vældigt op i, så længe det varede, men som det var svært at engagere sig alvorligt i efter hjemkomsten til Danmark. Der er imidlertid håb forude. På Moesgaard arbejdes der i disse år hårdt for at afslutte boet efter Globs arabiske ekspeditioner.

P. V. Glob var professor ved Aarhus Universitet fra 1949 til 1960. Hvad han nåede i disse elleve år er utroligt. Og endda er ikke alt nævnt. Han spillede en central rolle i det årelange udvalgsarbejde, der affødte museumsloven af 1958 og banede vejen for en professionalisering af Danmarks lokalmuseer. Og midt i alt det praktiske arbejde glemte han ikke sine forpligtelser som videnskabelig og populærarkæologisk skribent. Foruden talrige mindre afhandlinger og artikler skrev han to selvstændige bøger. I *Ard og plov i Nordens oldtid* fra 1951 fremlægges og fortolkes al tilgængelig viden om forhistoriske plovredskaber og pløjning. Bogen rummer vigtige nye observationer og ideer, ikke mindst med helleristnin-

gernes pløjebilleder som udgangspunkt. Året efter udkom Glob's bidrag til værket »Danske Oldsager«, bind 2 med titlen *Yngre Stenalder*, der systematiserer og beskriver periodens oldsagstyper. Værkets karakter af katalog levner ikke megen plads for spræl, men Glob fører på smukkeste vis linien videre fra disputatsens klare udredning af enkeltgravskulturens oldsager.

I 1960 fyldte Johannes Brøndsted 70 år og gik af som rigsantikvar. Glob's position i den danske museumsverden var så stærk, at der ikke kunne herske tvivl om, at stillingen måtte tilfalde ham, hvis han ønskede den. Men ville han? Ingen vidste det, og på det afgørende tidspunkt rejste Glob til Kina uden at efterlade klar besked. Sagen vakte almindelig opmærksomhed, og en kendt avisdigter skrev et vers, der endte med ordene »Vi venter på Globob«.

Glob ville. Måske følte han, at han havde nået sine vigtigste mål i Aarhus. Det så endog ud til, at hans seneste plan, der gik ud på at flytte Forhistorisk Museum fra byens centrum til herregården Moesgaard, ville kunne realiseres – som det jo også skete under hans efterfølger Ole Klindt-Jensen. Nu var det Nationalmuseet, der havde brug for hans energi og opfindsomhed. Han blev budt velkommen med varme og forventning, men også med en vis nervøsitet. I en gammel institution med en fast indarbejdet fordeling af opgaverne vil der altid være en del medarbejdere, som ville kunne tilslutte sig de middelalderlige håndfæstningers ord: »Vi ville ingen forandringer«.

Dette fik Glob at mærke, da han godt et år efter sin tiltræden fremlagde en storslået plan om total udflytning af Nationalmuseet fra det indre København til Virumgårds jorder. Han havde tre gode argumenter: det gamle palæes uegnethed som ramme om moderne museumsudstillinger, de håbløst trange pladsforhold og den accelererende luftforurening i det centrale København. Men i sin iver for at få planen frem havde Glob ikke sørget for at have sit bagland i orden. Han havde ikke drøftet den tilstrækkeligt med sine medarbejdere, og han havde ikke sikret sig den nødvendige støtte og opbakning fra politisk hold og i Kulturministeriet. Det sidste var fatalt. Selv i de velhavende 60'ere kunne man ikke uden videre finde 500 millioner kroner til et sådant projekt. Planen blev aldrig realbehandlet, end ikke da Glob i 1963 knyttede den til Udenrigsministeriets pladsproblemer og foreslog, at dette ministerium overtog hele komplekset ved Frederiksholms Kanal.

For Glob var dette en bitter skuffelse og vel det første egentlige neder-

lag i hans liv. Siden kom flere til. Det ramte ham således hårdt, da det i 1975 lykkedes for Fredningsstyrelsen at fravriste ham en del af hans embedsområde.

Medvirkende til sådanne nederlag var det, at Glob havde et meget specielt forhold til møder og forhandlinger. Dette forhold var, for at sige det mildt, ikke godt. Sin store styrke havde Glob i samtaler på tomandshånd eller i en lille kreds, som han kunne delagtiggøre i sine tanker og visioner. Her var han inspirerende som ingen anden. Men han, der trivedes så godt i samtale og medspil, var aldeles utilgængelig for modspil. Glob forventede til enhver tid, at man ikke blot forstod, men også delte hans synspunkter. Hvis nogen søgte at fremføre en anden mening i en sag, der lå Glob på sinde, blev han umådeligt vred, for voldsomt op og tilkendegav sin despekt over for den formastelige, ofte med anvendelse af ord der sædvanligvis ikke bruges af statstjenestemænd i 38. lønningsklasse.

Denne forhandlingsform, hvis man da kan kalde den det, opretholdt Glob uden persons anseelse. Han gjorde sig ingen taktiske overvejelser, men agerede i enhver situation impulsivt og spontant. På sine ældre dage, da han var kørt træet i den mødekrævende nye demokratiske ledelsesstruktur på Nationalmuseet og ikke længere havde kraft til voldsomme eruptioner, betjente han sig i stedet af den tunghøres privilegium: kun at høre det man ønsker at høre. Når det alligevel i reglen gik godt, skyldtes det udstrålingen fra hans stærke og varme personlighed og hans store faglige autoritet.

I løbet af 1960'erne lykkedes det for P. V. Glob at gennemføre en væsentlig fornyelse af Nationalmuseets udstillingsvirksomhed: de store sommerudstillinger i Brede, hvor der blev eksperimenteret på livet løs med nye, populære udstillingsformer. Afgørende for denne succes var det, at Glob i Brede fik det nødvendige medspil fra en åndsfrænde, etnografen Werner Jacobsen, som Glob fik kaldt hjem fra et mangeårigt ophold i Nepal og gjorde til chef for en særlig oplysningsafdeling på Nationalmuseet.

De årlige ekspeditioner til Den arabiske Golf fortsatte til og med 1965, og Glob deltog personligt i dem alle. Det var hårdt slid, men ekspeditionslivet, der passede ham så godt, gav ham kraft og overskud til at udstå dagliglivets prøvelser i det store museum, der havde så svært ved at finde melodien. Glob trivedes ikke som administrator i København, men nød så meget mere at rejse rundt i landet, allerhelst til sine gamle venner på provinsmuseerne. Han fandt også rekreation ved at deltage i driften af

gården på Mols, der i det daglige var i hænderne på hans kone, og Glob var aldrig så stolt, som når hans kvæg eller får fik præmie på dyrskuet i Randers. Sad han endelig ved skrivebordet i Prinsens Palæ, så han med misundelsesværdig sindsro på, at stablen af ubesvarede breve og skrivelser voksede til betydelige højder. Glob ville gerne skrive, men ikke breve. Det skulle være bøger.

Og han skrev. Som arkæologisk skribent havde Glob sin allermest produktive periode i årene mellem 1965 og 1973, hvor han udsendte en stadig strøm af artikler, afhandlinger, populærvidenskabelige skrifter og faglige værker. I 1965 udkom den bog, som skulle vinde størst udbredelse, *Mosefolket*, en fængslende beretning om de mange fund af velbevarede lig af henrettede mænd og kvinder, der i jernalderen var sænket i de danske moser, med en tolkning af de religiøse forestillinger, der kan have ligget bag de grusomme drab. Bogen kom i mange danske oplag og blev oversat til svensk, finsk, tysk, engelsk, fransk og polsk. I 1967 udsendtes *Danske oldtidsminder* fra 1942 i en ny, revideret udgave, prydet med Globbs egne fremragende fotografier – en kunstners værk. Også den blev genoptrykt flere gange og udsendt på engelsk og tysk. I 1968 kom oversigtsværket *Al-Bahrain*, som jeg allerede har nævnt – også en betydelig præstation og en medrivende bog.

Dernæst vendte Glob sig til det mere videnskabeligt orienterede publikum. Det skete med en bog, der var forberedt allerede i Aarhus-tiden, *Helleristninger i Danmark* (1969), et stateligt værk i kvartformat på 333 sider med omhyggelig udredning af den billedverden, der lever i de danske helleristninger fra bronzealderen. Det er den systematiske forsker, der skriver her, mere frigjort og spændstigt end i sine tidligere videnskabelige værker og med inspirerende tolkninger af billedernes oprindelse, deres europæiske baggrund og motivernes mening. Bogen rummer også et katalog over samtlige danske fund – 107 billedsten og 671 sten med de gådefulde skålformede fordybninger.

Med *Højfolket* (1970) var Glob atter tilbage i den populær-arkæologiske sfære – en bog i stil og anlæg som *Mosefolket*, men nu med bronzealderens grave og mennesker som emne. Bogen vandt ikke sin forgængers store udbredelse. Den manglede de pirrende mord, men kunne nok have fortjent en større læserskare end den fik. Til gengæld var der mange, særlig mange endda, der købte *Globbs brændevinsbog* (1972), i hvilken han udmøntede et langt livs erfaringer med indsamling af krydderurter til forædling og forbedring af den danske snaps.

Globbs sidste arkæologiske bog blev *Fortidens spor* (1973), den smukke

hyldet til Dyrehavens oldtidsminder. Derefter ebbede hans forfattervirksomhed hastigt ud. Bortset fra dagbladsanmeldelser af arkæologisk og arktisk litteratur skrev Glob efter 1973 kun otte små artikler, ingen af dem mere end få sider store. Den gamle kæmpe, der altid havde levet stærkt og budt sig selv det utrolige, havde allerede længe lidt under et svigtende helbred. Han stod hårdt imod, men efterhånden fik sygdommen overtaget. Selv stolede Glob på, at han ville vinde fysisk kraft og åndeligt overskud til at tage pennen frem igen, når han ved sin pensionering i 1981 blev befriet fra rigsantikvarembedets belastning. Der var så meget, han endnu gerne ville nå og glædede sig til at arbejde med i den »hule«, han allerede i 1960 havde indrettet sig i et fjernt hjørne i Prinsens Palæ. Først og fremmest bearbejdelsen af de store gamle udgravninger i Borremose og Barkjær, men også en lille bog, der skulle bevise, at Bornholm havde været muhamedansk i vikingetiden. Denne bog blev hans sidste store ambition. Men der blev intet af den. Hulen blev ikke en arbejdsplads, men et hvilested. Selv om Glob til det sidste bevarede sin åndskraft usvækket, læste flittigt og skrev korte boganmeldelser til Politiken, havde han ikke længere styrke til videnskabeligt arbejde. Til København kom han sidste gang i november 1983. De sidste halvandet år affandt den før så omkringfarende P. V. Glob sig med et stilfærdigt liv ved sin Harriets side på gården på Mols. Her sov han ind i døden den 20. juli 1985.

At måle Glob som videnskabsmand er ikke umiddelbart let. Han var sit fags førstemand i næsten en menneskealder, og der stod gny om hans navn. Han var et stærkt og særpræget menneske. Men var han også en stor arkæolog? Mit svar er ja, ubetinget ja, dette uagtet at P. V. Glob på ingen måde fremstod som en fornyer af sit fag. I god overensstemmelse med de herskende tendenser inden for nordisk arkæologi arbejdede han empirisk og pragmatisk, uden at gøre sig synderlige erkendelsesteoretiske overvejelser. Nye strømninger i faget, som f. eks. den »New Archaeology«, der o. 1970 søgte nye veje ved sit krav om synteser, baseret på samfundsvidenskabelige modeller og kvantificering af de arkæologiske vidnesbyrd, var fremmed land for P. V. Glob. Den slags interesserede ham ikke. Han var – sagde han selv – »genstandsforsker«, og denne forskning drev han på helt igennem traditionel vis ved kronologisk-typologiske studier. Her var han med sin grundighed og selvdisciplin, sin flid og sin enorme visuelle hukommelse så at sige forudbestemt til at opnå betydelige resultater. I udforskningen af enkeltgravskulturen og af bron-

zealderens helleristninger vil al fremtidig arkæologisk forskning forblive i dyb taknemmelighedsgæld til P. V. Glob.

Intuitionen kan ingen videnskabsmand undvære, og da allermindst arkæologen. Glob's intuition var usædvanligt stærk og sikker. Den ledte ham på sporet af vigtige nyopdagelser, både i Danmark og i Den arabiske Golf. Og hans sejhed og stædighed holdt ham på sporet, også hvor hans tolkninger blev mødt med tvivl og mistro. Mest slående ved undersøgelserne af de stenbyggede templer, som han fandt ved Barbar på Bahrain. Den etablerede nærorientalske arkæologi hævdede længe, at templerne var af romersk oprindelse. Glob holdt på, at de var 2000 år ældre – og fik ret.

Intuitionen var hos P. V. Glob knyttet sammen med en stærk kunstnerisk og følelsesmæssig indlevelse i fortiden. Også dette har arkæologen gavn af. Et morsomt eksempel er vikingesmykket fra Gaabense Vig, som ældre forskere korrekt, men ikke særlig inspireret beskrev som »et kringleformet ornament«. Glob så, hvad det var: et billede af et vikingeskib, omsat til datidens kunstneriske formsprog. Og han kunne bevise denne iagttagelses rigtighed (*Antikvariske Studier I*, 1977).

For videnskabsmanden kan den stærke indlevelse imidlertid være et tveægget sværd. Således også for P. V. Glob. Selv var han, sin ateisme til trods, et udpræget religiøst gemyt, fuld af tro og overtro. Fik han en ny kniv, følte han, at den var efter ham, og han blev først helt tryk ved den, når den havde skåret ham én gang, og der var kommet blod af såret. Og det var bestemt ikke for spøg, at han i de senere år gik med en guldring i det ene øre.

Den religiøse indlevelse forledte Glob til dristige for ikke at sige tvivlsomme tolkninger af oldtidens trosforestillinger. Et eksempel er bogen om moseligene, hvor det kultisk-rituelle i drabene betones langt ud over, hvad der er dækning for i de historiske og arkæologiske vidnesbyrd. Også i sine udredninger af bronzealderens billedverden giver han fantasien større råderum, end det er videnskabeligt forsvarligt, og det er især angribeligt, at han benytter religionshistoriske paralleller uden fornødent hensyn til kronologiske barrierer og geografiske afstande. Følelsesmennesket P. V. Glob besejrer ikke sjældent videnskabsmanden af samme navn – som når han vil forklare, hvorfor den store Jellingesten mangler et hjørne foroven. Det ligner grangiveligt en frostsprængning. Men Glob hævdede med stor styrke, at nogen har »slået Jellingestenen ihjel«.

Til billedet af P. V. Glob som videnskabsmand hører også hans bestræ-

belser for at øge offentlighedens forståelse for arkæologien. En væsentlig del af hans litterære produktion blev skrevet med henblik på et bredt publikum. Dette er for så vidt ikke usædvanligt inden for dansk arkæologi. Også hans to umiddelbare forgængere, Poul Nørlund og Johannes Brøndsted, var fremragende populærvidenskabelige skribenter. Men Glob arbejdede langt mere bevidst på at bringe arkæologien i offentlighedens søgelys, end de havde gjort det, og han havde sikker sans for, hvorledes dette kunne benyttes til at fremme museernes bevillinger. Han søgte selv rampelyset og kunne givetvis lide det. Men det er et paradoks, at han samtidig var personligt sky og utilpas, når han skulle tale i større forsamlinger.

P. V. Glob blev indvalgt i Videnskabernes Selskab i 1961. I Selskabet har han givet meddelelser om udgravningerne i Bahrain, om Jellings bautasten og om bronzealderens billeder. Hans stadige rejser gjorde det vanskeligt for ham at deltage regelmæssigt i Selskabets virksomhed. Men var han i København, kunne man være sikker på, at han kom til vore møder, og han gav ofte udtryk for sin glæde ved at være her, hvor han følte sig blandt venner.

Nu må vi savne P. V. Globes ranke skikkelse med de karakteristiske ansigtstræk og det flagrende hvide hår. På Nationalmuseet har vi ham dagligt for øje i den smukke portrætbuste, som Knud Nellemose skabte ved hans afgang i 1981. Men allermest lever han dog for os i den inspiration, han såede i sine medarbejdere, og i den skat af klogskab, varme og forståelse, som enhver med sans for fortiden kan få andel i ved at læse hans bøger og skrifter.

Æret være P. V. Globes minde.

Kristian Hald

Kristian Hald

9. september 1904 – 27. juli 1985

Af *John Kousgård Sørensen*

Da Kristian Hald blev 70 år, modtog han et stort festskrift med 44 afhandlinger, skrevet af kollegaer og elever. Festskriftets undertitel: Navneforskning, Dialektologi, Sproghistorie, angiver meget præcist Kristian Halds forskningsfelter, og de tre gloser kommer i den rigtige rækkefølge, først navneforskning, dernæst dialektologi og sproghistorie.

Kristian Hald var nemlig navneforskeren i den store generation af nordiske filologer, som uddannedes og på forskellig måde prægedes af Johannes Brøndum-Nielsen i dennes første 10-15 år som professor i faget. Også andre i dette rige kuld har forsket i sted- og personnavne, Peter Skautrup og Anders Bjerrum f.eks., men deres hovedinteresser lå på andre områder. For Kristian Hald var det navnene, der stod i centrum, og når han skrev om dialektologiske og sproghistoriske emner, var det næsten altid navnestoffet, som leverede materialet.

Det var omkring 1930, at den unge og i sin personlige fremtræden så beskedne Kristian Hald begyndte at markere sig som navneforsker. Dansk navneforskning var endnu dengang præget af historikere. Først og fremmest af Johannes Steenstrup, som i slutningen af 1800tallet i nogle metodisk vigtige undersøgelser havde brugt stednavne som kilder til bebyggelsens og religionens historie (*Nogle Bidrag til vore Landsbyers og Bebyggelsens Historie; Nogle Undersøgelser om Guders Navne i de nordiske Stednavne*, i *Historisk Tidsskrift* 6 Rk. V 1895 og VI 1896), og som i 1908 havde leveret håndbogen om *De danske Stednavne* (2. udg. 1918). Også standardværket om personnavne var skrevet af Steenstrup (*Mænds og Kvinders Navne i Danmark gennem Tiderne* 1918). Blandt historikerne var også den unge Svend Aakjær fremtrådt som stednavneforsker og søgte med stor energi at aflokke stednavnene hemmeligheder især om Danmarks sakrale fortid (nogle afhandlinger fra 1920'erne nævnt i Kristian Hald, *Vore Stednavne*² s. 274).

Der manglede nok en sproghistorisk dimension i navneforskningen, en forståelse af at en udnyttelse af navnene som historiske kilder forudsatte en sikker, sprogligt funderet, etymologisk analyse af dem og en erkendel-

se af navnedannelsens principper. Det var her, Kristian Hald hurtigt markerede sig. Der var andre, som tidligere havde været med til at løse navnestudiet fra historieforskningens favntag og etablere det som en selvstændig sproglig disciplin, f. eks. Marius Kristensen. Men først Kristian Hald former fagets særpræg i metoder og mål, sådan som det til dels er endnu, selv om naturligvis også andre indfaldsvinkler, end dem Hald fandt, har vist sig frugtbare.

Kristian Hald blev født i september 1904 i Todbjerg mellem Århus og Randers, blev student fra Århus katedralskole 1923 og magister i nordisk filologi 1930. 2 år senere fik han tilkendt Videnskabernes Selskabs guldmedalje for en afhandling om de nordiske stednavne i Lincolnshire. Allerede i 1924, altså som etårs-student, var han blevet medarbejder ved Stednavneudvalgets kontor i København, nu: Institut for Navneforskning, og i 1929 havde han fået universitetets guldmedalje for en afhandling om danske stednavne på -torp. Inden han var 30 år, var han altså en meriteret og anerkendt navneforsker. Og hans navn som den største kapacitet på sit område blev slået fast med disputatsen om *De danske Stednavne paa -um*, som kom i 1942 som den første danske stednavnedisputats. Han var lektor i navneforskning 1949-1952 og blev efter konkurrence professor i nordiske sprog 1953 efter Johannes Brøndum-Nielsen. Han indvalgte 1961 i Videnskabernes Selskab og blev 1977 æresdoktor ved Uppsala Universitet.

Disputatsens emne var kontroversielt. Den drejede sig altså om navne på -um, *Fovlum*, *Husum*, *Smørum*, *Sneum*, som ligger spredt ud over hele landet bortset fra Sydøerne, og er særligt almindelige i Nørrejylland. Om denne endelse havde nogle ment, at den var en udvikling af et hēm, vort nuværende ord hjem, at altså *Dalum* betød 'hjemmet, bebyggelsen i dalen'. Andre, først og fremmest Johannes Steenstrup, havde hævdet, at -um i næsten alle navnene var en dativ-flertal-endelse. Denne kasusform har i dansk længe ikke været særmærket med en endelse (som f. eks. endnu i tysk), og vi har kun stivnede rester af den tilbage i ord som stundom og fordum. Men endnu i vikingetiden og i tidlig middelalder skulle ord i dativ flertal ende på -um. *Dalum* var altså efter denne opfattelse en kasusform af dal og skulle oversættes 'Ved dalene' eller lignende. Atter andre mente, at der blandt -um-navnene fandtes både gamle hēmnavne og gamle dativ-navne. Uenigheden havde konsekvenser bl. a. for dateringen af navnetypen og for dens kulturhistoriske sammenhæng med navnegrupper syd og nord for Danmark.

Nu tog sprogmanden Kristian Hald fat i problemet. Hvis navneendelsen -um havde to forskellige oprindelser, måtte man finde midler til at

udskille dem. Her var det så uheldigt, at det såkaldte overleveringskriterium kun undtagelsesvis lod sig bruge. Det er et af de kriterier, navneforskere helst tyr til, når etymologien skal forberedes. Det består i, at man opsøger de ældst overleverede former af et navn for at komme så tæt på dets dannelsesstidspunkt som muligt. Det afslører sig da i en oprindeligere form end senere. Når *Århus* i 1200tallet skrives *Arus*, kan man med nogle sproglige forkundskaber direkte se, at det ikke oprindeligt ender på -hus, men på -us, der betyder 'munding', og at forleddet er en form af ordet å. Nu viste det sig imidlertid, at et -hēm havde udviklet sig lydligt til -um så tidligt, at det lå før tidspunktet for den tidligste overlevering af de allerfleste -um-navne. Altså måtte Hald finde andre udveje for en adskillelse, og det gjorde han skarpsindigt og kyndigt ved at trække på sin lydhistoriske viden, på sine onomastiske kundskaber bl. a. med hensyn til udenlandske paralleller, og på sin sunde sprogfornuft. Som et eksempel på det sidste skal jeg anføre, at *Kornum* ikke kan være et dativ flertal-navn, da ordet korn, som tydeligvis indgår, ikke kan tænkes i flertal.

Kristian Hald beviste, hvad nogle havde formodet, at begge slags -um-navne findes i Danmark. Præmisserne var detailundersøgelser af de enkelte navne, udført med en kombination af sproghistorisk soliditet og onomastisk overblik, som ikke tidligere var set. Forbavsende lidt har der i de forløbne 50 år været at indvende mod, hvad der står i denne bog. Snarere kan man beklage, hvad der ikke står. Om dativ-navnene f. eks.: Hvorfor er det kun usammensatte ord som optræder som dativ-navne, altså hvorfor kun Dalum, aldrig Dybdalum? hvorfor er der nogle usammensatte ord, som stivnede i dativ-formen, andre ikke? Hvorfor er det næsten altid dativ-flertal-formen og næsten aldrig dativ-ental-formen vi finder som stednavn? Og hvorfor møder vi aldrig den præposition, f. eks. i og på, som har givet anledning til dativformen, som en del af navnet? Og med hensyn til -hēm-navnene: Hvilke eventuelle kultursammenhænge mellem syd og nord indicerer de? Som disputatsen foreligger, er den dog et eksempel på sproghistorisk-etymologisk stednavneforskning, når den er bedst. Og desuden altså udstyret med den gode egenskab, at den opfordrer læseren til at stille nye spørgsmål.

Kristian Halds andet hovedværk er bogen om *Vore Stednavne*, der kom i 1950 og i en revideret og forøget udgave i 1965. Den blev skrevet på opfordring af Udvalget for Folkeoplysningens Fremme og skulle ligesom sin forgænger, Steenstrups håndbog, redegøre for forskningssituationen i en letlæselig fremstillingsform, der ikke krævede særlige forkundskaber. Begge formål opfyldtes på glimrende måde. Det er en velskrevet og i

bedste forstand populær indføring i, hvilke resultater der var at fremlægge, og hvorledes man var nået til dem. Men bogen er ikke blot en sådan opsummering. Den indeholder også megen primærforskning, tanker, som her fremlægges for første gang. Nogle af dem udførtes senere mere bredt i afhandlingens form. Lad mig som et enkelt eksempel nævne, hvad der her står om de gamle danske ønavne, *Falster*, *Læs(ø)*, *Sams(ø)*, *Fyn*, *Møn* osv., navne, som både læg og lærd tidligere havde forsøgt på at forklare. Nu kom den kyndige etymolog og kunne ikke alene fremsætte lodige tolkninger, men også i forlængelse heraf oprulle nogle tankevækkende kronologiske og etniske perspektiver. Hør blot: »Afledningsendelserne i de gamle Ønavne ... tilhører... en meget gammel Periode i Sproget. Flere af dem er tidligt gaaet af Brug i Germansk, og de paagældende Navne maa derfor stamme fra den tidligste germanske eller en endnu ældre Periode. Da de er dannet med Afledningsendelser, der var i Brug i Indoeuropæisk, kan de ældste Ønavne ... teoretisk set gaa tilbage til Bronzealderen, selv om det ikke er nødvendigt at antage, at de er saa gamle ...« (1. udg. s. 190 f.). Og i andenudgaven tilføjes: »De Afledningsendelser, der findes f. Eks. i de danske Ønavne [har] ogsaa ... været i Brug i det allerældste indoeuropæiske Navnestof, vi kender, det, der findes i Indskrifter paa de uddøde indoeuropæiske Sprog i Lilleasien. Der er intet i vore ældste Stednavne, der tyder paa ikke-indoeuropæiske Elementer og heller intet, der maa tolkes som ikke-germansk. Stednavnene viser altså, at der har været ubrudt sproglig Kontinuitet i Danmark fra indoeuropæisk Tid til Nutiden« (2. udg. s. 219). Det sprog, vi taler i dag, er altså en direkte videreførelse af sproget, der taltes her flere årtusinder før Kristi fødsel. Til sammenligning kan der mindes om, at det tidligste direkte overleverede forstadium til vort nuværende sprog, runeteksten på guldhornet fra Gallehus, »kun« er fra ca. 350 efter vor tidsregnings begyndelse. – For mange blev bogen om Vore Stednavne den første introduktion til en ny sprogverden, for nogle en aldrig slukket inspirationskilde.

Et tilsvarende værk om *Personnavne i Danmark* fik Hald ikke skrevet. Han udgav i 1971 og 1974 to små bind med denne titel, det ene med undertitlen *Oldtiden* og det andet om *Middelalderen*. Men de har ikke samme afrundede karakter som *Vore Stednavne* og skulle heller ikke have det, fordi Hald helt bevidst og helt legalt forskød vægten til områder, som han selv fandt interessante og dertil forskningsmæssigt forsømt, medens andre sider af personnavnenes historie kun strejfedes. Og endelig blev det planlagte bind 3 om vore personnavne i nyere tid aldrig skrevet. Men hvad der står i disse to små, velskrevne bøger er præget af

dyb fortrolighed med stoffet og sikker sproghistorisk vurdering af det. Selv om disse bøger, ligesom Vore Stednavne, var beregnet på en bred læserkreds, indeholder de, ligesom Vore Stednavne, mange resultater af primærforskning, fremlagt i let tilgængelig form. Lad mig fra bogen om personnavne i oldtiden pege på afsnittet om kortformer, hvor der for første gang gives regler for, hvorledes man danner sådanne oprindelige kælenavnsformer af længere navne, som når der af et navn som *Torkil* kan dannes kortformer som *Toki*, *Tuke*, *Tyke*, *Tokke* og flere. Fra bogen om personnavne i middelalderen kan jeg fremhæve afsnittet om det slaviske indslag i den danske personnavnegivning, der har sin rod i vndernes kontakt med Syddanmark og kongehusets forbindelse med slaviske fyrsteslægter i tidlig middelalder. De kendteste af den slags personnavne er *Dagmar*, *Preben* og *Valdemar*.

Et solidt grundlag for at kunne skrive disse værker havde han fået ved sit medarbejderskab ved serien *Danmarks Stednavne*, den regionalt opdelte udgave af landets stednavne, hvor den historiske overlevering forelægges, og hvor navnenes betydning om muligt fastslås. Han medvirkede allerede ved bind 2, om Frederiksborg amts stednavne, der udkom 1929, medens han endnu var student, og han skrev betydelige dele af de næste otte bind, hvoraf de syv omhandler jyske stednavne. Og endelig begyndte han med særlig glæde det bind 18, der skulle rumme hans hjemegns stednavne, Randers amt. De to første hefter udkom 1976 og 1980, så nåede han ikke længere. Et andet stort projekt startede han i 1930'erne sammen med Anders Bjerrum og Peter Jørgensen, nemlig *Sydslesvigs Stednavne*. Han havde selv samlet stednavne og dialekt i Angel og Svans i årtiet før anden verdenskrig og udgav fra 1948 til 1979 det både kvantitativt og kvalitativt monumentale bind om Nordangels stednavne. Gennem sin fortrolighed med det vanskelige kildemateriale og med områdets sprog og topografi og med sin suveræne beherskelse af sproghistorie og onomastik præsterede Hald her en af de lødigste stednavneudgaver i Norden.

Bagved Halds hele virke lå forestillingen om, at navnene også skulle betragtes som historiske kilder, som vigtige supplementter til, hvad fortidens stumme efterladenskaber og dens sammenhængende skriftlige beretninger kunne fortælle. Han har i en lille bog om *Stednavne og kulturhistorie*, 1966, vist, hvad stednavnene, rigtigt tolket og aldersbestemt, har at tilbyde arkæologer, landbrugshistorikere, folkemindeforskere, religionshistorikere og andre kulturhistorikere. Det er især det rige danske marknavnestof han udnytter. Som et enkelt eksempel nævner jeg hans fremdragelse af navnestof, der vidner om svedjebrug i Danmark, altså den

teknik der består i at fælde træerne, afhugge grenene og brænde træet, når det er blevet tørt, for at asken kan gøde jorden, før den tages under opdyrkning. Man vidste nok, at denne primitive landbrugsform havde eksisteret i Danmark, men med fremdragelsen af navne som *Brabrand*, *Stabrand*, *Svindinge*, *Feldballe* og mange flere fik man et mere detaljeret billede af fænomenet.

Udnyttelsen af navnestoffet var dog for Hald især interessant ved de supplementer til vor viden om sprogets historie, det kunne yde. Hans vigtigste resultater vedrører 1100tallets og 1200tallets sproghistorie. Det er nationalsprogligt set en kildefattig periode i Danmark. I løbet af 1000tallet holder man næsten op med at riste runer, og først omkring 1300 begynder håndskrifterne at dukke op i større tal. Det vigtigste danske sprogmateriale i de første højmiddelalderlige århundreder er det danske navnestof i de latinsprogede kilder. Det er et vigtigt tidsrum i vort sprogs lydhistorie, for her sker de vigtige ændringer, der karakteriserer dansk og adskiller det fra først og fremmest svensk. En række afhandlinger om tilstande og ændringer især i denne periode (*Knud den Helliges Gavebrev*, i *Acta Philologica Scandinavica* 21, 1952, *Dansk sprogstof i sjællandske diplomer fra det 13. århundrede*, i *Ti Afhandlinger* 1960, *De nordjyske Dialekters Stilling i den ældre Middelalder*, i *Dialektstudier I* 1965, *Et Paryslesvigske Reliktformer*, i *Kopenhagener germanistiske Studien I* 1969, *Om i som Infortisvokal i Jysk*, i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie* tilegnede Poul Andersen 1971, *Egelev og Skodborg*, i *Opuscula Septentrionalia*, *Festskrift til Ole Widding* 1977) har han sammenfattet i afhandlingen *Nogle hovedtræk af det danske sprogs udvikling i middelalderen*, som blev et af hans sidst offentliggjorte arbejder (1978). Disse hovedtræk er især de såkaldte svækkelser, som rammer det danske lydsystem, men ikke det svenske. Det drejer sig om den udlydende tryksvage vokal, som bliver til *ø* (skrevet *e*) i dansk, men som i vid udstrækning er bevaret som *a* i svensk (svale : svala), om lukkelydene (klusilerne) inde i ordene, som bliver til hæmmelyde (spiranter) i dansk, men næsten ikke i svensk (løbe, tidligere og endnu til daglig udtalt *løw* : *löpa*, koge : koka, gade : gata) og om hæmmelyden *g*, som i dansk i en vis udstrækning er blevet til diftongkomponent (skov : skog, vej : väg). Det er Halds fortjeneste at have skabt et sikrere grundlag, end man havde før, for at aldersbestemme disse udviklinger og ikke mindst at have påvist, at de ikke sker samtidig over hele det danske sprogområde. Vigtige og nye er hans iagttagelser af, at de afgørende ændringer i sjællandsk først sker i 1200tallet, og at ældre jysk i visse henseender står på et mere konservativt stade end ældre skånsk. I

jyske yderområder, sydslesvigsk og nordjysk, er udviklingen gået langsomt, og det kan, som han har påpeget i en afhandling fra 1978 (*Lidt om sproglige Forbindelser mellem Nordjylland og Sydnorge*, i Festskrift til Johan Hvidtfeldt), for Vendsyssels vedkommende bero på de nære forbindelser til det sprogligt mere konservative sydnorske kystområde.

Det var Kristian Halds store bedrift, at han for alvor bragte den sproghistoriske dimension ind i navneforskningen. Han viste, at navneforklaringer må være sproghistorisk acceptable, hvis de skal tages højtideligt. Han havde megen etymologisk fantasi, men den blev styret af en dyb fortrolighed med reglerne for sprogets udvikling. Navnestrukturelle og navnesociologiske problemer, som begyndte at præge forskningen i midten af 1960'erne, interesserede ham mindre. Han var først og fremmest navnehistoriker, udmøntede gerne sin forskning og præsenterede sit materiale i kulturhistorisk sammenhæng. Hans undersøgelser af navnestoffet bragte os på mange områder ny erkendelse af tilstandene i vor fortids samfund og af betingelserne for dets mennesker, og dermed også for en større forståelse af dem.

Han havde dertil en misundelsesværdig evne til at skrive klart og enkelt også om ganske komplicerede faglige forhold. Uden at være en gudbenådet skribent – hvor mange er det? – forstod han at fremstille, således at også folk uden specifikke faglige forudsætninger kunne følge med, og vel at mærke uden at slå af på de videnskabelige krav. Han medvirkede også med succes ved flere leksika og ordbøger med bredt brugersigte, f. eks. *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* og *Nudansk ordbog*, og var en flittig bidragsyder til lokalhistoriske årbøger.

Hans mundtlige form i undervisnings- og foredragssituationer var mindre pædagogisk. Han manglede nok noget teknik i den henseende, formentlig et udslag af hans noget upraktiske natur, men også en følge af en næsten ulæselig håndskrift, som gjorde en ellers prisværdig flittig brug af tavle til en lidt frustrerende oplevelse.

Men af hans skrifter og i samtaler med ham lærte man meget af denne lærde mand. Hans viden var stor, og han delte altid gerne ud af den. Han var også en klog mand, som man gerne kunne gå til, når man trængte til råd og vejledning. Og han var en venlig, forekommende, fredsommelig mand, skånsom i sin kritik, uforbeholden i sin ros. Jeg skal slutte med et enkelt belæg på hans menneskelige format, som jeg selv engang oplevede det. Det viser også, at han trods sin beskedne fremfærd var fuldt på det rene med sin egen position. Det var i begyndelsen af 1960'erne, at en jysk folkemindeforsker supplerede sine beskedne indtægter ved at skrive kro-

nikker om stednavne i en række provinsblade. De bestod i hovedsagen i afskrifter, til dels ordrette, af afsnit af Halds Vore Stednavne, men uden kildeangivelse. Da den tiende af disse kronikker nåede frem til Institut for Navneforskning, var der en af Halds nærmeste kollegaer og venner, som noget irriteret kom hen til ham og sagde: »Det er dog for galt, det er alle dine ideer han har hugget.« Men hvordan reagerede Hald? »Herregud, jeg kan jo få nogle nye.« Det kunne han, og det fik han, til glæde og nytte for navneforskningen og sproghistorien i vort land.

Vi vil ære mindet om Kristian Hald.

Supplement til bibliografi over Kristian Halds skrifter, i Festskrift til Kristian Hald, 1974

- 1956 Une étude fondamentale d'anthroponymie Normande. [Anm. af] J. Adigard des Gautries. Les noms de personnes scandinaves en Normandie de 911 à 1066. Nomina Germanica 11. Lund. 1954. – Annales de Normandie 6, s. 330-333.
- 1974 Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder 18. København.
Heri artiklerne:
Sätessgårdsnamn. Danmark, sp. 4-5.
Tilnavne, sp. 315-318.
-torp. Danmark, sp. 496-499.
- PERSONNAVNE I DANMARK. II. Middelalderen. København, 115 s. – Dansk historisk Fællesforenings håndbøger.
Nudansk Ordbog 1-2. København.
8. reviderede og forøgede udgave 1974.
9. reviderede og forøgede udgave 1977.
10. reviderede og forøgede udgave 1979.
11. reviderede og forøgede udgave 1982.
12. reviderede og forøgede udgave 1984.
Artiklerne om sted- og personnavne er udarbejdet af Kristian Hald. Jfr. 1953.
- 1975 Gamle skovnavne i Ribe Amt. – Festskrift til H. K. Kristensen = Fra Ribe Amt 19, s. 97-105.
DANSKE STEDNAVNE MED UDTALEANGIVELSE. 2. udgave. – Dansk Sprognævns Skrifter 3. København, 56 s. 1. udgave 1960.
Tre Ord fra Gutalagen. – Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen, s. 53-58.
Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder 19. København.

Heri artiklerne:

Trællenavne, sp. 27-28.

-tuna. Ortnamn Danmark, sp. 52-53.

-tved, sp. 75-77.

Vadested. Danmark, sp. 398-400.

Vang. Stednavne. Danmark, sp. 487-488.

Varde. Danmark, sp. 531-532.

-vatn. Danmark, sp. 568.

- 1976 RANDERS AMTS STEDNAVNE: Galtens Herred. – Danmarks Stednavne 18,1. København, XIX + 205 s.

Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder 19. København.

Heri artiklerne:

Vin II. Danmark, sp. 87.

Voll, -voll. Danmark, sp. 243-244.

Vær, -vær. Danmark, sp. 311.

- 1977 Egelev og Skodborg. – Opuscula Septentrionalia. Festskrift til Ole Widding. København, s. 294-306.

Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder 20. København.

Heri artiklen: Øydemark. Danmark, sp. 61-62.

- 1978 Lidt om sproglige Forbindelser mellem Nordjylland og Sydnorge. – Festskrift til Johan Hvidtfeldt. København, s. 105-113.

Nogle hovedtræk af det danske sprogs udvikling i middelalderen. – The Frontiers of Human Knowledge. Skrifter rörande Uppsala universitet, C 38. Uppsala, s. 141-151.

A-Mutation in Scandinavian Words in England. – The Vikings. Proceedings of the Symposium of the Faculty of Arts of Uppsala University June 6-9 1977. Uppsala, s. 99-106.

- 1979 Stednavne i Gladsaxe Sogn. – Årsskrift for Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune 11, s. 5-34.

SYDSLESVIGS STEDNAVNE. Nordangel og Flensborg, ved Kristian Hald. 2. halvbind 2. hæfte. København, 184 s. – Sydslesvigs Stednavne ved Anders Bjerrum, Kristian Hald og Peter Jørgensen bind 7,2 halvbind, 2 hæfte. – Universitets-Jubilæets danske Samfunds Skrifter Nr. 478.

- 1980 RANDERS AMTS STEDNAVNE: Rougsø Herred. – Danmarks Stednavne 18,2. København, XXIII + 83 s.

Stednavne i Egernfærde. – Egernfærde bys historie, red. af Harald Jørgensen, O. M. Olesen og Frants Thygesen. Udg. af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Flensborg, s. 32-44.

Paul John Jensen.

Povl Johannes Jensen

3. maj 1911 – 26. maj 1985

Af Johnny Christensen og Jens Erik Skydsgaard

Den 26. maj 1985 døde professor dr. phil. Povl Johannes Jensen i sit hjem på Ellekærgård ved Fåborg. Han var da meget nær fuldendelsen af sit sidste store videnskabelige arbejde, bidraget om den klassiske filologi til *Københavns Universitet 1479-1979*, jubilæumsskriftet, som han var medredaktør af til sin død. Arbejdet var så langt fremme at det efter et gennemsyn nu kan befordres i trykken, og hermed er et langt og omfattende videnskabeligt virke afsluttet.

Povl Johs. Jensen, som han skrev sig, var født 3. maj 1911 i Odense, som eneste søn af overlærer, senere forstander for Odense købmandsskole, Rasmus Jensen og hustru Christiane, f. Jørgensen. Han dimitteredes fra Odense katedralskole i 1929, og drog herefter til København for at studere klassisk filologi under professorerne William Norvin og Carsten Høeg. Embedseksamen bestod han i 1935 med latin som hovedfag og græsk som bifag, og fjøede i 1938 engelsk til som tillægssag. I 1936 modtog han Københavns universitets guldmedalje for afhandlingen »Anvendelsen af de såkaldte sammensatte Tider i Passiv«. Som ung kandidat boede han som alumne på Ehlers Kollegium (1937-40), og det fortælles at han allerede dengang gik for at være meget lærd, samtidig med at han dog ivrigt gik op i kollegielivet.

I 1937 blev han medarbejder ved Det Britiske Akademi *Corpus Platonicum Medii Aevi* for i samarbejde med dr. Claes Blum at besørge en tekstkritisk udgave af Calcidius' latinske oversættelse af og kommentar til Platons dialog Timæus, et arbejde der førte til en mønstergyldig publikation i 1962 (sammen med J. H. Waszink), 2. udg. 1975. Dette værk fra 4. årh. e. Kr. var en af de vigtigste kilder til middelalderens forståelse af Platonismen. Arbejdet gav anledning til håndskriftrejser og studier i europæiske biblioteker. Samtidig hermed oversatte han Platons Timæus til dansk, hvor den udkom i den samlede Platonoversættelses bd. VIII, 1940. Mens interessen for dette måske sværeste værk af Platon sikkert skyldtes inspiration fra William Norvin, var den sprogvindskabelige fordybelse i latinen formentlig initieret af Carsten Høegs øvelser over

latinsk syntaks. Allerede i 1941 kunne Povl Johs. Jensen forsvare sin disputats, *Det latinske Perfektumssystem, Studier i Kategorierne Modus og Tempus i Ciceros Sprog*. Det er forbløffende at konstatere, at en ung mand, næppe fyldt tredive år, var i stand til både at dyrke latinsk sprogvidenskab og græsk filosofi, ikke mindst når man ser på det tekstudvalg som udgjorde basis for prisopgaven og disputatsen. I det første arbejde inddrages såvel Plautus som Cicero, Tacitus og den senantikke veterinærforfatter Chirons værk *Mulomedicina*, mens disputatsen, som undertitlen viser, koncentrerer sig om Ciceros sprog, men med et væsentlig andet tekstmateriale. Kun skriftet *de Finibus* går igen i de to afhandlinger. Disputatsen vidner på én gang om forfatterens dybtgående kendskab til den videnskabshistoriske tradition, og om hans evne til at tolke vanskelige steder fra grunden af, ved hjælp af sin usvigelige sprogforfølelse. Han er i nogen grad bundet af den tidlige strukturalismes ønske om at tildele hver form én generel betydning, men har samtidig blik for kontekstens afsløring af at variationer inden for formernes semantiske spillerum ofte svækker én-betydningsdogmet. I virkeligheden får vi adskillige afgørende resultater: *Futurum exactum* viser sig ikke altid at være før-tidig, men har ofte aoristisk betydning; de enkelte verbers egen aktionsart, konklusiv eller non-konklusiv, ses at spille sammen med tempus og aspekt i et system, som bliver klart eksemplificeret. Systemets enkelte dele samles kun antydningvis til en helhed; denne opgave er imidlertid ikke løst endnu, og afhandlingen står stadig som en af de lødige inden for sit felt.

Kort før indleveringen af disputatsen ægtede Povl Johs. Jensen Jytte Linvald, datter af rigsantikvar Axel Linvald og frue Adda, født Hannover Cohen. Det var nok William Norvins død i embede i 1940, der tilskyndede Povl Johs. Jensen til at afslutte disputatsen så hurtigt. Det blev dog Hartvig Frisch der i 1941 afløst Norvin, og i stedet knyttedes Povl Johs. Jensen til Det kongelige Bibliotek som bibliotekar 1942 til 1949, hvor han efterfulgte Hartvig Frisch, der nu helligede sig politik. På Det kongelige Bibliotek, der endnu dengang var en udklækningsanstalt for professorer, trivedes Povl Johs. Jensen som fisken i vandet. Han elskede den nære omgang med bøgerne, og hjalp med stor venlighed kolleger der ikke var så velbevandrede i bibliotekets skatte som han selv. Han uddybede sine lærdomshistoriske interesser og nåede en høj grad af fortrolighed med den lærdomshistoriske tradition. Et smukt resultat heraf er artiklen *Moldenhawers Katalog* (fra 1960, eng. udg. 1973). Da han blev professor i 1949, kan man dog vist sige at han kom hjem, til universitetet på Frue Plads, som han elskede. Han beklædte embedet som professor i klassisk filologi

til 1978, men havde orlov fra København fra 1973-78, hvor han varetog professoratet i samme fag ved Odense Universitet, mens den derværende professor dr. Søren Skovgaard Jensen var direktør for Det Danske Institut for Videnskab og Kunst i Rom. I 1978 tog han sin afsked og så frem til et flittigt og arbejdsomt otium på Ellekærgård, som han og hans hustru havde erhvervet i 1965. Her, på sydskråningerne af de fynske alper med vid udsigt over Fåborg og øhavet, var han i sit es, idet han med stille selvironi kunne forene livet som gentleman og lærd. Han var i mange henseender en ægte fynbo, som med stor glæde følte at han var kommet til sit eget.

I efterskriftet til sit værk *Hellenismen* (1939) vol. II side 259 takker Vilhelm Grønbech »hr. cand. mag. Povl Johs. Jensen for hjælp ved kollationen af citaterne,« og føjer til: »jeg er meget glad ved at jeg har kunnet nyde godt af hans sikre viden og kritiske årvågenhed.« Bag disse ord skjuler sig det faktum at Povl Johs. Jensen var en slags filologisk sekretær for Grønbech i en årrække, og selv følte sig i stærk gæld til denne forsker. I den mindetale over Grønbech der siden blev udgivet i *Frie Ord*, under titlen »Filologen Vilh. Grønbech«, tegner Povl Johs. Jensen et fint billede af denne store lærde. Filolog er her taget i betydningen af ordets elsker: »sproget er ikke tankens dragt, men menneskesindets legeme, og i ordene giver menneskene sig til hinanden. Igennem sproget får man ikke noget at vide om et andet menneske, man får et stykke af ham selv«.

På mange måder blev Povl Johs. Jensen elev af Grønbech, men næppe hvad man en overgang kaldte Grønbechianer. Dertil var han for nøgtern og analytisk. Hans pietet over for mesteren træder stærkt frem i denne mindetale, og fortsatte praktisk i udgivelsen af supplementet til *Hellas, Kultur og Religion* (bd. V, 1953) og i udgivelsen af *Philon. Et Fragment* (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 1949). Dette sidste var begyndelsen til Grønbechs planlagte bd. III af *Hellenismen*, der skulle omhandle »Gudmennesket. Mystikere fra Philon til Plotin.« Værket blev som bekendt aldrig afsluttet, men i 1948 kunne Povl Johs. Jensen dedicere sin bog *Plotin* til Vilh. Grønbech. Bogen er smukt karakteriseret af det bedømmelsesudvalg der i 1948 indstillede Povl Johs. Jensen til professoratet i klassisk filologi: »Skønt den (Plotinbogen) er beregnet for en videre læsekreds – som en introduktion til denne nyplatoniske filosofis store og vanskelige værk og som en almen anlagt redegørelse for hovedlinierne i hans tankeverden – må den betragtes som en selvstændig, videnskabelig indsats. Dr. Povl Johs. Jensens arbejdsmetode – til dels også hans fremstillingsform – er i denne bog stærkt præget af, at han har gået i Vilh.

Grønbechs skole. Han vil, i Grønbechs ånd, søge at »finde det Centrum, hvorfra Ordene henter deres Kraft, for kun derved når man til at fornemme det Liv, han fylder dem med.« Resultaterne af sin indtrængende fordybelse i Plotins tanker og syner giver han i en række kapitler, hvor han med nænsom systematisering og fin komposition samler og belyser Plotin-ord på en sådan måde, at læseren føres til forståelse både af enkelthederne og af den helhed, der sammenbinder dette tilsyneladende så modsigelsesrige værk og som har sin egentlige grund i »Plotins mystiske oplevelser« (Universitetets Årbog 1948-53, side 161). I bogens fremstilling af Plotin indgår vægtige afsnit om den filosofiske tradition han står i og benytter sig af, i sit forsøg på at tolke sin oplevelse af at være en del af universets harmoniske helhed. Ikke mindre interessant er dog skildringen af Gnostikerne, som Plotin kritiserede og bekæmpede. Disse opfattede verden som skueplads for et drama, den uforsonlige kamp mellem godt og ondt, liv og død. Man aner at Povl Johs. Jensen har en hemmelig sympati for de ikke altid lige klarhovedede Gnostikere. Problemet om modsætningen mellem spekulation og eksistens, allegori og myte, ligger foruroligende i baggrunden, som hos Kierkegaard.

Antikkens filosoffer og mystikere, og antikkens religion, var temaer der til stadighed optog Povl Johs. Jensen. Herom vidner en række oversættelser af udvalgte tekster af mystikere som Philon, Valentinus og Valentinianerne, det hermetiske Corpus og Plotins Enneader, i *Verdensreligionernes Hovedværker* (bd. VIII, 1953), samt hans meget værdifulde bidrag til *Illustreret Religionshistorie* (bd. III, 1968). Her skildrer han den gamle græske og romerske religion. I Grønbechs ånd analyseres en række kernebegreber eller kerneord, men der gives også en gennemgang af den antikke kultus i al dens besynderlighed og fremmedartethed. Her er intet forsøg på at reducere religionen til andre fænomener, eller bringe den ind under en altsamlende teori. Dette ville næppe være muligt uden at gøre vold på kilderne, der får lov til at tale deres eget sprog.

Til denne del af forfatterskabet kunne man også regne den lille populære bog *Sokrates* (1969). Populær må her tages med et korn salt. På mindre end 100 sider når forfatteren vidt omkring og citerer i oversættelse eller parafraserer de fleste af kilderne til denne centrale skikkelse. Blandt de ældste kilder, Aristophanes, Platon og Xenophon, fremhæver Povl Johs. Jensen lidt overraskende Aristophanes' karikatur i komedien *Skyerne*. Herved betones det mærkværdige og satyragtige ved Sokrates, som til stadighed unddrager sig en endelig forklaring, på trods af at han var inspirator for næsten alle filosoffer i antikken. Den Sokrates som vi nor-

malt beskæftiger os med er den platoniske, og ved at lægge vægten på den aristophaniske Sokrates fremstår den platoniske i højere grad som Platons eget værk. Også Sokrates er en slags bindeled til Kierkegaard, der jo forsvarede sin disputats *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates* i 1841. Povl Johs. Jensens interesse for Kierkegaard var af gammel dato. Den fremgår allerede af Plotinbogen, og han skrev flere artikler om denne filosof og hans forhold til oldtiden.

Når Povl Johs. Jensen i foredrag og skrift omtalte den klassiske filologi i dette og forrige århundrede, overraskede han ofte sine tilhørere ved at nævne Søren Kierkegaard og Vilhelm Grønbech; den tredje, mindre overraskende, var J. N. Madvig. Med al den respekt han kunne udtrykke for andre klassiske filologer, ikke mindst sine lærere Carsten Høeg og William Norvin, var det dog ikke bare drillelyst at sætte Kierkegaard, Madvig og Grønbech sammen. Fælles for dem var kravet om selvsyn, autopsi, et af Madvigs metodiske grundbegreber: Ikke hvad alle andre sagde, ikke hvad der står i bogen, er ledetråden, men selv at have været der og set. Ellers er forskellen selvfølgelig stor, men afspejler tre sammenhængende perspektiver. Kierkegaard er i stadig samtale med fortiden, især gennem Sokrates, som han ser spadsere i Københavns gader, den nærværende, eksisterende tænker. Grønbech er den der gennem tekstlæsning og nøje semantisk sprogtolkning lader individ og periode genopstå genbelivet for os, så vi går ind i et fremmed univers. I Madvig er begge linjer på en måde forenet.

I 1955-63 udsendtes *Johan Nicolai Madvig, Et Mindeskrift, I-II*. I andet bind, side 1-209 kom Povl Johs. Jensens væsentlige bidrag, »Madvig som Filolog«, den eneste monografi der findes herom. Heldigvis er den også kommet som bog, på fransk i 1983.

Fra Madvigs indledningsforelæsning citeres: »Philologen skal være hjemme i oldtiden, og han skal blive dette ved ikke at være blind i den nyere tid; men han føler den vanskelighed, der ligger heri.« Madvigs særlige situation var at han skulle formidle dette. Denne opgave kunne Povl Johs. Jensen nok se som sin egen, under andre betingelser, i en anden omverden.

Afhandlingen er på en måde, gennem fremstillingen af én filolog, en indledning til klassisk-filologisk metodelære. Det betagende ved »Madvig som Filolog« er at man, dels bag de fremragende analyser af Madvigs arbejde med at grundlægge en moderne latinsk og græsk grammatik, forny tekstkritikken og fundere samfundslæren, dels gennem karakteristikken af Madvigs almene opfattelse af filologiens indhold og metode

(»Encyklopædien«), får et helhedsbillede af filologen ved en korsvej. Det gamle tilhørsforhold til en latinsk-sproget, levende litteratur og videnskab var på Madvigs tid gået i opløsning. Den romantiske genopdagelse af Antikken og andre kulturer som alternative livshelheder var inspirerende, men ikke problemfri. Navnlig opfattelsen af Antikken som ideal var umulig. Og dog skulle nutid og fortid bringes sammen, i skole og på universitet, i et dialektisk samspil, hvis ikke afstumpet kortsigt skulle herske i landet. Filologien stod mellem digt og pedanteri. Povl Johs. Jensen lader igen kilderne tale selv, han præker aldrig. Resultatet er et mesterligt kulturhistorisk og lærdomshistorisk billede, som vækker til tanke og selvprøvelse.

Som professor igennem en lang årrække deltog Povl Johs. Jensen naturligtvis aktivt i universitetets styrelse, i fakultetet, som dekan (1958-1959), og som medlem af konsistorium (1963-68). Ved Carsten Høegs død i 1961 var han fagets eneste professor og dermed eneste fastansatte lærer, og i udbygningsårene i begyndelsen af 60'erne hvilede et tungt ansvar på hans skuldre. Det er hans fortjeneste at Institut for Græsk- og Latinsk Middelalderfilologi, som Carsten Høeg havde lagt grunden til og hvis forstander Povl Johs. Jensen var 1961-72, blev udvidet til at omfatte hele den byzantinske og latinske middelalderfilologi, den sidste med en naturlig vægt på den middelalderlige filosofi. Hans brede berøring med middelalderens kultur ses også af hans medlemskab af bestyrelsen for Odense Universitets Laboratorium for Folkesproglig Middelalderlitteratur 1976-1982. Det var hans opfattelse at det danske sprog skulle benyttes også til at formulere dansk forsknings resultater. Uden et levende dansk videnskabeligt sprog ville vort modersmål dø sultedøden. Dette var baggrunden for at han oftest publicerede på dansk. Derfor lagde han også meget arbejde uden for universitetet, som medlem af bestyrelsen for Det Filologisk-Historiske Samfund (1942-55), af Det danske Sprog- og Litteraturselskab (fra 1953), og af bestyrelsen for Selskabets til Historiske Kilders Oversættelse (fra 1962). Han var sagkyndigt medlem af adskillige kommissioner og bedømmer af talrige disputatser, hvor han var en veloplagt, skarp og kritisk opponert, der med tilsyneladende uskyldige spørgsmål kunne afsløre mangler og mindre heldige formuleringer over for præses.

Medlem af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab blev han i 1962, af Vetenskaps-societeten i Lund samme år, af Det norske Videnskaps-Akademi i 1965, og af Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala 1968. Disse nordiske forbindelser lagde han selv megen

vægt på, idet han følte et stigende behov for at det nordiske samarbejde blev styrket. Derfor var han også i 1970 medstifter af og siden en aktiv deltager i Platonselskabet, Nordisk Selskab for Antikkens Idétradition.

Som lærer gennemgik Povl Johs. Jensen store dele af den antikke litteratur, oftest i øvelsesform sammen med de studerende. Præcis tekstanalyse, dvs. en kombination af sproglig og litterær forståelse, er kendetegnet for den danske klassisk-filologiske tradition, og Povl Johs. Jensen trådte her i sine forgængeres fodspor. Hans yndlingsforfattere var nok Platon og Plutarch blandt de græske, samt de romerske digtere, især Lucretius og Virgil. Han havde en særlig evne til at lytte til poeternes sprog og fortolke deres tanker uden at poesien blev ødelagt. Mange studerende har af ham lært netop at lytte til litteratur, ikke blot fortolke den. Hans yndlingsperiode var nok Romerriget under Marcus Aurelius, hvor filosofen sad på tronen, men han var naturligvis ikke blind for det romerske samfunds skyggesider, bl. a. dets vold og sociale uretfærdighed, fænomener som han afskyede overalt hvor han traf på dem. Hans undertiden skarpe, men til daglig venlige ironi prægede hans omgang med studerende og kolleger, men han kunne når det gjaldt også blive vred, og den venlige mand havde i virkeligheden et kraftigt temperament, der dog sjældent direkte kom til udtryk. Han mente at når mennesker på sokratiske vis blev gjort opmærksom på det fornuftige (et af hans yndlingsord), burde de da også handle derefter. Derfor fandt han sig aldrig til rette med de militante ungdomsoprørere, hvis dogmatisme lå ham fjernt. Hans eget liv og virke var en fortsættelse af en speciel dansk tradition, at forvalte og videregive fortidens kulturarv i et klart sprog til sin samtid. Derfor var han også en skattet foredragsholder både i lærde og læge forsamlinger. Det var ham givetvis en glæde at en kreds elever bad ham udgive en samling artikler da han fyldte 70 år. Udvalget foretog han selv blandt publicerede artikler og upublicerede foredrag. Gælden til forgængerne vedgås i mindeord over Carsten Høeg og Vilhelm Grønbech. Sprogvidenskabens mester Louis Hjelmslev karakteriseres gennem den smukke tale han holdt ved dennes bisættelse, samt i artiklen om Hjelmslevs sprogteori, oprindelig et radioforedrag. Endvidere finder man artikler om lærdomshistorien og den græske religion, samt en skarp polemik mod nutidens universitetspolitik, »Københavns Universitet i dag (Universitetets afskaffelse som universitet?)«, et foredrag fra Tidehvervs sommermøde 1980.

Da titlen *Cum Grano Salis* blev ham foreslået var han egentlig ganske tilfreds. Povl Johs. Jensen var så meget platoniker at han vidste at den egentlige sandhed er skjult – også for videnskabsmanden – og hans ironi

var også en selvironi, der gjorde at den der kom til at stå ham nær som kollega eller elev, nok kunne være i vildrede med hvad han egentlig mente om dette eller hint, men aldrig med hans egentlige ærinde, aktivt at virke for at samtidens tendens til at afskære de kulturelle rødder ikke fik lov til at kvæle det værdifulde i forbindelsen til fortiden.

I mindeordene over Vilhelm Grønbech citerer han denne: »Når man har mødt Kierkegaard og Grundtvig er der kommet forvirring i tankerne; over for dem går det tilhørerer som hin græker, der havde overværet mysterierne: han gik bort fuld af undren over sig selv. Han må besinde sig på sol og måne og alle de andre Guds skabninger, og ikke mindst må han besinde sig på sig selv«. Povl Johs. Jensen stod midt i den besindelsesproces som alle humanister må befinde sig i. Han vil, gennem sine værker og i vor erindring, forblive et forbillede, et exemplum.

Bibliografi, ved mag. art. Bo Alkjær, findes i *Cum Grano Salis*, Odense 1981, s. 203-8.

Summary of the Yearbook

(Annual Report)

Members. In the course of the 1985-86 season the Academy lost 13 members, 3 Danish and 10 foreign members, which is indicated by a † on the membership list on pp. 5-34. In April 1986 the Academy elected eleven new Danish members and sixteen new foreign members. One Danish member was transferred to the foreign section. Thus, at the end of the season, the Academy numbered 202 Danish members and 272 foreign members, of whom 81 Danish and 96 foreign are in the Section for the Humanities, and 121 Danish and 176 foreign members are in the Section for the Sciences.

The *officers* of the Academy and the members elected to commissions and other Danish and international bodies are listed on pp. 37-60.

The Academy held 15 meetings at which the following *papers* were read:

- 03.10. Bengt Strömgren: Niels Bohr and The Royal Danish Academy of Sciences and Letters (p. 71-82).
H. B. G. Casimir: Some Aspects of the Uncertainty Relations (p. 82-91).
- 17.10. P. M. Mitchell: *Imago Islandiae*.
Asger Aaboe: On Some Late-Babylonian Tables of Eclipses and Related texts.
- 31.10. Professor E. F. Bertaut, Grenoble: Magnetic and Crystallographic Transitions.
Svend Ellehøj: Hans Gram 300 Years.
- 14.11. P. J. Riis: Some Problems in the Topography of Phoenicia.
Axel Michelsen: Sound Signals and Swarming in Honey Bees.
- 28.11. Sven Bjørnholm: Properties of Atomic Nuclei as a Quantum Liquid.
Morten Nøjgaard: Existential Struggle and Baroque. The Lyrical Poetry of Jean de Sponde.
- 12.12. Søren Egerod: "To have" and "have not" in East Asian Languages.
Ib Madsen: Differentiation in Four Dimensions.
- 16.01. Rodney M. J. Cotterill: Crystal, Glass, Liquid and Gas; towards a Unified Picture?

- 30.01. David Favrhøldt: The Philosophical Background of the Young Niels Bohr.
Jens Peder Dahl: The Electronic Structure of Atoms and Molecules.
- 13.02. Mogens Ørsnes: Some Weapon-offerings of Denmark's Iron Age (3rd-5th Cent. A.D.).
- 13.03. Thor A. Bak: Formation of Large Rings from Linear Polymers.
- 03.04. Brian Clark: Protein Engineering.
Birger Munk Olsen: The Making of a Manuscript in the Early Middle Ages.
- 17.04. Henning Sørensen: Layering in Rocks.
- 01.05. Claus Bræstrup: Studies on the Mechanism of Action for Anxiolytic Drugs.
Rüdiger Schmitt: Danish Scholars at the Decipherment of the Achaemenian Inscriptions.
- 15.05. Jens Lindhard: About the state of things of the Academy.

Summaries of the papers are given on pp. 61-70 except for the papers given on the 3rd of October commemorating the centenary of the birthday of Niels Bohr, which are both printed on pp. 71-91.

In the course of the 1985/86 season a series of *public lectures* were arranged by the Committee for External Activities in Denmark. The working title was "Turning-Points and Renewal in Danish Sciences", and the titles of the lectures were as follows:

- 14.10. Jørgen Jensen: History of Archaeology. From Chr. Jürgensen Thomsen to the New Archaeology.
- 28.10. Torben Wolff: Danish Exploration of the Seven Seas.
- 11.11. Jørgen Rischel: Pioneering Work in General Linguistics in Denmark.
- 25.11. Aase Hvidt: Linderstrøm-Lang and Modern Protein Chemistry.
- 09.12. Niels-Henrik Topp: The Marginal and the Keynesian Revolutions in Denmark.
- 20.01. Jes P. Asmussen: The Orient in Danish Research.
- 03.02. Preben Gudmandsen: Valdemar Poulsen and P.O. Pedersen. The Pioneers of Radio Technology.
- 17.02. Olaf Pedersen: The Introduction of Theoretical Physics in Denmark.

- 03.03. Ib K. Moustgaard: Danish Experimental Psychology and its Pioneers.
- 17.03. Svend Ellehøj: Kristian Erslev and the Break-through of Historical Criticism.

A joint sitting was arranged on the 6th November 1985. The paper was read by professor Knut Mykland, Bergen under the title: 'The Four Hundred Years Night' in Norway – Myth or Reality?

Civilingeniør, dr.phil. & dr.techn. h.c. Haldor Topsøe was awarded with the Gold-Medal of the Academy for his remarkable effort to improve the conditions for basic research in Denmark as well as for his contribution to the understanding of the correspondance between science and society (p. 92-96).

Lic.scient. Carsten Poulsen, the Carlsberg Laboratories' physiological Department was this year awarded with the prize of the Academy. The presentation of the scholarship as well as the medal will take place at a later date as the prize winner for the time being is working at the Rockefeller University (p. 96).

The premises of the Academy have been used more frequently this year than the previous years, but only for scientific purposes (p. 98-99).

International representation (p. 99-103).

The chairman of the class of natural sciences and the secretary of the Academy participated in the Nordic Meeting of the Academies in Stockholm on nov. 8th 1985. The topics were:

“The Third World Academy of Science”

“The Language Development in Finland”

“Relations between the Education of the Universities and the Society”

“A Suggestion of a Common Publicationlist for the Scandinavian Academies”

“Technology and Human Values. (A summary of a meeting held by the Norwegian Academy in March 1985)”

“The Work of the Permanent Committee of ICSU, especially the Principle of Universality”

“The Recruiting of Scientists” will be the topic at the following Scandinavian Symposium, which is probably taking place in Oslo in the autumn 1986.

SAS (Scandinavian Airlines System) has asked the Academies in Norway, Sweden and Denmark to administrate "The SAS-scientific traveller scholarships", which has been accepted.

Professor, dr. Jørgen Vesterdal participated in the XIX CIOMS Conference on "Battered Children and Child Abuse" in Bern in December 1985.

C. J. Beckēr represented the Academy at the 200th anniversary of the Swedish Academy, Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademi, the 20th March 1986.

The report on the Niels Bohr scholars is to be read on pp. 103-104. We thank the chief of section Hans Kloch of the National Bank of Denmark for the administration of the scholarship.

The publications of the year are (p. 104-107):

Hist. Fil. Skr. 11, Hist. Fil. Medd. 52, Mat. Fys. Medd. 41, Biol. Skr. 24, 25, 26 and 27.

Special publications:

A Critical Pāli Dictionary by V. Trenckner. Ed. Chr. Lindtner. Vol. II fasc. 13: Ulumpa – Ekato, pp. 553-592. 1985.

Erik Rüdinger, Poul V. Kristensen, David Favrholt, Jørgen Kalckar, Bent Mottelson: Niels Bohr og den moderne atomfysik. Fem offentlige foredrag i Videnskabernes Selskab.

Marie Louise Buhl, Erik Dal and Torben Holck Colding: The Danish Officer Frederik Ludvig Norden, his Travel in Egypt 1737-38 and his Voyage ... I-II, Copenhagen 1755, with plates by Marcus Tuscher. 1986. 64 pp. incl. 27 ill.

Tönnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian, PSkov 1607. Vol. III: Russian-Low German Glossary. Ed. A. H. van den Baar. Compilers: N. van der Sijs, J. J. M. I. Waszink-Willemse, P. M. Waszink. 1985. 366 pp.

Vol IV: Mittelniederdeutsch-neuhochdeutsches Wörterbuch zum russisch-niederdeutschen Gesprächsbuch von Hans Joachim Gernentz. 1986. XVI, 324 pp.

A photographic reprint of Vol. I of »Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 1742-1942.« Samlinger til Selskabets Historie. Compiled by Asger Lomholt. 665 pp. ill.

The main features of the finances of the Academy (pp. 108-110):

A government grant of 542.000 DKK

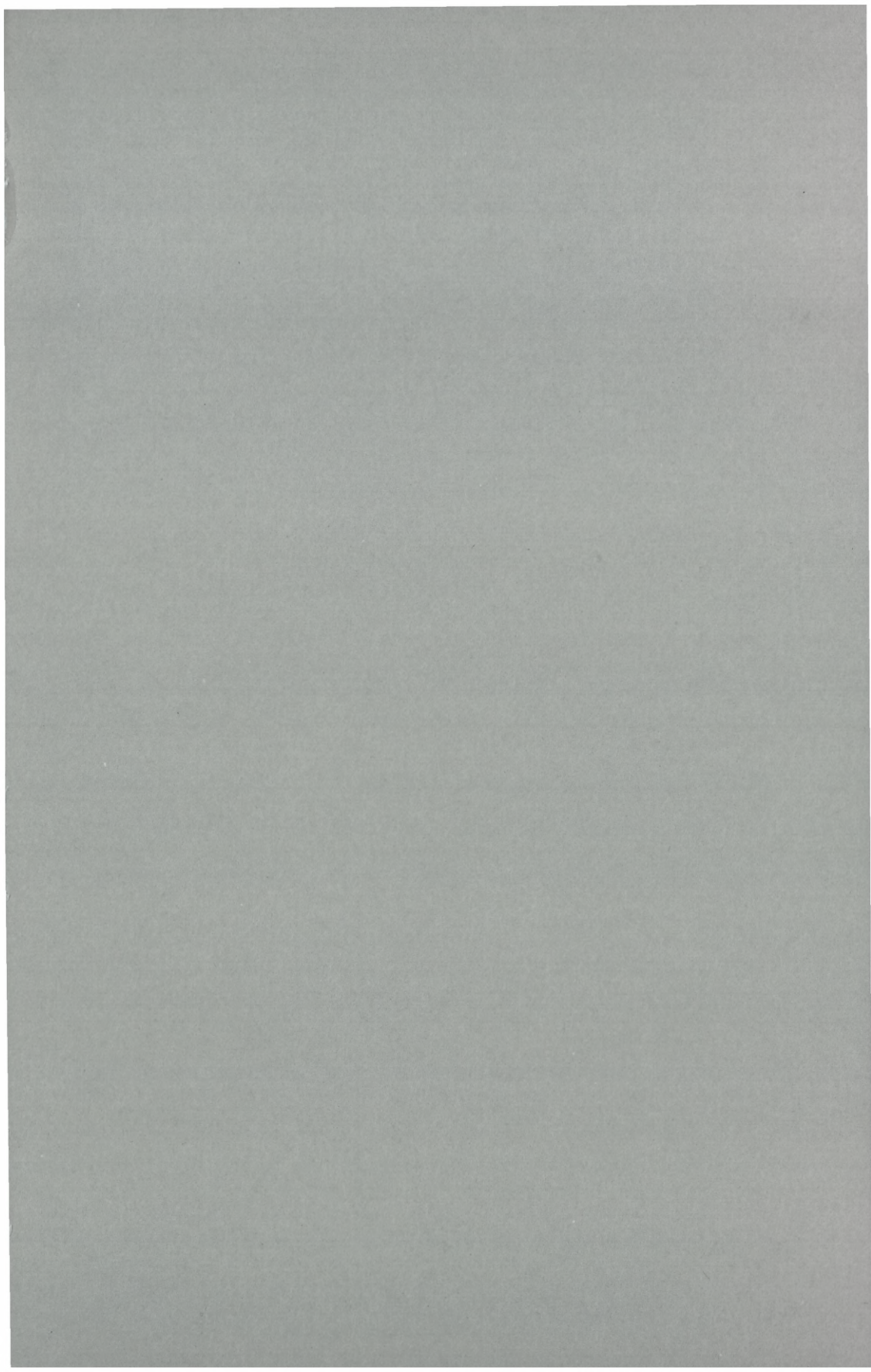
A Carlsberg Foundation Grant of	1.055.000 DKK
A Research Council Grant of	474.397 DKK
(in support of international collaboration)	

Pages 116-158 contain reports from commissions of the Academy as well as national committees under the Union Académique Internationale, the International Council of Scientific Unions and the Council for International Organization of Medical Sciences.

Pages 159-171 contain trusts for several funds and scholarships.

The following *obituaries* were read (printed on pp. 172-272):

- 17.10.85 Peter Heinrich Nielsen Bach by Bengt Algot Sørensen
- 14.11.85 Martin Kristensen by Ole Maaløe
- 12.12.85 Johannes Robert Wirefeldt Asmussen by Jens P. Dahl
- 16.01.86 Poul Max Henrik Andersen by Inger Ejkskjær
- 13.02.86 Jens Otto Wieth by Ove Sten-Knudsen
- 27.02.86 Peter Vilhelm Glob by Olaf Olsen
- 17.04.86 Kristian Hald by John Kousgård Sørensen
- 15.05.86 Poul Johannes Jensen by Johnny Christensen and Jens Erik Skydsgaard

UDGIVNE PUBLIKATIONER

	DDK excl. moms
<i>Oversigt over Selskabets virksomhed 1984-85. Annual Report with an English Summary.</i> 188 s., 5 portr.	100,-
<i>Historisk-filosofiske Skrifter</i>	
Bind 11: <i>Steensberg, Axel</i> : Hal og gård i Hejninge. En arkæologisk undersøgelse af to sjællandske gårdtomter. 1986. 93 s. incl. 63 ill. og 5 tavler	200,-
Bind 12. <i>Lund, John</i> : Sūkäs VIII. The Habitation Quarters. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 10). 1986. 207 s. incl. ill., fig. og plancher	400,-
<i>Historisk-filosofiske Meddelelser</i>	
Bind 52: 2. <i>Kølln, Herman</i> : Der Bericht über den Dänenkönig in den St.-Wenzels-Biographien des 13. und 14. Jahrhunderts. 1986. 93 s.	100,-
Bind 52: 3. <i>McKinnon, Alastair</i> : Dating Kierkegaard's Battles with Fate. 1986. 32 s. incl. 4 ill.	50,-
<i>Matematisk-fysiske Meddelelser</i>	
Bind 41: 1.-10. <i>Sixteen Research Reports</i> by the Niels Bohr Fellows of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters. Part One: Ten Papers in the Exact Sciences and Geology. 1985. XX, 430 s. ill.	400,-
Bind 42: 1. <i>Pauly, Hans</i> : Cryolithionik and Li in the Cryolite Deposit Ivigtut, South Greenland. 1986. 24 s. incl. 7 fig. og 3 tabeller.	60,-
<i>Biologiske Skrifter</i>	
Bind 25. <i>Sixteen Research Reports</i> by the Niels Bohr Fellows of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters. Part Two: Six Papers in the Biological Sciences. 1985. XXIII, 254 s. ill.	200,-
Bind 26. <i>Jensen, Hans Arne</i> : Seeds and other Diapores in Soil Samples from Danish Town and Monastery Excavations, dated 700-1536 AD. 1986 107. s. incl. 5 ill. og 11 tabeller	200,-
Bind 27. <i>Nilsson, Lytte R.</i> : The African Heterotrich Ciliate, <i>Stentor adreseni</i> sp. nov., and <i>S. amethystinus</i> Leidy. A comparative ultrastructural study. 1986. 43 s. incl. 9 ill. og 2 tabeller	100,-

Pris 100 kr.

Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s
ISSN 0368-7201. ISBN 87-7304-171-8